

ОНОРЕ ДЪО БАЛЗАК ЕДНА ТЪМНА АФЕРА

Част 0 от „Човешка комедия“

Превод от френски: Дора Попова, 1984

chitanka.info

ЕДНА ТЪМНА АФЕРА^[0]

На Господин Дьо Маргон^[1] в знак на благодарност за гостоприемството в замъка Саше.

I. ПОЛИЦЕЙСКИ НЕСПОЛУКИ

ПЪРВА ГЛАВА

ЮДА

Есента на 1803 година бе една от най-хубавите за всички първи години от този период на историята, който наричаме империя. Падналите през октомври дъждове бяха освежили ливадите и в средата на ноември дърветата все още запазваха своята пищна зелена премяна. Народът вече започваше да говори, че Наполеон, неотдавна провъзгласен за пожизнен консул, е сключил с небесата съюз — в подобни слухове се криеше една от причините за неотразимото му обаяние. И странно нещо — достатъчно бе в 1812 година звездата да му измени, за да настъпи в същия ден краят на неговия възход.

На 15 ноември 1803 година към четири часа следобед яркото слънце сякаш обсипваше с червеникав прах върховете на вековните брястове, ограждащи в четири реда дългата централна алея; под неговите лъчи блестяха пясъкът и тревата на голямата площадка, каквито може да се видят в селата, където някога земята е била толкова евтина, че хората си позволявали разкоша да засаждат големи парцели градини с цветни лехи. Въздухът беше чист и толкова мек, че едно семейство бе излязло да поседи пред дома си като през лято.

Мъж в ловджийска куртка от зелено сукно със зелени копчета и панталони от същата тъкан, с обикновени обувки и платнени гетри, стигащи до коленете, чистеше пушката си със старание, присъщо на опитни ловджии, които в свободните си часове се отдават на това занимание. Край него не се виждаше ни ловджийска чанта, ни дивеч — с една дума, нищо, което да говори за предстоящ лов или за завръщане от лов, а две жени, седнали до него, го гледаха и едва скриваха някаква своя вътрешна тревога.

Всеки, който скритом би наблюдавал тази сцена, би потреперил, както трепереха старата тъща и жената на този човек. Разбира се, че никой ловец нямаше да се заеме така старателно да чисти оръжието си, за да убие две-три патици, и никой в департамента Об не би грабнал за това тежката си шарена карабина.

— Ти какво, сръндаци ли ще убиваш? — с престорена закачливост го попита младата му и хубава жена.

Преди да отговори, Мишо погледна кучето си, което се грееше на слънце, изтегнало предните лапи и положило на тях муцунката си в оная грациозна поза, в която обикновено лежат ловджийските кучета. Внезапно то вдигна глава и започна да души въздуха, като поглеждаше ту пред себе си към дългата четвърт миля алея, ту към страничния път, който излизаше на площадката от лявата страна.

— Не сърни, а чудовище и съвсем не ми се ще да го изпусна.

Тук кучето, великолепен испански сетер, бял, с кафяви петна, силно излая.

— Ясно — каза Мишо на себе си, — шпиони! Страната гъмжи от шпиони!

Госпожа Мишо тъжно вдигна поглед към небето. Хубава блондинка със сини очи, изваяна като антична статуя, замислена и съсредоточена, тя имаше вид на човек, разяждан от горчива мъка.

Външният вид на мъжа ѝ можеше да обясни до известна степен тревогата на двете жени. Законите на физиогномиката са ясни и категорични не само относно характера на човека, но и когато се отнася до неговата съдба. Има пророчески физиономии.

Ако разполагахме с точни изображения на хора, завършили живота си на ешафода (а такава жива статистика би била крайно интересна за обществото), науката на Лафатер^[2] и Гал безпогрешно щеше да установи в главата на тези хора, даже и невинни, някои странни особености. Да, съдбата поставя своя отпечатък върху лицата на ония, на които е съдено да умрат от насилствена смърт. Именно такъв отпечатък би видял внимателният наблюдател върху изразителното лице на човека с карабината. Мишо бе дебел, нисък, поривист и ловък като маймуна, макар и спокоен по характер; лицето му беше бяло, с червени петна, свито на топка като у калмик, а червеникавите къдрави коси му придаваха зловещо изражение. В светлите му, жълтеникави очи се таеше, като в очите на тигър, някаква вътрешна дълбочина, в която погледът потъваше, без да среща там ни движение, ни топлина. И тези втречени, лъчисти и строги очи плашеха. Постоянното противоречие между неподвижността на погледа и пъргавината на тялото още повече усилваше смразяващото впечатление, което правеше Мишо при първа среща. Неизтощимата

жизненост на този човек служеше на една-единствена мисъл, както у животните целият живот несъзнателно е подчинен на инстинкта. От 1793 година той започна да подстригва червеникавата си брада ветрилообразно. Но дори по време на Терора да не бе председател на якобинския клуб, тази особеност на външността му сама по себе си щеше да го направи страшен на вид. Сократовската му чипоноса физиономия бе увенчана от великолепно, но много изпъкнало чело, което сякаш стърчеше над лицето. Добре оформените уши бяха подвижни като ушите на вечно дебнещите хищници. Устата му, полуотворена, както често бива у селяните, разкриваше здрави и бели като бадеми, но за съжаление — криви зъби. Гъсти и лъскави бакенбарди ограждаха бялото и на места възмораво лице. Косите, ниско подстригани отпред, но по-дълги встрани и на тила, със своя яркочервеникав цвят още по-силно подчертаваха всичко странно и фатално, с което поразяваше това лице. Късият и дебел врат сякаш привличаше към себе си меча на правосъдието.

Гал, Франц Йосиф (1758–1828) — австрийски анатом. Опитал се, основавайки се на формата на черепа, да прави изводи за душевните качества на човека („френология“).]

В този миг слънцето заливаше със светлина трите фигури, към които от време на време поглеждаше кучето.

Цялата сцена се развиваше на великолепен фон. Площадката се намираще накрая на гондрьовилското имение — едно от най-живописните във Франция и безспорно най-богатото в департамента Об: чудесни брястови алеи, замък, построен по план на Мансар, парк от петстотин арпана, заобиколен с ограда, девет големи ферми, гора, мелници и ливади, Това, кажи-речи, кралско имение принадлежеше до революцията на семейство Дьо Симьоз. Ксимьоз е феодално владение, разположено в Лотарингия. Фамилията Ксимьоз произнасяла името си „Симьоз“ и накрая така започнали и да го пишат.

Огромните богатства на Симьозови, дворянския род, на служба при бургундските херцози, водят началото си от времената, когато фамилията Гиз съперничела на Валоа. Отначало Ришельо, после Луи XIV си спомнили как ревностно бяха служили Симьозови на бунтовния лотарингски род и ги възненавидели. Тогавашният маркиз Дьо Симьоз, стар бургундец, стар Гиз, стар привърженик на Лигата, стар участник във Фрондата (той бе наследил злопаметството на

аристокрацията срещу краля), отиде да живее в Сен Син. Изгонен от лувърския дворец, този велможа се оженва за вдовицата на граф Дьо Сен Син, издънка на известната фамилия Дьо Шаржбьоф, един от най-знатните родове в старинното графство Шампан, при което тази млада издънка се прославил колкото старата, а по богатства я надминала. Останал при двора, маркизът, един от най-богатите хора навремето си, построил гондрьовилския замък, обединил обкръжаващите го имения и присъединил към тях други земи с единствената цел да ловува на воля. Издигнал и голям замък Симьоз в град Троа, недалеч от замъка Сен Син. Тези две старинни сгради и епископството дълго време били единствените каменни постройки в Троа. Маркизът продал имението Симьоз на Лотарингския херцог. При царуването на Луи XV синът на маркиза пропилял всички спестявания и част от огромното бащино състояние; но впоследствие станал командир на ескадра, после вицеадмирал и с доблестната си служба изкупил всички грешки на младостта си. Маркиз Дьо Симьоз, син на този моряк, загинал на ешафода в Троа и оставил два близнака, които емигрирали, а сега се намираща зад граница, споделяйки съдбата на фамилията Конде.

Навремето тази площадка била сборно място на ловците, приятели на Великия маркиз (така наричаха в семейство Симьоз основоположника на Гондрьовил). От 1789 година Мишю живееше тук в ловджийската къщичка, сгушена в дълбочината на парка. Къщичката бе построена още по времето на Луи XIV и я наричаха сенсинския павилион. Селцето Сен Син е разположено в края на Нодемската гора (Нодем — извращение на Нотр-Дам); към гората води брястова алея, същата, където Куро дебнеше шпиони. След смъртта на Великия маркиз ловджийският павилион бил съвсем изоставен. Морето и дворът привличали вицеадмирала много повече, отколкото Шампан, а неговият син предоставил разнебитения павилион на разположение на Мишю.

Тази изящна сграда е направена от тухли, а ъглите, вратите и прозорците са украсени с дялани камъни. Заобиколена е от всички страни с прекрасна, но силно ръждясала ограда; зад нея се простира широк и дълбок ров, от дъното на който се възправят могъщи дървета, а на оградата стърчат железни шипове, които заплашват злосторниците.

Стените на парка минават зад кръглата ловджийска площадка. Отвъд нея се вижда великолепният полумесец над засадения с брястове скат, а съответният на него полукръг вътре в парка е изрязан върху масив от екзотични дървета. Ловджийският павилион заема центъра на площадката, обкръжен от тези две подкови.

Мишю беше превърнал помещенията в приземния етаж в конюшня, обор, кухня и мазе за дърва. Единствена следа от някогашния разкош бе само антрето, покрито с бели и черни мраморни плочи; в него се влизаше откъм парка през врата-прозорец с малки стъкла; такива врати още се виждаха във Версай до времето, когато Луи-Филип превърна двореца в убежище за някогашната слава на Франция.^[3] Вътре къщата е разделена на две от старинна дървена стълба, проядена от червеи, много характерна за архитектурата на това време; тя води към горния етаж, където са разположени пет ниски стаи. Над тях се простира огромен таван. Този почтен дом е увенчан от висок четиристранен покрив с гребен и два метални букета; на покрива се виждат четири кръгли прозорчета, които Мансар обичаше не без основание, тъй като във Франция атическият покрив, както и плоският, по италиански маниер, са безсмислица, срещу която въстава самият климат. Тук Мишю си направи плевня. Частта от парка, която заобикаля старинната къща, е издържана в английски стил. Някога на стотина крачки отгук имало езеро — сега то е обикновено блато, изобилстващо с риба; за неговата близост можеше да се съди по леката мъглица над дърветата и по крякането на хиляди жаби и други земноводни, които са особено вресливи по заник-слънце. Извехтялостта на дома, дълбоката тишина в парка, гледката към алеята, далечният лес, хиляди още дребни на вид неща като разядената от ръжда ограда или покритите с мъх камъни, всичко придава на ловджийската къщица, съществуваща и днес, особена поетичност.

В мига, когато започна тази история, Мишю стоеше облакътен на потъналата в мъх каменна ограда, върху която се виждаха неговите фуражка, кърпа, рог за барут, отвертка, парцали — с една дума, всички принадлежности, необходими за загадъчното му приготвяне. Столът, на който седеше неговата жена, бе близо до външната врата на павилиона, над която още бе запазен красивият герб на Симьозови и техният благороден девиз: „Si meurs!“^[4] Майката, облечена като

селянка, беше поставила стола си пред стола на госпожа Мишю, за да може дъщеря ѝ да опре краката си на него и така да ги запази от влага.

— Къде е малкият? — запита Мишю жена си.

— Скита някъде около блатото; той умира за жаби и буболечки — каза в отговор майката.

Мишю свирна оглушително. Бързината, с която синът му дотича, свидетелствуваше за деспотизма на гондрьовилския управител. От 1789 и особено от 1793 година Мишю стана почти пълновластен господар на тази земя. Страхът, който внушаваше на жена си, на тъща си, на малкото момче — слугата Гоше, и на слугинята Мариан, се предаваше и на всички. Може би трябва да пристъпим вече към обясняване на причините, извикващи подобно чувство, толкова повече, че в известна степен това ще допълни духовния портрет на Мишю.

Старият маркиз Дьо Симьоз бе разпродад своите имения в 1790 година, но изпреварен от събитията, не можа да предаде в надеждни ръце прекрасното си имение Гондрьовил. Обвинени в поддържане на връзки с Брауншвайгския херцог и Кобургския принц, маркиз Дьо Симьоз и жена му бяха арестувани и осъдени на смърт от революционния трибунал в Троа, председател на който беше бащата на Март. И ето как това хубаво имение станало достояние на държавата. По време на екзекуцията на маркиза и неговата съпруга мнозина, не без ужас, забелязали сред тълпата главния пазач на Гондрьовил, станал председател на яacobинския клуб в град Арси; той беше дошъл нарочно в Троа, за да присъствува на екзекуцията.

Син на прост селянин и сирак, Мишю бе облагодетелствуван от маркизата; тя го бе възпитала при себе си в замъка, а после го бе назначила за управител на парка; ето защо даже най-фанатичните и екзалтирани хора го смятаха за своего рода Брут и след грубата му непризнателност всички се бяха отвърнали от него. Имението Гондрьовил бе купено от някой си Марион от Арси, внук на бившия управител на дома Симьоз. Този човек, занимаващ се до и след революцията с адвокатство, се боеше от пазача-лесничей; ето защо го бе взел за свой управител с три хиляди ливри заплата и някакъв процент от доходите на имението. Мишю, известен като страстен патриот и вече притежател на няколко десетки хиляди франка, се ожени за дъщерята на един кожар от Троа, апостол на революцията в града, където той председателствуваше местния революционен

трибунал. Кожарят, човек на твърдите убеждения и приличащ по характер на Сен Жюст^[5], впоследствие се оказа замесен в заговора Бабьоф^[6] и за да избегне наказанието, завърши живота си със самоубийство. Март беше най-хубавата девойка в Троа. Ето защо, въпреки трогателната си скромност, бе принудена от страшния си баща да представи богинята на свободата на едно от републиканските празненства. За седем години новият владетел на Гондрьовил не се мярна и три пъти в своето имение. И тъй като неговият дядо бе управител при Симьоз, целият град Арси реши, че гражданинът Марион действа в интерес на това семейство. Докато Терорът продължаваше, пазачът на Гондрьовил, запален патриот, зет на председателя на републиканския трибунал в Троа, човек, гледан с добро око от Мален, живеещ в Об, депутат в този департамент, се ползуваше с всеобщо уважение.

Но когато Планината^[7] бе разгромена, а неговият тъст посегна на живота си, Мишо се превърна в изкупителна жертва; всички побързаха да припишат и на него, и на тъста му дела, на които Мишо беше напълно чужд. Мишо се възмути от човешката несправедливост, затвори се в себе си, оскърбен и ожесточен. Стана дързък. Но от 18-и брюмер нататък пазеше дълбоко мълчание, което е изстрадана философия на силните хора; вече не воюваше с общественото мнение, задоволявайки се с това — да действа; тази мъдра сдържаност накара обществото да го смята за хитрец, тъй като разполагаше с капитал от около стотина хиляди франка, вложен в земята. Но първо той не харчеше нищо; второ — бе натрупал това състояние по напълно законен път, както благодарение на оставено от тъста му наследство, така и благодарение на тези шест хиляди франка годишно, които получаваше във вид на възнаграждения и проценти. Макар Мишо да беше вече дванайсет години управител и всеки без усилие можеше да изчисли спестяванията му, когато в началото на Консулството този бивш привърженик на Планината си купи ферма за петдесет хиляди франка, всички жители на Арси започнаха да се възмуцават и да го обвиняват, че възнамерявал, чрез натрупване на нови богатства, да си възвърне предишното влияние. За нещастие, когато одумките около бившия монтажър започнаха да утихват, една нелепа история, раздухвана от хлевоусти провинциалисти, отново засили всеобщото убеждение, че този човек е необикновено жесток.

Една вечер, когато излизаше от предградията на Троа заедно с няколко селяни, сред които бе и фермерът на Сен Син, Мишю изпусна на пътя някаква хартия; фермерът, вървящ след него, се навежда и я взима. Мишю се обръща, вижда хартията в ръцете на този човек, изтегля от пояса си пистолет, зарежда го и заплашва фермера (а той знаел да чете), че ще му пръсне черепа, ако се осмели да разтвори листа и да го прочете. Движенията на Мишю бяха тъй внезапни, тъй резки, гласът му звучеше тъй страшно, в очите му пламнаха такива мънии, че всички онемяха от ужас. Фермерът на Сен Син естествено бе враг на Мишю.

Госпожица Дьо Сен Син, братовчедка на Дьо Симьозови, притежаваше само тази единствена ферма и си живееше в своя замък Сен Син. Тя бе посветила живота си изцяло на братовчедите си близнаци, с които бе играла като дете в Троа и Гондрьовил. Нейният единствен роден брат, Жюл дьо Сен Син, емигрирал прели Симьозови, бе убит при Майнц; но благодарение на една твърде рядка привилегия, за която ще стане дума по-нататък, родът Сен Син далеч не бе застрашен да угасне поради отсъствие на мъжки представители.

Стълкновението между Мишю и сенсинския фермер предизвика ужасен шум в целия окръг и сгъсти боите на тайнствеността, която забулваше Мишю; но това обстоятелство не бе единственото, което го направи опасен в очите на околните. Няколко месеца след произшествието гражданинът Марион дойде с гражданина Мален в Гондрьовил. Тръгна слух, че Марион щял да продаде имението на този човек, за когото политическите събития се бяха оказали благоприятни и когото Първият консул^[8] току-що бе назначил за член на Държавния съвет като награда за услугите му на 18-и брюмер. Тогава политиканите на затъмнения градец Арси догадиха, че Марион е подставено лице на Мален, а не на господата Дьо Симьоз. Всесилният държавен съветник бе най-важната особа в града. Той бе назначил одного от своите политически съмишленици в префектурата на Троа, освободил бе от военна повинност сина на един от гондрьовилските фермери на име Бовизаж или, с други думи, правеше услуги на всички. Следователно сделката не трябваше да се натъкне на никакви възражения в този край, където Мален бе и продължаваше да бъде безспорен господар. Беше времето преди изгрева на Империята.

Тези, които четат днес историята на Френската революция, не могат даже да си представят какви огромни интервали поставяше тогава човешката мисъл между тъй близките в онова време събития. Нуждата от спокойствие и мир, която всички изпитваха след буриите сътресения, изместваше от паметта на хората спомена и за най-значителните събития през неотдавнашните години. Историята бързо старееше, защото възникваха все нови и остри интереси. Ето защо никой освен Мишю не си спомняше как започна тази афера, която тогава на всички се струваше съвсем обикновена. Закупил навремето си Гондрьовил за шестстотин хиляди франка в асигнации, Марион го продаде за милион екю; Мален обаче предложил налични пари само за съставяне на крепостния акт. Гревен, стар приятел на Мален, естествено покровителствувал тази сделка, а държавният съветник му се отблагодарил, като го назначил нотариус в Арси.

Когато новината стигна до ловджийския павилион, където я донесе стопанинът на фермата Груаж, разположена между гората и парка вляво от хубавата алея, Мишю побледня и излезе от дома си; той отиде да издебне Марион и накрая го срещна сам в една от алеите на парка.

— Продавали сте Гондрьовил?

— Да, Мишю, да. Ще имате за господар много влиятелен човек. Държавният съветник е приятел на Първия консул, близък е с всички министри, ще ви бъде полезен.

— Вие, значи, пазехте имението за него?

— Не, това не е точно така — отвърна Марион, — навремето аз не знаех къде да вложя парите си и за по-сигурно се насочих към конфискуваните земи; но за мен е неудобно да бъда господар на имение, което принадлежеше на семейство, в което моят баща беше...

— Слуга, пазач — прекъсна го рязко Мишю, — но вие няма да продадете имението на Мален! Аз искам да го купя, имам пари...

— Ти?

— Да, аз; и не се шегувам; готов съм да ви дам на ръка осемстотин хиляди франка...

— Осемстотин хиляди франка? А откъде си ги взел? — учуди се Марион.

— Това не е ваша работа — възрази Мишю. После, смекчил гласа си, едва чуто промълви: — Моят тъст спаси немалко хора.

— Но ти си закъснял, Мишю, сделката е сключена.

— Развалете я, господине! — извика Мишю и като хвана ръката на господаря си, стисна я като в менгеме. — Ненавиждат ме, затуй искам да стана богат и силен; на мен е нужен Гондрьовил! Чуйте, аз не държа на живота — или ще ми продадете имението, или ще ви пръсна черепа...

— Но поне ми дайте време да се освободя от Мален, а това не е така лесно.

— Давам ви двайсет и четири часа. А ако кажете някому и дума, ще ви откъсна главата от плещите, като ряпа от кочана й.

През нощта Марион и Мален напуснаха замъка. Марион се страхуваше и разказа на държавния съветник за тази среща, като го посъветва да държи под око управителя. Марион не можеше да не изпълни своето задължение и да не предаде имението на този, който действително го бе заплатил, а Мишю явно не беше в състояние ни да разбере, ни да признае такъв довод. Прочее, услугата, която Марион оказваше на Мален, трябваше да стане и действително стана източник на политическата кариера на Марион и на неговия брат. В 1806 година Мален назначи адвоката Марион за пръв председател на имперския съд, а когато беше учредена длъжността завеждащ данъчните листи, издействува тази длъжност в департамента Об за брата на Марион. Държавният съветник каза на Марион да остане в Париж, като същевременно осведоми за случая министъра на полицията, който нареди да поставят Мишю под наблюдение. Но за да не го предизвиква, а може би и за да го следи по-добре, Марион въпреки всичко не го уволни и Мишю продължи да управлява имението под надзора на арсийския нотариус.

Оттогава Мишю, който ставаше все по-мълчалив и по-замислен, си спечели репутация на човек, способен даже на престъпление.

Мален, държавен съветник (служба, която Първият консул беше приравнил тогава с тази на министър) и един от съставителите на Кодекса, играеше голяма роля в Париж, където бе купил една от най-хубавите къщи в предградието Сен Жермен, след като се беше оженил за единствената дъщеря на Сибюел, човек богат, но със съмнително име, който назначи Марион за помощник при данъчното управление в департамента Об. Ето защо бе посетил Гондрьовил един-единствен път, възлагайки на Гревен изцяло защитата на своите интереси.

Всъщност, защо бившият депутат от департамента Об трябваше да се бои от бившия председател на арсийския клуб на якобинците? Но лошото име на Мишю, известно сред низшите класи, постепенно започна да прониква и в буржоазния свят; и Марион, Гревен и Мален внимателно, без да се впускат в обяснения, го сочеха като крайно опасен човек. Местните власти, задължени от министъра на полицията да наблюдават управителя, не опровергаха установеното за него мнение. В последна сметка жителите на департамента Об започнаха да се питат защо Мишю въпреки всичко продължава да заема мястото на управител; и си обясняваха снизходителността на Мален с ужаса, който Мишю вдъхваше на всички.

Кой сега не би разбрал дълбоката печал, лъхаща от образа на Мишювата жена?

Преди всичко следва да кажем, че Март бе възпитана от майка си в дух на истинско благочестие. Като добри католички и двете бяха страдали от разбиранията и от поведението на кожаря. Март се червеше от срам при спомена как я бяха возили по улиците на Троа като езическа богиня. Тя се и омъжи по волята на баща си за Мишю, чиято лоша слава все повече растеше и от когото се боеше твърде много, за да се осмели да го съди. По тя чувствуваше, че е обичана, и в глъбините на душата си също таеше най-искрена привързаност към този страшен човек. Тя никога не беше забелязала той да бъде несправедлив, никога не беше чула груба дума от него, поне за себе си; и се стараше да отгатне всички нейни желания. Този жалък парий предполагаше, че е неприятен на жена си и почти всякога си намираще занимание вън от дома. Март и Мишю не се доверяваха един на друг и се намираха в състояние на така наречения въоръжен мир.

Март прекарваше дни в пълна самота и дълбоко страдаше от всеобщото недоброжелателство, което през последните седем години тегнеше над нея, тъй като хората смятаха баща ѝ за палач, а мъжа ѝ — за предател. В долината, надясно от алеята, се виждаше фермата Белаш, наета от Бовизаж, човек, предан на Дьо Симьозови, и Март неведнъж беше чувала обитателите на фермата, минавайки край Мишювия дом, да казват: „Ето къщата на Юда!“ И наистина в целия окръг наричаха мъжа ѝ Юда заради странната му прилика с тринадесетия апостол — прилика, която сам той сякаш се бе постарал да допълни чрез своите качества. Ето какви неприятности и постоянни

тревоги за бъдещето бяха направили Март замислена и затворена. Нищо не гнети душата както незаслужения позор, от който няма възможност да се избавиш. Художникът би могъл да създаде прекрасна картина, изобразявайки тази отхвърлена от обществото двойка в едно от най-красивите кътчета на Шампан, чийто пейзаж всякога е обвеян с печал.

— Франсоа! — извика управляващият, за да накара сина си да побърза.

Франсоа Мишю, десетгодишно момченце, се чувствуваше господар в парка и в гората, където ядеше плодове на воля и гонеше дивеча, без да знае умора, нито огорчение; той беше единственото щастливо същество в това семейство, отделен от обкръжаващия го свят чрез парка и гората, както в нравствен смисъл всеобщото презрение отделяше семейство Мишю от хората.

— Събери всичко — каза Мишю, като показва на момчето вещите, окачени на каменната ограда — и го скрий. Погледни ме сега в очите! Обичаш ли мен и майка си?

Детето се хвърли към бащата, за да го прегърне, но Мишю премести карабината и отстрани сина си.

— Слушай: ти неведнъж си разправял вън какво става тук у нас — каза той и впери в момчето втренчен поглед, страшен като погледа на дива котка. — Добре запомни: кажеш ли думица и за най-дребните неща у нас на Гоше, на хора от Груаж или от Белаш, пък даже и на Мариан, която ни обича, ще погубиш баща си. Гледай повече да не правиш така и аз ще простя досегашната ти бърливост.

Детето заплака.

— Не плачи. Каквото и да те питат, на всичко отговаряй като селяните: „Не зная.“ Тук скитат какви ли не хора и на мен това не ми е по сърце. Хайде, върви! А и вие двете, чухте ли? — обърна се Мишю към жените. — И вие си дръжте езика зад зъбите.

— Приятелю мой, какво мислиш да правиш?

Мишю внимателно отмери барутния пълнеж, изсипа го в цевта на карабината, подпря оръжието на стената и каза на Март:

— Никой не е видял у мен тази карабина. Скрый я!

Тук Куро скочи и сърдито започна да лае.

— Хубаво, умно куче! — извика Мишю. — Убеден съм, че това са шпиони...

Човек чувствава, когато го дебнат. Куро и Мишю, които изглежда, имаха една и съща душа, живееха в единение, както живее в пустинята арабинът със своя кон. Управителят познаваше всички оттенъци на неговия лай и по тях отгатваше мислите на кучето, точно както кучето четеше в очите мислите на господаря си, подушваше ги във въздуха, сякаш те се излъчваха от тялото му.

— Какво ще кажеш? — възмутено прошепна Мишю, като посочи на жена си двете зловещи фигури, които се бяха задали по страничната алея.

— Какви са тези хора? Да не би да са парижани? — запита старицата.

— Аха, виж ти каква била работата! — извика Мишю. — Скрый карабината ми — каза той на ухото на жена си, — те идват тук.

[0] Романът „Една тъмна афера“ се отпечатва за пръв път във вестник „Комерс“ от 14 януари до 20 февруари 1841 година. След около година излиза в отделна книга с дванадесет глави и предговор от Балзак.

В 1841 година авторът го включва в дванадесетия том на първото издание на „Човешка комедия“ („Сцени из политическия живот“). В настоящия си вид романът се състои от три части: I. Полицейски несполуки. II. Отмъщението на Корантен. III. Политически процес от времето на империята и Епилог. ↑

[1] *Господин Дьо Маргон* — стар приятел на семейството на Балзак; в неговия замък Саше в Турен писателят е работил над много свои произведения: „Дядо Горно“, „Изгубени илюзии“ и др. ↑

[2] *Лафатер, Йохан Каспар* (1741–1801) — швейцарски поет и богослов, основател на псевдонауката физиогномика, установяваща съответствие между чертите на лицето и характера и душевните качества на човека. ↑

[3] ... *убежище за някогашната слава на Франция...* — така нарича Балзак открития в 1838 година във Версай от крал Луи-Филип „Музей на героичните възпоминания на Франция“. ↑

[4] *Умри, но не отстъпвай!* (Лат.) ↑

[5] *Сен Жюст, Антоан-Луи* (1767–1794) — един от най-видните политически дейци на френската буржоазна революция от края на XVIII век, якобинец, близък приятел и съратник на Робеспьер. ↑

[6] *Бабьоф, Франсоа-Ноел*, с прозвище Гракх (1760–1797) — глава на тайното „Общество на равните“, разработващо проект за комунистическо обществено устройство, осъден на смърт от правителството на Директорията. ↑

[7] *Планината* — революционно-демократическо крило на Конвента в периода на френската буржоазна революция от края на XVIII век. Представителите на тази политическа група се наричали *монтаняри* (от френската дума „la montagne“ — планина). ↑

[8] *Първият консул* — Наполеон. ↑

ВТОРА ГЛАВА

ПРЕСТЪПЕН ПЛАН

Двамата парижани, които пресякоха площадката, имаха вид, би казал човек, типичен за художник. Единият от тях, очевидно подчинен на другия, носеше къси ботуши, които откриваха слаби прасци, обути в тънки копринени чорапи със съмнителна чистота. Сукнените раирани панталони, кайсиеножълти, с металически копчета, явно му бяха широки, а измачканите им ръбове подсказваха, че човекът води заседнал живот. Отворената жилетка от пике, богато украсена с релефна бродерия и закопчана на корема само с едно копче, му придаваше вид на немарлив човек; усуканите като свредел черни коси покриваха челото и се спускаха по бузите му, като усилваха това впечатление. Две стоманени часовникови верижки висяха на пояса му. Ризата бе украсена с карфица с камея в два цвята — син и бял. Кафеникавият фрак бе същинска карикатура с дългата си опашка, която, гледана отзад, дотолкова напомняше опашка на моруна, че с право я наричаха така. Модата на фрака с рибена опашка се задържа цели десет години, почти толкова, колкото и Империята на Наполеон. Голяма вратовръзка с множество дълбоки гънки позволяваше на този субект да се крие в нея чак до носа. На пълчивото му лице, внушителния, керемиденочервен нос, червендалестите бузи, беззъбата, ала хищна и лакома уста, ушите, украсени с големи златни обици, ниското чело — на всички тези черти, сами по себе си уродливи и смешни, придаваха свирепост две малки глиганови очички, горящи от неутолима жажда и насмешлива, почти дръзка жестокост. Дебнеци и пронизващи, ледено и вледеняващо сини, очите можеха да представляват образец на онова прословуто око, измислено по време на Революцията като страшен символ на полицията. Непознатият носеше черни копринени ръкавици и бастунче в ръка. По всичко личеше, че той бе официално лице, тъй като в неговото държане, в това как вземаше стиска емфие и я пъхаше в носа си проличаваше важността на чиновник, макар и второстепенен, но който явно се издига и който по нареждане отгоре може да стане всемогъщ.

Другият беше облечен по същия начин, но дрехите му бяха елегантни и изискани във всички подробности и ги носеше елегантно; неговите „суворовски“ ботуши, обути върху опънатите панталони, приятно скърцаха при ходене; върху жакета си имаше спенсер, аристократическа мода, възприета от клишийците и от златната младеж и преживяла и клишийци, и златната младеж. В тези времена някои моди се задържаха по-дълго от политическите партии — признак на анархия, която не закъсня да се прояви през 1830 година. Това напарфюмирано конте нямаше повече от трийсет години. Съдейки по маниерите му, той бе светски човек — носеше скъпи пръстени, а яката на ризата му стигаше чак до ушите. Надутостта и почти наглият му вид говореха за скрито превъзходство; сивкавото му лице изглеждаше съвсем безкръвно, в тънкия, чип нос, напомнящ нос на мъртвец, имаше нещо злокобно, а зелените очи изглеждаха непроницаеми; техният израз говореше така малко, както можеше да се предполага и за тънките и стиснати устни.

Първият изглеждаше добродушен момък в сравнение с този слаб и мършав млад човек, шибачъ във въздуха с бастунчето си, чиято позлатена ръкохватка блестеше на слънцето. Първият можеше със собствените си ръце да отреже главата на някого, но вторият беше способен да оплете в мрежите на интригите и клеветите невинността, красотата, добродетелта, хладнокръвно да ги удави или отрови. Червенобузестият можеше да утеши жертвата си с шеги, другият даже не би се усмихнал. Първият, по всичко изглежда чревоугодник и сластолюбец, беше на четиридесет и пет години. Такива хора притежават страсти, които ги превръщат в роби на своя занаят. Затова пък младият човек изглеждаше чужд на всякакви страсти и пороци. Ако бе шпионин, за него това бе дипломация и той работеше от любов към изкуството. Единият замисляше плана, другият го изпълняваше; единият бе идеята, другият — формата.

— Това Гондрьовил ли е, уважаема? — запита младият човек.

— Тук не е прието да се казва „уважаема“ — поправи го Мишю.
— Ние сме хора без превземки и все още простичко си казваме „гражданко“ и „гражданино“.

— Ах, така ли? — спокойно отвърна младият човек, ни най-малко смутен от забележката.

Случва се понякога играчите, особено при екарте, изведнъж да бъдат обхванати от дълбоко вътрешно смущение, ако именно в минутата, когато много им върви, пред тях седне човек, чието поведение, външност, глас, начин на бъркане на картите им предвещава разгром.

Озовал се лице срещу лице с този млад човек, Мишю изпита именно такава пророческа слабост. Обхвана го гибелно предчувствие, неясно му се мярна ешафод; някакъв вътрешен глас крещеше в него, че това конте ще изиграе съдбовна роля в живота му, макар и да нямаха още нищо общо помежду си. Ето защо говореше рязко, искаше му се да бъде груб и действително беше груб.

— Не е ли ваш господар държавният съветник Мален? — запита младият.

— Аз сам съм си господар — отсече Мишю.

— Кажете все пак, госпожо — отново подхвана младият човек, като се стараеше да бъде възможно най-вежлив, — в Гондрьовил ли се намираме? Там ни чака господин Мален.

— Ето парка — отвърна Мишю и посочи отворената врата.

— А защо криете тази карабина, красавице? — запита веселият спътник на младия човек, забелязал оръжието до оградата.

— Ти всякога работиш, даже и на село — извика с усмивка младият.

Двамата се отправиха към къщата, обхванати от някакво недоверие, и тъкмо това управителят остро почувствува, макар лицата на непознатите да оставаха невъзмутими. Въпреки неспокойния лай на Куро, Март им позволи да разгледат карабината, защото беше убедена, че Мишю замисля нещо безразсъдно, и почти се зарадва, че непознатите се оказаха толкова проникателни. Мишю хвърли на жена си поглед, от кой го тя изтръпна, взе карабината и отново я зареди, предизвиквайки с това сякаш всичко, което носеха тази среща и инцидентът с карабината; той сякаш не държеше вече на живота и неговата жена разбра, че в тази минута мъжът ѝ взе някакво съдбоносно решение.

— Тук, из вашия край, изглежда, са се навъдили вълци? — запита младият човек, поглеждайки към Мишю.

— Където има овце, там всякога ще се намерят и вълци. Вие сте в Шампан, а ето я и гората; у нас се въдят глигани, дребен и едър

дивеч, намира се по малко от всичко — с насмешка отвърна Мишю.

— Обзалагам се, Корантен — каза по-старият, след като размени поглед с другия, — че този човек е моят Мишю.

— Ние с вас не сме пасли овце заедно — забеляза управителят.

— Овце не, но председателствувахме якобински клубове, гражданино — възрази старият циник, — вие в Арси, а аз на друго място. Ти се придържаш към вежливостта от времето на Карманьолата^[1], но тя сега не е на мода, момчето ми.

— Паркът ми се струва твърде голям, може да се изгубим в него; щом вие сте управителят, наредете да ни придружат до замъка — каза Корантен с тон, който не търпеше възражения.

Мишю свирна на сина си и продължи да набива куршума. Корантен гледеше равнодушно Март, докато на неговия спътник тя явно се харесваше; но Корантен забеляза в нея признаци на голямо безпокойство, които се изплъзнаха от вниманието на стария развратник, изплашен от карабината. Техните два различни характера напълно се разкриха в този дребен, но забележителен инцидент.

— Имам среща в друга посока — каза управителят — и сам не мога да ви придружа, но моят син ще ви изпроводи до замъка. От коя страна дойдохте в Гондрьовил? През Сен Син ли?

— Ние също имахме работа из този край на гората — отвърна Корантен без видима ирония.

— Франсоа — извика Мишю, — заведи господата до замъка по пътеките, та никой да не ги види, те не обичат утъпканите пътища. Сега ела тук! — добави той, като видя, че непознатите вече му обръщаха гръб и се отдалечаваха, разговаряйки полугласно. Мишю улови сина си и го целуна почти благоговейно и с изражение, което още повече усили предчувствията на Март; ледени тръпки полазиха по гърба ѝ и тя погледна майка си в отчаяние, но без сълзи, тъй като не можеше да плаче.

— Върви — каза Мишю и се загледа втренчено след него, докато детето се загуби от погледа му.

Куро залая към фермата Груаж.

— О! Отново Виолет! — сърдито забеляза Мишю. — Вече трети път се мярка тук. Какво става? Престани, Куро!

След няколко минути се раздаде конски тропот.

Виолет беше възседнал едно от онези кончета, каквито яздят селяните в околностите на Париж; под кръглата широкопола шапка лицето му, смугло и набръчкано, изглеждаше още по-тъмно. Зад лукавия блясък на сивите му очички се таеше присъщото му вероломство. Тънките му нозе в бели, платнени гетри, се клатеха, без да опират в стремената, и сякаш се поддържаха от дебелия подковани обуца. Носеше синя сукнена куртка, а върху нея — раирано черно-бяло наметало. Прошарените коси падаха на кичури около шията му.

Облеклото му, сивото късокрако конче, начинът, по който го бе възседнал с издаден напред корем и наведено назад тяло, дебелия черна и попукана ръка, която държеше извехтяла, изгризана и изпокъсана юзда, с една дума, всичко в него говореше за селянина скъперник, високомерен и самонадеян, който иска да притежава земя и я купува на каквато и да е цена. Синкавите му устни, като че цепнати с хирургическо ножче, и безчислените бръчки по лицето и врата придаваха на физиономията му някаква неподвижност и само овалът и беше изразителен. В тези сурови и резки черти имаше нещо застрашително, въпреки смирения вид, който си придават почти всички селяни, за да прикрият чувствата и замислите си, както хората от Изтока и диваците и ги скриват зад невъзмутимата си важност.

От прост селянин-надничар той бе станал арендатор на фермата Груаж благодарение на множество подлости и продължаваше да ги върши и след като се бе домогнал до положение, за което не беше и мечтал.

Радваше го нещастieto на ближния и с цялата си душа му желаше зло. Когато му се представеше възможност да напакости, Виолет на драго сърце пакостеше. Завиждаше открито, но всякога оставаше в пределите на законността, досущ като парламентарната опозиция. Беше убеден, че благосъстоянието му зависи от разорението на другите и че всеки, който стои над него, му е враг, в борбата срещу когото всички средства са добри. Подобни типове твърде често се срещат сред селяните. Главната задача на Виолет сега бе да се сдобие с продължение на арендата, чийто срок изтичаше след шест години. Завиждайки на управителя за богатствата му, Виолет непрестанно го държеше под око; селяните го укоряваха, че общува със семейство Мишю; но хитрият арендатор дебнеше случай да стори услуга на

правителството или на Мален, който се боеше от Мишю, и за награда се надяваше да му продължат арендата за още дванайсет години.

С помощта на гондрьовилската стража, на горския пазач и на някои селяни, ходещи в гората за съчки, Виолет бе осведомяван за всяка стъпка на Мишю и съобщаваше всичко на полицейския комисар в Арси. Опитал се бе, макар и напразно, да завербува даже Мариан, прислужницата на Мишю; но Виолет и неговите привърженици научаваха всичко от Гоше — малкото момче, което служеше като общ работник при Мишю и се ползваше с доверието му; той предаваше Мишю за разни вехтории — жилетка, катарамы, чорапи, или за лакомства. Момчето впрочем и не подозираше какво значение имат неговите приказки.

Виолет съзнателно изкористяваше всяка постъпка на Мишю и като измисляше най-нелепи предположения, придаваше на действията му престъпен замисъл; Мишю не знаеше това, макар да се догаждаше за гнусната роля, която арендаторът играеше спрямо него; той даже се забавляваше, като понякога нарочно го подвеждаше.

— Вие сигурно имате много работа в Белаш, щом отново сте тук! — каза Мишю.

— „Отново“! Упрек ли е това, господин Мишю? А вие да не би да плашите врабци с тази пищялка? Не знаех, че имате карабина...

— Поникна на една от карабиновите ми ниви — отвърна Мишю. — Ето, вижте как ги сея.

Управителят се прицели в магарешки бодил на трийсет крачки пред себе си и го отсече до корен.

— И вие държите това разбойническо оръжие, за да охранявате господаря? Да не би да ви го е подарил той?

— Нарочно дойде от Париж, за да ми го поднесе — отвърна Мишю.

— Приказват много из нашия край за пътуването му; едни разправят, че бил в немилост и че вече излиза в пенсия, други — че сам искал да сложи в ред работите си. А защо всъщност идва, без да ни предупреди, съвсем като Първия консул? Вие знаехте ли, че идва?

— Аз не съм така близък с него, та да ми доверява плановете си.

— Значи, още не сте го виждали?

— Научих за пристигането му, когато се върнах от гората — отвърна Мишю и продължи да зарежда карабината.

— Изпратил хора в Арси да доведат Гревен — нещо ще трибунят...

Мален навремето си бе трибун.^[2]

— Ако тръгвате към Сен Син — каза Мишю, — вземете и мен, аз отивам нагам.

Виолет бе твърде страхлив, за да настани зад себе си атлет като Мишю, и мигом пришпори коня.

Юда Арсийски нарами оръжието си и тръгна към алеята.

— На кого се сърди Мишю? — запита Март майка си.

— Откакто научи за пристигането на господин Мален, не е на себе си — отвърна тя. — Влажно е, да влезем вкъщи.

Когато седнаха пред камината, двете жени неочаквано чуха лая на Куро.

— Мъжът ми се връща — извика Март.

И наистина Мишю се качваше по стълбата; разтревожена, Март отиде да го посрещне в спалнята.

— Виж дали има някой — неспокойно се обърна той към жена си.

— Никой — отвърна тя. — Мариан е на полето с кравата, а Гоше...

— Къде е Гоше? — прекъсна я той.

— Не зная.

— Вече не вярвам на този негодник; иди в плевника и го потърси, прегледай всички ъгли, цялата къща.

Март излезе; когато се върна, намери Мишю, коленичил на земята, да се моли.

— Какво ти е? — запита тя ужасена.

Управителят прегърна жена си през кръста, привлече я към себе си, целуна я по челото и развълнувано ѝ каза:

— Ако ние с теб повече не се видим, знай, мила моя, че много съм те обичал. Изпълнявай точно всички мои разпореждания, които ще намериш в писмото, заровено под бориката, ей там, до онези дървета — каза той и я посочи. — Поставено е в тенекиена кутия. Откопай го след моята смърт. Каквото и да се случи, колкото и несправедливи да са хората, вярвай, че ръката ми е послужила на делото на Божието правосъдие.

Март постепенно пребледня и накрая стана по-бяла и от платно; втрещено се вгледа в мъжа си и очите ѝ се разшириха от ужас; искаше ѝ се да заговори, но гърлото ѝ пресъхна. Мишю завърза за крака на леглото си Куро, който започна да вие, както вият кучетата, когато подушат беда, и изчезна като призрак.

[1] ... *вежливостта от времето на Карманьолата*. — тоест от времето на Якобинската диктатура (1792–1794), когато била на мода революционната песен „Карманьола“. ↑

[2] *Мален навремето си бе трибун* — тоест член на така наречения Трибунат, една от четирите палати, изпълняващи в периода на Консулството законодателната власт. ↑

ТРЕТА ГЛАВА

ЗЛОБНИТЕ ЗАКАНИ НА МАЛЕН

Гневът на Мишю срещу господин Марион имаше сериозни основания, но сега Мишю го насочи към човек, много по-престъпен в неговите очи — Мален, чиито тайни Мишю бе отгатнал, тъй като по-добре от когото и да било можеше да оцени по достойнство поведението на държавния съветник. Като политически деятел, тъстът на Мишю се ползуваше с доверието на Мален, избран благодарение на Гревеновите грижи в Конвента за представител на департамента Об.

Може би не ще бъде излишно да припомним обстоятелствата, при които фамилиите Симьоз и Сен Син влязоха в стълкновение с Мален и които тегнат върху съдбата на близнаците и на госпожица Дьо Сен Син и още повече върху съдбата на Март и Мишю.

В град Троя замъкът Сен Син се намираше точно срещу замъка Симьоз. Тълпата, чиито страсти бяха развихрени от ръце колкото ловки, толкова и предпазливи, разграби къщата Симьоз, измъкна от нея маркиза и жена му, обвинени в предателство, и ги предаде на националните гвардейци, които ги отведоха в затвора; после същата тълпа, действаща последователно, изрева: „Сега към Сен Син!“

Тълпата не можеше да допусне, че хората от замък Сен Син могат да бъдат чужди на престъпленията на Симьозови. Почтеният и мъжествен маркиз Дьо Симьоз, опасявайки се да не би младостта на двамата му осемнайсетгодишни синове да ги тласне към някоя безразсъдна постъпка и желаейки да ги спаси, няколко минути, преди да връхлети бурята, ги повери на тяхната леля, графиня Дьо Сен Син. Двама слуги, предани на семейство Дьо Симьоз, държаха младежите под ключ. Старецът, който не желаше неговият род да угасне, бе наредил в случай на нещастие да скрият всичко от синовете му. Двамата братя горещо обичаха Лоранс, която тогава беше 12-годишна, и не по-малко горещо бяха обичани от нея. Както често се случва с близнаци, Симьозови толкова си приличаха, че майката дълго време ги обличаше в разноцветни костюмчета, за да не ги бърка. Родилия се пръв наричаха Пол-Мари, а втория — Мари-Пол. Лоранс дьо Сен Син,

от която не скриха сериозността на положението, чудесно изпълни ролята си на зряла жена: тя се грижеше за братовчедите си, пазеше ги, съветваше ги до минутата, когато разярената тълпа обкръжи дома. Братята мигновено доловиха опасността, надвиснала над тях, и размениха погледи, изразяващи една и съща мисъл. Решението бе взето незабавно: те въоръжиха слугите си и слугата на графиня Дьо Сен Син, барикадираха вратата и заедно с петима слуги и свещеника Отсер, роднина на семейството, застанаха до прозорците, като преди това пуснаха щорите. И осмината храбреци откриха бесен огън срещу тълпата. Всеки изстрел убиваше или раняваше някого от нападателите. Вместо да се отдаде на отчаянието си, Лоранс с учудващо хладнокървие зареждаше пушките, подаваше патрони и барут на ония, които ги бяха привършили. Графиня Дьо Сен Син коленичи.

— Какво правите, майчице? — запита Лоранс.

— Моля се — отвърна тя — и за вас, и за тях.

Възвишени думи! Някога в Испания при подобни обстоятелства ги бе произнесла майката на принц Дьо ла Пе^[1]. Единадесет души бяха убити мигновено и лежах на земята сред множество ранени. Такъв ход на събитията или охлажда, или още повече разпалва тълпата; тя или упорствува в намеренията си, или се отказва от тях. Първите редици на нападателите отстъпиха в ужас; тълпата, която бе дошла тук, за да убива, граби и унищожаваша, при вида на убитите започна да крещи: „Злодеи! Кръвопийци!“ По-разумни хора изтичаха да потърсят представителя на народа.

Научили едва сега за кървавите събития през деня, двамата братя заподозряха члена на Конвента в стремеж да погуби семейството им и това подозрение скоро се превърна в увереност. Преизпълнени от жажда за мъст, те се изправиха до голямата пътна врата и заредиха оръжието си с намерение да убият Мален тутакси щом се появи. Графинята напълно изгуби самообладание; тя вече виждаше на мястото на своя дом пепелище, а дъщеря си — убита; и осъждаше родствениците си за героическата им защита, за която после дни наред говореше цяла Франция. По настояване на Мален Лоранс отвори вратата. Разчитайки на страха, който внушаваше на всички, както и на слабостта на стоящата пред него девойка, представителят на народа влезе и запита с какво право младите хора оказват съпротива.

— Вие искате да възстановите свободата във Франция — прекъсна го Лоранс, — а отказвате защита на мирните хора в домовете им. Тази тълпа е готова да разруши дома ни и да ни убие и ние нямаме право да отвърнем на силата със сила?!

Мален се спря вцепенен.

— Вие, внук на каменар, работил като зидар при построяването на нашия замък, вие повярвахте на клеветата и позволихте да арестуват нашия баща, Великия маркиз — нахвърли се върху него Мари-Пол.

— Успокойте се, ще бъде освободен — отвърна Мален: наблюдавайки как младите мъже конвулсивно стискат в ръце оръжието си, Мален реши, че е настъпил краят на живота му.

— Вие дължите живота си на това обещание — заяви тържествено Мари-Пол, — но ако то до довечера не бъде изпълнено, ние ще съумеем да ви открием.

— Що се отнася до тази обезумяла тълпа — добави Лоранс, — ако вие не я разпръснете, първият куршум ще бъде за вас. А сега, господин Мален, излезте!

Мален излезе и заговори към тълпата, позовавайки се на свещените права на домашното огнище, на habeas corpus^[2] и на английския дом. Каза, че законът и народът са суверенни, че законът — това е народът, че народът трябва да действа само чрез закона и че силата може да бъде прилагана само със закона. Трудните обстоятелства направиха Мален особено красноречив и той успя да разпръсне тълпата. Но никога не забрави ни презрителното изражение, изписано по лицата на двамата братя, ни властното „Излезте!“ на госпожица Дьо Сен Син. Ето защо, когато възникна въпросът за продажба като държавна собственост на имуществото на граф Дьо Сен Син, брат на Лоранс, подялбата бе извършена без каквото и да било снизхождение.

На Лоранс оставиха замъка, парка, градините и така наречената сенсинска ферма. Мален нареди да бъде признато на Лоранс правото само на част от имението, принадлежащо лично на нея; що се отнася до емигранта, тоест до брат й, неговото имущество изцяло преминаваше в ръцете на народа, особено след като бе вдигнал оръжие срещу Републиката.

Вечерта след тези бурни събития Лоранс, опасявайки се от козните на Мален и от предателство, настоятелно започна да умолява братовчедите си да заминат и те най-после отстъпиха, яхнаха конете си и догониха първите отряди на пруската армия. Близнаците още не бяха стигнали гондрьовилския лес и ето че замъкът Сен Син бе обкръжен; придружен от въоръжена охрана, Мален се яви лично, за да арестува младите наследници на семейство Дьо Симьоз. Той не се осмели да посегне ни на графиня Дьо Сен Син, прикована на легло от силна нервна треска, ни на Лоранс — дванадесетгодишна девойка. Слугите, уплашени от суровите нрави на Републиката, се бяха изпокрили. На другата сутрин новината за оказаната съпротива и за бягството на юношите, както се говореше, в Прусия, обходи целия окръг; пред къщата Сен Син се струпва трихилядна тълпа и домът бе разрушен с удивителна бързина. Госпожа Дьо Сен Син бе пренесена в замъка Симьоз, където усилилата се треска я довърши.

Мишю се появи на политическата сцена едва след тези събития, тъй като маркизът и жена му бяха задържани в затвора близо пет месеца. Междувременно представителят на департамента Об замина някъде по служебни въпроси. Но когато господин Марион продаде Гондрьовил на Мален, когато всички вече бяха забравили народните вълнения, Мишю най-после разбра що за човек бе Мален или поне си въобрази, че го бе разбрал; защото Мален подобно на Фуше принадлежеше към хората, които имат толкова маски, криеци бездни, че наистина са непроницаеми в момента на играта; тях човек може да разбере едва когато напълно изиграят ролята си.

При важни случаи Мален неизменно се съветваше със своя верен приятел Гревен, арсийски нотариус, чиято преценка за нещата и хората от разстояние се оказваше солидна, ясна и точна. Това само по себе си говори за мъдрост и съставлява силата на социално обезправените люде.

Но през ноември 1803 година обстоятелствата се стекоха за държавния съветник толкова неблагоприятно, че едно-единствено писмо можеше да компрометира двамата приятели. Мален, който очакваше да бъде назначен в Сената, се боеше от обяснение в Париж; ето защо той напусна дома си и се отправи към Гондрьовил: пред Първия консул изтъкна само една причина за своето пътуване, и то такава, която в очите на Бонапарт можеше да придаде на това пътуване

служебен характер тогава, когато всъщност съвсем не се отнасяше до държавни интереси, а до лично негови. И докато Мишю, скрит в парка като дивак, дебнеше благоприятната за мъст минута, далновидният Мален, свикнал да извлича полза от всякакви обстоятелства, отвеждаше приятеля си към една полянка сред английския парк — място, пусто и удобно за разговор на четири очи. Разхождайки се и разговаряйки шепнешком, приятелите можеха да бъдат сигурни: тук никой нямаше да ги чуе, даже ако допуснеха, че някой се е скрил в храстите, за да ги подслушва; а ако някой изневиделица се появеше, те имаха време да променят разговора.

— А защо не останеш в замъка? — запита Гревен.

— Нима не забеляза двамата агенти, които ми изпрати началникът на полицията?

Макар по време на делото Пишегрю, Жорж, Моро и Полияк да беше душата на консулското правителство, Фуше не ръководеше Министерството на полицията и бе обикновен държавен съветник като Мален.

— Тези двама души са двете ръце на Фуше. Единият от тях, младото конте, с лице като лимон, с оцет на устните и с ягорида в очите, за две седмици потуши въстанието на запад в седмата година. Другият — рожба на Леноар^[3], е единственият продължител на великите завети на полицията. Поисках да ми дадат кой да е от агентите и някакъв чиновник към него, а те ми изпращат тези двама господи. Ах, Гревен! Вече не се съмнявам, че Фуше иска да надникне в картите ми. Ето защо предложих на двамата да обядват в замъка; нека да огледат всичко, там те няма да намерят ни Луи XVIII, ни каквото и да било друго осъдително.

— Но каква игра играеш ти? — запита Гревен.

— Двойната игра всякога е опасна, моята е тройна, като имате предвид, че играя и с Фуше; той може би вече е понадушил, че съм посветен в тайната на Бурбоните.

— Ти?

— Аз — потвърди Мален.

— Ти да не би да си забравил Фавра? — При това име съветникът се намръщи.

— И откога? — запита Гревен след кратко мълчание.

— Откакто обявиха пожизненото консулство.

— Но той няма доказателства.

— Нито ей толкова — отвърна Мален, показвайки края на нокътя си.

Мален нахвърли с няколко думи критичното положение, в което Бонапарт поставяше Англия, заплашена смъртно от армията в Булон; обясни на Гревен всичката важност на предстоящия десант, което още не разбираха ни Франция, ни Европа, но Пит вече подозираше; после обрисова критичното положение, в което Англия на свой ред щеше да постави Бонапарт. Могъщата коалиция — Прусия, Австрия и Русия, субсидирана с английско злато, трябваше да вдигне на крак седемстотин хиляди войници. Едновременно с това гигантски заговор вътре в страната обхващаше в мрежите си и обединяваше монтаняри, шуани, роялисти и техните предводители.

— Докато бяха трима консули, на Луи XVIII се чинеше, че анархията все още продължава и че би могъл да се възползува от някои вътрешни вълнения, за да си отмъсти за тринадесети вандемиер^[4] и осемнадесети фрюктидор — каза Мален. — Но доживотното консулство разобличи намеренията на Бонапарт: той скоро ще стане император. Този бивш поручик иска да основе нова династия. Но сега вече става дума да го премахнат и ударът днес се подготвя още поизкусно, отколкото на улица Сен Никез.^[5] Пишегрю, Жорж. Моро, херцог Ангиенски, Полиняк и Ривиер — и двамата приятели на граф Д'Артоа — всички участвуват в заговора.

— Какво сборище! — възкликна Гревен.

— Тихомълком наводниха със заговорници цяла Франция; искат да нанесат удари от всички страни, пуснати са в ход всички достъпни средства. Стотина мъже под командата на Жорж трябва да нападнат охраната на Консула и него самия!

— Но тогава ги издай!

— Ето вече два месеца откак Консултът, министърът на полицията, началникът на полицията и Фуше държат в ръце част от конците на този огромен заговор; но те още не си представят неговия размах и сега оставят на свобода всички заговорници, за да узнаят всичко.

— Що се отнася до моралното право за борба — забележа нотариусът, — Бурбоните имат далеч по-голямо право да замислят, организират и предприемат действия срещу Бонапарт, отколкото

имаше Бонапарт на осемнадесети брюмер, когато посегна на Революцията, чиято рожба бе самият той; той убиваше родната си майка, а ония искат да се върнат у дома си.

Виждайки, че в списъка на емигрантите престанаха да внасят нови имена, а все повече и повече изключваха, че католическата църква се възстановява, че се издават един след друг антиреволюционни закони, принцовете разбраха, че тяхното завръщане става все по-трудно осъществимо, за да не кажем невъзможно. Бонапарт се явява единственото препятствие по техния път и те пекат да отстранят това препятствие — ето всичко. Претърпят ли поражение, заговорниците ще се превърнат в обикновени разбойници; победят ли — ще станат герои; та затуй твоите колебания ми се струват напълно естествени.

— Необходимо е да направляваме събитията по такъв начин — каза Мален, — че Бонапарт да хвърли на Бурбоните главата на Ангиенския херцог, както Конвентът хвърли на европейските монарси главата на Луи XVI, за да го натопим в Революцията преди нас; или да съборим сегашния идол на френския народ и негов бъдещ император и върху останките от неговия трон да възстановим трона на законния монарх. Аз завися от случая, от дребния пистолетен изстрел, от някоя адска машина като тази, която бе поставена на улица Сен Никез. Достатъчно е само да я взривят. На мен не казаха всичко. Просто ми възложиха в критичния момент да свикам Държавния съвет и да ръководя юридическата страна на реставрацията на Бурбоните.

— Почакай — рече нотариусът.

— Невъзможно. Аз съм длъжен да взема решение сега, времето не чака.

— Защо?

— Дватамата братя Дьо Симьоз участвуват в заговора; те се укриват тук. Аз трябва или да ги шпионирам, да ги оставя да се изложат и така да се избавя от тях, или тайно да ги взема под своя защита. Бях поискал да ми изпратят обикновени агенти, а ми натрапиха първокласни детективи и те нарочно минаха през Троа, за да си осигурят жандармерията.

— Гондрьовил е синигер в ръката, а заговорът — жерав в небесата — възрази Гревен. — В заговора не участвуват ни Фуше, ни Талейран — твои съратници; с тях трябва да играеш открито. Помисли

си само: онези, които скършиха врата на Луи XVI, днес са членове на правителството. Франция гъмжи от притежатели на държавни имуществата, а ти замисляш да връщаш ония, които отново ще ти поискат Гондрьовил. Ако не са глупави, Бурбоните трябва да заличат всичко, направено от нас. По-добре предупреди Бонапарт.

— Човек от моя ранг не може да бъде доносчик — запалено възрази Мален.

— От твоя ранг ли? — учуди се Гревен насмешливо.

— Предлагат ми Министерството на правосъдието.

— Ти си заслепен, разбирам. Следователно върху мен лежи задължението да запазя яснота на погледа в този политически мрак, да издиря изход. При това няма никаква възможност да се предвиди какви събития могат да върнат Бурбоните, щом пълководец като Бонапарт разполага с осемдесет кораба и с четиристотинхилядна армия. Най-трудното в политиката на изчакване е да предугадиш кога ще падне едно разклатено правителство; а правителството на Бонапарт, приятелю мой, е в своя възходящ период. Дали Фуше не е решил да проникне в теб по-дълбоко, за да узнае тайните ти мисли и се избави от теб?

— Не, аз не се съмнявам в човека, с когото съм във връзка. Впрочем Фуше никога не би ми изпратил тези две маймуни, които познавам твърде добре, за да не наостря уши.

— А мен те ме плашат — каза Гревен. — Ако Фуше не се съмнява в теб, ако не иска да те изпита, защо ще ти ги изпраща. Фуше не прибъгва към подобни номера без причина...

— Ето това е убедителен довод за мен — извика Мален — и с тези двама Симьозови никога няма да съм спокоен; може би Фуше, който знае становището ми, не иска да ги изпусне и се надява чрез тях да се добере до Конде.

— Ех, драги, при Бонапарт няма да безпокоят владетеля на Гондрьовил.

Вдигнал глава, Мален видя в гъстия листак на липата цевта на пушка.

— Не съм се лъгал, преди малко дочух щракане на спусък — каза той на Гревен, като се скри зад дебело дърво; разтревожен от внезапното движение на приятеля си, нотариусът последва неговия пример.

— Това е Мишо — пошепна Гревен, — виждам червената му брада.

— Не бива да показваме, че сме се изплашили — забеляза Мален и бавно се върна на мястото си, като мислено си говореше „Какво иска Мишо от стопаните на тази земя? Не в мен се целеше той. Ако е подслушвал разговора ни, ще се наложи да се позанимая с него! Трябваше да отидем към ливадата. Но на мен и през ум не ми минаваше, че даже и въздухът може да има уши!“

— Човек цял живот се учи! — каза нотариусът. — Но той беше много далече, а ние си говорехме шепнешком.

— Ще трябва да кажа това на Корантен — отвърна Мален.

[1] *Принц Дьо ла Пе* — прозвище на Годой Алварес де Фарма (1767–1851), всемоушен министр, фаворит на испанския крал, сключил в 1795 година мир с Франция. ↑

[2] *Habeas corpus* (лат.) — началните думи на закона за неприкосновеността на личността, приет от английския парламент в 1679 г. ↑

[3] *Леноар, Пиер* — началник на парижката полиция в 1776–1785 година. ↑

[4] ... *тринадесети вандемиер*... — 5 октомври 1795 година. В този ден Наполеон Бонапарт потушил роялисткия метеж. ↑

[5] На улица Сен Никез на 24 декември 1800 година било организирано покушение срещу Наполеон, претърпяло неуспех. ↑

ЧЕТВЪРТА ГЛАВА

МАСКАТА Е СМЪКНАТА

След няколко минути Мишо се върна у дома си бледен и смръщен.

— Какво ти е? — изплашено запита Март.

— Нищо — отвърна той, забелязвайки Виолет, чието присъствие го порази като гръм.

Мишо взе стол, седна спокойно пред огнището и хвърли в огъня някакво листче, което извади от тенекиена тръбичка — такива тръбички дават на войниците, за да пазят в тях документите си. Забелязвайки това, Март въздъхна като човек, освободен от тежко бреме; затова пък Виолет бе силно озадачен. Управителят с неподражаемо хладнокръвие подпря карабината на огнището. Мариан и майката на Март предяха в светлината на лампата.

— Хайде, Франсоа — каза бащата, — време е да спиш.

Той грубо хвана сина си през кръста и го отведе навън.

— Слез в мазата — пошепна на ухото му, когато излязоха на стълбата, — вземи две бутилки маконско вино, отлей от тях третинката и ги долеи с коняк, който е на полицата; после налеи половин бутилка бяло вино и го смеси с ракия. Направи това внимателно и постави трите бутилки на празната бъчва при входа на мазата. Когато аз отворя прозореца, ти излез от мазата, оседлай моя кон и иди в Пото-де-Гьо. Чакай ме там.

— Това дете никога не си ляга навреме — каза управителят, когато се върна в кухнята, — иска като големите всичко да види, всичко да чуе, всичко да знае. Вие ще ми развалите хората, дядо Виолет!

— Боже Господи! — възкликна Виолет. — Какво ви развърза така езика? Та вие никога не сте приказвали толкова много...

— А вие си въобразявате, че мен могат да ме шпионират и аз да не забележа това? Лъжете се, дядо Виолет. Ако вие, вместо да угаждате на враговете ми, застанехте на моя страна, аз можех да направя за вас къде-къде повече от едно продължаване на арендата...

— Какво например? — наостри уши алчният селянин и широко отвори очи.

— Бих ви продал имота си евтино.

— Няма евтино, щом трябва да се плаща — наставнически каза Виолет.

— Искам да напусна този край и ще ви дам фермата в Мусо, постройките, посевите, добитъка — всичко за петдесет хиляди франка.

— Наистина ли?

— Съгласен ли сте?

— Дявол го взел, трябва да помисля.

— Да поприказваме... Но искам капаро.

— Стотинка нямам.

— Дайте дума.

— Друго?

— Кажете ми, кой ви изпрати тук?

— Просто се връщах оттам, дето бях отишъл, и рекох да ви кажа добър вечер.

— Връщал си се пешком? Ти какво, за глупак ли ме вземаш? Лъжеш, няма да получиш фермата ми!

— Е добре... Господин Гревен ме изпрати — това е всичко. „Иди — каза, — за Мишю, нужен ни е. Ако не го намериш — почакай го!“ Разбрах, че трябва да остана тази вечер тук.

— А парижките франтове още ли са в замъка?

— Виж, това не зная; но в салона имаше хора.

— Ще ти дам фермата си, ще поговорим сериозно. Жена, донеси вино, та да направим пазарлъка. Вземи най-хубавото, русийонското, от мазето на бившия маркиз. Да не сме деца! На празната бъчва при входа има две бутилки, не забравяй и бутилчицата с бялото...

— Добре — рече Виолет, който никога не се напиваше. — Да прием!

— Вие имате петдесет хиляди франка под дюшемето във вашата стая на мястото, дето е креватът. Ще ми ги дадете петнайсет дни след сключване на продажбата у Гревен...

Виолет с изумление спря поглед на Мишю и побледня.

— Аа, ти си намислил да шпионираш добрия якобинец, който има честта да председателствува арсийския клуб, и си въобразяваш, че няма да те различи? Та да не съм сляп, аз вече забелязах, че у теб

плочите току-що са поставени, и реших, че не си ги вдигал, за да сееш там пшеница. Да пием!

Виолет беше толкова смаян, че пресуши голям стакан, без да обръща внимание на вкуса на виното; страхът сякаш бе поставил разкалено желязо в стомаха му, а присъщото му скъперничество не му позволяваше да се напие. Сега той би дал мило и драго да можеше да се озове у дома си и да скрие делвата с парите на друго място.

Трите жени се усмихваха.

— Е какво, съгласен ли си? — запита Мишю и отново напълни чашата на Виолет.

— Съгласен!

— Стопанин на фермата ми ще станеш ти, хитрецо!

След като половин час спориха оживено за предаване на имуществото, както спорят селяните, когато сключват сделки след множество уверения, изпразнени чаши, всевъзможни обещания, препирни, нескончаеми: „Разбираш ли? Ето, кръст правя! Честна дума! Вече казах — значи, твърдо! Да пукна, ако аз!... Виното в чашата ми отрова да стане, ако това не е самата истина!“ — Виолет най-последно отпусна глава на масата не развеселен, а просто мъртвопиян; щом забеляза, че погледът на стареца помътня, Мишю побърза да отвори прозореца.

— Къде е този негодяй, Гоше? — запита жена си.

— Спи.

— Ти, Мариан — обърна се управителят към вярната си прислужничка, — стой до вратата му и го пази. Вие, майчице, останете долу, следете този шпионин, бъдете нащрек и не отваряйте вратата на никого, освен на Франсоа. Боря се на живот и смърт! — добави той глухо. — За всички вас под моя покрив аз не съм напускал дома си тази нощ; вие трябва да твърдите това даже на ешафода. Хайде — обърна се той към жена си, — да тръгваме; обуй чепиците си, слагай си забрадката — по-скоро! Без въпроси, идвам с теб.

За последния три четвърти час в движенията и в погледа му се появи някаква неудържима деспотична властност, почерпена от оня дълбок и неведом източник, откъдето черпят своята непостижима сила и великите пълководци, въодушевяващи армиите по бойните полета, и великите оратори, увличащи масите на събранията, но и великите престъпници в дръзките си замисли. Тогава някаква неудържима сила

като че се излъчва от такъв човек и насища думите му, а движенията му буквално подчиняват на волята му волята на окръжаващите го. И трите жени чувствуваха, че е настъпил страшен, съдбоносен час; те не знаеха нищо определено, но го предчувствуваха по стихийната решимост на този човек; лицето му сияеше, чертите бяха изразителни, очите горяха като звезди; на челото бяха избили капки пот, гласът често потреперваше от нетърпение и гняв. И Март безмълвно се подчиняваше. Въръжен до зъби, с карабината на рамо, Мишо се втурна по алеята, жена му го последва и те бързо стигнаха кръстовището, където Франсоа се беше скрил в храстите.

— Сече му умът на малкия — каза Мишо, като забеляза сина си.

Това бяха първите думи, които произнесе. Жена му и той бяха тичали дотук и съвсем не им беше до разговори.

— Върни се вкъщи, изкачи се на най-кичестото дърво, наблюдавай полето, парка — каза той на сина си. — Всички ние спим, не пускаме никого в къщата, едничка баба ти е будна, но тя ще отвори само на твоя глас. Запомни какво ти казвам — до най-малките подробности. Отнася се за живота на баща ти и на майка ти. Властта в никакъв случай не бива да научи, че не сме си били у дома.

Когато след тези думи, пошепнати на ухото му, малкият потъна в леса като змиорка в речна тиня, Мишо каза на жена си:

— Качвай се на коня! И моли Бога да бъде с нас! Улови се по-здраво за мен! Добичето може и да не издържи.

Мишо едва произнесе тези думи и ето че конят, получил два силни удара в хълбоците и притиснат в седалището от две могъщи колене, се понесе като хала; животното сякаш разбра своя господар; за някакъв си четвърт час гората остана зад тях. Избирайки през цялото време най-краткия път, Мишо стигна там, отдето се виждаха осветените от луната кули на сенсинския замък. Той завърза коня за близкото дърво и побърза да се изкачи на хълма — оттук се откриваше изглед към цялата сенсинска долина.

Замъкът, който Март и Мишо гледаха няколко мига, прави приятно впечатление сред този пейзаж. Макар да не е забележителен ни с размерите, ни с архитектурата си, замъкът не е лишен от известна археологическа стойност. Старинното здание от XV век, кацнало на хълма и опасно с широк и дълбок ров, все още пълнен с вода, е построено от камъни и хоросан, но дебелината на стените му достига

седем стъпки. Простотата му красноречиво говори за суровия и войнствен живот във феодалните времена. Този наистина простичък замък се състои от две обширни червеникави кули, съединени чрез дълга редица жилищни помещения с прозорци, чиито каменни розетки напомнят грубо изсечени лозови клонки. В замъка се влиза по външна стълба, построена в средата на сградата и завършваща в петоъгълна кула с малка врата под островърха арка. Приземният етаж, вътрешно модернизиран по времето на Луи XIV, и първият етаж са увенчани с огромни покриви, в които са изрязани прозорци със скулптирани рамки. Пред замъка — широка морава, на която неотдавна са били отсечени дърветата. От всяка страна на моста, водещ към замъка, се виждат две къщици, в които живеят градинарите; къщите са отделени една от друга чрез тънка и проста, по всичко изглежда, новопостроена ограда. Вдясно и вляво от моравката, разделена на две от павиран път, се намират конюшните, хамбарите, плевните, варникът, хлебарницата, курниците, стаите за слугите; всички помещения са построени, както се вижда, върху остатъците от две крила, които някога са съставлявали едно цяло с днешния замък.

Някога замъкът навярно е бил квадратен и с укрепления в четирите ъгли; охранявала го е огромна кула със засводен коридор, в подножието на който на мястото на сегашните решетки е имало подвижен мост. Двете големи кули, конусообразните покриви на които се бяха запазили, и камбанарийката на средната кула придаваха на замъка своеобразен вид. Някаква стара църква извисяваше островърхата си камбанария недалеч от замъка и напълно хармонираше с него. Лунната светлина огряваше всички негови покриви и кули.

Мишю погледна господарския дом с изражение, което съвсем обърка жена му: неговото лице бе вече по-спокойно и излъчваше надежда и някаква гордост. Той огледа с втренчен поглед хоризонта, послуша се: беше около девет часът, лунната светлина заливаше края на гората, а хълмът бе осветен особено ярко. Това естествено се стори на Мишю опасно и той заслиза надолу, уплашен, че може да го видят. Но ни един подозрителен шум не нарушаваше мълчанието на чудната долина, граничеща от тази страна с Нодемската гора.

Трепереща, изтощена от умора, Март с нетърпение очакваше, че след такова необичайно галопиране най-после ще настъпи някаква

развръзка. На какво трябваше да служи тя? На добро дело или на престъпление? В този миг Мишо се наведе над ухото на жена си.

— Иди при графиня Дьо Сен Син, кажи, че трябва да разговаряш с нея; когато излезе, отведи я настрана. Щом се увериш, че никой не може да ви подслушва, кажи ѝ: „Госпожице, животът на вашите двама братовчеди е в опасност. Човекът, който ще ви обясни как и защо, ви очаква.“ Ако тя се уплаши, ако не ти повярва, кажи: „Те участвуват в заговора против Първия консул, а заговорът е разкрит.“ Не казвай коя си, на нас не вярват.

Март погледна мъжа си и запита:

— Значи, ти си на тяхна страна?

— Е и какво? — отвърна Мишо и смръщи вежди, смятайки, че го упрекват.

— Ти не ме разбираш — извика Март, хвърли се пред него на колене, улови широката му ръка, целуна я и я обля в сълзи.

— Бягай, после ще плачеш — каза той и силно я притисна към себе си.

Когато стъпките на Март затихнаха напълно, в очите на този железен човек се появиха сълзи. Беше се съмнявал в Март заради убежденията на баща ѝ; и всякога беше крил от нея своите тайни, но сега благородният характер на жена му внезапно се бе разкрил пред него, така както величието на неговия характер току-що бе засияло пред нея.

От чувството на дълбоко унижение, което извиква падението на човека, чието име носим, Март премина към възторга, внушаван от неговата слава; и този преход се бе извършил така внезапно, че тя едва не загуби съзнание. Измъчвана от силна тревога, Март, както сама после му призна, беше вървяла от техния дом до замъка буквално като по тръни, но сега ѝ се струваше, че изведнъж се бе възнесла на небето сред ангели. А той пък всякога си мислеше, че не ѝ е драг: тъгата и затвореността ѝ вземаше за отсъствие на любов, рядко оставаше въкъщи, за да бъде тя сама със себе си, и всичката си нежност прехвърли върху сина си; и сега изведнъж разбра какво означаваха сълзите на тази жена: тя проклинаше ролята, която хубостта ѝ и бащината воля я бяха принудили да играе. И ето, в разгара на опасността щастието беше блеснало пред тях като мълния с най-ярък пламък. И то наистина проблесна като мълния. Всеки от тях мислеше

за десетте години на взаимно неразбиране и всеки упрекуваше единствено себе си. Мишю стоеше неподвижно, опирайки се на карабината и положил глава на ръката си в дълбок размисъл. Подобни минути изкупват цялата горест дори на най-печалното минало.

В главата на Март се въртяха хиляди мисли, сходни с мислите, които вълнуваха нейния мъж, и сърцето ѝ се свиваше от съзнанието за опасността, надвиснала над Симьозови, тъй като разбра всичко, даже кои бяха тези двама парижани; едно само тя не можеше да си обясни: защо мъжът ѝ се бе снабдил с тази карабина? Тя се хвърли напред като кошута и скоро излезе на пътя, водещ към замъка; внезапно дочу зад себе си мъжки стъпки и извика, но широката длан на Мишю тозчас ѝ затвори устата.

— От хълма забелязах в далечината да проблясват сребърните галони на шапките. Влез през отвора при рова между конюшната и Моминската кула; кучетата няма да залаят по теб. Проври се в градината, повикай младата графиня от прозореца, кажи ѝ да нареди да оседлает коня ѝ и да го изведе през рова. Аз ще бъда там; но най-напред ще разбера какво са замислили парижаните и ще подиря начин да се изплъзнем от тях.

Опасността растеше с бързината на лавина, тя трябваше да бъде предотвратена на всяка цена и това окриляше Март.

ПЕТА ГЛАВА

ЛОРАНС ДЪО СЕН СИН

Старото франкско име, общо за Сен Син и Шаржбьоф, е Дюинеф. Сен Син станало прозвище на младите Шаржбьоф, след като веднъж, в отсъствие на бащата, пет негови дъщери, всички необикновено светлокоси, защитили бащиния замък, което никой не очаквал от тях. И ето как един от първите Шампански графове пожелал чрез това красиво прозвище да запази спомена за забележителното събитие, докато техният род съществува. След този своеобразен военен подвиг всички девойки от рода били преизпълнени от гордост, макар, както изглежда, не всички да са били светлокоси. Последната от тях, Лоранс, се явява, въпреки салическият закон^[1], наследница и на титлата, и на герба, и на феодалните имения. Кралят на Франция бе потвърдил указа на Шампанския граф, според който титлата и имуществото може да се предават в този род и по женска линия. Следователно Лоранс беше графиня Дъо Сен Син, а бъдещият ѝ мъж бе длъжен да приеме нейното име и герба; на този герб бяха написани като девиз вдъхновените думи, произнесени от най-възрастната от петте сестри в отговор на поканата да се предадат: „Да умрем с песен!“ Достояйна наследница на тези красиви героини, Лоранс се отличаваше с особена бледност, която като че бе игра на случая! Под нейната тънка и еластична кожа прозираха и най-малките синкави вени. Гъстите светлоруси коси чудесно хармонираха с тъмносините и очи. Всичко в нея бе очарователно. Но в крехката девойка с тънко кръстче и млечнобяло лице живееше душа на безстрашен мъж, надарен със силен характер; ала никой, даже най-проницателният наблюдател, не можеше да отгатне същността на тази девойка при вида на кроткото, леко удължено личице с профил, смътно напомняш профила на агънце. Нейната изключителна кротост, макар и благородна, като че граничеше с глупостта на агнето. „Аз приличам на замислен овен“ — казваше понякога тя на шега. Лоранс беше неразговорлива и изглеждаше не замислена, а по-скоро вцепенена. При трудни обстоятелства скритата в нея Юдит веднага се пробуждаше в

цялото си величие, а такива обстоятелства за съжаление не бяха рядкост в живота на Лоранс.

На тринайсет години, след известните вече на читателя събития, тя остана сираче в града, където до вчера се извисяваше едно от най-забележителните здания на XVI век — замъкът Сен Син. Господин Д'Отсер, някакъв роднина, станал неин опекун, побърза да отведе наследницата на село. Този достоен провинциален дворянин, изплашен от смъртта на брат си, свещеника Д'Отсер, пронизан от куршум в минутата, когато, предрешен като селянин, се готвел да бяга, нямаше сили да отстоява интересите на довереницата си: двама от синовете му служеха в армията на принцовете и всякога, при най-малък шум, мислеше, че асирийските власти идват да го арестуват.

Горда, че бе удържала обсадата, и наследила потомствената белота на предците си, Лоранс презираше мъдрата предпазливост на стария дворянин, огънал се под ветровете на развихрилата се буря; тя мислеше само за слава. И смело окачи в бедния си сенсински салон портрета на Шарлот^[2] Корде и го окичи с малки дъбови клончета. Чрез посредничеството на верен човек тя си пишеше с близнаците въпреки закона, който предвиждаше за това смъртна присъда. Този неин довереник, рискуващ също живота си, ѝ носеше отговорите. От времето на трагедията, разиграла се в Троа, Лоранс живееше единствено за тържеството на монархията.

Внимателно преценявайки характера на господин Д'Отсер и на жена му, Лоранс се убеди, че са безкрайно честни, но слаби и ги изключи от кръга на интересите си. Лоранс беше твърде умна и безкрайно снизходителна, за да ги упреква за тяхната нерешителност; добра, внимателна, любезна с тях, но не ги посвети в нито една от тайните си. Нищо не укрепва самообладанието така, както необходимостта постоянно да таиш нещо в себе си, и то в собственото си семейство. Достигнала пълнолетие, Лоранс предостави на стареца Д'Отсер да се занимава и занапред с нейните дела. Тя не изискваше друго, освен да се грижат за нейната кобила, прислужницата ѝ Катрин да бъде облечена с вкус, а слугата Готар да е всякога чист и спретнат, всичко останало малко тревожеше графинята. Мислите ѝ бяха отправени към твърде възвишени цели, за да се принизи до неща, които в друго време несъмнено биха я занимавали. Към тоалетите беше напълно безразлична, пък и братовчедите ѝ не бяха при нея.

Лоранс имаше зеленикава амазонка за езда, обикновена рокля и обшито с елмази елече без ръкави за разходки из парка и копринен пеньоар.

Малкият коняр Готар, сърдечно и безстрашно петнайсетгодишно момче, всякога я съпровождаше и тя почти никога не се задържаше у дома си; ходеше на лов из всички гондрьовилски земи и ни фермерите, ни Мишю се противопоставяха на това. Беше превъзходна ездачка, а на лов показваше същински чудеса. В целия окръг, дори и в годините на Революцията, я наричаха просто „госпожицата“.

Всеки, който е чел прекрасния роман „Роб Рой“, несъмнено е запомнил образа, чрез който Уолтър Скот преодолява обичайната си студенина: става дума за образа на Даяна Върнън. Споменът за нея ще помогне да разберем Лоранс, ако към чертите, присъщи на шотландската ловджийка, прибавим съдържаната въодушевеност на Шарлот Корде и в същото време изключим прелестната подвижност, която придава на Даяна такова обаяние!

Младата графиня бе свидетелка на смъртта на майка си, на убийството на абата Д'Отсер, на екзекуцията на маркиз Дьо Симьоз и на жена му; единственият ѝ брат бе умрял от раните си, двамата ѝ братовчеди, служещи в армията на Корде, можеха да бъдат убити всяка минута и най-после богатството на двете фамилии — Дьо Симьоз и Дьо Сен Син, току-що бе погълнато от Републиката без особена полза за нея. Та ето защо трябва да се отнесем с разбиране към тази постоянна замисленост на Лоранс, стигаща понякога до явна вцепененост.

Впрочем господин Д'Отсер се прояви като най-честен и най-осведомен опекун. Под неговите грижи Сен Син придоби вид на ферма. Този старец, напомнящ много повече грижлив земеделец, нежели благородник, съумя да извлече доходи и от парка, и от градините, които заемаха почти двеста арпана; те даваха зоб за конете и храна на хората, даваха и гориво. Благодарение на неговите най-строги икономии и влагането на спестяванията в държавни мероприятия младата графиня се оказа в деня на пълнолетието си притежателка на добро състояние. В 1798 година наследницата разполагаше с двайсет хиляди франка годишен доход държавна рента, получавана наистина много нередовно, и дванайсет хиляди франка от сенсинските земи, договорите на които бяха възобновени със

значителни увеличения на наемите. Съпрузите Д'Отсер се бяха оттеглили на село с три хиляди франка пожизнена рента от капитала, вложен в кантората на Лафарж: с тези оцелели остатъци от състоянието им те можеха да преживяват само в Сен Син; ето защо Лоранс им предостави за доживотно ползуване пристройката, която те заемаха. В стремежа си да спестяват по хиляда екю годишно за синовете си, съпрузите Д'Отсер станаха спрямо довереницата си такива скъперници, каквито бяха към самите себе си, и никак не я глезеха. Общият разход в Сен Син не надхвърляше пет хиляди франка годишно. Но чужда на всякаква дребнавост, Лоранс беше доволна от всичко. Опекунът и жена му неусетно попаднаха под влиянието на нейния характер, който се изявяваше и в най-незначителните дреболии, и накрая започнаха даже да се възхищават от девойката, която познаваха от дете. Но в маниерите на Лоранс, в ниския ѝ гръден глас, в повелителния ѝ поглед имаше нещо необикновено, някаква необяснима властност, която покорява всякога, дори когато е само външна, тъй като за глупците пустотата често се отъждествява с дълбокомислие. За обикновения човек дълбокомислието е непостижимо. Може би с това се обяснява преклонението на тълпата пред онова, което не разбира. Съпрузите Д'Отсер, удивени от неизменната мълчаливост и необщителност на младата графиня, всякога очакваха от нея нещо изключително. Действайки добре обмислено и не поддавайки се на измама, Лоранс заслужи искреното уважение на селяните, макар да бе аристократка. Това, че беше жена, името ѝ, преживените нещастия, необикновеният ѝ живот, с една дума, всичко способствуваше да се изгради авторитетът ѝ сред жителите на сенсинската долина. Понякога тя изчезваше за ден-два, съпроводвана от Готар; но нито господин Д'Отсер, нито неговата съпруга се осмеляваха да я разпитват за причините на отсъствието ѝ.

Забележете, че у Лоранс нямаше никакви ексцентричности. Мъжкараната се криеше у нея под най-нежна и най-крехка женственост. Сърцето ѝ беше прекалено чувствително, но умът ѝ се отличаваше с мъжествена решимост и стоическа твърдост. Проницателните ѝ очи не познаваха сълзите. Гледайки бялата и нежна китка на ръката ѝ със синкави, едва забележими жилчици, никой не би допуснал, че девойката е в състояние да съперничи на най-ловкия

кавалерист. Тази ръчица, така мека, така тънка, владееше пистолета и пушката не по-зле от опитния ловец.

Вън от дома си Лоранс всякога носеше обичайната за амазонките кокетна касторена шапка със спуснат зелен воал: ето защо нежното ѝ лице и бялата ѝ шия, закрити с черен ешарп, не потъмняваха от продължителното пребиваване на открито. При Директорията и в началото на Консулството Лоранс можеше да води такъв живот, без да привлича ничие внимание; но откакто държавната власт започна да укрепва, новите длъжностни лица — префектът на департамента Об, другарите на Мален и самият Мален — се опитаха да подронят уважението към девойката. Лоранс мислеше единствено за свалянето на Наполеон, чиято амбициозност и успехи извикваха у нея особена ярост, но ярост хладнокръвна и целеустремена. Невзрачен и неизвестен враг на този увенчан със слава човек, тя се целеше в него от глухотата на своята долина и на горите си с ужасяваща съсредоточеност; понякога трудно се овладяваше и бе готова да замине оттук и някъде, в предградията на Сен Клу или на Малмезон, да го убие. Осъществяването на този замисъл напълно би оправдало навиците ѝ и начина ѝ на живот; но след нарушаването на Амиенския мирен договор тя бе посветена в намеренията на заговорниците, целта на които бе да насочат 18-и брюмер против Първия консул, и от това време тя подчини ненавистта и силите си на обширния и превъзходно направляван план: съгласно този план удар отвън трябваше да нанесе на Наполеон могъщата коалиция на Русия, Австрия и Прусия, коалиция, която той, станал император, разгроми при Аустерлиц, и отвътре — съюзът на хора с най-различни възгледи, но обединени от общата ненавист, при която мнозина от тях, подобно на Лоранс, обмисляха как да отстранят Наполеон, без да се боят да произнесат думата „убийство“. И така, тази девойка, тъй крехка на вид и тъй силна в очите на ония, които я познаваха добре, служеше в момента като верен и надежден посредник на дворяните, които идваха от Германия, за да вземат участие в този сериозен щурм. Фуше се възползува от съюза на задрейнските емигранти, за да оплете в заговора им и ангиенския херцог. Пребиваването на принца на територията на Баден, недалече от Страсбург, потвърди впоследствие предположенията на Фуше. Главният въпрос — действително ли херцогът е бил посветен в заговора, действително ли при успех е възнамерявал да влезе във

Франция, е една от тайните, върху които, както и върху някои други, принцовете от фамилията на Бурбоните пазеха най-дълбоко мълчание. Но когато историята на тази епоха започне да старее и влезе в миналото, безпристрастни историци ще окачествят поне като неблагоприятно появянето на херцога край границата във време, когато трябваше да се осъществи грандиозният заговор, в чиято тайна кралското семейство несъмнено е било посветено.

Предпазливостта, която Мален проявяваше, като разговаряше с Гревен на открито, Лоранс прилагаше по отношение на всички и на всичко. Приемаше пратениците отвън, разговаряше с тях някъде на края на Нодемската гора или извън сенсинската долина, между Сезан и Бриен. Често изминаваше с Готар на един дъх петнайсет левги и се връщаше в Сен Син, без някой да долови по лицето ѝ сянка от умора или загриженост. Веднъж тя забеляза в очите на това говедарче, тогава още деветгодишен хлапак, простодушно възхищение, което извикват у детето необикновените неща; взе го при себе си като коняр и го научи да обгражда конете с грижовност и внимание, както е прието у англичаните. Откри у него старателност, схватливост и истинска безкористност; подложи на изпитание и предаността му и се убеди, че е не само умен, но и благороден: той не допускаше и мисъл за награди; Лоранс се зае с възпитанието на тази още тъй млада душа и бе към него добра и великодушна; привърза го към себе си и сама се привърза към него, облагородявайки полудивото създание, без да му отнема самобитността, нито простотата. Когато сметна, че достатъчно е проверила почти кучешката му вярност, която сама бе подхранвала, тя го направи свой умен и простодушен съучастник.

Малкият селянин, когото никой не би се и досетил да подозира, ходеше от Сен Син чак до Нанси и никой не забелязваше отсъствието му. Прибягваше до всички хитрини, използвани от шпионите. Крайната недоверчивост, към която го бе приучила господарката му, ни най-малко не измени природата му. Готар притежаваше едновременно и хитростта на жената, и наивността на детето, и неотстъпната бдителност на заговорника, но своите чудесни качества той криеше под маската на дълбоко невежествено селско хлапе. Това мъжленце изглеждаше глуповато, хилаво и несръчно, но заловеше ли се с нещо, ставаше гъвкав като риба, изплъзваше се като змиорка, отгатваше като куче с един само поглед чуждата мисъл. Широкото му добродушно

лице, кръгло и червендалесто, кафявите му сънливи очи, подстриганите по селски коси, дрехите, дребният ръст — всичко му придаваше вид на десетгодишно момче.

Покровителствувани от братовчедката си, която от Страсбург до Бар-сюр-Об бдеше над тях, господата Д'Отсер и Дьо Симьоз, придружавани от мнозина други емигранти, идваха през Елзас, Лотарингия и Шампан, докато други, не по-малко смели заговорници, проникнаха на френска земя през скалистите брегове на Нормандия. Предрешени като работници, Д'Отсерови и Дьо Симьозови бяха вървели през гори и поля под водачеството на хора, избирани от Лоранс в течение на последните три месеца из разни департаменти сред предани на Бурбоните хора и в същото време най-малко събуждащи подозрение. Емигрантите спяха денем и тръгваха на път през нощта.

Всеки от тях водеше по двама верни войника, от които единият вървеше напред като разузнавач, а вторият ги следваше отзад, та при беда да прикрие отстъплението. Благодарение на тези предохранителни военни мерки, героичният отряд благополучно бе стигнал до Нодемската гора, където бе назначена срещата.

Други двайсет и седем дворяни влязоха през Швейцария и прекосиха Бургундия, отпратени към Париж по горепосочения начин. Господин Дьо Ривиер разчиташе на петстотин души, в това число и на сто млади дворяни, офицери от свещения отряд. В качеството си на ръководители, господата Дьо Полиняк и Дьо Ривиер се държаха във висша степен достойно и запазиха в пълна тайна имената на всички съучастници, които останаха неизвестни. В съгласие с разкритията, направени в годините на Реставрацията, и сега може да се твърди, че Бонапарт е бил в неведение на грозящата го смъртна опасност толкова, колкото и Англия, която не подозираше, че разположената в Булон армия я застрашава; и при това никога дотогава полицията не е била ръководена от толкова умни и ловки хора.

В момента, когато започва тази история, някакъв подлец, а такива всякога ще се намерят сред участниците в кой да е заговор, ако неговият кръг не се ограничава с малък брой хора с еднакви духовни сили, някакъв заговорник, изправен пред лицето на смъртта, даваше показания, макар за щастие и недостатъчни, за да се отгатне размахът на заговора, но достатъчно ясни по отношение на целите му. Ето защо

полицията, както Мален беше казал на Гревен, предоставяше на заговорниците възможност да действуват, та като ги наблюдава, да обхване всички разклонения на заговора. Но правителството се видя принудено да избърза с вземане на решителни мерки, тъй като Жорж Кадудал, делови човек, който всичко решаваше самостоятелно, се беше скрил тогава в Париж с двайсет и пет шуани, готови да извършат покушение над Първия консул.

В замислите на Лоранс ненавистта се съчетаваше с любов. Да унищожи Бонапарт и възстанови Бурбоните не означаваше ли отново да се сдобие с Гондрьовил и да върне на братовчедите си състоянието им? Тези две чувства, от които едното се явява обратната страна на другото, са достатъчни, особено когато човек е на двайсет и три години, да пробудят и изострят всички умствени способности и всички жизнени сили. Ето защо в последните два месеца Лоранс се струваше на обитателите на Сен Син по-красива от когато и да било. Страните ѝ бяха поруменели, надеждата придаваше понякога гордо изражение на челото ѝ; но когато ѝ четяха вечерния „Газет“, където се съобщаваше за реакционните действия на Първия консул, тя свеждаше очи, за да не прочетат в тях закана за сигурност в предстоящото сгромолясване на този враг на Бурбоните.

Никой в замъка не се досещаше, че младата графиня се бе виждала с братовчедите си предишната нощ. Двамата сина на съпрузите Д'Отсер бяха прекарвали нощта не къде да е, а в спалнята на графинята, под един покрив с родителите си; настанила да спят двамата съпрузи Д'Отсер, Лоранс се беше отправила между един и два часа след полунощ към уговореното място и срещайки там братовчедите си, ги бе отвела към горския гъсталак, където ги скрила в един изоставен заслон. Сигурна, че отново ще ги види, тя с нищо не показала радостта си, нищо в нея не издало тревогата на очакването; с други думи, тя бе съумяла да овладее чувствата си и когато се видя с тях, беше невъзмутимо спокойна. Красавицата Катрин, дъщеря на дойката ѝ, и Готар, и двамата посветени в тайната, се държаха по примера на господарката си. Катрин беше деветнайсетгодишна. В тази възраст девойките, както и юношите във възрастта на Готар, са беззаветно предани и готови да сложат глава на дръвника, без да проронят дума. А Готар, вдъхнеше ли само парфюма от косите и

дрехите на графинята, бе готов да изтърпи най-страшните изпитания, без да каже дума.

[1] ... *въпреки салическия закон...* — По силата на този древен закон на франките земята и титлите били наследявани само по мъжка линия. ↑

[2] *Шарлот Корде* — убийцата на Марат. ↑

ШЕСТА ГЛАВА

ИНТЕРИОР И СИЛУЕТИ ОТ ВРЕМЕТО НА КОНСУЛСТВОТО

Когато Март, предупредена за близката опасност, се промъкваше с бързината на сянката към посочения от Мишю отвор, в салона на сенсинския замък цареше пълно спокойствие. Събраните тук хора бяха така далеч от мисълта за надигащата се буря, че техният спокоен вид неволно би извикал жал у всекиго, който знаеше истинското им положение. Във високата камина, украсена с огледало, по чиято гипсова рамка се виждаха и танцуващи пастирки в кринолини, пращеше огромен огън, каквито палят само в замъците, разположени край гора. Близко до камината, в дълбоко, квадратно кресло с позлатена рамка и облечено във великолепна зелена коприна, почиваше младата графиня. Нейната поза говореше за крайна умора. Лоранс се бе завърнала в шест часа от провинцията Бри; бе яздила като водач пред малък отряд от четирима дворяни и благополучно ги бе отвела в убежището, където трябваше да отдъхнат, преди да потеглят за Париж; когато се върна, съпрузите Д'Отсер вече привършваха обяда си. Измъчвана от глад, тя седна на масата както беше — с изкаляна амазонка и с ботушки. След обяда отведнъж почувствува такава немощ, че даже нямаше сили да се разсъблече, а се облегна на гърба на огромното кресло, отпусна на него русата си, къдрокоса главица, опъна нозе и ги постави на една табуретка. Огънят в камината бавно сушеше изкаляната дреха и ботушите ѝ. Кожените ѝ ръкавици, касторената шапка, зеленият ешарп и камшикът лежаха на конзолата, където ги беше захвърлила. Тя ту поглеждаше старинния часовник от Бул, поставен на камината между два свещника, и премисляше дали четиримата заговорници се бяха вече наспали, ту хвърляше поглед към масата за игра на карти пред камината, около която седяха господин Д'Отсер, съпругата му и сенсинския свещеник със сестра си.

Макар че тези хора не бяха непосредствени участници в описваната от нас драма, те все пак заслужават внимание като представители на една от разновидностите на аристокрацията след

нейния разгром в 1793 година. От тази гледна точка описанието на сенсинския салон има привкуса на неподправена история.

Господин Д'Отсер, който тогава навършваше петдесет и две години, висок, сух, румен, с крепко здраве, можеше да изглежда човек със силен характер, ако не бяха големите тъмносини очи, чийто поглед издаваше крайно простодушие. Брадичката беше издадена напред, а несъразмерно голямото разстояние между носа и устата му придаваше хрисим вид, напълно съответстващ на тихия му характер, за което говореха всички черти на лицето му. Посивелите коси, сплъстени от шапката, която почти никога не снемаше, образуваха на главата нещо като кепе и подчертаваха крушовидната ѝ форма. Челото му, набръчкано от селски труд и постоянни тревоги, беше плоско и неизразително. Големият орлов нос придаваше значителност на лицето му; единствен признак на сила бяха гъстите, все още черни вежди и яркият руменец на страните му; и този признак не лъжеше: макар простодушен и мек, господин Д'Отсер беше непоколебим католик и монархист и никакви съображения не можеха да го заставят да се откаже от възгледите си. Той покорно би оставил да го арестуват, не би стрелял по полицейските агенти и безропотно би отишъл на ешафода. Не можеше и да емигрира, тъй като освен с рентата от три хиляди франка не разполагаше с никакви други средства. Ето защо се подчиняваше на съществуващото правителство, не преставаше да бъде верен на кралското семейство и да желае неговото възстановяване; но би отказал да се компрометира чрез участие в какъвто и да било опит да се върнат Бурбоните. Господин Д'Отсер принадлежеше към ония роялисти, които до края на живота си не можаха да забравят, че са били победени и ограбени, и които оттогава насам си останаха мълчаливи и пресметливи, озлобени и безволеви, но неспособни ни на себеотрицание, ни на жертви; те всякога бяха готови да приветствуват монархията, ако тя възтържествуваше, пазеха верността си към църквата и духовенството, но не отстъпваха от решението си покорно да понасят всички унижения и мъки. А това вече не е убеждение, а упорство. Същината на всяка борба е действието. Не особено умен, но честен, скъперник като истински селянин и заедно с това аристократ по маниери, смел в желанията си, но скромнен в думи и постъпки, от всичко извличащ изгода и дори готов да стане сенсински кмет, господин Д'Отсер бе типичен представител на тези почтени дворяни,

на чието чело Бог е написал думата „mites“^[1]; те не се противопоставиха на бурята на Революцията, която профуча над главите и над дворянските им гнезда, богати при Реставрацията със скритите си спестявания и горди с тайната си преданост към династията, а след 1830 година отново се оттеглиха в именията си.

Облеклото му, много характерно за този род хора, красноречиво говореше и за самия него, и за епохата. Господин Д'Отсер носеше широк бежов плащ с неголяма яка, въведен на мода от последния Орлеански херцог след завръщането му от Англия; по време на Революцията такива плащове бяха нещо средно между неугледните простонародни дрехи и изящните рединготи на аристокрацията. Кадифената му жилетка на райета и с цветенца, кройка, която напомняше жилетките на Робеспьер и Сен Жюст, откриваше горната част на ситно плисирано жабо върху ризата. Той все още носеше къси панталони, но неговите бяха от грубо синьо сукно, с потъмнели стоманени копчета. Тънките му като на елен нозе бяха обути в евтини черни копринени чорапи, груби обуца и черни платнени гетри. Постарому носеше муселинена яка с безчислени плисенца, закрепена под брадичката със златна карфица. С такова облекло, съчетаващо в себе си елементи на селска, революционна и аристократическа дреха, този безобиден дворянин съвсем не искаше да демонстрира някакъв политически еkleктизъм, той просто се подчиняваше на обстоятелствата.

Госпожа Д'Отсер, вече четиридесетгодишна жена, рано състарена от житейските неслоди, всякога сякаш позираше за портрет, а дантеленото ѝ боне, украсено с бели атлазени панделки, като че подчертаваше тържественото изражение на лицето ѝ. Тя още пудреше косите си, макар че носеше бяла кърпа и рокля от бежова коприна на точици, с гладки ръкави и широка, надиплена пола — последната премяна на кралица Мария Антоанета. Госпожа Д'Отсер имаше леко чип нос, остра брадичка, почти триъгълно лице, насълзени очи; леко червеше страните си и това оживяваше сивите ѝ очи. Смъркаше енфие и при всяка щипка вземаше тези престорени предпазни мерки, с които някога злоупотребяваха светските дами; всички подробности при вземане на щипка енфие съставляваха същинска церемония, обяснима със следното: жената имаше красиви ръце.

Абатът-францисканец на име Гуже, бивш възпитател на двамата млади Симьоз и приятел на абат Д'Отсер, преди две години бе поел от приятелски чувства към семейство Д'Отсер и към графинята сенсинската енория. Неговата сестра, госпожица Гуже, разполагаше със седемстотин франка рента, прибави към тези пари скромната заплата на свещеника и с тях поддържаше домакинството.

Църквата и църковната къща не бяха продадени поради нищожната им цена. Абат Гуже живееше на две крачки от замъка — само една ограда делеше градината му от господарския парк. Ето защо абат Гуже и сестра му два пъти седмично обядваха в Сен Син и всяка вечер идваха да играят на карти с Д'Отсерови. Лоранс не умееше и да вземе картите в ръце.

Абат Гуже беше беловлас старец с бяло като у възрастна жена лице, любезно усмихнат, с ласкав внушителен глас; сладникавото му, малко кукленско лице се разхубавяваше от високото умно чело и проницателните очи. Бе среден на ръст, добре сложен, всякога носеше черен фрак с френска кройка, сребърни катарамии на панталоните и на обувките, черни копринени чорапи, черна жилетка със спусната над нея бяла широка вратовръзка, което придаваше на стареца изящество, без това да нарушава пастирското му достойнство. Абатът, станал при Реставрацията епископ на Троя благодарение на своята предишна дейност, се беше научил да разбира младите хора; той долови силния характер на Лоранс, оцени го по достойнство и още отначало започна да се отнася към девойката с почителност и уважение; а това в значителна степен ѝ помогна да си извоюва в Сен Син независимо положение и да подчини на волята си строгата възрастна дама и добрияк дворянин, които тя според обичая беше длъжна да слуша. Вече шест месеца абатът наблюдаваше Лоранс с присъщото на свещениците проникновение, тъй като те са най-пронизателните хора на света; и без да подозира, че тази двайсет и три годишна девойка в минутата, когато слабите ѝ ръчици разсукваха отпорилия се гайтан на амазонката, мислеше как да събори Бонапарт, той все пак догаждаше, че е погълната от някакви големи замисли.

Госпожица Гуже беше една от ония стари моми, чийто портрет може да се нахвърли с две думи и те биха били напълно достатъчни, за да си го представят дори и хора с най-бедно въображение: госпожицата принадлежеше към категорията на така наречените кобили. Бедната

жена съзнаваше, че е грозна, и сама се смееше над грозотата си, показвайки при това големите си зъби, жълти като лицето и костеливите ѝ ръце. Но в замяна беше безкрайно добра и весела. Носеше старовремски чепици, широка пола с джобове, всякога пълни с ключове, боне с панделки и перука. Още на младини беше изглеждала като четиридесетгодишна жена, но според думите ѝ от двайсет години наваксвала пропуснатото и стоеше все в тази възраст. Почиташе дълбоко дворянството и отдаваше на знатните хора дължимото им уважение и почит, но умееше да запазва собственото си достойнство.

Това общество се беше събрало в Сен Син точно навреме за госпожа Д'Отсер, която нямаше като мъжа си домашни задължения или като Лоранс — живеца на омразата, помагащ да се понася горчивината на самотата. При това за последните шест години животът беше станал значително по-лек. Католическата служба бе възстановена и това позволяваше на вярващите да изпълняват религиозните задължения, а в селския живот те заемат по-голямо място, отколкото където и да било другаде. Съпрузите Д'Отсер, успокоени от консервативните начинания на Първия консул, можеха сега да кореспондират със синовете си, да получават от тях известия, да не треперят за живота им, да настояват пред тях да сторят всичко, за да ги изключат от списъка на емигрантите и да се завърнат във Франция. Финансовите служби изплащаха дължимите ренти и се стараеха да ги изплащат в срок. По това време Д'Отсерови разполагаха освен с пожизнената рента, още с осем хиляди годишен доход. Старецът се радваше на мъдрата си далновидност: всички свои спестявания — двайсет хиляди франка, както и парите на довереницата си, беше вложил в държавната банка още преди 18-и брюмер, а този преврат, както е известно, доведе до повишаване курса на фондовите ценности на дванадесет до осемнадесет франка.

Дълго време замъкът Сен Син беше празен, изоставен и разорен. Докато бушуваше революционната буря, благоразумният опекун съзнателно се въздържахше от каквито и да било почини; но след Амиенския мир отиде в Троя и донесе оттам остатъците от мебелировката на двата замъка, изкупена от вехтошарите. Тогава именно благодарение на неговите грижи салонът на замъка бе подреден. Пищните копринени завеси със зелени цветя на бял фон, висящи някога в замъка Симьоз, сега украсяваха шестте прозореца на

салона, където тази вечер седяха гореупоменатите лица. Огромният салон беше изцяло облицован с гравирано дърво във вид на пана, поставени в красиво изработени рамки и оцветени в сиво с два оттенъка. Четири врати бяха изписани в духа на епохата Луи XV с картини в сиви цветове с различни нюанси. Старецът беше издирил в Троя позлатени конзоли, кресло, облечено в зелена коприна, кристален лампион, маса с инкрустации за игра на карти и други вещи, които можеха да послужат за възстановяването на Сен Син в предишния му вид. В 1792 година всичката покъщнина на замъка беше задигната, тъй като разграбването на частните домове в градовете продължи и в селата. Всякога, когато отиваше в Троя, старецът се връщаше с някои реликви на миналото великолепие — ту някой хубав килим като постлания сега върху паркета в салона, ту част от сервизи от старинен саксонски и севърски порцелан. Преди половин година се бе осмелил да откопае сенсинското сребро, скрито от готвача в къщурката му в самия край на едно от просторните предградия на Троя.

Този предан прислужник на име Дюрийо и неговата жена бяха свързали завинаги съдбата си със съдбата на младата си господарка. Изпълняваше в замъка най-различни служби, а жена му беше икономка. Дюрийо беше взел при себе си като помощница в кухнята сестрата на Катрин; тя изучаваше под негово ръководство кулинарното изкуство и обещавахе да стане превъзходна готвачка.

Старият градинар, жена му, техният син, работещ като надничар, и дъщеря им, която бе краварка, съставляваха целият персонал на замъка.

Преди около шест месеца жената на Дюрийо тайно бе поръчала за сина на градинаря и за Готар ливреи с хералдическите цветове на графовете Сен Син. Макар благородникът да я беше смъмрил заради тази нейна непредпазливост, тя бе щастлива, че в деня на свети Лоран — именния ден на Лоранс, обядът бе сервиран почти както преди. Постепенното трудно възстановяване на миналото радваше Д'Отсерови и съпрузите Дюрийо. Лоранс се смееше на всичко това и го наричаше детинщини. Но старецът Д'Отсер не забравяше и по-съществени неща: възстановяваше постройки, поправяше огради, садеше дървета навсякъде, дето това бе възможно, и се старяше да оползотвори всяко кътче земя. Ето защо в сенсинската долина го смятаха за авторитет в областта на земеделието. Той успя да възвърне

сто арпана спорна земя, непродадена навремето и присъединена към общинските владения; превърна я в ливада, засади я с кръмни култури и я ограда с тополи, които за шест години израснаха невероятно. Възнамеряваше да изкупи и други участъци и да извлича доход от всички пристройки около замъка, да създаде втора ферма, която мечтаеше да управлява сам.

И така последните две години обитателите на замъка бяха почти щастливи. Господин Д'Отсер в тъмни зори тръгваше да наглежда работниците, които работеха при него целогодишно; после се връщаше за закуска, а след закуската яхваше някое селско конче и обикаляше имението като същински пъдар; по време на обяд повторно се мярваше у дома си и завършваше деня с партия бостон.

Всеки обитател на замъка имаше свое занимание и животът течеше размерено като в манастир. Само Лоранс нарушаваше този ред с внезапните си отпътувания, с честите си отсъствия, с всичко, което госпожа Д'Отсер наричаше нейни прищевки. Но в Сен Син съществуваха две политически направления, както и поводи за разногласия. Първо, Дюрийо и жена му ревнуваха Готар и Катрин, които стояха по-близо до младата господарка, кумир на целия дом. Второ, съпрузите Д'Отсер, поддържани от госпожица Гуже и от брат ѝ, желаеха синовете им, както и близнаците Симьоз, да се върнат в родината и да се приобщят към радостите на спокойния живот в замъка, вместо да влачат жалко съществуване в чужбина. Лоранс осъждаше малодушната готовност да се стига до компромиси; тя бе представителка на чистия, войнстващ и непреклонен роялизъм. Четиримата старци не желаеха да подлагат на изпитание този щастлив живот и това късче земя, които бяха опазили от бурния поток на Революцията, и се стараеха да внушат на Лоранс своите наистина мъдри възгледи, подозирайки, че тя немалко е допринесла за решението на младите Д'Отсер и Симьоз да не се завръщат във Франция. Гордото презрение на възпитаницата им към подобна надежда ужасяваше бедните старци и те основателно се опасяваха от някоя, както те казваха, безразсъдна постъпка.

Разногласията се бяха появили по време на експлозията на адската машина на улица Сен Никез — първото покушение на роялистите срещу победителя при Маренго, след като той отказа да преговаря с Бурбоните. Въобразявайки си, че покушението бе

организирано от републиканците, Д'Отсерови смятаха за щастие, че Бонапарт избегна опасността. А Лоранс плака от ярост, когато научи, че Първият консул бе оцелял. Отчаянието ѝ взе връх над обичайната сдържаност и тя започна да укорява Бога, че бе изоставил потомците на свети Луи!

— Ако аз бях се заела с тази работа — извика Лоранс, — сигурно щях да успея. Нима не сме в правото си да се опълчим срещу узурпатора с всички възможни средства? — обърна се тя към абат Гуже, забелязвайки, че думите ѝ предизвикват у всички присъстващи дълбоко недоумение.

— Дете мое — отвърна абатът, — философите упорито нападаха църквата, загдето някога бе отстоявала правото ни да насочваме срещу узурпаторите същото оръжие, което са използвали самите те в стремежа си да постигнат своите цели; днес църквата дължи твърде много на господин Първия консул, за да не го предпазва от последствията на това учение, което впрочем принадлежи на йезуитите.

— Значи, църквата ни изоставя! — мрачно промълви девойката.

От този ден, всеки път, когато четиримата старци заговореха, че трябва да се покоряват на провидението, графинята напускаше салона.

Напоследък абатът, много по-ловък от опекуна, започна да се впуска не толкова в общи разсъждения, колкото да изтъква материалните преимущества на консулското управление, и не само за да убеди графинята в това, а за да предизвика у нея оная едва забележима реакция, по която би могъл да отгатне плановете ѝ. Постоянните отсъствия на Готар, зачестилите пътувания на Лоранс и загрижеността, помрачила напоследък лицето ѝ, най-последно хилядите дреболии, които в тишината и спокойствието на сенсинския живот не можеха да минат незабелязани, особено за неспокойните очи на Д'Отсерови, абат Гуже и двамата Дюрийо, всичко това събуждаше опасения у тези покорни роялисти. Но тъй като не се случиха никакви особени събития, а в политическата сфера засега господствуваше пълно спокойствие, животът в малкия замък отново се успокои. Всички отдаваха отсъствията на графинята на увлечението ѝ в лова.

Може да си представите каква дълбока тишина цареше вечерта около десет часа в парка, в двора, в околностите на сенсинския замък, дето природа и хора се сливаха в такава хармония; дето всичко

дишаше дълбок покой, дето се възвръщаше предишното изобилие, дето добрият и разумен благородник се надяваше да склони към покорство довереницата си, показвайки ѝ сладките плодове на такова едно поведение.

Събралите се тук привърженици на монархията продължаваха да играят бостон, игра, която под наивна форма разпространяваше в цяла Франция идеи за независимост, тъй като бе измислена в чест на американските бунтовници, а термините ѝ напомняха за борбата, поощрявана от Луи XVI. Обявявайки „независимост“ или „разорение“, играчите скришом наблюдаваха Лоранс, а тя, победена от съня, заспиваше с иронична усмивка на устните: когато гледаше мирните хора, наседали край масата, последната ѝ мисъл бе, че двамата синове Д'Отсер бяха пренощували миналата нощ под същия покрив и достатъчно би било да загатне само за това, за да хвърли всички играчи в ужас! А коя двайсет и три годишна девойка не би била горда при съзнанието, че кове човешки съдби, и не би почувствувала състрадание към тези, които са толкова по-слаби от нея?

— Графинята спи — рече абатът, — никога не съм я виждал тъй уморена.

— Дюрийо ми каза, че конят ѝ бил съвсем съсипан — забеляза госпожа Д'Отсер. — А пушката ѝ не е използвана, дулото ѝ било чисто, значи, Лоранс не е ходила на лов.

— Ами, как не — отсече абатът, — това още нищо не значи!

— Хайде, хайде — намеси се госпожица Гуже, — когато бях на нейната възраст и започнах да разбирам, че ми е съдено да остана неомъжена, тичах и се изморявах по-другояче... Аз напълно разбирам, че графинята може да обикаля целия край, без да помисли за дивеч. Скоро ще станат дванайсет години, откакто не е виждала братовчедите си, а тя ги обича. Ако бях на нейно място и така млада и красива, хич нямаше да му мисля и щях да прескоча до Германия. Горкичката, може би я влече към границата.

— Много сте пъргава, госпожице Гуже — пошегува се кюрето.

— Но аз виждам — продължи тя, — че разходките на тази двайсет и три годишна девойка ви тревожат, та затова ви и обяснявам каква е всъщност работата.

— Братовчедите ѝ ще се върнат, тя ще бъде богата и в края на краищата ще се укроти — добродушно заключи господин Д'Отсер.

— Дай боже! — възкликна възрастната дама и посегна към златната табакера, която след обявяването на пожизненото Консулство отново се бе появила на бял свят.

— А ето ви и новина — обърна се старецът Д'Отсер към кюрето. — Вчера Мален пристигна в Гондрьовил.

— Мален! — извика Лоранс, пробудена от това име, въпреки дълбокия си сън.

— Да — потвърди свещеникът, — но тази нощ си заминава обратно и всички си блъскат главите да разберат защо ли е дошъл така набързо.

— Този човек е злият гений на нашите две семейства — каза Лоранс.

Младата графиня току-що бе сънувала братовчедите си и младите Д'Отсерови; заплашваше ги някаква беда. Тя си представяше опасностите, които ги дебнеха в Париж, и погледът ѝ помръкваше и ставаше неподвижен; Лоранс бързо стана и без да каже дума, отиде горе в стаята си. Живееше в гостната, а близо до нея, в малката кула откъм гората, бяха гардеробната и молитвената стая. Когато Лоранс излезе от салона, кучетата в двора залаяха, някой почука на вратата и скоро на прага се появи, развълнуван, Дюрийо.

— Кметът дойде. Пак има нещо...

Кметът, бивш помощник на Дьо Симьозови, посещаваше изрядко замъка и Д'Отсер по тактически съображения му оказваше уважение, което той извънредно много ценеше. Този човек на име Гулар се бе оженил за богатата търговка от Троя, която имаше имение в сенсинската община; към него бе прибавил други земи, принадлежали някога на богатия манастир „Вал-дьо-Прьо“, и бе изхарчил за тях всичките си спестявания. Гулар се прехвърли в обширния манастир, разположен на четири мили от замъка, и стана владетел на почти толкова великолепно жилище, колкото Гондрьовил, в което той и жена му живееха като църковни мишки.

— Гулар, ти хубаво се нагуля — каза Лоранс през смях, когато за пръв път го видя в Сен Син.

Въпреки че бе предан на Революцията и че графинята всякога го приемаше твърде хладно, кметът изпитваше към хората от Сен Син и Симьоз дълбоко почитание. Ето защо си затваряше очите за всичко, което ставаше в замъка. Да затваря очи според неговите схващания

значеше да не вижда по стените на салона портретите на Луи XVI, на Мария Антоанета, на техните августейши деца, на брата на краля — граф Д'Артоа, на Казалес, на Шарлот Корде; да не намира нищо лошо, че в негово присъствие хулеха Революцията, че се надсмиваха над петте члена на Директорията и над всички тогавашни мероприятия. Като всяко парвеню, и той, натрупвайки състояние, отново се преизпълни с благоговение към старинните родове и се стараше да поддържа с тях връзки; а особеното положение на Гулар, породено от тези обстоятелства, бе веднага използвано от двамата непознати, чиято професия Мишо тъй скоро разгада и които, преди да се отправят към Гондрьовил, обходиха целия край.

[1] *Mites* (лат.) — смирение. ↑

СЕДМА ГЛАВА

ОБИСК

Пейрад, пазител на хубавите традиции на дореволуционната полиция, и Корантен, магьосникът на шпионажа, пристигнаха с тайни поръчения. Мален не се излъга, като приписа на тези майстори на трагическите фарсове двойствена роля; затова може би няма да е безполезно, преди да се вгледаме в делата им, да покажем главата, на която те служеха за ръце. Когато Бонапарт стана Пръв консул, начело на полицията стоеше Фуше. Революцията открито и с пълно основание бе създавала министерство на полицията. Ала, завръщайки се след победата при Маренго, Бонапарт учреди и префектура на полицията и за неин началник назначи Дюбоа, а Фуше назначи за член на Държавния съвет, при което негов приемник при Министерството на полицията стана бившият член на Конвента Кошон, впоследствие граф Дьо Лапаран. Смятайки Министерството на полицията за най-главно от всички министерства в едно правителство, което набелязва широки преобразования и избира твърд политически курс, Фуше прие промените като немилост или най-малкото — като признак на недоверие. След историята с адската машина и разкритията около заговора, за който става дума тук, Наполеон върна Фуше като министър на полицията, тъй като се убеди в ненадминатите качества на този велик държавен деец. Но по-късно, побоял се от държавническият замах на Фуше, проявен в негово отсъствие по време на аферата Валхерн^[1], императорът предаде това министерство на херцог Дьо Ровиго, а херцог Д'Отрант^[2] назначи за управител на илирийските провинции, което бе равносилно на заточение.

Своеобразната гениалност, изплашила Наполеон, не се прояви у Фуше отведнъж. Този невзрачен член на Конвента, един от най-способните и най-зле оценени навремето си, израсна в бурите на Революцията. При Директорията той достигна върхове, от които хората с дълбок ум съумяват да проникнат в бъдещето, основавайки се на опита от миналото; а после изведнъж подобно на посредствени актьори, които под влияние на някакви внезапно припламнали искри

стават гениални, прояви поразителна ловкост по време на мълниеносния преврат на 18-и брюмер. Бледолик, възпитан в дух на монашеска сдържаност, посветен в тайните на монтанярите, към които принадлежеше, и в тайните на роялистите, към които в края на краищата се присъедини, той дълго и незабележимо изучаваше хората, техните нрави и борби на политическата арена; той отгатна замислите на Бонапарт, комуто даваше полезни съвети и ценни сведения. Доволен, че бе показал необикновената си ловкост и полезност, Фуше се въздържаше да се разкрие напълно, искаше да задържи кормилото на управлението, но двойственото отношение на Наполеон към него му върна политическата свобода. Неблагодарността, или по-точно недоверието, проявено от императора след валхернската афера, достатъчно ясно обяснява поведението на този човек, който за свое нещастие не беше аристократ и само подражаваше на принц Талейран. В това време ни предишните, ни новите му колеги подозираха всичката широта на неговия гений, чисто административен и в дълбокия смисъл на думата държавен, точен в предвижданията си и невероятно проникновен. Разбира се, днес за всеки безпристрастен историк е ясно, че една от хилядите причини за падането на Наполеон, с което впрочем той изкупи всички свои грехове, беше чрезмерното му самолюбие. Недоверчивият монарх се отнасяше прекалено ревниво към своята още млада власт и това проличаваше в постъпките му не по-малко от затаената му ненавист към онези талантиливи хора, които получи като драгоценно наследство от Революцията и с помощта на които можеше да състави правителство, способно да осъществи всички свои замисли. Наполеон се отнасяше с недоверие не само към Талейран и Фуше; бедата на узурпаторите се заключава в това, че техни врагове са и тези, които им помагат да завладеят короната, и онези, от които са я отнели. Наполеон не успя да убеди в своята царственост ни тези, които бе смятал за свои началници или за равни на себе си, нито онези, които поддържаше; ето защо никой не се смяташе за обвързан с него чрез клетва. Мален, като човек посредствен, неспособен да оцени мрачния гений на Фуше, ни да се запази от неговата проникателност, сам се погуби като пеперуда, налетяла на пламък, когато се яви пред Фуше и доверително го помоли да изпрати в Гондрьовил агенти, за да понаучели нещо около заговора.

Без да отправя към приятеля си въпроси, Фуше се запита в себе си защо този Мален се върти из Гондрьовил, защо не съобщава в Париж, и то веднага, сведенията, които събира? Бившият ораторианец, свикнал с измамите и отлично знаещ, че мнозина членове на Конвента водят двойна игра, си зададе въпроса: „От кого ли пък Мален може да научи нещо, щом ние самите още почти нищо не знаем?“ И Фуше стигна до извода, че Мален вероятно в известна степен сам е участник в заговора, но че се крие и чака. Ала Фуше не каза ни дума на Първия консул за своите подозрения. Той предпочете да направи Мален свое оръдие, отколкото да го погуби. Фуше всякога се стараеше да запази за себе си значителна част от тайните, които разкриваше и благодарение на които придобиваше над хората далеч по-голяма власт, отколкото самия Бонапарт. Това двуличие бе един от поводите на Наполеон за недоволство от неговия министър. Фуше знаеше за машинациите, на които Мален дължеше имението Гондрьовил и които сега го караха да не изпуска от очи господата Дьо Симьоз.

Дьо Симьозови служеха в армията на Конде и госпожица Дьо Сен Син им беше братовчедка, следователно можеше да се допусне, че се укриват някъде наблизо и че участвуват в заговора, а тяхното участие на свой ред свидетелствуваше за участието на семейство Конде, на които те бяха толкова предани. Господата Дьо Талейран и Фуше смятаха за много важно да изяснят тази твърде мъглява страна на заговора от 1803 година.

С обичайната си бързина и проникателност Фуше взе под внимание всички обстоятелства. Но Мален, Талейран и Фуше бяха свързани помежду си с особени връзки, които принуждаваха последния да действа крайно внимателно и да желае всячески да узнае вътрешното разпределение на гондрьовилския замък. Корантен беше беззаветно предан на Фуше, както господин Дьо Лабенардиер — на княз Талейран, както Генц — на господин Метерних, Дъндас — на Пит, Дюрок — на Наполеон, Шавини — на кардинал Ришельо. Корантен бе не съветник, а лакей на този министър, таен Тристан на този Луи XI в умален вид; Фуше го беше оставил в Министерството на полицията, за да има там свой човек. Носеше се слух, че е роднина на Фуше, но че по някакви причини това роднинство се премълчава, тъй като Фуше го възнаграждаваше щедро всякога, когато ползуваше услугите му. Корантен се беше сприятелил с Пейрад, стар ученик на

последния кралски началник на полицията; независимо от това обаче си имаше тайни от Пейрад. Фуше заповяда на Корантен да обследва гондрьовилския замък, да запечата в паметта си неговия план и да разузнае всичките му потайни местенца.

— Това може да ни послужи — забеляза бившият министър, точно както Наполеон, когато заповядваше на генералите си да огледат внимателно бойното поле при Аустерлиц, до което смяташе да отстъпи.

На Корантен освен това бе заповядано да наблюдава Мален, да разбере доколко е влиятелен в окръга, да следи хората, с които поддържа връзки. Фуше не се съмняваше, че младите Симьозови се намират някъде из тези места. Проследявайки ловко двамата офицери, любимци на принц Конде, Пейрад и Корантен можеха да се сдобият с ценни сведения за заговора отвъд Рейн. Във всеки случай Корантен получи пари, указания и агенти, за да обкръжи замъка и обходи цялата местност от Подемската гора до Париж.

Фуше му препоръча да бъде крайно внимателен, а обиск в Сен Син му разреши да извърши само в случай, че от Мален се получат неопровержими доказателства. Накрая уведоми Корантен за загадъчната личност на управителя Мишю, наблюдаван зорко от три години насам. Корантен дойде до извод, до който бе стигнал и началникът му: „Мален е осведомен за заговора! А кой знае — помисли си той — дали в него не участва и самият Фуше?“

Пристигнал в Троа по-рано от Мален, Корантен влезе във връзка с началника на местната жандармерия и избра най-интелигентните хора, начело на които постави сръчен капитан. Корантен предупреди капитана, че за сборно място определя гондрьовилския замък, нареди му да изпрати през нощта патрул от дванайсет мъже и да ги разпредели в четири различни пункта из сенсинската долина на достатъчно разстояние един от друг, за да не предизвикват смут сред хората. Четирите патрула трябваше да образуват около сенсинския замък примка, която постепенно да затягат.

Като остави Корантен да се разпорежда в замъка по време на съвещанието си с Гревен, Мален му даде възможност да изпълни част от поръченията на Фуше. След завръщането си от парка държавният съветник с такава увереност бе казал на Корантен, че Симьозови и Д'Отсерови се намират някъде тук, че агентите върнаха капитана,

който за щастие на младите дворяни тръгна през гората по големия път; а в това време Мишю напиваше своя шпионин Виолет.

Държавният съветник разказа на Пейрад и Корантен за засадата, от която току-що се бил изплъзнал. В отговор на това парижаните му описаха историята с карабината, а Гревен изпрати Виолет в ловджийския павилион, за да разузнае какво става там. Корантен посъветва нотариуса да отведе своя приятел, държавния съветник, за по-голяма сигурност при себе си в Арси и да му предостави там място за нощуване.

И така, когато Мишю влезе в гората и забърза към Сен Син, Пейрад и Корантен напуснаха Гондрьовил в неугледен, плетен кабриолет, запретнат с пощенска кранта; кабриолета караше арсийският старшия, един от най-хитрите местни жандарми, препоръчан от началника на жандармерията в Троа.

— Най-добрият начин да ги заловим е да се предупредят — каза Пейрад на Корантен. — Те ще бъдат зашеметени, ще се опитат да унищожат документи или да избягат, а в това време ние като мълния ще се стоварим върху тях. Жандармерийският отряд постепенно ще обкръжи замъка и от тази примка никой няма да се измъкне.

— Изпратете при тях кмета — посъветва ги старшията, — той е човек услужлив, не е лош към тях, те ще му повярват.

Гулар вече се готвеше да си ляга, когато Корантен, заповядал да спрат кабриолета до някакъв храсталак, се яви пред него и поверително му съобщи, че след няколко минути правителствен агент ще му заповяда да обкръжи сенсинския замък, за да залови господата Д'Отсерови и Симьозови; Корантен добави, че ако младите дворяни вече са успели да се укрият, ще се наложи да се изясни нощували ли са в замъка предната нощ, да се прегледат документите на госпожица Дьо Сен Син, а вероятно да се арестуват както господарите на замъка, така и слугите.

— Госпожица Дьо Сен Син — добави Корантен — несъмнено има влиятелни покровители, тъй като на мен ми е дадено тайно указание да я предупредя за това посещение и да сторя всичко, за да я спася, без да се компрометирам. Там, на място, аз вече няма да бъда господар на положението, не съм сам, затова по-скоро изтичайте в замъка.

Появата на кмета в такъв късен час учуди играчите, изненадани най-вече от смутения му вид.

— Къде е графинята? — запита той.

— Отиде да си легне — отвърна госпожа Д'Отсер.

Кметът недоверчиво се послуша в шума, идещ от втория етаж.

— Какво става днес с вас, Гулар? — запита госпожа Д'Отсер.

Гулар бе в пълно недоумение, забелязвайки по лицата на присъстващите онова детско простиодушно изражение, което може да се срещне у хора на всякаква възраст. При вида на това несмутимо спокойствие и на тази невинна игра на бостон, прекъсната от неговото появяване, той не можеше да проумее на какво се основаваха подозренията на парижката полиция. А в тази минута, коленичила в молитвената си стая, Лоранс горещо се молеше за успеха на заговора. Тя призоваваше Божията помощ за убийците на Бонапарт! Умоляваше го да срази този фатален човек. Фанатизмът на Хармодий, Юдит, Жак Клеман, Анкарстрьом, Шарлот Корде, Лимоелан преизпълваше тази прекрасна, девствена и непорочна душа. В това време Катрин постилаше леглото, а Готар затваряше капациите и за Март Мишю, която дойде под прозорците на Лоранс и започна да хвърля камъчета в тях, беше лесно да привлече към себе си вниманието им.

— Госпожице, има известия — каза Готар, като видя непознатата.

— Тихо! — прошепна Март. — Елате тук, трябва да ви кажа нещо.

Готар се озова в парка по-бързо от птичка, хвъркнала от дървото на земята.

— След няколко минути жандармерията ще обгради замъка — каза тя на Готар. — По-скоро оседлай коня на госпожицата, но тихо, не шуми и я изведи през отвора при рова, между тази кула и конюшнията.

Март потрепери, виждайки на две крачки от себе си Лоранс, която побърза да слезе след Готар.

— Какво има? — просто запита Лоранс; тя изглеждаше съвсем спокойна.

— Заговорът срещу Първия консул е разкрит — отвърна Март на ухото на младата графиня. — Моят мъж, зает със спасяването на братовчедите ви, ме изпрати при вас, за да дойдете да разговаряте с него.

Лоранс отстъпи малко назад и упорито се вгледа в лицето на Март.

— А коя сте вие? — запита тя.

— Март Мишю.

— Не разбирам какво искате от мен — хладно отвърна госпожица Дьо Сен Син.

— Да вървим! Иначе ще ги погубите! Елате в името на Симьозови! — прошепна Март, като падна на колене и протегна към нея ръце. — Нямате ли документи, нещо, което би могло да ви издаде? От хълма в гората моят мъж ей сега забеляза да блестят каски и оръжия... Това са жандарми.

Готар изтича на терасата; оттук той съгледа в далечината мундири и долови сред дълбоката тишина на полето конски тропот; и бързо изтича в конюшната и оседла кобилата на младата си господарка, а Катрин по негово указание мигом усука копитата ѝ с парцали.

— Но къде да отида? — запита Лоранс Март, чийто вид и думи я поразиха със своята неподправена искреност.

— Към пролуката — отвърна тя, увличайки със себе си Лоранс. — Моят мъж е там. Той е най-честният човек. Сега ще узнаете какво струва един Юда.

Катрин стремително влезе в салона, грабна камшика, ръкавиците, шапката и воала на госпожицата и излезе. Внезапното появяване на Катрин, както и неочакваните ѝ действия, бяха толкова красноречиво потвърждение на думите на кмета, че госпожа Д'Отсер и абат Гуже се спогледаха и техните погледи изразиха една и съща мисъл: „Сбогом наше щастие! Лоранс участва в заговора, тя погуби братовчедите си и двамата Д'Отсер!“

— Какво искате да кажете? — запита Д'Отсер Гулар.

— Замъкът е обкръжен и ей сега ще ви обискират. Ако синовете ви са тук, накарайте ги да избягат, господата Симьоз също.

— Моите синове?! — възкликна изумена госпожа Д'Отсер.

— Ние никого не сме виждали — възрази господин Д'Отсер.

— Толкова по-добре — каза Гулар. — По аз съм твърде много предан на семействата Сен Син и Симьоз, за да се отнасям спокойно към грозящата ги опасност. Изслушайте ме внимателно. Ако у вас има някакви компрометиращи документи...

— Документи? — повтори дворянинът.

— Да, ако те са у вас, изгорете ги — продължи кметът, — а аз ще задържа някак агентите.

На Гулар му се искаше и роялистките овце да бъдат цели и републиканските вълци — сити; и той побърза да излезе, но точно в тази минута кучетата бясно залаяха.

— Няма да успеете, ето ги, те идват — каза свещеникът. — Но трябва да се предупреди графинята. Къде е тя?

— Катрин не дойде да вземе ръкавиците, шапката и воала й, за да се моли графинята на тях — забеляза госпожица Гуже.

Гулар се опита да задържи за няколко минути двамата агенти и започна издалеко да им разказва за пълното неведение на обитателите на сенсинския замък.

— Вие не познавате тези хора — каза Пейрад, като се изсмя под носа на Гулар.

И тогава тези сладникаво-зловещи хора влязоха в дома, придружавани от старшията и от още един жандарм. При появяването им мирните играчи на бостон се вцепениха от ужас; те продължаваха да седят по местата си, замаяни от това внезапно нахълтване на въоръжени хора. От моравата се дочуваше конско пръхтене и шум, предизвикан от около десетина жандарми.

— Тук липсва само госпожица Дьо Сен Син — каза Корантен.

— Сигурно спи... Тя е в стаята си — отвърна господин Д'Отсер.

— Елате с мен, госпожи — каза Корантен, тръгвайки към антрето и оттам по стълбата; госпожица Гуже и госпожа Д'Отсер го последваха.

— Разчитайте на мен — прошепна Корантен на ухото на старата дама, — аз съм от вашите, затова ви изпратих кмета. Пазете се от моя колега и се доверете на мен, аз всички ви ще спася.

— А за какво се отнася? — запита госпожица Гуже.

— За живот или смърт. Нима не разбирате? — отвърна Корантен.

Госпожа Д'Отсер припадна. За голямо учудване на госпожица Гуже и за не по-малко разочарование на Корантен стаята на Лоранс се оказа празна. Уверен, че никой не може да се измъкне към долината ни от замъка, ни от парка, тъй като всички изходи бяха охранявани, Корантен нареди във всяка стая да поставят полицаи и заповяда да

претърсят дома и конюшната, а сам отново слезе в салона, дето се бяха събрали, крайно смутени, Дюрийо, жена му и всички останали.

Сините очички на Пейрад зорко наблюдаваха лицата на събралите се, а сам оставаше хладен и невъзмутим сред всеобщата суматоха. Когато Корантен се появи в салона (госпожица Гуже бе останала горе в помощ на госпожа Д'Отсер), отвън се раздаде конски тропот и детски плач. Конниците влизаха през малката врата. Скоро след това сред общата бъркотия се показва и старшията; той буташе пред себе си Готар, чиито ръце бяха вързани, и Катрин, която доведе пред агентите.

— Ето заловените. Този негодник беше на кон и искаше да бяга.

— Глупак! — пошепна Корантен на ухото на слисания старшия.
— Защо не го остави да бяга? Щяхме да го проследим и да научим нещо.

Готар бе решил да се преструва на идиот и с висок глас зарева. Катрин се държеше така простодушно и имаше такъв невинен вид, че старият агент се позамисли. След като сравни един с друг тези двама млади хора, а после се вгледа в глуповатия на вид стар дворянин, когото сметна за хитрец, в умния свещеник, подреждащ бележките от играта, в смаяните слуги и в двамата Дюрийо, ученикът на Льоноар се приближи до Корантен и му пошепна така:

— Ние съвсем нямаме работа с глупци.

В отговор Корантен му показва с поглед масата за игра на карти, а после добави:

— Играеха бостон! Уж приготвиха леглото на господарката си, а тя избяга; изненадахме ги и сега ще ги притиснем до стената.

[1] *Аферата Валхерн* — В 1809 година англичаните изпратили на остров Валхерн 40 хиляди нападатели срещу Франция. Фуше успял да организира своевременна отбрана, в резултат на която голяма част от нападателите загинали и англичаните били принудени да напуснат острова. ↑

[2] *Херцог Д'Отрант* — титла на Фуше. ↑

ОСМА ГЛАВА

ЕДИН ГОРСКИ КЪТ

Един потаен изход всякога има своето основание и своето предназначение. Ето при какви обстоятелства и заради какво бе пробит отворът между конюшната и кулата, която сега носи наименованието „Моминската“.

Едва настанил се в Сен Син, енергичният Д'Отсер превърна дългото пороище, по което в замъковия ров се стичаше вода от гората, в път, разделящ един от друг два големи участъка земя, също принадлежаща на замъка; това той стори единствено за да насади край този нов път стотина орехови дръвчета, които бе намерил в разсадника; за единайсет години тези орехи израснаха доста високи и почти съвсем скриха пътя, и без това затворен от стръмнини, високи шест фута; по този път можеше да се отиде в неотдавна купената млада гора, заемаща трийсет арпана.

Когато в замъка отново се появиха обитателите му, всеки от тях предпочете да излиза на междуселския път през рова, вместо да заобикаля, тъй като пътят вървеше покрай оградата на парка. Минавайки през отвора, хората неволно го разширяваха от двете страни и се отнасяха към това напълно безразлично, защото в деветнайсетия век рововете станаха съвършено безполезни, и Д'Отсер неведнъж казваше, че трябва да ги оползотвори. Стената постепенно се рушеше и засипваше рова с камъни, пръст и чакъл. Така се образува своеобразно шосе, което се покриваше с вода само по време на силни дъждове. Въпреки тези насипи обаче, за които допринасяха всички, включително и самата графиня, пролуката тук беше доста стръмна, за да премине кон и особено да го накараш да излезе на междуселския път, не беше лесно; но при опасност конете, изглежда, разбират мислите на господарите си.

Докато младата графиня се колебаеше дали да последва Март и настояваше за обяснения, Мишю, наблюдаващ от хълма придвижването на жандармите, отгатна плана на шпионите и като видя, че никой не идва, започна да губи вяра в успеха на своя опит.

Едно жандармерийско отделение се промъкваше край оградата на парка, движейки се във верига на известно разстояние един от друг, за да могат да разговарят и обменят мисли, да се вслушват в най-малките звуци и да наблюдават най-незначителните неща. Мишю лежеше по корем и прилепил ухо към земята, като индианец определяше по силата на звука колко още време му остава да действа. „Закъснях — мислеше си той. — Виолет ще ми плати за това. Той дълго не може да се напие. Какво да правя сега?“

Мишю дочу как жандармерийския патрул излиза от гората на пътя и се промъква край оградата, за да пресрещне другия патрул, който идеше по междуселския път. „Още пет-шест минути“ — помисли той. В този миг се появи графинята; Мишю я улови със силната си ръка и я отведе на пътя, обкръжен с гъста млада гора.

— Вървете все направо! Идете там, където остана моят кон — каза той на жена си. — И не забравяйте, че жандармите са нащрек!

Когато видя Катрин с камшик, ръкавици и шапка в ръце, а най-вече, когато видя Готар и кобилата му, Мишю, който в беда съобразяваше изумително бързо, реши да разиграе жандармите така, както бе разиграл Виолет. На Готар като по чудо се отдаде да прекара кобилата си през рова.

— Копитата усукани в парцали?... Браво!... — възкликна управителят, като прегърна момчето.

Мишю подкара кобилата към господарката ѝ и взе ръкавиците, шапката и шала.

— Ти си схватлив, момчето ми, и ще ме разбереш — продължаваше той. — Накарай и твоя кон да се изкатери по този път, възседни го без седло, дай си вид, че бягаш, препусни през полето по посока към фермата и привлечи натам жандармите. Изтегли зад себе си цялото поделение, което се е разположило ей там — добави той, дообяснявайки с жестове и указания кой път да следва.

А ти, дъще, ето що... — обърна се после към Катрин. — Насам идват още жандарми по пътя от Сен Син към Гондрьовил; ти побързай в обратната посока и ги отклони от замъка. С други думи, направете така, че по пътя в падината никой да не ни пречи.

Катрин и чудесното момче, на което предстоеше да прояви в своята задача толкова ум и съобразителност, изпълниха точно указанията и всички жандарми бяха напълно уверени, че преследват

бягащия дивеч. Лъжливата лунна светлина не позволяваше да се различат нито ръстът, нито дрехите, нито броят на преследваните, дори не се виждаше дали това бяха мъже или жени. Преследваха ги по силата на една невярна аксиома: „Бяга ли човек, трябва да се улови!“ Безсмислието на тази аксиома в областта на висшата полицейска дейност Корантен току-що бе изтъкнал на старшията. Мишю действуваше правилно, като се осланяше на жандармския инстинкт, и благодарение на това можа да се добере до гората малко след като Март бе довела графинята на уреченото място.

— Бягай у дома — обърна се той към Март. — Парижаните сигурно охраняват гората; да се остане повече тук, е опасно. А ние, каквото и да става, трябва да запазим свобода на действие.

— Аз няма да вървя по-нататък — отсече Лоранс, — докато не ми докажете, че действувате в мой интерес, защото, така или иначе, вие сте Мишю.

— Госпожице — ласкаво отвърна Мишю, — ще ви обясня поведението си с две думи. Макар господата Дьо Симьоз да не знаят това, но аз съм пазител на техните богатства. Получих нареждане в този смисъл от техния покоен баща и от тяхната скъпа майка, моя благодетелка. Ето защо се представям като запален якобинец, та да бъда полезен на младите си господари; за съжаление започнах да действувам твърде късно и затова не можах да спася старците. — Тук гласът на Мишю трепна. — Откакто младите господа заминаха, аз им изпращам пари, за да живеят прилично.

— Чрез банкерската къща Брантмайер от Страсбург ли? — запита тя.

— Да, госпожице; а тази банка има в Троа свой представител, господин Жирел, роялист, който, за да спаси имуществото си, се обяви като мен за якобинец. Хартията, която вашият арендатор намери една вечер в предградието на Троа, се отнасяше именно до това и можеше да погуби всички ни. В тази минута моят живот принадлежеше вече не на мен, а на тях, разбирате ли? Не успях да стана господар на Гондрьовил! В моето положение можеха да ми отсекаат главата за това, тъй като трябваше да обяснявам откъде съм взел толкова злато. Предпочетох да откупя имението малко по-късно. Но този негодник, Марион, се оказа подставено лице на друг негодник — Мален. Ала, така или иначе, Гондрьовил ще се върне в ръцете на законните му

владетели! Това е вече моя работа. Преди около четири часа Мален ми беше на мушката, само миг и щях да му видя сметката. Ех, умре ли той, ще обявят Гондрьовил на търг и вие ще можете да го купите. В случай, че аз умра, моята жена ще ви предаде писмо с указания как да направите всичко това. Но този разбойник казал на приятеля си Гревен, мошеник като него, че господата Дьо Симьоз участвуват в заговора против Първия консул, че се крият някъде тук и че е по-добре да ги предадат и да се отърват от тях, та и Гондрьовил да си отдъхнел. Когато видях двамата големи шпиони да се приближават към мен, аз изпразних карабината си и без да губя време, дойдох тук, предполагайки, че вам е известно къде и по какъв начин може да се уведомят за това младите господа. Това е всичко.

— Вие сте достоен да бъдете благородник! — каза Лоранс, като протегна ръка на Мишю, който понечи да коленичи и да целуне ръката ѝ.

Но забелязала това движение, Лоранс го възпря.

— Не трябва, Мишю. — При това думите бяха произнесени с такъв тон и съпроводени с такъв поглед, че Мишю се почувствува в този миг толкова щастлив, колкото бе нещастен от дванайсет години насам.

— Вие ме възнаграждавате, както ако бях извършил всичко, което тепърва трябва да извърша — каза той. — Чувате ли рицарите на гилотината? Да отидем на друго място, там ще поговорим.

Мишю се приближи към графинята отдясно, така че Лоранс се оказа с гръб към него и като взе юздите на кобилата, каза:

— Не се безпокойте, само се дръжте по-здраво, препускайте и пазете лицето си от клоните.

Половин час те препускаха с всички сили, кръжиха, криволичеха, отново се връщаха, пресичаха собствените си следи по полянките, за да ги скрият, докато най-последно, стигайки до мястото, Мишю се спря.

— Аз вече не зная къде се намирам, макар и да познавам гората не по-зле от вас — каза графинята, като се огледа наоколо.

— Тук сме в сърцето на гората — отвърна той. — Недалече са двама жандарми, но сега сме вън от всяка опасност.

На живописната местност, дето управителят бе довел Лоранс, бе съдено да изиграе такава фатална роля в съдбата на главните лица на тази драма и в съдбата на самия Мишю, че това задължава историка да

я опише. Впрочем пейзажът, както впоследствие ще видим, стана знаменит и в юридическите летописи на Империята.

Някога Нодемската гора е принадлежала на манастира „Нотр-Дам“; нападнат, ограбен и разрушен, той напълно изчезнал от лицето на земята с всички монаси и имуществва. Гората, предмет на възделения, била присъединена към владенията на графовете на Шампан, които я заложили и позволили да я продадат на търг. За шест столетия природата покрила развалините на манастира с богата и могъща зеленина и дотолкова изтрила всички следи от прекрасната обител, че за нейното съществуване напомняло само едно неголямо възвишение, обрасло с великолепни дървета и обкръжено с гъсти, непроходими храсталаци.

От 1794 година Мишю се беше постарал да го направи още по-недостъпно, като засади всички празни местенца с бодливи акации.

В подножието на възвишението се бе образувало блато, а това бе доказателство, че някога тук е имало извор, с което се и обяснява основаването на манастира именно на това място. Единствен владетелят на Нодемската гора бе успял да разгадае етимологията на това название, съществуващо от осем столетия, и единствен той можа да открие, че в самия център на гората някога е имало манастир.

Веднъж, при възникналите впоследствие процеси, на маркиз Дьо Симьоз се отдаде да проучи документите за гората и така случайно научи това отдавна забравено обстоятелство; дочул първите тътени на революционната буря, маркизът не без умисъл, което лесно догаждаме, започна да търси мястото, дето някога се издигал манастирът. Мишю, познаващ отлично гората, разбира се, помогна на господаря си в проучвателната работа и неговата осведоменост на познавач му позволи да определи местоположението на манастира. Обследвайки петте главни горски пътя, в голямата си част съвсем обрасли, Мишю констатира, че всички водят към хълма и блатото, където в далечното минало навярно се стичали поклонници от Троа, от арсийската и сенсинската долина и от Бар-сюр-Об.

Маркизът намисли да предприеме разкопки, но хора за тази работа можеше да намери само от други места. Възпрепятствуван от обстоятелствата, той бе принуден да се откаже от намеренията си, но в главата на Мишю се появи мисъл, че под възвишението са скрити или някакви съкровища, или основите на манастира. Той продължи

археологическите търсения и откри, че на едно място между две дървета, на височината на блатото, там, дето възвишението е особено стръмно, под земята има празно пространство. Една светла нощ той дойде тук въоръжен с кирка и откри врата на мазе и каменна стълба. Блатото, достигащо в най-високите си места три стъпки, образуваше заливче във вид на мистрия, чиято дръжка като че излизаше от възвишението, и можеше да се помисли, че от недрата на изкуствената скала изтича извор, който веднага се изгубва, просмуквайки се в почвата на пространната гора.

Около блатото, обкръжено от дървета, обичащи влагата, като елхата, върбата, ясенът, се събираха пътечки — остатъци от някогашни пътища и горски алеи, но и те бяха обрасли. Водата, на вид застояла, а в действителност течаща, бе покрита с широколистни растения и с кресон и представляваше плътна зелена покривка с едва различаващи се краища, обрасли с нежна, гъста трева. Изворът се намираще така далеч от всяко населено място, че ни едно живо същество, освен горския звяр, не би се отбило тук да утоли жаждата си.

Горски пазачи и ловци бяха убедени, че под блатото не може да има нищо; те се плашеха от непроходимия гъсталак в подножието на хълма; ето защо никога не бяха посещавали, оглеждали, ни изследвали този кът, който принадлежеше към най-старата част на гората; а когато започнаха да я секат и стигнаха до това място, Мишю го обяви за бранище. До избата се намираще сводест килер, чист и сух, целият направен от дялан камък от типа на така наречените *in rasce* — манастирски скривалища. Сухата изба, запазените стълби, както и сводът даваха да се разбере, че разрушителите на манастира не бяха докоснали извора и че горните води задържаха стена от тухли и цимент, по всяка вероятност много дебела и напояща древноримски зид. Мишю затвори входа на убежището с големи камъни; за да не научи никой за подземното и да не може да се добере до него, Мишю си наложи да се изкачва на хълма и да слиза към подземното само по стръмнината, а не откъм блатото. Когато двамата бегълци стигнаха до мястото, луната посребряваше с вълшебната си светлина върховете на покриващите хълма вековни дървета, играеше в гъсталаците, където се пресичаха водещите тук пътеки, придавайки на горското вършине различни форми — ту кръгли, ту клинообразни, ту изваяни от едно-единствено дърво, ту от цяла горица.

Оттук погледът неволно се устремяваше към вълнообразния хоризонт, тръгваше по криволичещите пътечки, по величествените горски алеи, по стена от почти черна зеленина. Прокрадващата се през клонците светлина внезапно запалваше няколко диаманта в спящата вода, притаила се сред светлите петна на кресона и водните лилии. Дълбоката тишина на този живописен кът се нарушаваше само от крякането на жабите, а дивият аромат на горските дебри пораждаше мисли за щастлива волност.

— Наистина ли сме в безопасност? — запита графинята.

— Да, госпожице. Но на всекиго от нас предстои работа. Завържете конете за дърветата там — на хълма, и омотайте муцуните им с тези парцали — каза той, като ѝ подаде вратовръзката си; — и двете кончета са умни, те ще разберат, че трябва да мълчат. А после слезте по тази стръмнина, която се спуща точно над водата; гледайте да не закачите някъде амазонката си. Ще ви чакам долу.

Докато графинята укриваше конете, докато ги завързваше и им омотаваше муцуните, Мишю отстрани камъните от входа на подземие. Графинята, която мислеше, че отлично познава гората си, бе изумена, когато се видя под сводовете на подземие. С ловкостта на истински зидар Мишю отново затвори входа с камъни. Едва привършил работата си, в нощната тишина се раздаде конски тропот, дочуха се гласове на жандарми; но това не попречи на Мишю спокойно да запали с огнивото си малко борово клонче и да отведе графинята в скривалището, дето още лежеше угарката от свещта, с която бе огледал подземие. Желязната врата, достатъчно дебела, но проядена на места от ръжда, беше поправена от управителя и можеше да се затваря с мандало, за което от двете страни беше направил отверстия. Изнемогваща от умора, графинята седна на каменната пейка, над която още се виждаше зазидана в стената халка.

— Ето, имаме си и салон, дето да си поговорим като хората — пошепна Мишю. — Сега жандармите могат да обикалят наоколо колкото си искат; най-лошото, което може да ни се случи, е да ни вземат конете.

— Да вземат конете, значи да погубят братовчедите ми и господата Д'Отсер — тревожно възрази Лоранс. — Кажете сега какво знаете.

Мишю разказа малкото, което бе успял да долови от разговора на Мален и Гревен.

— Те са вече на път за Париж, тази сутрин ще бъдат там — каза Лоранс, след като го изслуша.

— Те са погубени — извика Мишю. — Вие разбирате, че всеки влизащ и излизащ ще бъде щателно обследван на заставата. Мален е крайно заинтересован да компрометира господарите ми, за да ги унищожи.

— А аз не зная нищо за главния план! — изпъшка Лоранс. — Как да предупредим Жорж, Ривиер и Моро? Къде са те? Но ние трябва да помислим преди всичко за близнаците и Д'Отсерови, да ги издирим на всяка цена.

— Телеграфът^[1] ще изпревари и най-бързоходния кон — каза Мишю, — а от всички дворяни, замесени в заговора, вашите братовчеди ще бъдат най-строго разследвани; но ако аз ги намеря, ще ги скрием тук и ще ги задържим, докато всичко премине. Бедният им баща сякаш бе действувал по заповед свише, когато ме наведе на мисълта за това убежище; той предчувствуваше, че синовете му ще намерят спасение тук.

— Моят кобила е от конюшните на граф Д'Артоа, тя е от най-добрия му жребец, но е минала повече от трийсет и шест левги и ще падне от умора, преди да ви откара до целта — каза Лоранс.

— И моят кон не е лош — отвърна Мишю — и ако вие вече сте пропътували трийсет и шест левги, то на мен предстои да мина навярно не повече от осемнайсет.

— Двайсет и три — поправи го тя. — Те са на път вече от пет часа. Ще ги настигнете северно от Лани, в Кувре, отдето трябва да излязат в зори, предрешени като лодкари; те смятат да влязат в Париж по реката. Ето — добави тя, като сне от пръста си разрязаната надлъж венчална халка на майка си, — това е единствената вещ, на която ще повярват, другата половина вече им я дадох. Тази нощ те трябва да пренощуват в гората, в колибата, изоставена от въглищарите; там ще ги скрие куврейският пазач; неговият син служи като войник при тях. Всичко осем човека — моите братовчеди, господата Д'Отсерови и още четирима.

— Госпожице, никой няма да побегне след войниците; нека се заемем само с господата Дьо Симьоз и оставим другите да се спасяват

както могат. Достатъчно е и това да им извикаме „Пази се!“.

— Да оставим Д’Отсерови на произвола на съдбата? За нищо на света! — отвърна тя. — Те трябва да бъдат спасени или да загинат с останалите!

— Но те са дребни дворяни — възрази Мишю.

— Вярно е; те нямат титли, просто са дворяни, зная това, но са в родствени връзки със Сен Син и Дьо Симьоз. И тъй, доведете братовчедите ми и двамата Д’Отсер, но преди това добре помислете с тях как най-лесно да се доберете до гората.

— Жандармите са тук! Чувате ли ги? Съвещават се.

— Но тази вечер на вас два пъти ви провървя. Тръгвайте! Доведете ги, скрийте ги в това подземие, тук никой няма да ги намери! Аз с нищо не мога да ви помогна — каза тя с отчаяние, — ще се опитам само да отвлека вниманието на враговете. Когато полицията види колко съм спокойна, и наум няма да й мине, че мои роднини могат да се върнат в гората. И тъй целият въпрос е в това, как да се намерят пет добри коня, с които да може за шест часа да се стигне от Лани до нашата гора, пет коня, на които е съдено да паднат от умора някъде из горския гъсталак.

— А пари? — запита Мишю, обмисляйки съсредоточено думите на младата графиня.

— Тази нощ аз дадох на братовчедите си сто луидора.

— В такъв случай аз отговарям за тях — възкликна Мишю. — Но ако ги скрием тук, вие ще трябва да се откажете от удоволствието да се виждате с тях; моята жена или синът ми ще им носят храна два пъти в седмицата. Ала тъй като за самия себе си аз не мога да гарантирам, в случай на нещастие знайте, госпожице, следното: в основната греда на тавана на моя дом има дупка, направена със свредел. Дупката е затворена с голяма тапа, а вътре е скрит планът на един от горските участъци. Дърветата, отбелязани на плана с червена точка, в гората са белязани с черен белег на долната част на стъблото. Всяко дърво е указател. Под третия стар дъб, вляво на всяко от тях, на две стъпки от стъблото в права линия са скрити тенекиени тръбички; зарити са на седем стъпки дълбочина; във всяка от тях има по сто хиляди златни франка. Тези единайсет дървета, те са само единайсет, са всичкото богатство на Симьозови сега, когато им отнеха Гондрьовил.

— На дворянството ще са нужни сто години, за да се съвземе от нанесените му удари — бавно каза госпожица Дьо Сен Син.

— А има ли някаква парола? — запита Мишю.

— „Франция и Шарл“ за войниците, „Лоранс и Луи“ за господата Д’Отсер и Дьо Симьоз. Боже мой! Да ги видя вчера за първи път след единайсетгодишна раздяла, а сега научавам, че ги грози смърт, и каква смърт! Мишю — каза тя тъжно, — бъдете през тези петнайсет часа толкова внимателен, колкото сте били предан и самоотвержен през всичките дванайсет години. Ако с братовчедите ми се случи нещастие, аз няма да го преживея. Не — поправи се тя, — аз няма да умра, аз трябва да убия Бонапарт.

— Ако всички загинат, ние двама ще останем живи заради тази цел.

Лоранс грабна грубата ръка на Мишю и здраво я стисна, както това е прието у англичаните. Мишю погледна часовника: беше полунощ.

— Трябва да изляза оттук на всяка цена — каза той. — Тежко и горко на жандарма, който се опита да ми прегради пътя! А колкото до вас, аз, разбира се, не мога да ви заповядвам, но все пак ще ви помоля да се върнете незабавно в Сен Син. Те са там, позабавлявайте ги.

Мишю освободи входа от камъните и не чу никакъв звук. Тук той се хвърли на тревата, притисна ухо към земята и бързо скочи:

— Те са на края на гората, откъм Троа — каза той. — Хубаво ще ги изиграя!

После помогна на графинята да излезе и отново затвори входа с камъни. Свършил с това, Мишю дочу тихия глас на Лоранс, която го викаше — преди да тръгне, поиска ѝ се да се убеди, че вече е възседнал коня. Когато разменяше с младата си господарка последен поглед, този суров човек се просълзи, докато нейните очи бяха сухи.

— Той е прав, трябва да ги позабавлявам — си каза тя, когато наоколо всичко стихна. И се спусна към Сен Син в галоп.

[1] *Телеграф* — Става дума за оптически телеграф; предаването се осъществявало от високи сигнални кули. ↑

ДЕВЕТА ГЛАВА

ПОЛИЦЕЙСКИ НЕСПОЛУКИ

Госпожа Д'Отсер разбираше, че Революцията още не беше свършила и знаеше добре какво означаваше в това време съкратено съдопроизводство; съзнавайки, че синовете ѝ са застрашени от смърт, тя скоро дойде на себе си и отново намери сили именно благодарение на страшното изпитание, което отначало я бе хвърлило в безсъзнание. Тласкана от жестоко любопитство, тя слезе в салона и тук видя картина, наистина достойна за четката на художник. Свещеникът все още седеше край игралната маса и машинално играеше с фишовете, като крадешком поглеждаше към Пейрад и Корантен, които разговаряха полугласно до камината. Неведнъж проникателният поглед на Корантен се срещаше с не по-малко проникателния поглед на свещеника; но подобно на двама еднакво силни противници, които, кръстосали шпаги, отново се връщат към изходната позиция, двамата тутакси извърщаха очи. Старият Д'Отсер, изправен като същинска чапла, стоеше до дебелия, едър и алчен Гулар в същата поза, която бе заел под влияние на главозамайващите събития. Кметът, макар и облечен като буржоа, всякога имаше вид на слуга. И двамата объркано зяпаха жандармите, сред които все още стоеше разплакан Готар; неговите ръце бяха така здраво вързани, че и двете бяха посинели и отекли. Катрин запазваше все същия простодушен и наивен вид, но оставаше непроницаема. Старшията, който според мнението на Корантен беше извършил голяма глупост с арестуването на тези добри деца, не знаеше дали да си върви, или да остане. Той стоеше замислен наред салона с ръка върху дръжката на сабята си и устремил поглед към двамата парижани. Смаяната двойка Дюрийо и останалите хора от замъка изглеждаха крайно разтревожени. Ако не бяха конвулсивните хълцания на Готар, муха да хвъркнеше, щеше да се чуе.

Когато бледната и обезумяла от ужас майка отвори вратата и се появи в салона почти влачена от госпожица Гуже, очите на която бяха почервенели от плач, всички лица се обърнаха към двете жени. Двамата агенти очакваха с надежда, а обитателите на замъка с ужас, че

след тях ще се появи Лоранс. И слуги, и господари сториха неволен жест точно като навиващи се кукли, които благодарение на съдържащия се в тях механизъм могат да мигат с очи или да изпълняват едно-единствено движение.

Госпожа Д'Отсер направи три големи поривисти крачки към Корантен и го запита със сдържан, но рязък глас:

— За бога, кажете, господине, в какво се обвиняват моите синове? И вярвате ли, че са идвали тук?

Свещеникът, като забеляза старата дама, си помисли: „Сега тя сигурно ще извърши някоя глупост“ — и сведе очи.

— Моята длъжност и възложената ми задача не ми позволяват да отговоря на въпроса ви — отсече Корантен учтиво и същевременно иронично.

Отказът, който отвратителната учтивост на този фронт правеше още по-безпощаден, срази старата майка; тя се отпусна в креслото до абат Гуже, скръсти ръце и започна да се моли.

— Къде задържахте този ревльо? — запита Корантен старшията, като посочи конярчето на Лоранс.

— По пътя за фермата, край оградата на парка; мошеникът препускаше към гората Клозо.

— А момичето?

— Момичето ли? Нея я пипна Оливие.

— А къде отиваше тя?

— Към Гондрьовил.

— Значи, в различни посоки? — запита Корантен.

— Да — отвърна жандармът.

— Това нали са слугата и камериерката на гражданката Сен Син?
— обърна се Корантен към кмета.

— Да — потвърди Гулар.

Корантен шепнешком размени няколко думи с Пейрад, след което Пейрад веднага излезе, като взе със себе си старшията.

Миг по-късно в салона влезе арсийският старшия и като се приближи към Корантен, каза на ухото му:

— Познавам отлично замъка, претърсих всичко наоколо. Няма никого — момчетата са изчезнали като вдън земя. Сега чукаме с приклади по подовете и по стените.

Пейрад се върна, повика със знак Корантен и го поведе да огледат отвора при рова, като му обърна внимание, че именно оттук започва пътят, прокаран в старата канавка.

— Ние разгадахме маневрата им — каза Пейрад.

— И аз ще ви я кажа. Ето, слушайте — рече Корантен. — Малкият подлец и момичето заблудили тези глупци — жандармите, за да дадат възможност на дивеча да изчезне.

— Ще разберем истината, когато съмне — продължи Пейрад. — Пътят е влажен; аз го преградих от двата края, поставих жандарми; когато съмне, по следите ще узнаем какви зверове са минали оттук.

— Ето и следи от копита — извика Корантен. — Да отидем в конюшните.

— Колко коне има в замъка? — запита Пейрад господин Д'Отсер и Гулар, когато се върна в салона с Корантен.

— Хайде, господин кмете, вие знаете, отговорете! — извика Корантен, виждайки, че чиновникът се колебае.

— Ами кобилата на графинята, конят на Готар и още един кон на господин Д'Отсер.

— А в конюшната видяхме само един — каза Пейрад.

— Госпожицата се разхожда — каза Дюрийо.

— И често ли се разхожда нощем вашата довереница? — насмешливо запита циникът Пейрад господин Д'Отсер.

— Много често — отвърна простодушно Д'Отсер. — Господин кметът може да потвърди.

— Всички знаят, че госпожицата е човек с прищевки — додаде Катрин. — Преди да си легне, тя гледаше през прозореца и ми се струва, че забеляза вашите щикове, които блестяха в далечината. Когато излезе, каза ми, че иска да разбере, да не би да започва нова революция.

— Кога излезе? — запита Пейрад.

— Когато видя оръжията ви.

— А по кой път?

— Не зная.

— А къде е другият кон? — запита Корантен.

— Жа... а... ндарми... те ми го взе... е... ха — заеквайки, отвърна Готар.

— И къде отиваше ти? — запита един от жандармите.

— Аз яздих сл... е... е... д госпо... жи... цата към фе... е... рмата.

Жандармът обърна глава към Корантен, очаквайки неговите разпореждания, но в думите на момчето имаше едновременно толкова лъжа и толкова истина, толкова простодушие и хитрост, че двамата парижани се спогледаха, като че за да си припомнят един на друг бележката на Пейрад: „Те съвсем не са будали!“

Старият дворянин, изглежда, нямаше достатъчно ум, за да разбере подобна шега. Кметът бе същински глупак. Майката, загубила ума и дума от неудържимия наплив на майчини чувства, задаваше на агентите нелепо-невинни въпроси. Слугите бяха действително изненадани в съня си. Като взе под внимание всички тези обстоятелства, както и характера на гореупоменатите лица, Корантен изведнъж разбра, че негов единствен враг бе госпожица Дьо Сен Син. Колкото и ловка да е, полицията всякога се натъква на безчет несгоди. Нужно ѝ е да научи не само всичко, което е известно на заговорника, но и да прави хиляди предположения, преди да се установи на едно-единствено, което да се покрива с истината. Заговорникът ден и нощ мисли за своята безопасност, докато полицията действа само в определено време. Ако нямаше предателства, заговорите щяха да бъдат най-лесната работа.

Един заговорник има повече ум, отколкото всички полицаи, взети заедно, независимо от огромните възможности за действие, с които те разполагат. Пейрад и Корантен чувствуваха, че са се натъкнали на някаква нравствена преграда, нещо като врата, която се надяваха да намерят отключена, а се наложи да я отворят с шперц и зад която мълчаливо се трупаха някакви хора. Агентите разбираха, че техният план е разкрит и объркан, но от кого — не знаеха.

— Аз ви гарантирам — зашепна на ухото им арсийският старшия, — че ако господата Симьозови и Д'Отсерови са нощували тук, те са спали в кревата на бащата, на майката, на госпожица Дьо Сен Син, на камериерката, на слугите или пък цяла нощ са се разхождали в парка, защото тук няма и най-малка следа от тях.

— Кой ли е могъл да ги предупреди? — обърна се Корантен към Пейрад. — Работата е известна само на Първия консул, на Фуше, на министрите, на префекта на полицията и на Мален.

— Ще поставим тук, в окръга, полози^[1] — пошепна Пейрад на Корантен.

— По-добре ще е да ги поставите в Шампан — отвърна свещеникът, който при думата „полози“ не можа да не се усмихне, тъй като по тази едничка учудваща думичка бе разбрал всичко.

„Боже мой! — рече в себе си Корантен, отвръщайки му също с усмивка. — Тук има само един умен човек, с когото може да се намери общ език; ще се опитам да поговоря с него.“

— Господа — захвана кметът, комуто се искаше да докаже своята преданост към Първия консул.

— Кажете „граждани“, Републиката все още съществува — прекъсна го Корантен, хвърляйки насмешлив поглед към абата.

— Граждани — подзе кметът, — едва бях влязъл в този салон, и преди още да си отворя устата, ето, че Катрин дотича и грабна камшика, ръкавиците и шапката на господарката си.

Мрачен ропот на отвращение и ужас се изтръгна от гърдите на всички, с изключение на Готар. Всички присъстващи, без жандарми и агенти, обърнаха към доносчика гневни погледи, палещи като въглени.

— Добре, гражданино кмете, сега всичко е ясно — каза Пейрад. — Някой съвсем навреме е предупредил гражданката Сен Син — добави той, като погледна Корантен с явно недоверие.

— Старши, поставете белезници на този хлапак и го отведете в отделна стая — заповяда Корантен на жандарма. — Затворете и момичето — добави после, като посочи Катрин. — А ти следи обиска, прегледай всички документи и преписки — продължи той шепнешком, наведен към Пейрад. — Всичко прерови, нищо не изпускай. Господин абат — доверително се обърна Корантен към свещеника, — трябва да ви съобщя нещо важно.

И го отведе в градината.

— Слушайте, господин абат, струва ми се, че вие сте умен колкото епископ и тук никой няма да ни чуе, вие ще ме разберете; всичката ми надежда е във вас, само вие сте в състояние да ми помогнете да спася две семейства, които по собствена глупост ще се сгромолясат в пропаст, отгдето няма връщане. Господата Дьо Симьоз и Д'Отсер са предадени от един от онези подли шпиони, които правителството пробутва във всички заговори, за да узнае целта,

средствата и хората им. Не ме поставяйте на една нога с подлеца, който ме съпровожда, той е от полицията. А аз заемам достоен за уважение пост при кабинета на Консула и имам последната дума. Там не желаят гибелта на господата Дьо Симьоз; Мален наистина иска да бъдат разстреляни, но Първият консул желае, ако те са тук и ако нямат лоши намерения, да ги задържи на ръба на пропастта, тъй като той обича добрите войници. Съпровождащият ме агент има неограничени пълномощия, аз не съм нищо на вид, но пък зная къде се гнезди заговорът. Агентът действа по указания на Мален, който несъмнено му е обещал покровителство, хубаво място, а може би и пари, ако успее да открие двамата Симьоз и ги предаде. Първият консул, който наистина е велик човек, не поощрява користолюбието. Аз не искам да узная дали тези млади хора са тук или не — каза той, забелязвайки жеста на свещеника, — но те могат да бъдат спасени по един-единствен начин. Вие познавате закона от шести флореал на десетата година; той предвижда амнистия за всички емигранти, намиращи се още зад граница, при условие, че се завърнат в родината не по-късно от първи вандемиер единайсета година, тоест през идещия септември. Но господата Дьо Симьоз, както и господата Д'Отсер са заемали командни длъжности в армията на Конде; следователно амнистията тях не ги засяга; в закона обаче има специална клауза за такива случаи. И тъй, тяхното пребиваване във Франция е престъпление и при сегашните обстоятелства само това е достатъчно, за да ги смятат за съучастници в ужасния заговор. Първият консул разбра несъстоятелността на тази клауза, която създава непримирими врагове на неговото правителство; той би желал да доведе до знанието на господата Дьо Симьоз, че не ще бъдат подложени на никакво преследване, ако подадат молба, в която да се казва, че се връщат във Франция, за да се подчинят на съществуващите закони, и обещаят да се закълнат пред конституцията. Вие сами разбирате, че този документ трябва да бъде в ръцете на Първия консул преди тяхното арестуване и да носи задна дата; аз сам бих могъл да го предам.

Аз не ви питам къде са младите хора — додаде той, когато забеляза, че свещеникът отново направи отрицателен знак, — ние за съжаление не се и съмняваме, че ще ги издирим; гората е обкръжена, парижките пропуски и границата са под усилено наблюдение: ако господата се намират между тази гора и Париж, ще ги намерят; ако

намислят да се върнат тук, ще ги арестуват. Първият консул обича „бившите“ и не може да понася републиканците и това е съвсем ясно: ако желае да се добере до престола, Консултът трябва да задуши свободата. Но това да си остане между нас. И така, помислете. Ще чакам до утре; аз пред всичко ще затворя очи, но се пазете от агента; този проклет провансалец е слуга на дявола, той е довереник на Фуше, както аз — на Първия консул.

— Ако господата Дьо Симьоз са тук — отвърна свещеникът, — готов съм да дам десет пинти от кръвта си, готов съм и ръката си да пожертвувам, за да ги спася. Но ако допускате, че госпожица Дьо Сен Син е посветена в техните тайни, кълна се в спасението на душата си, че не е проронила ни дума и не ме е удостоила с честта да се посъветва с мен. Сега съм много доволен, че така свято е запазила тяхната тайна, ако въобще има някаква тайна. Снощи ние, по стар навик, играхме на бостон до десет и половина часа и всичко беше мирно и тихо както всякога; нищо не видяхме и нищо не чухме. В това глухо, затънтено място и дете не може да мине, без да го забележат всички, но през последните две недели тук не се е появявал ни един чужд човек. А само господата Дьо Симьоз и Д'Отсер вече съставляват група от четири души. Старият господин Д'Отсер и съпругата му са покорни на правителството и те направиха всичко, което бе по силите им, за да убедят синовете си да се върнат при тях; оня ден отново им писаха за това. Ако не беше вашето появяване тук, нищо не можеше да разколебае в мен твърдата увереност, че те се намират в Германия. Между нас казано, от всички обитатели на замъка едничка младата графиня не отдава дължимото на големите достойнства на господин Първия консул.

„Хитрец!“ — помисли си Корантен.

— Ако разстрелят младите хора, сърдете се на себе си — каза той гласно, — аз си умивам ръцете.

Той изведе абат Гуже на ярко осветена от луната полянка и при това зловещо предупреждение внезапно го стрелна с поглед. Свещеникът имаше вид на човек, искрено развълнуван, но изненадан и незнаещ нищо.

— Разберете, господин абате — продължи Корантен, — техните права върху гондрьовилското имение ги правят двойни престъпници в очите на хора, които заемат подчинено положение. И тъй, аз искам да

им помогна и да направя така, че да имат работа с Бога, а не с неговите угодници.

— Значи, наистина има заговор? — наивно се учуди кюрето.

— Подъл, отвратителен, низък и до такава степен противен на благородния дух на нашия народ, че ще бъде предмет на всеобщо порицание — отвърна Корантен.

— Е, добре, но госпожица Дьо Сен Син е неспособна на такава низост — извика кюрето.

— Господин абат — възрази Корантен, — знайте, че ние (нека и това да си остане между нас) имаме явни улики за нейното участие, но за правосъдието тези улики са недостатъчни. Когато се появихме, тя избяга... А аз своевременно ви бях изпратил кмета.

— Добре, но щом толкова много искате да ги спасите, защо трябваше да се появите веднага след кмета? — забеляза абатът.

Тук те се спогледаха един друг и с това си казаха всичко: двамата принадлежаха към ония проникновени анатоми на мисълта, за които е достатъчно и най-лекото изменение на гласа, на погледа, достатъчна е една дума, за да разгадаят човешката душа, както дивакът подушва враговете си по признаци, невидими за окото на европейца.

„Надявах се да измъкна нещо от него, а сам себе си разкрих“ — помисли си Корантен.

„Виж ти какъв дявол!“ — си каза абатът.

Когато той и Корантен се върнаха в салона, старият черковен часовник удари полунощ. Чуваше се как се разтварят и затварят врата на стаи и шкафове. Жандарми разхвърляха леглата. С присъщата на шпионите съобразителност Пейрад проникваше навсякъде и всичко претърсваше.

Тази безцеремонност извикваше ужас и негодувание у преданите слуги, все още неподвижни и прави. Господин Д'Отсер размени с жена си и госпожица Гуже съчувствени погледи. Някакво жестоко любопитство държеше всички будни. Тъкмо в този момент Пейрад влезе в салона; държеше в ръка изящна кутия с резби от сандалово дърво, по всяка вероятност донесена някога от Китай от адмирал Дьо Симьоз. Красивата кутия беше плоска и голяма колкото книга in quarto.

Пейрад направи знак на Корантен и го отведе към прозореца.

— Сетих се — каза той. — Този Мишю, който предлагаше на Марион осемстотин хиляди златни франка за Гондрьовил и искаше да

убие Мален, трябва да е човек на Симьозови. Той несъмнено заради едни и същи користни цели е заплашвал Марион и се е целил в Мален. Смятах, че е човек с убеждения, а всъщност в ума си имал само едно: подушил е всичко и сигурно е дошъл тук да ги предупреди.

— Мален трябва да е разговарял с приятеля си, нотариуса, за заговора и Мишю, който е бил скрит някъде наблизо, вероятно ги е чул да споменават името Симьозови — каза Корантен, развивайки предположението на своя колега. — Действително той не е стрелял само защото е трябвало да предотврати бедата, която му се струвала по-страшна от загубата на Гондрьовил.

— Веднага отгатна кои сме — каза Пейрад. — И още тогава проницателността на този селянин ми се стори невероятна.

— Това само доказва, че е бил нащрек, нищо повече — възрази Корантен. — Но, така или иначе, драги мой, нека не се заблуждаваме: предателството смърди ужасно, а простите хора подушват тази смрад отдалече.

— Това само ни прави по-силни — каза провансалецът.

— Извикайте тук арсийския старшия — извика Корантен на едного от жандармите. — Ще изпратим хора при Мишю — обясни той после на Пайрад.

— Там Виолет е наш човек — каза провансалецът.

— Но ние си тръгнахме, без да получим от него никакви известия — възрази Корантен. — Трябваше да вземем с нас Сабатие, двама са малко. Старши — каза той, като видя да влиза жандарма и го спря така, че той се озова между него и Пейрад, — внимавайте, не се оставяйте да ви изиграят, както току-що изиграха старшията от Троа. Ние имаме основания да предполагаме, че в тази работа е замесен Мишю; идете в дома му, прегледайте там всичко и ни докладвайте.

— Когато задържахме малкия и прислужничката, един от моите хора дочу в леса конски тропот и аз изпратих четирима юначаги да видят какво става — ясно беше, някой се опитваше да избяга — каза жандармът.

Той излезе и тропотът на коня му по каменния път пред къщите скоро заглъхна.

„И така, те или са на път към Париж, или се връщат в Германия“ — мислено разсъждаваше Корантен. Той седна, извади от джоба на

куртката си тефтерче, написа с молив две разпореждания, подпечата ги и направи знак на едного от жандармите да се приближи към него.

— Идете в Троя, събудете префекта и му кажете телеграфът да заработи веднага щом съмне.

Жандармът се понесе в галоп. Смисълът на разпорежданията и намеренията на Корантен бяха толкова очевидни, че сърцата на всички обитатели на замъка се свиха от лоши предчувствия. Но тази нова тревога бе само допълнение към терзанията им, тъй като присъстващите не снемаха очи от драгоценната кутия. Разговаряйки помежду си, агентите в същото време зорко следяха трескавите погледи, които присъстващите си разменяха. Някаква ледена злоба изпълваше безчувствените сърца на двамата агенти, наслаждаващи се на всеобщия ужас. Полицаят преживява всички вълнения на ловеца, но единият напруга телесните и умствените си сили, за да убие заек, яребица или сръндак, другият прави това, за да спаси държавата или монарха и да получи щедра награда. Следователно преследването на човек със сложността и примамливостта си превъзхожда лова на звяр толкова, колкото човекът е по-високостоящ от животното. Впрочем за шпионина е необходимо да се издигне до великите и важни интереси, на които служи. Ето защо дори за непосветения в този занаят е леко да разбере, че жандармът влага в работата си страст, както ловеца, преследващ дивеч. И така, колкото повече двамата мъже се приближаваха към истината, толкова по-силно в тях се разгаряше страстта; но поведението, както и лицата им си оставаха все така спокойни и хладни, намеренията им все така непроницаеми. Но всеки, който би наблюдавал как се проявява особеният нюх на двамата копои, впуснали се по следите на неизвестни, скрити от тях факти, всеки, който би разбрал тази чисто кучешка ловкост при търсене на истината чрез проверка на вероятностите, би признал, че тук имаше какво да ги озадачава. Как и защо тези толкова надарени хора бяха паднали толкова ниско, когато можеха да достигнат завидни висоти? Каква слабост, какъв порок, каква страст ги е принизила така? Нима човек се ражда полицай, тъй както се ражда мислител, писател, държавник, художник, пълководец, за да шпионира цял живот, както те цял живот мислят, пишат, законодателствуват, рисуват или се сражават?

В сърцата на обитателите на замъка се надигаше едно-единствено желание: дано гръм небесен порази тези негодяи! Всички

жадуваха за възмездие. И ако не бяха жандармите, те сигурно щяха да се възбунтуват.

— Няма ли някой измежду вас ключ от кутията? — нагло запита Пейрад присъстващите толкова с движението на огромния си червен нос, колкото с гласа си.

Тук провансалецът не без тревога забеляза, че в салона нямаше ни един полицай — само той и Корантен. Корантен измъкна от джоба си малък нож и започна да тика острието му в процепа на ключалката. В тази минута от междуселския път, а после и от павирания, пресичащ полянката, се дочу страшният тропот на отчаяно препускащ кон. Но още по-голям ужас обхвана всички, когато дочуха хрипа на коня, строполил се като подкосен в подножието на средната кула и сякаш гръм порази всички присъстващи, когато до тях достигна мекото шумолене на амазонка, а след това в стаята се появи Лоранс. Слугите бързо се раздвижиха, за да й сторят път. Препускайки неудържимо, тя бе страдала дълбоко при мисълта, че заговорът е разкрит: всички нейни надежди рухваха! Галопирала бе върху развалини, мислейки, че оттук нататък ще трябва да се покори на консулската власт. И ако не беше опасността, надвиснала над четиримата млади хора и послужила като стимул за преодоляване на умората и отчаянието, тя би паднала тук, покорена от съня. Лоранс едва не беше убила коня, за да дойде и да застане между смъртта и братовчедите си.

Когато присъстващите видяха тази героична девойка, бледа, отслабнала, със смъкнат настрана воал и с камшик в ръка, да се спира на прага на салона, отгдето с пламнал поглед обхвана цялата сцена и мигом отгатна смисъла ѝ, всекиму стана ясно благодарение неуловимото изражение, пробягнало по хитрото и зло лице на Корантен, че сега очи в очи се бяха срещнали двама истински врагове. Предстоеше страшна схватка.

[1] ... *Ще оставим в окръга положите...* — Полог на полицейски жаргон означава мними или действителни затворници, на които се възлага да изтръгват от арестуваните техните тайни и да ги съобщават на следствието. ↑

ДЕСЕТА ГЛАВА

ЛОРАНС И КОРАНТЕН

Виждайки в ръцете на Корантен кутията, графинята замахна с камшика и така стремително се хвърли към агента и го удари по ръцете, че кутията падна на пода; Лоранс я грабна, хвърли я в огъня и в заплашителна поза застана пред камината, преди още агентите да се опомнят. Очите на Лоранс горяха от презрение, на бледното чело и на устните ѝ блуждаеше пренебрежителна усмивка и тъкмо това бе за агентите много по-оскърбително от властния жест, чрез който се разправи с Корантен като с отровна змия. В добродушния господин Д'Отсер тутакси се пробуди рицарят, лицето му цялото почервения и той съжали, че няма шпага.

Слугите отначало затрепериха от радост. Отмъщението, за което жадуваха, вече се изсипа върху едного от негодяите. Но тяхната радост скоро помръкна от ужасно опасение: отгоре все още се чуваха стъпките на жандармите, крачещи насам-натам из таваните.

„Шпионин“ е енергична дума, в която се смесват всички оттенъци, отличаващи един от друг хората на полицията, тъй като народът за нищо на света не иска да внесе в своята реч точните названия на всички, които са приобщени към тази кухня, необходима на правителствата; шпионинът е великолепен и необичаен, защото никога не излиза от кожата си: той притежава християнското смирение на пастира, свикнал е да среща презрение и сам отвръща с презрение; то е преграда за тълпата глупци, които не го разбират; в неговото кораво чело се разбиват всякакви оскърбления, той върви към набелязаната цел като животно, чиято здрава коруба може да бъде потрошена само от оръдие; затова, когато ранят шпионина, той също като звяра изпада в ярост именно защото е смятал бронята си за непроницаема. Ударът с камшик бе за Корантен — не говоря за болката — именно този пушечен изстрел, който разби неговата броня. Жестът на благородната и горда девойка, изпълнен с презрение, унизи шпионина не само в очите на немногочислените обитатели на замъка, но главно в собствените му очи. Провансалецът Пейрад се хвърли към

камината; Лоранс го ритна с крак, но той хвана този крак, повдигна го и с това принуди девойката от свян да се отпусне в креслото, където тя тази вечер дремеше. Това бе трагикомичен епизод сред царящия ужас — контраст, далеч не рядък в човешкия живот. В стремежа си на всяка цена да вземе кутията Пейрад изгори ръцете си, но успя да я вземе, постави я на пода и седна на нея. Всички тези дребни събития станаха мигновено, без да бъде произнесена ни дума. Съвзел се от болката след удара, Корантен хвана госпожица Дьо Сен Син за ръцете, за да я задържи на мястото ѝ.

— Не ме принуждавайте да употребя срещу вас сила, хубава гражданко — каза той с оскърбителна любезност.

Постъпката на Пейрад доведе до това, че кутията престана да тлее, тъй като притокът на въздух бе прекратен.

— Ей, хора! Тук! — извика той, без да променя странната си поза.

— Обещавате ли да се държите кротко? — дръзко се обърна Корантен към Лоранс и взе ножа си от пода, без да извършва неблагоприятното да я заплашва.

— Тайните, заключени в кутийката, нямат никакво отношение към правителството — отвърна Лоранс с някаква тъга в гласа и очите. — Когато прочетете писмата в нея, вие, въпреки безсрамието си, ще се засрамите, че сте ги прочели. Впрочем има ли все още срам у вас? — добави тя, след като помълча.

Свещеникът хвърли умоляващ поглед към Лоранс, като че за да ѝ каже: „За бога, успокойте се!“

Пейрад стана. Дъното на кутията, почти цялото обгоряло, бе оставило на килима червеникав отпечатък. Капакът ѝ беше овъглен, стените — попукани.

Този смешен Сцевола^[1], който бе принесъл в жертва на бога на полицията — Страхата — жълтеникавия си панталон, разтвори двете страни на кутията като книга и върху сукното на игралната маса паднаха три писма и два кичура коса. Той вече се канеше да погледне с усмивка Корантен, когато забеляза, че кичурите бяха бели, но с различни оттенъци. Корантен пусна ръцете на госпожица Дьо Сен Син и пристъпи към масата, за да прочете писмото, от което бяха се изплъзнали двата кичура.

Лоранс също стана и като се приближи към шпионите, каза:

— О, четете на глас — това ще бъде вашето наказание.

Но тъй като те започнаха да четат наум, Лоранс сама прочете на глас следното писмо:

Скъпа Лоранс,

Ние с моя мъж научихме за благородното Ви държане в тъжния ден на нашето арестуване. Ние знаем, че обичате нашите безценни близнаци тъй горещо, както и ние и като нас обичате и двамата еднакво; ето защо именно на Вас поверяваме нашия дар, същевременно скъп и тъжен и за тях. Господин палачът току-що ни острига косите, защото след няколко минути ще ни екзекутират, но той ни обеща да Ви предаде двата единствени спомена, които можем да оставим на любимите ни сираци. Пазете тези останки от нас, за да им ги предадете, когато настъпят по-добри времена. Изпращаме им с тези кичури нашата последна целувка и родителската ни благословия. Последната ни мисъл ще бъде най-напред за нашите синове, после за Вас, и накрая за Бога. Обичайте ги!

Берт дьо Сен Син
Жан дьо Симьоз

При изчитането на тези редове в очите на всички се появиха сълзи.

Лоранс хвърли на агентите унищожителен поглед и с твърд глас каза:

— Вие сте по-безжалостни от господин палача!

Корантен спокойно сложи кичура коса в писмото, а писмото остави на масата, притискайки го с кошничка, пълна с фишове, за да не отлети. Сред всеобщото смущение това хладнокръвие изглеждаше чудовищно.

Пейрад разтвори другите две писма.

— А що се отнася до тези — продължи Лоранс, — те са почти еднакви. Вие току-що чухте завещанието, а ето неговото изпълнение. Оттук нататък сърцето ми не ще има тайни за никого — това е всичко.

1794 г., Андернах, пред сражение

Скъпа моя Лоранс, обичам Ви навеки и бих искал да знаете това; но ако ми е съдено да умра, знайте също, че и моят брат Пол-Мари Ви обича не по-малко от мен. Единствено мое утешение пред смъртта ще бъде увереността, че след време моят брат може да стане Ваш съпруг и че аз не бих се измъчвал от ревност, както това би станало, ако Вие предпочетете него, докато и двамата сме живи. Впрочем това предпочитание би било напълно естествено, тъй като може би той е по-достоеен от мен, и г. н.

Мари-Пол

— А ето и другото — продължи тя с поруменяло от свян лице:

Андернах, преди сражение

Моя добра Лоранс, аз обикновено съм тъжен. А Пол-Мари има такъв жизнерадостен характер и той сигурно Ви харесва повече, отколкото аз. Ще дойде ден, когато ще трябва да отдадете предпочитание на едного от нас; е добре, колкото и да Ви обичам...

— Вие си пишете с емигранти — каза Пейрад, прекъсвайки Лоранс, и огледа писмата на светлина, за да провери дали между редовете не е написано нещо със симпатично мастило.

— Да — отвърна Лоранс и внимателно сгъна леко пожълтелите листа. — Но с какво право вие нахълтвате в моя дом, с какво право посягате на личната ми свобода и на светостта на домашното огнище.

— О, виж ти, виж ти! — подхвана Пейрад. — С какво право ли? Ще ви го покажем това право, очарователна аристократко — продължи той, като извади от джоба нареждането, издадено от министъра на правосъдието и подписано от министъра на вътрешните работи. — Ето, гражданко, това са го измислили министри.

— А ние можем ли да ви запитаме — и каза Корантен шепнешком — с какво право вие предлагате убежище на убийците на Първия консул? Вие ме ударихте с камшик през ръцете и това може да ми даде основание да помогна да изпратят вашите братовчеди на оня свят, аз, който дойдох тук с намерение да ги спася.

По движението на устните и по погледа, който Лоранс хвърли към Корантен, свещеникът се досети за какво говори този велик, непризнат артист и направи на Лоранс знак да не му се доверява, който никой освен Гулар не забеляза. Пейрад почукваше по капака на кутийката, за да провери дали няма двойно дъно.

— Ах, Боже мой, та вие ще я счупите! Ето, погледнете — подвижна девойката на Пейрад, като изтръгна от него капака.

После бодна с игла главата на една от фигурките, изрязани на капака, пружинката разтвори дъсчиците и в една от тях, леко издълбана, се оказаха две миниатюри от слонова кост, направени в Германия и изобразяващи господата Дьо Симьоз в униформа на офицери от армията на Конде. Изправен лице с лице пред противник, когото имаше основание да ненавижда от цялата си душа, Корантен извика Пейрад настрана и започна да се съвещава с него полугласно.

— И вие искахте да изгорите всичко това? — запита абат Гуже Лоранс, като ѝ показа с поглед писмото на маркизата и двата кичура коса.

Вместо отговор девойката многозначително повдигна рамене. Кюрето разбра, че тя бе готова да пожертвува всичко, за да печели време, и повдигна очи към небето, изразявайки своето възхищение.

— Къде задържаха Готар? Чувам го да плаче! — каза тя високо, за да я чуят.

— Не зная — отвърна свещеникът.

— Да не е отишъл във фермата?

— Във фермата! Изпратете хора там — каза Пейрад на Корантен.

— Няма за какво — възрази Корантен. — Тази девойка не би поверила спасяването на братовчедите си на прост фермер. Тя ни заблуждава. Правете каквото ви казвам, та да можем, след като извършихме непростимата грешка да дойдем тук, поне да се върнем с някакви сведения.

Корантен отиде към камината и повдигна дългите заострени поли на сюртука си, за да се посгрее; той придоби вид, тон и маниери на човек, дошъл на гости.

— Госпожи, можете да си легнете, вашите хора също. Господин кмете, услугите ви вече са излишни. Строгостта на получените от нас предписания не ни позволяват да действаме иначе освен така, както досега действахме; остава ни още да обследваме стените, а те, изглежда, са доста дебели и тогава ще си отидем.

Кметът се поклони на присъстващите и си излезе. Свещеникът и госпожица Гуже не мръднаха от местата си. Слугите така се бояха за съдбата на младата си господарка, че не искаха да я оставят сама. Госпожа Д'Отсер, която от появяването на Лоранс я следеше с напрегнатото внимание на отчаяна майка, стана, улови Лоранс за ръка, отведе я в ъгъла и шепнешком я запита:

— Виждали ли сте се с тях?

— Нима мога да допусна синовете ви да нощуват под нашия покрив, без вие да знаете? — възропта Лоранс. — Дюрийо — продължи тя, — вижте може ли да се спаси моята Стела — тя все още диша.

— Колко ли е пробягала? — каза Корантен.

— Петнайсет левги за три часа — отговори Лоранс, обръщайки се към свещеника, който я гледаше с удивление и възторг. — Тръгна в девет и половина, а се върнах в един часа.

Тя погледна часовника — беше два и половина.

— И така — продължи Корантен, — вие не отричате, че сте яздили петнайсет левги.

— Не, не отричам — отвърна тя. — Признавам, че моите братовчеди и господата Дьо Симьоз в своята невинност се надяваха да бъдат включени в амнистията и бяха тръгнали насам. Ето защо, когато разбрах, че господин Мален възнамерява да ги заплете в някакъв заговор, отидох да ви предупредя да се върнат в Германия, където ще бъдат, преди телеграфът от Троя да предаде заповедта за задържането им на границата. Ако с това съм извършила престъпление, нека ме накажат.

Отговорът на Лоранс, щателно обмислен и правдоподобен в най-малките си подробности, разколеба досегашната увереност на Корантен, когото Лоранс скришом наблюдаваше. В тази толкова

решителна минута, когато всички сърца бяха приковани към тия две лица, когато всички погледи сновяха от Лоранс към Корантен и от Корантен към Лоранс, откъм гората се дочу тропот на коне, галопиращи по селския път, а после по павираната алея, която водеше от вратата към дома. По всички лица се изписа мъчителна тревога.

Пейрад влезе, сияещ от радост, пристъпи бързо към колегата си и му каза достатъчно високо, за да го чуе графинята:

— Мишо е в ръцете ни.

Поруменяла от вълнения, умора и напрежение, Лоранс изведнъж отново пребледня и сразена от тази вест, се отпусна в креслото почти безчувствена. Жената на Дюрийо, госпожица Гуже и госпожа Д'Отсер се хвърлиха към графинята, защото имаше вид на човек, комуто не достига въздух. Лоранс с жест помоли да прережат шнура на амазонката ѝ.

— Хвана се! Значи, те са на път за Париж! — каза Корантен на Пейрад. — Трябва да изменим нарежданията.

И те излязоха, оставяйки полицаи пред вратата на салона. Със своята дяволска ловкост двамата шпиони удържаха отвратителна победа в дуела с Лоранс: уловиха девойката в капана с помощта на една от обичайните си хитрини.

В шест часа сутринта шпионите отново дойдоха. Оглеждайки пътя през рова, те се убедиха, че по него са минали коне в посока към гората. Сега те чакаха донесение от жандармерийския капитан, комуто бе наредено да обследва местността. Оставиха обкръжения замък под наблюдението на старшията и се отправиха към сенсинската кръчма да закусят, разпоредили се предварително да пуснат Готар, който на всички въпроси неизменно отвръщаше с поток от сълзи, и Катрин — все тъй мълчалива и вцепенена.

Катрин и Готар дойдоха в салона и целунаха ръка на Лоранс, отпуснала се без сили в креслото. Дюрийо съобщи, че Стела ще оживее, но че се нуждае от много грижи.

Разтревожен и разяждан от любопитство, кметът срещна Пейрад и Корантен в селото. Той не можеше да допусне, че такива важни особи закусват в някаква жалка кръчма, и ги покани у дома си. До манастира имаше четири левги. По пътя Пейрад подхвърли, че арсийският старшия не бил изпратил вест ни за Мишо, ни за Виолет.

— Имаме работа не с какви да е хора — забеляза Корантен. — Аз съм уверен, че и свещеникът играе в цялата тази история немалка роля.

В минутата, когато госпожа Гулар въвеждаше чиновниците в обширната незатоплена трапезария, жандармерийският поручик дойде, объркан и смутен.

— Намерихме коня на арсийския старшия в гората без господаря му — каза той на Пейрад.

— Поручик, изтичайте в дома на Мишю; разузнайте какво става там! — извика Корантен. — Трябва да са убили старшия.

Това известие отрови закуската им. Парижаните изгълтаха набързо поднесеното като ловджии на почивка и се понесоха към замъка със своя плетен кабриолет, впрегнат с пощенски кон, за да имат възможност бързо да се отправят там, където бе нужно присъствието им. Когато двамата мъже отново се появиха в салона, дето бяха внесли такова смущение, ужас, скръб и жестоко безпокойство, намериха Лоранс в домашна роба, благородника и жена му, абат Гуже и неговата сестра насядали спокойно край камината.

„Ако бяха задържали Мишю, щяха да го доведат — разсъждаваше в себе си Лоранс. — Колко жалко, че не съумях да се овладеея и потвърдих някои подозрения на тези подлеци; но всичко това още може да се поправи.“

— Дълго ли ще бъдем ваши пленници? — запита тя агентите с насмешлив и спокоен вид.

„Откъде може да знае, че подозираме Мишю? Никой отвън не е влизал в замъка. Тя се подиграва с нас“ — с поглед си казаха един на друг шпионите.

— Няма да ви притесняваме дълго — отвърна Корантен, — след около три часа ще ви поднесем нашите извинения, загдето нарушихме спокойствието ви.

Никой не му отговори. Презрителното мълчание удвои затаения бяс на Корантен; Лоранс и свещеникът — в този малък свят единствените двама с ум и проникателност, се бяха съвзели. Готар и Катрин придвижиха масичката със закуската, край която седнаха свещеникът и сестра му. Господари и слуги не обръщаха ни най-малко внимание на шпионите, които се разхождаха в градината, в двора, по пътя и от време на време надникваха в салона.

В два и половина часа поручикът се върна.

— Намерих старшията — каза той на Корантен, — лежеше на пътя, който води от така наречената сенсинска къщурка към фермата Белаш. Никакви рани няма по него, само главата му е силно натъртена, вероятно от падането. Казва, че нещо така бързо го смъкнало от коня и така силно го отхвърлило назад, че даже не разбрал как е станало. Краката му сами изскочили от стремената, а то иначе край — конят в страха си щял да го повлече из полето. Оставихме го на грижите на Мишо и Виолет...

— Как? Мишо у дома си? — запита Корантен, поглеждайки към Лоранс.

Графинята лукаво се усмихваше като жена, която си отмъщава.

— Току-що го видях с Виолет — довършваха някакъв пазарлък, започнат още вчера вечерта — продължаваше поручикът. — И двамата, както ми се стори, бяха понаправили главата — и нищо чудно, пили цяла нощ и още не могат да сключат пазарлъка.

— Виолет ли ви каза това? — извика Корантен.

— Да — отвърна поручикът.

— Ах, човек всичко трябва да си върши сам — ядоса се Пейрад, поглеждайки Корантен, който не по-малко от него се съмняваше в способностите на поручика.

— В колко часа пристигнахте в дома на Мишо? — запита Корантен, забелязал, че госпожица Дьо Сен Син погледна часовника на камината.

— Около два часа — поясни поручикът.

Лоранс хвърли бърз поглед към господин Д'Отсер, жена му, към абат Гуже и неговата сестра и на всички им се стори, че пред тях се отварят небесата: погледът на Лоранс засия от тържествуваща радост, страните ѝ поруменяха, сълзи замрежиха очите ѝ. Невъзмутима пред каквито и да било нещастия, девойката можеше да заплаче само от радост. В този миг тя приличаше на някакво неземно същество, особено за свещеника, тъй като той със скрито огорчение наблюдаваше мъжествения ѝ характер, а сега в нея се бе разкрила безкрайно нежна женственост. Но тази чувствителност се таеше в Лоранс като съкровище, скрито в безмерна глъбина, под гранитен блок. В това време влезе жандарм и запита може ли да пуснат малкия Мишо, чийто баща го бил изпратил да съобщи нещо на господата от Париж.

Корантен кимна с глава. Крушата не пада по-далеч от корена: хитрият Франсоа Мишю стоеше в двора и пред очите на жандарма успя да поговори с Готар, току-що пуснат на свобода. Изпълнявайки бащиното си поръчение, Франсоа бутна в ръката на Готар нещо, без жандарма да забележи. Готар се изхлузи зад гърба на Франсоа, добра се до госпожица Дьо Сен Син и неусетно ѝ предаде двете половинки на венчалната халка; Лоранс притисна към тях горещите си устни, тъй като разбра, че връщайки халката, Мишю искаше да я увери, че четиримата млади дворяни са в безопасност.

— Тате пита кво да прави със старшията, че хич не е добре.

— Какво му е? — запита Пейрад.

— Цапардосал се по тиквата. Здраво я натъртил. Чудна работа, че нали уж джандарите яздят добре. Сигурно се е спънал. Ей такава дупка има на главата му — трябва да се е чукнал в някой камък. Уж джандар, а пък пъшка, просто да го съжалиш.

Жандармерийският капитан влезе в двора, скочи от коня си и махна с ръка на Корантен, който, щом го позна, забърза към прозореца и го отвори, за да не губи време.

— Какво ново?

— Измамиха ни като холандци.^[2] По големия път в гората намерихме пет коня, мокри от пот и изморени до смърт, и аз заповядах да ги пазят, за да се изясни откъде са и от кого са купени. Гората е обкръжена, птичка не може да прехвъркне.

— Кога, мислите, тези хора са влезли в гората?

— В дванайсет и половина по обяд.

— Заек да не изскочи от гората, без да го видите! — прошепна на ухото му Корантен. — Оставям ви тук Пейрад, а сам ще отида да видя какво става с нашия бригадир. Ти бъди при кмета, аз ще изпратя някой кадърен човек да те смени. Ще трябва да привлечем на помощ местни хора — поогледай се наоколо.

После Корантен се обърна към присъстващите и заплашително каза:

— Довиждане!

Никой не му отговори.

— А какво ще каже Фуше за този обиск без особени резултати? — запита Пейрад, настанявайки се в кабриолета до Корантен.

— О, не всичко още е свършено — отвърна Корантен шепнешком, — господата дворяните трябва да са в гората — той посочи Лоранс, която ги наблюдаваше от големия прозорец на салона. — Вече се разправих с една^[3], по-хитра от тази; беше ме вбесила. Ако госпожицата още веднъж ми падне подръка, ще ми плати за камшичния удар!

— Онази беше обикновено момиче, а тази заема съвсем друго положение — възрази Пейрад.

— Не е ли все едно? Каквото кралицата, таквоз и магарицата — отсече Корантен, подканяйки със знак полицаия да подкара коня.

След десет минути в сенсинския замък нямаше никакъв външен човек.

— Как се освободихте от старшията? — запита Лоранс Франсоа Мишю, комуто по нейно разпореждане беше предложен обяд.

— Татко и мама ми бяха казали, че е въпрос на живот и смърт и че не бива да пушам никого у дома. А аз чух конски тропот в гората и разбрах, че имам работа с кучета-джандари, и реших за нищо на света да не ги пускам при нас: взех от тавана здраво въже и го вързах за дърветата на самия край на двата пътя, които водят към нашата къща. После опънах въжето, така че да стигне до гърдите на ездача, а другия край пристегнах към отсрещното дърво по пътя, отдето се чуваше тропотът. И така преградих пътя. Всичко после стана, както си го бях намислил. Луната се беше скрила и моят приятел старшията се просна на земята, но не умря от удара. Джандарите са корави хора. Ето това е, направих каквото можах.

— Ти ни спаси! — каза Лоранс, като прегърна малкия Франсоа и го съпроводи до вратата. После, оглеждайки се наоколо, тя шепнешком го запита: — А имат ли достатъчно храна?

— Аз току-що им занесох огромна погача и четири бутилки вино. Поне седмица ще издържат.

Връщайки се в салона, девойката забеляза, че очите на господин Д'Отсер и жена му, както и на госпожица Гуже и абата се обръщаха към нея с неми въпроси, в техните погледи се четеше възторг и тревога.

— Значи, вие отново се видяхте с тях? — възкликна госпожа Д'Отсер.

Графинята се усмихна, полагайки пръст на устните си, и се качи горе, за да си легне; след удържаната победа тя усещаше убийствена умора.

[1] *Сцевола, Муций Гай* — римлянин, който според преданието, попадайки във вражески ръце и желаейки да покаже неустрашимост и презрение към смъртта, изгорил доброволно ръката си. ↑

[2] *Измамиха ни като холандци*. — По всяка вероятност алузия за пленяването на холандската флота, изтласкана към ледовете в 1794 година от кавалерията на Пишегрю. ↑

[3] *Вече се разправих с една...* — Намек за Мари дьо Верной, шпионка на Фуше, отхвърлила любовните домогвания на Корантен. (Вж. „Шуани“.) ↑

ЕДИНАДЕСЕТА ГЛАВА ОТМЪЩЕНИЕ НА ПОЛИЦИЯТА

Най-късото разстояние от Сен Син до дома на Мишю беше пътят, който водеше от селото към фермата Белаш и стигаше до площадката, дето вечерта Мишю беше забелязал шпионите. Ето защо полицаят, съпровождащ Корантен, го поведе именно по този път, по който беше яздил и арсийският старшия. Така агентът се опитваше да си обясни по какъв начин старшията е могъл да бъде смъкнат от седлото. Той се укоряваше, че с такова важно поръчение бе изпратил само един човек, и изведе от тази несполука правило за полицейския устав, което предвиждаше най-вече за собствено употребление.

„Щом се отърваха от старшията — мислеше си Корантен, — те непременно са пратили за зелен хайвер и Виолет. Петте полумъртви от умора коня са, както се вижда, конете на затворниците; с тях четиримата дворяни и Мишю са се прехвърлили от околностите на Париж в гората.“

— Мишю има ли кон? — запита той арсийския полицаи.

— И още какъв — отвърна той, — ловджийски, от конюшните на бившия маркиз Дьо Симьоз. Кончето вече е прехвърлило петнайсет години, но е по-добро от младите. Мишю пробягва с него по двайсет левги наведнъж, но козината му все така си остава суха като шапката ми. Затова си го гледа хубаво и не го продава на никаква цена.

— А какъв е — черен, бял?

— Тъмнокафяв с бели петна по краката, сух, жилав като арабски жребец.

— А ти виждал ли си арабски коне?

— Ами само преди година се върнах от Египет и там яздих мамелюкски коне. Срокът на службата в кавалерията е единайсет години; аз бях на Рейн в армията на генерал Стенжел, оттам попаднах в Италия, а после с Първия консул — в Египет. Скоро ще ме произведат старши.

— Докато аз разговарям с Мишю у дома му, ти надникни в конюшнията му и като човек, който единайсет години се е разправял с

коне, разбери бил ли е конят скоро оседлаван.

— Вижте къде е паднал нашият старши! — извика полицаят, показвайки мястото, дето пътят излиза на площадката.

— Кажи на капитана да дойде тук, при Мишю, а после заедно ще си отидем в Троа.

Корантен слезе от коня и няколко минути наблюдаваше местността. Той огледа двата бряста — единият до самата ограда, другият на площадката, която пресичаше селския път; после видя онова, което никой не беше забелязал — униформеното копче, запокитено в праха — и го прибра. Влизайки в къщата, той забеляза Виолет и Мишю, седнали край кухненската маса; те все още продължаваха да спорят. Виолет стана, поклони се на Корантен и му предложи да пие.

— Благодаря; исках да видя старшията — отвърна младият човек, който от пръв поглед разбра, че Виолет е пиан най-малко от вечерта.

— Старшията е горе, жена ми е при него — каза Мишю.

— Е, старши, как сте? — запита Корантен, който изтича по стълбата и намери полицаия легнал на леглото на госпожа Мишю с превързана глава.

Шапката, шпагата и снаряжението му бяха положени на близкия стол. Март, изпълнена с женска доброта и при това незнаеща нищо за подвига на сина си, се грижеше за болния заедно с майка си.

— Очакваме доктора от Арси, господин Барле — каза госпожа Мишю. — Гоше отиде да го потърси.

— Оставете ни за минутка сами — каза Корантен, изненадан твърде много от тази картина, говореща за пълната непричастност на двете жени към произшествието.

— Къде ви улучиха? — запита той, като се вгледа в мундира на старшията.

— В гърдите — гласеше отговорът.

— Я да видя ремъците ви — настоя Корантен.

Неотдавнашният закон, предвиждащ най-малките подробности на мундира на така наречената национална жандармерия, прибави към него жълт пояс с бели черти по края и значка, твърде подобна на значките на сегашните пъдари, със странния надпис: „Уважение към личността и собствеността!“ Старшията бе налетял на опънатото през

пътя въже и по ремъка, разбира се, бе останала ясна следа. Корантен взе мундира и разгледа мястото, дето липсваше копчето, намерено на пътя.

— В колко часа ви взеха? — запита Корантен.

— На разсъмване.

— Веднага ли ви докараха тук? — продължи Корантен, забелязвайки, че леглото не беше отворено.

— Да.

— А кой ви пренесе?

— Жените и малкият Мишю, който ме намери в безсъзнание.

„Така, значи, те не са лягали, си каза Корантен. Старшията не е прострелян, нито е ударен с тояга; за да го повали, противникът е трябвало да бъде на една височина с него, тоест да е възседнал кон; следователно старшията е могъл да бъде свален само с помощта на някакво препятствие, поставено на неговия път. Грета? Изключено! Желязна верига? Тя би оставила следи.“

— А вие какво почувствувахте? — запита той старшията, продължавайки да го оглежда.

— Аз бях съборен така внезапно...

— Кожата под брадичката ви е обелена.

— Струва ми се — отвърна старшията, — че някакво въже одра лицето ми.

— Сега разбирам — промълви Корантен. — Някой е опънал въже между две дървета, за да прегради пътя ви.

— Възможно е — съгласи се старшията.

Корантен се спусна надолу по стълбата и влезе в трапезарията.

— Е, стар хитрецо, подай ръка — казваше Мишю, обръщайки се към Виолет и гледайки шпионина. — Сто и двацет хиляди франка за всичко, и си господар на имота ми. А аз ще стана рентиер.

— Кълна се в Бога Христа, имам всичко на всичко шейсет хиляди.

— Но аз ще почакам за останалите. Какво, ние с теб от вчера се пазарим и не можем да се спазарим. За такава хубава земя като моята...

— Земята е хубава — съгласи се Виолет.

— Март! Подай още винце — извика Мишю.

— Няма ли да спрете с туй пиене? — изненада се майката на Март. — Това е вече четиринайсетата бутилка.

— От девет часа сутринта ли сте тук? — обърна се Корантен към Виолет.

— Не, какво думате вие! От вчера вечер не съм мръднал оттук и нищо не съм спечелил: колкото повече ме пои, толкова повече надува цената.

— На търг така става: който вдига гилзата, повишава и цената — забеляза Корантен.

Дузината празни бутилки, наредени на края на масата, потвърждаваха думите на старицата. В тази минута полицаят направи знак отвън на Корантен и когато го застигна на прага на вратата, пошепна на ухото му:

— В конюшната няма коне.

— Вие сте изпратили сина си с коня в града, значи, скоро ще се прибере — каза Корантен, когато се върна в стаята.

— Не, господине, той тръгна пеша — отвърна Март.

— А къде е вашият кон?

— Заех го — отвърна сухо Мишю.

— Тъй ли, я елате насам, вие благодетелю — каза Корантен на управителя, — ще ми се да ви пошепна нещо на ухото.

Корантен и Мишю излязоха навън.

— Карабината, която зареждахте вчера в четири часа, бе предназначена да убие държавния съветник; нотариусът Гревен ви видя. Но ние не можем да ви привлечем под отговорност: намеренията са ясни, ала свидетели няма. По някакъв начин, не зная точно какъв, сте приспали Виолет, а самият вие, вашата жена и синът ви сте прекарвали нощта вън от дома си, за да предупредите госпожица Дьо Сен Син за нашето пристигане и да спасите братовчедите ѝ, които сте довели тук — не зная още точно къде. Вашият син или жена ви, трябва да признае, твърде ловко са свалили старшията от коня. С други думи, вие ни бихте. Вие сте чудесен лъжец. Но разговорът още не е приключен, ние не ще спрем дотук. Искате ли да се помирим? Вашите господари само ще спечелят от това.

— Да се махнем оттук; там никой няма да ни чуе — каза Мишю и поведе шпионина към вътрешността на парка чак до блатото.

Когато съгледа водата, Корантен втренчено погледна Мишю, който, изглежда, разчиташе на силите си, за да хвърли този човек в блатото, където под трите стъпки вода имаше още седем стъпки тиня. В Бразилия меката и студена боа така подмамва хищния червенокож ягуар.

— Не съм жаден — каза шпионинът, като се спря накрая на ливадката и пхна ръка в страничния си джоб, за да напипа камата си.

— Ние не се разбираме — хладно отвърна Мишю.

— По-кратко, приятелю мой, правосъдието ще проследи всяка ваша стъпка.

— Ако то разбира делата не по-добре от вас, това би било опасно не само за мен, а и за всички — отвърна управителят.

— И така, вие отказвате? — запита многозначително Корантен.

— Предпочитам да ми отсекаят сто пъти главата, стига да може да се отсеке сто пъти главата на един човек, отколкото да бъда съучастник на такъв негодник като теб.

Корантен измери с поглед Мишю, дома му и лаещия Куро и побърза да седне в кабриолета. Той даде няколко разпоредби, когато минаваше през Троа, и се върна в Париж. До всички жандармерийски отряди бяха отправени секретни заповеди и инструкции.

През декември, януари и февруари полицията усърдно и неуморно издирваше заговорниците по всички, даже най-затънтени села. Шпионите подслушваха разговорите във всяка кръчма. Корантен научи три важни неща: в околностите на Лани бил намерен мъртъв кон, подобен на коня на Мишю. Петте коня, заловени в Нодемската гора, били продадени от фермери и мелничари по петстотин франка всеки на някакъв човек, който, съдейки по белезите, бе не друг, а Мишю. След обявяване закона на Жорж относно укривателите и съучастниците, Корантен насочи вниманието си само към Нодемската гора. А след арестуването на Моро, Пишегрю и роялистите в този край вече никой не забеляза чужди лица.

Междувременно Мишю загуби своето място: арсийският нотариус му връчи писмо, в което държавният съветник, станал сега сенатор, молеше Гревен да вземе счетоводните тетрадки от управителя и да го уволни. В три дни Мишю се отчете, получи съответни разписки и се освободи. За голямо учудване на целия окръг той се пресели в Сен Син, където Лоранс го нае за управител на всички земи на замъка. По

някакво фатално стечение на обстоятелствата, денят на неговото настаняване в Сен Син съвпадна с екзекуцията на херцог Ангиенски^[1]. Почти едновременно в цяла Франция се разнесе вестта за арестуването на херцога, за даването му под съд, за неговото осъждане и екзекутиране — страшни репресии, които предшестваха процеса срещу Полиняк, Ривиер и Моро.

[1] *Херцог Ангиенски* — син на вожда на емигрантите принц Конде, разстрелян по заповед на Наполеон. ↑

II. ОТМЪЩЕНИЕТО НА КОРАНТЕН

Докато строяха ферма за Мишю, този лъжеюда се настани в страничните помещения над конюшните, недалече от вече известния на читателя отвор. Мишю си намери два коня, единият за себе си, другият за сина, тъй като сега заедно с Готар започнаха да съпровождат госпожица Дьо Сен Син във всички нейни разходки, които се предприемаха, както е лесно да се отгатне, с цел да се достави на четиримата дворяни препитание и всичко необходимо за живот. Франсоа и Готар, подпомагани от Куро и от хрътките на графинята, предварително разузнаваха околността и проверяваха дали не се мярка човек някъде около подземие.

Лоранс и Мишю превозваха тук храната, която Март, майка ѝ и Катрин приготвяваха скришом от останалата прислуга, тъй като сред жителите на селото сигурно биха се намерили доносчици. От благоразумие такива пътувания предприемаха само два пъти в седмицата, при това всякога в различно време — ту денем, ту нощем, — и тези предпазни мерки бяха съблюдавани през цялото време, докато се водеше процесът срещу Ривиер, Полиняк и Моро. Когато решението на Сената, издигащо фамилията Бонапарт на престола и обявяващо Наполеон за император, бе предадено за утвърждаване от френския народ, господин Д'Отсер също се изказа за решението и подписа анкетния лист, предложен му от Гулар. Освен това стана известно, че за коронясването на Наполеон във Франция ще пристигне папата. Тогава госпожица Дьо Сен Син престана да се противопоставя на идеята на младите Д'Отсерови и нейните братовчеди да подадат молба за изключване от списъка на емигрантите и възстановяване на гражданските им права. Без да губи ни минута, старецът Д'Отсер отпътува за Париж при бившия маркиз Дьо Шаржбьоф, който се познаваше с Талейран. Този министър, тогава все още гледан с добро око, отпрати молба до Жозефина, а Жозефина я предаде на мъжа си, когото, недочакал още резултатите от плебисцита, вече назоваваха „император“, „ваше величество“, „господарю“. Господин Дьо

Шаржбьоф, господин Д'Отсер, както и абатът Гуже, пристигнал също в Париж, бяха приети от Талейран, който им обеща своята поддръжка. Наполеон беше помилвал вече главните участници в насочения срещу него заговор на роялистите. Сега обаче, макар четиримата дворяни, за които става дума, да бяха само заподозрени, след едно от заседанията на Държавния съвет императорът повика в кабинета си сенатора Мален, Фуше, Талейран, Камбасерес, Льобрьон и началника на полицията Дюбоа.

— Господа — каза бъдещият император, все още носещ мундира на пръв консул, — ние получихме от някои си Семьозови и Д'Отсерови, офицери в армията на принц Конде, молба за разрешение да се върнат във Франция.

— Те са вече във Франция — каза Фуше.

— Както и хиляди други, които срещам в Париж — добави Талейран.

— Предполагам, че не сте срещали тук въпросните четирима офицери, тъй като те се крият в Нодемската гора, дето се чувствуват като у дома си — възрази Мален.

Той, разбира се, не предаде на Първия консул и Фуше думите, на които дължеше живота си; но опирайки се на донесенията на Корантен, убеди съвета, че упоменатите четирима дворяни са замесени в заговора на господата Ривиер и Полиняк, споменавайки и името на Мишю като техен поддръжник. Началникът на полицията потвърди думите на сенатора.

— Но по какъв начин този управител е могъл да разбере, че заговорът е разкрит, когато това беше известно само на императора, на неговия съвет и на мен? — учуди се началникът на полицията.

На забележката на Дюбоа никой не обърна внимание.

— Ако те са съумели да се укриват в гората цели седем месеца и вие не сте ги намерили, вече са изкупили вината си — каза императорът, обръщайки се към Фуше.

— Те са мои врагове — каза Мален, разтревожен от прозорливостта на полицейския началник — и това е достатъчно, за да последвам примера на ваше величество; моля за изключването им от списъка и се явявам пред ваше величество като техен застъпник.

— След възстановяване на правата им тези хора не ще бъдат за нас така опасни, както в емиграция, защото ще положат клетва за

вярност пред законите на империята — каза Фуше, гледайки втренчено Мален.

— А с какво са опасни за господин сенатора? — запита Наполеон.

Талейран няколко минути разговаря полугласно с императора. По всичко изглеждаше, че въпросът за изключване на господата Дьо Симьозови и Д'Отсерови от списъците беше решен.

— Господарю — забеляза Фуше, — може да ви се случи и друг път да подочуете нещо за тези хора.

По молба на херцог Дьо Гранлийо, Талейран току-що бе уверил Наполеон от името на въпросните господата, че дават „честната си дворянска дума“ — израз, имащ за Наполеон особена притегателна сила — да не предприемат срещу императора никакви враждебни действия и да му се подчиняват напълно чистосърдечно.

— Господата Д'Отсерови и Дьо Симьозови не искат след неотдашните събития да вдигат оръжие срещу Франция. Наистина те не изпитват особени симпатии към императорското правителство; те са хора, които ваше величество ще трябва да спечели; но те ще бъдат щастливи да живеят на френска земя и са готови да признаят всички нейни закони — добави министърът.

След тези думи той представи на императора полученото от тях писмо, дето бяха изразени чувствата, за които бе говорил.

— Това е казано така откровенно, че трябва да се приеме за искрено — каза императорът, поглеждайки Льобрьон и Камбасерес. — Вие възразявате ли още? — обърна се той към Фуше.

— В интерес на ваше величество аз моля да ми бъде възложено да уведомя господата за възстановяването на правата им само след като решението бъде взето окончателно! — гръмко заяви бъдещият министър на полицията.

— Добре — съгласи се Наполеон, забелязал по лицето на Фуше сянка на загриженост.

Краткото съвещание бе приключено, без да се вземе окончателно решение по този въпрос; но в душата на Наполеон се породило някакво съмнение спрямо четиримата дворяни. А господин Д'Отсер, въобразявайки си, че работата върви успешно, побърза да съобщи в Сен Син радостната вест. Ето защо обитателите на замъка ни най-малко не се учудиха, когато няколко дни по-късно дойде Гулар и

предложи на госпожа Д'Отсер и Лоранс да предадат на четиримата дворяни, че могат да отпътуват за Троа, където префектът ще им връчи указа за възстановяване на правата им, след като се закълнат и заявят, че са готови да се подчиняват на всички закони на империята. Лоранс отвърна на кмета, че ще уведоми своите братовчеди и господата Д'Отсер.

— Нима те не са тук? — запита Гулар.

Госпожа Д'Отсер погледна неспокойно девойката, а тя, оставяйки кмета в салона, отиде да се посъветва с Мишю. Мишю се съгласи, че може да се освободят незабавно емигрантите от тяхното заточение в гората. И така, Лоранс, Мишю със сина си и Готар се отправиха с коне към гората, откарвайки със себе си още един кон, тъй като графинята възнамеряваше да съпроводи четиримата дворяни до Троа и да се върне заедно с тях. Научавайки радостната вест, всички се струпяха на ливадата, за да присъствуват на отпътуването на веселата кавалкада. Четиримата млади хора излязоха от убежището си, незабелязани от никого, скочиха на конете и съпровождани от госпожица Дьо Сен Син, се отправиха по пътя за Троа. А Мишю, с помощта на сина си, затвори входа на подземие, след което и тримата пешком се завърнаха у дома си. Пътем Мишю си спомни, че бе оставил в скривалището сребърната чаша и приборите, които неговите господари ползуваха, и се върна за тях сам.

Стигайки до блатото, той дочу гласове, идещи от подземие, и тръгна през храстите право към входа.

— Навярно идвате за вашето сребро? — запита усмихнат Пейрад, показал от храстите огромния си червен нос.

Без да знае защо (та нали младите хора бяха спасени), Мишю усети болка във всички стави, дотолкова силно бе почувствувал смътната необяснима тревога, предшествуваша надигащата се беда; но продължи напред и на стълбата видя Корантен със свещ в ръка.

— Ние не сме лоши момчета — подхвърли Корантен на Мишю, — още преди седмица можехме да пипнем вашите „бивши“, но знаехме, че са възстановени... А вие сте голям хитрец и вашите номера ни излязоха толкова солени, че даже не ни позволиха да задоволим любопитството си.

— Бих дал мило и драго да разбера по какъв начин и кой ни предаде — извика Мишю.

— Ако това ви интересува много — отвърна с усмивка Пейрад, — погледнете подковите на вашите коне и ще се уверите, че сами сте се предали.

— Да оставим настрана тези истории — каза Корантен и със знак накара жандармерийския капитан да дойде с конете.

„Значи, този проклет парижки ковач, който така хубаво подкова по английски конете и после напусна Сен Син, е бил техен човек — си каза Мишю. — Достатъчно им е било да огледат при влажно време следите на нашите коне с тези особени подкови, а това е могъл да направи кой да е агент, предрешен като дървар или браконьер! И така, ние сме квит.“

Мишю скоро се утеши, намирайки разкриването на тайното убежище сега за безопасно, тъй като младите хора бяха възвърнали правата си и отново се радваха на свободата. Но, така или иначе, неговите предчувствия не бяха напразни. Полицията, както и йезуитите, никога не забравят ни приятелите си, ни праговете си.

ДВАНАДЕСЕТА ГЛАВА

ЛЮБОВ НА ДВАМА МЪЖЕ КЪМ ЕДНА И СЪЩА ЖЕНА

Когато се върна от Париж, старият Д'Отсер беше много учуден, че радостната вест го бе изпреварила. Дюрийо приготвяше празничния обяд. Слугите бяха облекли новите си премени и с нетърпение очакваха изгнаниците; младите хора пристигнаха към четири часа, радостни, но леко смутени, че в течение на две години трябваше да бъдат под наблюдението на тайната полиция, да не излизат от пределите на сенсинската община и ежемесечно да се явяват в префектурата.

— Ще ви изпратя за подпис регистъра — им беше казал префектът, — а след няколко месеца вие ще подадете молба за премахване на ограниченията, които впрочем са наложени на всички съмишленици на Пишегрю. Аз ще подкрепя вашата молба.

Тези, макар и заслужени, предохранителни мерки огорчаваха младите хора.

— Нашият император не е дотам възпитан човек — засмя се Лоранс. — За него актът помилване е нещо непривично.

Младите дворяни срещнаха на вратата всички обитатели на замъка, а на пътя беше излязла цяла тълпа селяни, която искаше да види младите хора, прославили се с премеждията си в целия окръг. Госпожа Д'Отсер дълго прегръщаше синовете си и се обливаше в сълзи; тя не можеше да изрече думица и през по-голямата част от вечерта се намираше в някакво радостно вцепенение. Когато се появиха близнаците Дьо Симьоз и скочиха от конете си, всички нададоха вик на удивление — така поразително си приличаха: същият поглед, същият глас, същите маниери. Двамата със свършено еднакви движения се приповдигнаха от седлото, прехвърлиха крак над коня и оставиха поводите. Бяха еднакво облечени и това още повече ги правеше същински Менехми^[1]. Носеха суворовски ботуши, пристегнати към издадената част на стъпалото, панталони от бяла кожа, зелени ловджийски куртки с металически копчета, черни вратовръзки и велурени ръкавици. Тези млади хора, неотдавна

навършили трийсет и една години, бяха, както тогава се изразяваха, очарователни кавалери: среден ръст, но добре сложени, живи и блестящи като у децата очи, с дълги ресници; косите черни, челата високи, лицата маслинено бледи. Говорът им бе мек като у жените и красиво очертаните алени устни изящно изговаряха думите. Държането им, по-любезно и по-изискано от държането на провинциалното дворянство, свидетелствуваше за това, че бяха получили благодарение познаването на живота и хората нещо като второ възпитание, още по-ценно от първото, тъй като то придава на човека завършеност. Мишю се беше погрижил в годините на изгнание да не търпят лишения; имаха възможност да пътешествуват и бяха добре приемани в чуждите дворове. Стариият дворянин и абатът намериха, че са малко високомерни, но при тяхното положение това по-скоро се обясняваше с благородния им характер. Отличното им възпитание проличаваше дори в дребните наглед неща, а при физическите упражнения показваха безупречна ловкост. Известни различия между тях се забелязваха само в начина на мислене. Помладият пленяваше със своята веселост, по-големият — с меланхоличната си замисленост, но този чисто вътрешен контраст се разкриваше само след продължително и близко общуване с тях.

— Е, драга моя, как да не обикнеш от цялата си душа такива момчета? — пошепна Мишю на Март.

Март, която се любуваше на близнаците и като жена, и като майка, ласкаво кимна на мъжа си и му стисна ръката. На слугите бе позволено да прегърнат новите си господари.

През седемте месеца отшелничество, на което се бяха обрекли четиримата млади заговорници, те няколко пъти бяха излизали на разходка — този, колкото и голям риск, бе необходим; впрочем Мишю, неговият син и Готар ги охраняваха. Когато Лоранс се разхождаше с тях в ясните нощи, настоящето се сплиташе в душата ѝ с възпоминанията за миналия съвместен живот и тя разбра, че не е в състояние да направи избор между двамата братя. Нейното сърце, изгарящо от чиста и еднаква любов към близнаците, се раздвои. Струваше ѝ се, че в нея бият две сърца. А двамата кавалери не се осмеляваха да заговорят за неизбежното съперничество. Може би и тримата се бяха предоставили вече на случая? Това душевно състояние явно пролича и когато след мимолетно колебание Лоранс хвана под

ръка двамата братя, за да ги въведе в салона; редом с тях тръгнаха и старите Д'Отсер, прегърнали и все още продължаващи да разпитват своите синове. В това време слугите извикаха: „Да живеят господата Сен Син и Симьоз!“ Без да изпуска от ръце братовчедите си, Лоранс се обърна и с очарователен жест поблагодари за приветствието.

Когато деветимата започнаха да се поглеждат, та нали във всяко общество, дори и в семейството, всякога настъпват такива минути и хората се оглеждат след дългата раздяла, госпожа Д'Отсер и абат Гуже от първия поглед, хвърлен от Адриан д'Отсер на Лоранс, доловиха, че той е влюбен в графинята. Адриан, по-младият от двамата Д'Отсер, притежаваше блага и нежна душа. Сърцето му и до ден-дневен си оставаше възторжено и чисто въпреки негодите, които го бяха направили мъж. В това отношение той приличаше на мнозина военни, у които непрекъснатите опасности запазват душата от порока и тя остава непокътната. Адриан сякаш бе скован от пленителната свенливост на младостта. Той рязко се отличаваше от своя брат, човек с грубовата външност, страстен ловджия, безстрашен и смел войн, но същевременно материалист, лишен от пъргавина на ума и от изтънченост на чувствата. Единият бе като че ли целият душа, другият — целият действие, но и двамата в равна мяра се отличаваха с вътрешно благородство, което за благородника е напълно достатъчно. Тъмноок, дребен, слаб и тънък, Адриан д'Отсер при все това внушаваше остро чувство за сила, докато неговият брат, висок на ръст, блед и рус, изглеждаше хилав. Адриан, нервен по темперамент, се отличаваше с голяма душевна сила; Робер, макар и флегматичен, обичаше да изтъква своето физическо превъзходство. В много семейства се наблюдават подобни странности, чиито причини могат да представляват интерес; но тук ние се докосваме до тях, колкото да обясним защо братът на Адриан не можеше да бъде негов съперник. Робер изпитваше към Лоранс чисто роднинска симпатия, а и уважение, каквото изпитва всеки дворянин към девойка от неговата среда. Що се отнася до чувствата, по-големият Д'Отсер принадлежеше към ония мъже, които смятат жената за зависима от мъжа, свеждат правата ѝ до правото на чисто физическо майчинство, изискват от нея всякакви достойнства и в същото време не ги ценят. Според такива мъже да се позволи на жената да играе роля в обществото, в политиката, в семейството, би означавало да се извърши социален преврат. Сега ние

сме тъй далече от този остарял възглед на първобитните народи, че той извиква възмущение почти у всички жени — дори и у онези, които не желаят пагубната свобода, предлагана им от някои нови секти; но Робер д'Отсер за съжаление се придържаше именно към такива схващания. Робер бе средновековен човек, а младият — човек на нашето време. Тези различия обаче не само не пречеха на дружбата между братята, а обратно, правеха я още по-крепка. Те бяха забелязани и оценени още първата вечер от свещеника, от неговата сестра и госпожа Д'Отсер, които, макар и погълнати от бостона, вече предвиждаха някои усложнения.

Размишлявала дълго в самотата си и преживяла дълбоки вълнения, свързани с обширния, но неуспял заговор, Лоранс сега, в двайсет и третата си година, отново бе станала жена и бе почувствувала огромна необходимост от любов. Тя показваше необичайното изящество на своя ум и бе пленителна, когато с простодушието на петнайсетгодишна девойка разкриваше цялото обаяние на своята нежност. Последните тринайсет години тя се чувствуваше жена само когато страдеше, сега й се искаше да се възнагради; и стана толкова ласкава и кокетлива, колкото мъжествена и силна бе преди. Ето защо старците, останали в салона последни, бяха някак разтревожени от новото й поведение. До каква сила можеше да доведе страстта у такава благородна и пламенна натура? Двама братя еднакво горещо и всеотдайно любят една и съща девойка; кого от тях ще предпочете Лоранс? А да предпочете единия, би означавало да убие другия. Като последна в рода, на Лоранс предстоеше да предаде на мъжа си своята графска титла, правата и името, обвеяно със стара слава; може би заради тези преимущества маркиз Дьо Симьоз би решил да се пожертвува, за да се омъжи Лоранс за неговия брат, който по силата на старите закони не получаваше ни състояние, ни титла? Но щеше ли да се съгласи младият да лиши брат си от такова голямо щастие, каквото е женитбата с Лоранс? Наблюдавана отстрани, тази любовна борба не изглеждаше особено трудна; впрочем, докато братята бяха изложени на опасности, някаква случайност можеше да сложи край на затруднението им; но какво ще стане сега? Мари-Пол и Пол-Мари бяха вече на възраст, когато страстите бушуват с особена сила, и ако братята трябва да делят ласкавите погледи на братовчедка си, нейните думи, усмивки и прочее знаци на внимание, няма ли да се

появи между тях съперничество, последствията от което могат да бъдат ужасни? В какво ще се превърне спокойното и безметежно съществуване на двамата братя?

В отговор на всички предположения, които вълнуваха старците при последната партия бостон, госпожа Д'Отсер възрази, че според нея Лоранс едва ли ще се омъжи за одного от своите братовчеди. Тази вечер старата дама бе обхваната от необяснимо предчувствие, което е тайна между майката и Бога. Сама Лоранс в глъбините на душата си беше изплашена, че се озова лице срещу лице с двамата си братовчеди. След бурните перипетии на заговора, след опасностите, заплашвали близнаците, след всички несгоди на емиграцията последва нова драма, за чието възникване тя въобще и не бе помисляла. Тази достойна девойка не можеше да прибегне до крайно средство, а именно — да не се омъжи ни за единия, ни за другия брат; тя бе достатъчно честна, за да даде ръка на когото и да е от двамата, затаявайки в сърцето си непреодолимата страст към другия. Да отлага женитбата, докато умори братовчедите си със своята нерешителност, и накрая да се омъжи за този, който ѝ е останал верен въпреки капризите и — такъв извод се натрапваше от само себе си. Заспивайки, тя си каза, че най-разумно ще бъде да се предостави на случая. В любовта случаят е провидение за жените.

На другия ден Мишо се отправи за Париж, отгдето се завърна след няколко дни с четири великолепни коня, купени за новите му господари. След месец и половина се откриваше ловът и благоразумието подсказваше на графинята, че буйните ловджийски забавления ще отвлекат вниманието от трудностите, свързани със съвместния живот на младите хора в замъка. Но тук стана нещо, което учуди и същевременно възхити свидетелите на тези необичайни любовни отношения. Без да осъзнават, двамата братя се надпреварваха в проявите си на нежност и внимание към графинята, което им доставяше такава радост, че изглеждаха напълно доволни. Между тях и Лоранс се установиха братски отношения, каквито съществуваха между тях двамата. И това бе напълно естествено. След толкова продължително отсъствие те искаха да се вгледат по-внимателно в братовчедката си, да я познаят по-отблизо, да ѝ дадат и на нея възможност да ги опознае, да ѝ предоставят правото на избор и при това нелеко изпитание намираха сили във взаимната привързаност,

която сливаше техните два живота в един. Любовта, както и майчиното чувство, не правеше разлика между единия брат и другия. За да не ги бъркат, Лоранс намисли да им подари различни вратовръзки — бяла на по-големия и черна на по-малкия. Без това пълно сходство, без това тъждество на техните два живота, въвеждащи всички в заблуждение, подобна привързаност можеше да изглежда невероятна. Като единствено обяснение тук служи неоспоримостта на самия факт; той се отнася към оня род факти, на които започваш да вярваш само след като ги видиш със собствените си очи, затова, когато наблюдаваш такова явление отблизо, се оказва, че му вярваш по-лесно, отколкото когато ти го обясняват. Заговореше ли Лоранс, нейните думи еднакво отекваха в две любещи с еднаква сила и еднакво предани сърца. Изрече ли остроумна, забавна или възвишена мисъл, девойката срещаше щастливите погледи на двамата мъже, двамата следяха всяко нейно движение, двамата се стараеха да отгатнат и най-малкото й желание и й се усмихваха с всякога поновому почувствуваната радост у единия и нежна тъга у другия. Когато се отнасяше за Лоранс, братята ставаха пленително непосредствени, постъпките им биваха в такова съгласие с чувствата им, че по думите на абат Гуже всичко това правеше впечатление на нещо идеално. Често, когато трябваше например да се донесе нещо, когато ставаше дума за една от ония дребни услуги, които мъжът с радост оказва на любимата жена, по-големият отстъпваше това удоволствие на по-малкия, а сам отправяше към братовчедка си трогателен и горд поглед. По-младият му отвръщаше със същото. Това благородно съревнование в областта на чувствата, които нерядко довеждат човека до дива, зверска ревност, извикваше у наблюдаващите го старци дълбоко недоумение.

Дребните прояви на внимание просълзяваха графинята. Онова, което изпитваше Лоранс, може да се сравни само с усещанията на избраници с огромни духовни сили: ще разберем това, ако си представим два гласа като гласовете на Зонтаг и Малибран, слети в хармоничен дует, или свършената съгласуваност на два инструмента в ръцете на гениални изпълнители, когато мелодичните звуци проникват в душата като въздишки на едно-единствено развълнувано същество. Понякога, разположен в креслото, маркиз Дьо Симьоз отправяше такъв замислен и тъжен поглед към брат си, когато той се шегуваше и смееше с Лоранс, че абатът започваше да го смята

способен на огромни жертви; но тук той забелязваше в очите му искри на непреодолима страст и всякога, когато един от братята се намираще в обществото на Лоранс, абатът имаше основания да смята, че именно той е любим.

— Струва ми се, че вече не са двама, а само един — казваше графинята на абат Гуже, когато я разпитваше за чувствата ѝ. И абатът разбра, че в нея няма и сянка от кокетство. Лоранс наистина не мислеше, че в нея са влюбени двама.

— Но, скъпо мое дете, вие, така или иначе, ще трябва да направите вашия избор — ѝ каза една вечер госпожа Д'Отсер, чийто по-малък син тайно също страдаше от любов към Лоранс.

— Не помрачавайте нашето щастие — отвърна тя. — Бог ще ни спаси от самите нас!

Дълбоко в душата си Адриан д'Отсер изпитваше ревност, която го довършваше, но той криеше страданията си, разбирайки колко малки бяха надеждите му. Задоволяваше се с щастieto да вижда девойката, която в продължение на няколко месеца, докато траеше борбата, искреше с всички си блясък. И наистина, ставайки кокетлива, Лоранс се стараяше като всяка жена, която е любима, да бъде още по-привлекателна. Тя следеше модата и неведнъж пътува до Париж, за да подчертае чрез тоалета или модната новост красотата си. Накрая в стремежа си да предостави на братовчедите си всички преимущества на домашния уют, от който тъй дълго бяха лишени, тя създаде от своя замък, въпреки негодуванието на опекуна ѝ, най-благоустроеното жилище в цял Шампан.

Робер Д'Отсер не схващаше нищо от тайната драма. Той и не подозираше за любовта на своя брат. А колкото до собственото му отношение към Лоранс, обичаше да се надсмива над кокетството ѝ, тъй като смесваше този отвратителен недостатък с желанието ѝ да се харесва; но на него беше свойствено да се заблуждава във всичко, що се отнасяше до чувства, образованост и вкус. Така, когато средновековният човек излизаше на сцената, Лоранс, без да съзнава, го поставяше в ролята на „простака“; тя забавляваше братовчедите си, впускайки се в спорове с Робер, и стъпка след стъпка го завличаше на оная неустойчива почва, дето неизбежно трябваше да се сгромоляшат глупостта и невежеството. Тя бе майстор на остроумните мистификации, които са добри само когато жертвата не може да ги

отгатне. Но колкото и груба да бе неговата натура, Робер в тези не много на брой безоблачни дни, отсъдени на трите прекрасни същества, нито веднъж не каза на господата Дьо Симьоз и на Лоранс мъжествената дума, която може би би помогнала да се намери някакъв изход. Той бе поразен от искреността на братята. Робер естествено разбираше колко трудно е за жената да даде на едного доказателства за своята привързаност, отказвайки ги на друг, когато това ще огорчи безмерно; той разбираше как ощастливяваше всекиго от братята всяко внимание, което другият получаваше, и каква болка извикваше в сърцата им. По предпазливостта на Робер може да се съди за пълната безизходност на създадите се отношения, които несъмнено щяха да бъдат удостоени с особено внимание във времената на горещата вяра в Христа, когато неговият заместник тук, на земята, можеше да се намеси и да разреже гордиевия възел на това рядко явление, граничецо с най-непостижимите тайни.

Революцията отново бе утвърдила сърцата им в католическата вяра и религията придаде на тази криза още по-голяма острота, тъй като величието на положението изисква величие и на характерите. Ето защо съпрузите Д'Отсер и свещеникът със сестра си бяха уверени, че нито от страна на двамата братя, нито на Лоранс може да се очаква нещо банално при разрешението на въпроса.

Драмата, пазена ревностно в семейния кръг, където всеки я наблюдаваше мълчаливо, се развиваше стремително и същевременно твърде мудно; тя носеше със себе си толкова неочаквани радости, дребни битки, мними предпочитания, излъгани надежди, мъчителни очаквания, отложени за утре разговори и мълчаливи признания, че обитателите на замъка просто не забелязаха коронасването на император Наполеон. А и самите млади хора понякога се стараеха да забравят страстта си и се отдаваха на вълнуващите радости на лова, които, като изтощаваха тялото, лишаваха душата от възможността да се рее из толкова опасните чертози на мечтите. Ни Лоранс, ни братовчедите й не мислеха за практически въпроси, тъй като всеки божи ден бе изпълнен за тях с животрептящи вълнения.

— Наистина — рече една вечер госпожица Гуже — аз не бих могла да кажа кой от нашите влюбени обича по-силно.

В това време в салона освен четиримата играчи беше и Адриан; той я погледна и побледня. През последните дни само едно го

свързваше с живота — радостта да вижда Лоранс и да слуша гласа ѝ.

— Аз предполагам — отвърна свещеникът, — че графинята като жена е много по-непосредствена в чувствата си.

След няколко минути в салона влязоха Лоранс, близнаците и Робер. Вестниците току-що бяха дошли. Като се убеди в безплодността на заговора вътре във Франция, Англия бе започнала да въоръжава Европа срещу Франция. Разгромът при Трафалгар^[2] бе унищожил един от най-удивителните планове, създадени от човешкия гений. Чрез този именно план Наполеон се надяваше да съкруши могъществото на Англия и да се отблагодари на Франция за избирането си на престола. През тези дни лагерът в Булон бе закрит. Наполеон, чиято армия, както обикновено, бе по-малобройна от противниковата, се готвеше да се сражава с Европа по бойни поля, по които още никога не беше се появявал. Целият свят с нетърпение очакваше развързката на кампанията.

— О! Сега ще се сгромоляса — каза Робер, като сгъваше вестника.

— Против него са всички сили на Австрия и Русия — подкрепи го Мари-Пол.

— Той още никога не е воювал в Германия — добави Пол-Мари.

— За кого говорите? — запита Лоранс.

— За императора — отвърнаха и тримата.

Лоранс хвърли на братовчедите си презрителен поглед, който ги смути, но докара във възторг Адриан. Отхвърленият поклонник направи одобрителен жест, а гордият му поглед ясно говореше, че не мисли за нищо друго, освен за Лоранс.

— Погледнете го — тихо каза абатът, — любовта е заглушила ненавистта в сърцето му.

Това бе първият и последен укор, получен от двамата братя. В тази минута те се оказаха в своята любов по-ниско от братовчедката си, която и за блестящата победа при Аустерлиц бе научила два месеца по-късно, и то съвсем случайно от разговора на стареца Д'Отсер със синовете му. Верен на плановете си, старецът искаше синовете му да бъдат възвърнати в армията; те несъмнено щяха да получат същия чин и можеха да направят добра военна кариера. Но в Сен Син партията на непримиримите роялисти взе решително надмощие. Четиримата млади дворяни и Лоранс се надсмиваха на благоразумния старец, който сякаш

подушваше предстоящите беди. Благоразумието е може би не толкова добродетел, колкото особено усещане, присъщо на нашия ум, ако, разбира се, е позволено да се съчетават тези две понятия; но няма съмнение, че ще дойде ден, когато физиолози и философи ще се съгласят, че нашите пет сетива се явяват своего рода проводници на стремителната и всепроникваща сила на ума.

[1] ... *същински Менехми* — Име на близнаци от едноименната комедия на римския комедиограф Плавт (III–II в. пр.н.е.). ↑

[2] *Разгромът при Трафалгар* — английският адмирал Нелсън разгромил при Трафалгар френската флота (1805 година). ↑

ТРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ДОБЪР СЪВЕТ

Към края на февруари 1806 година, скоро след сключването на мирния договор между Франция и Австрия, един родственик на Дьо Симьоз, ходатайствувал навремето си за изключване на младите хора от списъка на емигрантите, а именно бившият маркиз Дьо Шаржбьоф, чиито владения се простират от департамента Сен-е-Марн до департамента Об, човек, комуто за в бъдеще предстоеше да им даде неоспорими доказателства за преданост, пристигна в Сен Син със своеобразната си каляска, която в това време шеговито наричаха „кабриолет“. Когато жалкият екипаж се появи пред външния вход на замъка, обитателите му, седнали в това време на закуска, прихнаха да се смеят; но когато зърнаха плешивата глава на стареца, показала се изпод кожения навес на кабриолета, господин Д'Отсер произнесе неговото име и всички мигом станаха, за да посрещнат главата на рода Шаржбьоф.

— Не постъпихме добре, като му позволихме да ни изпревари; ние трябваше да отидем при него и да му благодарим — каза маркиз Дьо Симьоз на брат си и на младите Д'Отсер.

Облеченият по селски слуга, който караше каляската, втъкна в груб кожен калъф простия коларски камшик и побърза да помогне на маркиза да слезе от колата; но Адриан и по-младият Дьо Симьоз го изпревариха, отвориха завеската на вратата, която се затваряше с медни закопчалки, и помогнаха на стареца да слезе въпреки неговите протести. Маркизът ги уверяваше, че не дава своя жълт кабриолет с кожена вратичка и за най-превъзходната и удобна каляска. Подпомаган от Готар, слугата вече разпрягаше двата едри, охранени коня с лъскава козина; те, по всичко личеше, бяха използвани за работа в полето толкова, колкото и за кабриолета.

— Въпреки студа? Та вие сте същински рицар от някогашните времена! — каза Лоранс на своя престарял роднина, като го взе под ръка и го поведе към салона.

— Не ви приляга да посещавате старче като мен — не без лукавство отвърна той в желанието си да упрекне младите си роднини.

„За какво ли е дошъл?“ — помисли си господин Д’Отсер.

Господин Дьо Шаржбьоф, мил шейсет и седем годишен старец, с тънки крачета, в светли къси панталони и пъстри чорапи, носеше жабо, дълги букли и мрежа за коса. Неговият ловджийски костюм от зелено сукно бе украсен със златни копчета и със също такива галони. А и бялата му жилетка блестеше не по-малко с огромните си златни нашивки. Това облекло, тогава още на мода сред старите хора, много му отиваше, тъй като леко приличаше на Фридрих Велики. Той никога не носеше триъгълната си шапка, за да не изтрие полукръга, изписан на темето му с пудра. С дясната си ръка се опираше на бастун с дръжка във вид на клон, при което държеше едновременно и бастуна, и шапката си — маниер, достоен за Луи XIV.

Почтеният старец свали топлото си копринено наметало и се отпусна в креслото, като стисна между коленете си триъгълната шапка и бастуна, и зае поза, чиято тайна владееха само франтовете при двора на Луи XV и която оставяше ръцете свободни, за да си играят с табакерата, а у такива хора табакерата е всякога скъпоценност. И наистина маркизът скоро измъкна от джоба на жилетката си, затворен с капак с изшити златни арабески, разкошна табакера. Като взе щипка тютюн и поднесе в кръг табакерата с друг очарователен жест, маркизът хвърли ласкави погледи към насядалите и забеляза какво удоволствие им доставяше неговото посещение. Тогава сякаш разбра защо младите емигранти бяха пренебрегнали задължението си към него и като че ли си казваше: „Когато човек е влюбен, не му е до визити.“

— Ние току-така няма да ви пуснем, вие трябва да ни погостувате няколко дни — каза Лоранс.

— Невъзможно — отсече той. — Ако събитията не ни отдалечаваха толкова едни от други — а вие преодоляхте много големи разстояния от разстоянието, което ни разделя, — щяхте да знаете, мило дете, че аз имам дъщери, снахи, внучки, внуци. Те ще се разтревожат, ако не се върна за вечеря, а трябва да пропътувам цели осемнайсет левги.

— Конете ви са чудесни — забеляза маркиз Дьо Симьоз.

— Да, но аз идвам от Троа, дето вчера имах дело. След полагащите се в такъв случай разпитвания за семейството, за маркиза

Дьо Шаржбьоф и за разни дреболии, които всъщност никого не занимават, но към които е прието да се прояви най-жив интерес, на господин Д'Отсер се стори, че маркиз Дьо Шаржбьоф бе дошъл с намерение да предпази младите си роднини от някоя неблагоприятна постъпка. Според мнението на маркиза времената се бяха изменили и никой не можеше да предвиди какво ще стане с императора.

— О! — възкликна Лоранс. — Той ще стане бог.

Добрият старец отвърна, че благоразумието налага да се помисли за отстъпки. Слушайки разсъжденията му за необходимостта от компромиси и покорство, изричани с убеденост и авторитетност, каквито никога не влагаше в своите доктрини, господин Д'Отсер едва ли не с молба погледна синовете си.

— А вие ще служите ли на този човек? — запита маркиз Дьо Симьоз маркиз Дьо Шаржбьоф.

— Разбира се, ако интересите на семейството ми го изискват.

Накрая старикът изтънко намекна за опасностите, които крие бъдещето. Когато Лоранс го помоли да изясни мисълта си, той посъветва младите хора да не излизат повече на лов, а да си стоят мирно у дома.

— Вие все още смятате гондрьовилските земи за свои — каза той на маркиз Дьо Симьоз — и с това наново разпалвате ненавистта срещу себе си. По вашето учудване виждам, че вие и не подозирате какви недоброжелатели имате в Троа, дето не забравят мъжественото ви държане. В града открито говорят как сте се изплъзнали от тайната имперска полиция, която ви търсела; едни ви хвалят, други ви смятат за врагове на императора. Някои блюдолизци се учудват, че Наполеон е така великодушен към вас. Но това са дреболии. Важното е, че вие ги надхитрихте, така е, надхитрихте ги, тях, които се смятат за по-умни от вас, а хора с долен произход никога не прощават това. Правосъдието в департамента се намира в ръцете на вашия враг Мален, който навсякъде е поставил свои хора, даже сред правителствените чиновници; и неговото правосъдие ще бъде много доволно да ви види замесени в някоя мръсна история. Всеки селянин може да се заяде с вас, ако стъпите на земята му, а вие сте млади, бързо се горещите, оръжието в ръцете ви е заредено и... колко му е до скандала... Във вашето положение, за да не се окажете виновни, трябва хиляди пъти да бъдете прави. Казвам ви го не току-така. Полицията непрекъснато

наблюдава окръга, където живеете, и в такава затънтена дупка като Арси е поставила специален агент да пази имперския сенатор от вашите посегателства. Сенаторът се бои от вас и не го крие.

— Каква клевета! — извика младият Дьо Симьоз.

— Клевета е, аз отлично разбирам, че е клевета. Но разбират ли всички — ето кое е важно. След вашето завръщане графинята взе на служба при себе си Мишю. Значи, Мален е прав — решава болшинството; така мислят и мнозина хора от обществото. Вие не можете да си представите колко са сложни взаимоотношенията между емигранти и онези, в чиито ръце се оказаха техните имуществва. Префектът, човек далеч не глупав, ми подхвърли нещо за вас и много ме разтревожи. Затуй не ми се ще да ви виждам повече тук.

Последните думи на маркиза бяха посрещнати с голямо недоумение. Мари-Пол силно позвъни.

— Повикайте Мишю — рече той на Готар, когато момчето се яви.

Бившият гондрьовилски управител не закъсня да се представи.

— Мишю, приятелю мой, вярно ли е, че си искал да убиеш Мален? — запита маркиз Дьо Симьоз.

— Да, ваша светлост. И ако той отново се появи тук, аз ще го издебна.

— А знаеш ли, че сме заподозрени като твои подстрекатели и че обвиняват братовчедка ни, която те взе на служба, за твоя съучастница?

— Боже справедливи! — извика Мишю. — Върху мен, вижда се, лежи проклетие! Значи, аз никога не ще мога да ви освободя от Мален?

— Не, не, приятелю мой — възрази Пол-Мари, — но ще трябва да напуснеш службата си у нас и да заминеш отгук; ние ще се погрижим за теб; дори ще ти помогнем да забогатееш. Продай всичко, което притежаваш, и си прибери парите, а ние ще те изпратим в Триест при наш приятел, човек с големи връзки, който ще те настани на хубаво място до деня, когато за всички нас тук стане по-добре.

Мишю стоеше като закован и в очите му се появиха сълзи.

— Видя ли те някой, когато се готвеше да стреляш върху Мален? — запита маркиз Дьо Шаржбьоф.

— Нотариусът Гревен говореше с него, това ми попречи да го убия и слава богу, че стана така! Графинята знае какво имам предвид — отвърна управителят, като погледна господарката си.

— Гревен ли е единственият свидетел? — продължи господин Дьо Шаржбьоф, видимо недоволен от този разпит, макар и да ставаше в семеен кръг.

— За това знае още и оня шпионин, който навремето дойде да обърка господарите ми — отвърна Мишю.

Маркиз Дьо Шаржбьоф стана, сякаш за да погледне през прозореца, и каза:

— Вие вероятно получавате немалък доход от Сен Син!

После излезе, последван от двамата братя и Лоранс, които отлично разбраха смисъла на забележката.

— Вие сте благородни и чистосърдечни, но както всякога — непредпазливи — им каза старецът. — Напълно естествено е, че ви предупреждавам за слухове, които при всички случаи трябва да се смятат за клевета; но вие се държите така, че ги превръщате в истина в очите на слаби хора като господин Д'Отсер, неговата съпруга и синовете им. О, деца, деца! Би трябвало да оставите тук Мишю, а вие да заминете! Във всеки случай, ако решите да останете тук, напишете на сенатора няколко думи за Мишю, съобщете му, че сте научили от мен за слуховете около вашия управител и че сте го уволнили.

— Ние? Да пишем на Мален?! — извикаха и двамата братя. — Да пишем на убиеца на нашите родители, на този, който безсъвестно си присвои нашето наследство?

— Всичко това е така; но той е влиятелно лице при двора, а в нашия департамент е направо крал!

— Той гласува за смъртното наказание на Луи XVI, в случай че армията на Конде влезе във Франция, а после и за доживотен затвор! — каза графиня Дьо Сен Син.

— И твърде вероятно е той да е внушил мисълта за убийството на Ангиенския херцог — додаде Пол-Мари.

— Добре, добре; но ако искате да изброите всички негови благородни деяния — извика маркизът, — добавете тогава, че той е, който дръпна за редингота Робеспьер, за да го свали, когато стана ясно, че болшинството е против Робеспьер; добавете, че той пръв би разстрелял Бонапарт, ако на 18-и брюмер не беше успял, че именно той би върнал Бурбоните на престола, ако Наполеон падне, че той всякога ще се окаже до най-силния и ще побърза да тикне в ръката му шпага

или пистолет, за да довърши съперника, който внушава опасения. Но в такъв случай, толкова повече...

— Колко ниско сме паднали — промълви Лоранс.

— Деца — продължи старият маркиз Дьо Шаржбьоф, като взе и тримата за ръце и ги отведе настрана към леко заснежената морава, — вие ще се възмутите от мнението на благоразумния човек, но аз съм длъжен да ви го кажа! На ваше място аз бих се обърнал към някой старец горе-долу като мен и бих го упълномощил да поиска от Мален в качеството си на посредник един милион франка, за да се признае законността на продажбата на Гондрьовил. Той, разбира се, ще се съгласи при условие, че всичко остане в тайна. При днешните проценти това би ви дало сто хиляди рента; купете си хубаво имение в кое да е друго кътче на Франция, предоставете управлението на Сен Син на господин Д'Отсер, а сами хвърлете жребий, за да видите кому от вас двамата ще се падне прекрасната наследница. Но думите на стареца в ушите на младите хора са това, което са думите на младите в ушите на старите: само празен звук.

Маркизът със знак даде да се разбере, че не е нужен отговор, и се върна в салона, където в негово отсъствие се беше появил абатът Гуже със сестра си. Предложението да поставят на жребий ръката на братовчедка си бе възмутило дълбоко двамата братя, а Лоранс бе отвратена от горчивия лек, който предлагаше нейният роднина. Ето защо и тримата бяха вече не дотам любезни с маркиза, макар и да не престъпиха границите на учтивостта. Обичта към него бе охладняла. Почувствувал това, господин Дьо Шаржбьоф няколко пъти погледна трите прелестни същества с дълбоко състрадание. Макар и разговорът да премина на общи теми, маркизът отново подчерта, че трябва да се подчинят на събитията, и похвали господин Д'Отсер за горещото му желание отново да види синовете си на военна служба.

— Бонапарт — заговори той — произвежда херцози. Той създаде имперски имена, ще произведе и графове. На Мален му се ще да стане граф Дьо Гондрьовил. Подобно намерение — добави той, като погледна младите Дьо Симьоз — може да бъде много изгодно за вас.

— Или пък пагубно — забеляза Лоранс.

Щом запрегнаха конете, маркизът веднага се настани в колата; изпрати го цялото семейство. Минута преди да тръгне, той повика със знак Лоранс и тя като птичка долетя при него.

— Вие не сте обикновена жена и трябва да ме разберете — пошепна той на ухото ѝ. — На Маленовата съвест тежат много грехове и той лесно няма да ви остави на мира. Бъдете поне възможно най-внимателна във всичко, дори в най-незначителните неща; и се съгласете на отстъпки — ето последната ми дума.

Братята стояха до братовчедка си наред моравата и мълчаливо следяха с поглед кабриолета, който зави край оградата, а после започна да се отдалечава по пътя за Троа; Лоранс им предаде последния съвет на стареца. Житетският опит никога не би трябвало да се появява в кабриолет, в пъстри чорапи и с мрежичка за коси на тила. Ни един от младите хора не бе в състояние да разбере промените, настъпили във Франция; душата им беше изпълнена с негодувание и благородната им кръв кипеше от възмущение.

— Глава на рода Шаржбьоф! — каза маркиз Дьо Симьоз. — Човек, който има за девиз: „Да дойде след мен по-силен!“ (Adsit fortior) — прекрасен боеви призив!

— Сега е станал Лъобьоф^[1] — каза Лоранс, като се усмихна горчиво.

— Мина времето на свети Луи — забеляза по-младият Симьоз.

— „Да умреш с песен на уста!“ — възкликна графинята. — Този девиз на петте девойки, родоначалнички на нашия род, ще стане и мой девиз.

— А нашият: „Умри, но не отстъпвай!“ И така, никакви отстъпки! — отсече по-големият Дьо Симьоз. — А то ние, като поразмислим, ще дойдем до убеждението, че любезният ни роднина Лъобьоф мъдро е изсмукал от пръстите си това, което дойде да ни каже. Помислете само! Гондрьовил да стане име на някакъв си Мален!

— И негов дом! — добави по-младият.

— Мансар го създаде за дворянството, а сега в него ще се плоди тълпата! — каза по-големият. — Ако това стане, аз предпочитам Гондрьовил да изгори — възкликна госпожица Дьо Сен Син.

Един селянин, дошъл да види теленцето, обявено от стареца Д'Отсер за продан, чу тези думи, когато излизаше от обора.

— Да се върнем у дома — каза усмихнатата Лоранс, — току-виж, сме извършили грешка и по повод на това теленце потвърдим правотата на стария вол. Горкият Мишю! — продължи тя, като влезе в салона. — Аз съвсем забравих твоите тегла, но ние тук тъй и тъй не

сме гледани с добро око, дано не ни изложиш повече. Тежи ли на съвестта ти още някой грях?

— Само един: не ще си простя, че не убих убийците на старите ми господари, преди да постъпя на служба при младите.

— Мишю! — извика свещеникът.

— Но аз няма да замина оттук — продължи Мишю, без да му обръща внимание, — докато не се уверя, че сте в безопасност. Наоколо скитат някакви момчетии, които не ми харесват. Последния път, когато бяхме на лов в гората, към мен се приближи оня, нека ми бъде позволено да кажа, пазач, който ме замени в Гондрьовил; попита ме смятаме ли се тук в свое имение. „Трудно е, приятелю — отговорих му, — за два месеца да отвикнеш от това, към което си привиквал цели две столетия.“

— Сгрешил си, Мишю! — каза маркиз Дьо Симьоз, но по лицето му засия доволна усмивка.

— А оня какво отговори? — запита господин Д’Отсер.

— Каза, че ще уведоми сенатора за нашите искания.

— Граф Гондрьовил! — продължи по-големият Д’Отсер. — Каква игра! А защо не, щом на Бонапарт казват „ваше величество“.

— И „ваше височество“ на негова светлост — великия херцог Бергски — настави кюрето.

— А този пък кой е? — запита господин Дьо Симьоз.

— Мюра, зет на Наполеон — поясни старецът Д’Отсер.

— Така — подхвана госпожица Дьо Сен Син. — А на вдовицата на маркиз Дьо Боарне също ли казват „ваше величество“?

— Разбира се, госпожице — отвърна свещеникът.

— Хубаво би било да отидем в Париж, да видим отблизо всичко това! — възкликна Лоранс.

— Уви, госпожице — рече Мишю, — аз ходих в Париж да настаня сина си в лица и мога да ви уверя, че с така наречената имперска гвардия няма шега. Ако цялата армия е такава, тоя режим ще преживее всички нас.

— Говорят, че немалко знатни семейства отиват на служба при него — забеляза господин Д’Отсер.

— Все едно, по новите закони вашите деца са длъжни да служат — каза кюрето. — Законът вече не признава ни титли, ни рангове.

— Този човек върши повече злини със своя двор, отколкото Революцията с гилотината си! — извика Лоранс.

— Църквата се моли за него — забеляза свещеникът.

Всяка от тези мисли, изказани една след друга, звучеше като коментар към мъдрите думи на стария маркиз Дьо Шаржбьоф; но младите хора вярваха твърде много в своята правда, техните понятия за чест бяха твърде високи, за да приемат компромиси. Освен това си казваха, както всякога са си мислили победените партии, че за преуспяването на партията победителка скоро ще настъпи край, че императорът се опира само на армията, че правото рано или късно ще победи и т.н. Въпреки предупреждението те паднаха в пропастта, зинала пред тях, която хора предпазливи и благоразумни като стареца Д'Отсер биха заобиколили. Ако сме напълно чистосърдечни, може би бихме признали, че нещастieto нямаше да се стовари върху тях, ако бяха получили тайно или явно предупреждение. Съкровеният смисъл на такова предупреждение за мнозина става ясен едва след разразяване на катастрофата.

— Съгласете се, госпожо графиньо, че аз не мога да замина, без да се отчета пред вас — шепнешком каза Мишю на госпожица Дьо Сен Син.

Вместо отговор тя утвърдително кимна с глава и управителят излезе.

[1] *Льобьоф* — Le boeuf (фр.) — вол. ↑

ЧЕТИРИНАДЕСЕТА ГЛАВА

ОБСТОЯТЕЛСТВАТА, ПРИ КОИТО БЕ ИЗВЪРШЕНО ПРЕСТЪПЛЕНИЕТО

Той веднага продаде земята си на белашкия арендатор Бовизаж, който обаче обеща да се издължи не по-рано от двайсетина дни. Между това, приблизително месец след посещението на маркиза, Лоранс разказа на братовчедите си за оцелялото им състояние и предложи да откопаят на малки пости милиона, заровен в гората. Големият сняг беше попречил дотогава на Мишо да изрови съкровището, а и не му се искаше да стори това без участието на своите господари. Мишо на всяка цена искаше да напусне този край, боеше се много за самия себе си.

— Мален неочаквано пристигна в Гондрьовил, никой не знае защо — каза той на господарката си, — и аз трудно бих се въздържал да не обявя Гондрьовил на търг след смъртта на стопанина му. Разкайвам се, че не изпълних намерението си!

— Какво ли го е накарало да напусне Париж през зимата?

— Цял Арси го одумва — отвърна Мишо. — Оставил семейството си в Париж и дошъл тук само с прислужника си. Сега при него са нотариусът Гревен, госпожа Марион, жената на бирника на нашия департамент и снахата на същия този Марион, който бе подставено лице при покупката на Гондрьовил.

Лоранс смяташе деня на малките пости за най-подходящ, тъй като по случай празника можеше да разпусне всички слуги. Карнавалът привличаше селяните в града и полето беше пусто. Но изборът на деня се оказа фатален и както често бива при криминалните дела, помогна да се осъществи съдбата. Случайността претегли всички възможности с не по-малка вещина от госпожица Дьо Сен Син. Мисълта, че в техния замък, намиращ се накрая на гората, се пазят милион и сто хиляди златни франка, можеше твърде много да развълнува старите Д'Отсер; ето защо със съгласието на синовете им бе решено да не им казват нищо. Тайната се знаеше само от Готар, Мишо четиримата млади дворяни и Лоранс. След продължителни

изчисления дойдоха до извода, че дисагите, каквито могат да се поставят на гърба на всеки кон, събират четиридесет и осем хиляди франка. Следователно три пътувания щяха да бъдат достатъчни. От благоразумие бе решено да разпуснат за празничните увеселения в Троа всички слуги, които можеха да проявят опасно любопитство. За Катрин, Март и Дюрийо — на тях можеше да се разчита — се предполагаше да ги оставят за охрана на замъка. Слугите с радост се възползуваха от предоставената им свобода и още в тъмни зори заминаха за града. Заранта Готар с помощта на Мишю почисти и оседла конете. Керванът тръгна през сенсинските градини, а оттам всички — господари и слуги — се отправиха към гората. Вратата на парка беше много ниска, та се наложи ездачите да продължат пеша, като поведоха конете за юздите; тъкмо в този миг от храстите изскочи старият Бовизаж, арендаторът на Белаш.

— А! — извика Готар. — Някой иде.

— аз съм — обади се честният арендатор, като излезе на пътя. — Здравейте господа! На лов ли отивате? А префектурата нали ни забрани? аз нищо няма да кажа, но вие внимавайте! Зер имате приятели, но и немалко врагове.

— О — каза с усмивка по-възрастният Д'Отсер, — дано Бог благослови лова ни и ти отново ще намериш старите си господари.

В отговор на тези думи, на които последвалите събития придадоха съвсем друг смисъл, Лоранс хвърли строг поглед на Робер. По-възрастният Симьоз се надяваше, че срещу обезщетение Мален ще върне Гондрьовил. Тези деца се готвеха да сторят обратното на онова, което ги съветваше маркиз Дьо Шаржбьоф, и Робер, споделящ техните надежди, именно това имаше предвид, когато изрече съдбоносните думи.

— Във всеки случай, дръж си езика зад зъбите, старче — каза Мишю на Бовизаж, като заключи вратата на парка и тръгна последен.

Беше ясен ден, един от онези хубави дни към края на март, когато въздухът е сух, земята — очистена от снега, небето — безоблачно, а приятната топлина — в странно противоречие с голите дървета. Наистина беше толкова топло, че някъде из полето окото съзираше зеленинка.

— Тръгнали сме да търсим съкровище, а истинското съкровище в нашия дом сте вие — пошепна по-големият Дьо Симьоз на Лоранс.

Лоранс яздеше напред между братовчедите си, зад тях следваха двамата Д'Отсер. Мишю беше в края на групата. Готар, в качеството си на разузнавач, яздеше пръв.

— Щом сме на път да възстановим макар и не напълно нашето състояние, омъжете се за моя брат — тихо каза по-малкият. Той ви обожава, а и ще бъдете достатъчно богати като дворяни.

— Не! Оставете му цялото това състояние, а аз ще се омъжа за вас; моите пари ще стигнат и на двама ни — отвърна тя.

— Нека бъде тъй — съгласи се маркиз Дьо Симьоз. — Аз ще се откажа от вас и ще потърся жена, достойна да се нарече ваша сестра.

— Вижда се, вие ме обичате по-малко, отколкото съм очаквала — рече Лоранс, като го погледна ревниво.

— Не. Просто обичам вас двамата повече, отколкото вие мене — отвърна маркизът.

— И тъй, вие жертвувате себе си? — запита Лоранс маркиз Дьо Симьоз, като отправи към него поглед, в който за миг просветна предпочитание.

Маркизът замълча.

— Е добре, но тогава ще мисля само за вас и това естествено ще бъде непоносимо за моя мъж! — продължи Лоранс, която мълчанието на маркиза правеше нетърпелива.

— А аз как ще живея без теб? — извика по-младият, поглеждайки брат си.

— Но вие не можете да се омъжите за двама ни — каза маркизът. — И трябва — добави той рязко, като човек, засегнат на болното място, — трябва най-последно да се вземе решение.

Той пришпори коня, за да не чуят братята Д'Отсер техния разговор. Конете на младия брат и Лоранс също ускориха хода си. Когато тримата ездаци значително изпревариха останалите, Лоранс се опита да заговори, но сълзи задавиха гърлото ѝ.

— Ще отида в манастир — продума най-последно тя.

— И ще допуснете да угасне родът Сен Син? — възмути се по-младият Дьо Симьоз. — А вместо един ще сторите двама нещастни. Не, единият от нас, който ще остане само ваш брат, ще се примири с участието си. Когато научихме, че не сме така бедни, както мислехме, ние се обяснихме — каза той, като погледна маркиза. — Ако аз се окажа избраникът, цялото наше състояние ще остане на брат ми. Ако

това щастие не е съдено на мен, той ще ми отстъпи цялото състояние заедно с титлите, тъй като сам ще приеме името Сен Син. Във всеки случай на този, който бъде лишен от щастие, ще се предостави възможността да устрои живота си. И още нещо — ако отхвърленият почувствува, че не му достигат сили да надживее болката си, ще отиде да го убият на бойното поле, за да не помрачава щастието на съпрузите.

— Ние сме същински средновековни кавалери, достойни за нашите прадеди! — възкликна по-старият. — Имате думата, Лоранс!

— Искаме да сложим край на тази неяснота — додаде по-младият.

— И не мисли, Лоранс, че в самоотричането няма щастие — забеляза по-големият.

— Скъпи мои, любими — отвърна тя, — не съм в състояние да избирам. Обичам и двамата ви като едно същество, както вие обичате вашата майка. Господ ще ни помогне. Аз се отказвам от какъвто и да било избор. Нека се предоставим на волята на съдбата — но тук поставям едно условие.

— Какво?

— Онзи от вас, който ще бъде само мой брат, да живее при нас, докато сама му позволя да ни напусне. И искам единствено аз да реша кога може да стори това.

— Добре — съгласиха се двамата братя, без да се замислят над пожеланието, изказано от братовчедка им.

— Първият, към когото госпожа Д'Отсер се обърне тази вечер на трапезата след молитва, ще бъде мой съпруг. Но не прибъгвайте, моля, към хитрини и не я приканвайте сами към разговор.

— Играта ще бъде честна — каза по-младият.

Двамата целунаха ръка на Лоранс. Мисълта за близката развързка, която всеки един се надяваше да бъде благоприятна за него, възвърна доброто настроение на близнаците.

— Така или иначе, скъпа Лоранс, ти ще дадеш на света нов граф Дьо Сен Син — каза по-големият.

— И ще хвърлим жребий — кой оттук нататък не ще бъде Симьоз — добави по-младият.

— Ясно — забеляза Мишю, който яздеше зад двамата Д'Отсер, — господарката не ще остане още дълго мома. Господарите изглеждат

много весели. Ако тя обяви своя избор, аз ще поотложа заминаването си — иска ми се да присъствувам на сватбата.

Никой от двамата Д'Отсер не отговори. Неочаквано между тях и Мишю прелетя сврака и на предания Мишю, суеверен като всички малообразовани хора, се стори като да дочува погребален звън. И тъй, денят започна весело за влюбените, които рядко виждат свраки, когато се разхождат в гората. Въръжен със своя план, Мишю скоро откри мястото, където бяха зарити парите; младите хора грабнаха кирките и съкровището бе извлечено от земята; гората тук беше безлюдна, далеч от всякакъв път и от всякакво селище; и така керванът, натоварен със злато, не срещна жива душа на пътя си. Но ето ви беда! Връщайки се от Сен Син за последните двеста хиляди франка, ездачите, насърчени от успеха, решиха да яздят не по прежния, обиколен път, а направо. Пътят сега водеше към върха на хълма, отгдето ясно се виждаше гондрьовилският парк.

— Огън! — извика Лоранс, когато забеляза стълб от синкав дим в далечината.

— Това са илюминации — рече Мишю.

Лоранс, която познаваше в гората всяка пътечка, се отдели от кервана и препусна към сенсинската къща, бившето жилище на Мишю. Макар и празна и на пръв поглед заключена, къщата се оказа отворена и девойката забеляза следи от копита: тук очевидно бяха преминали няколко ездачи. Стълбът дим продължаваше да се изви над една от моравите в английския парк и Лоранс си помисли, че там горят бурени.

— А, и вие ли сте тук! — извика Виолет, изскочил от парка със своята кранта и спрял се пред Лоранс. — Но това е само карнавална шега, нали? Те няма да го убият.

— Кого?

— Вашите братовчеди не искат неговата смърт?

— Чия смърт?

— На сенатора.

— Ти си се побъркал, Виолет!

— Тогава какво търсите тук? — запита той.

При мисълта за опасността, която грозеше двамата братя, безстрашната ездачка пришпори коня си и се върна на мястото на разкопките точно когато на конете товареха последните чувалчета.

— В гората е неспокойно! Не зная какво става, но нека по-скоро се приберем в Сен Син.

В това време, докато младите дворяни бяха заети с превоза на съкровището, спасено от стария маркиз, в замъка Гондрьовил се разигра странна сцена.

Към два часа следобед сенаторът и неговият приятел Гревен играеха шах пред камината в големия салон на първия етаж. Жената на сенатора и госпожа Марион разговаряха, седнали недалече от тях. Цялата прислуга се беше отправила на веселия маскарад, отдавна разгласен в арсийския окръг. Семейството на лесничея, което живееше сега вместо Мишю в сенсинската къщица, също беше отишло да се забавлява. В замъка бяха останали само камериерът на сенатора и Виолет. Портиерът, двама градинари и жените им също бяха по местата си; тяхната къщица бе до вратата на двора, на самия край на алеята, която водеше към Арси, а разстоянието от този двор до замъка бе твърде голямо, за да се чуе пушечен изстрел. И тъй, всички тези хора стояха на прага на домовете си и гледаха към Арси, отстоящ на половин левга, с надеждата да видят оттук карнавала. Виолет чакаше в голямата чакалня да го приеме сенаторът, та тримата с Гревен да обсъдят въпроса за продължение на арендата.

В това време петима мъже с маски, ръкавици, много подобни по ръст, походка и маниери на господата Д'Отсер, Дьо Симьоз и Мишю, се хвърлиха върху камериера и Виолет, запушиха устите им с кърпа и ги вързаха за столовете в чакалнята. Въпреки бързината на нападателите камериерът и Виолет успяха да извикат. Техните викове бяха чути в салона. Жените решиха, че някой вика за помощ.

— Чуйте! — каза госпожа Гревен. — Крадци!

— Не, това са маски — възрази Гревен, — скоро ще дойдат и в замъка.

Докато те се препираха, петимата непознати успяха да заключат вратите откъм парка, както и вратата на стаята, където бяха вързани камериерът и Виолет. Но госпожа Гревен, жена упорита и любопитна, реши, каквото и да става, да разбере отгде иде шумът; тя излезе от салона и попадна право в ръцете на петимата маскирани, които постъпиха с нея точно тъй, както с камериера и Виолет; после се втурнаха в салона и двамата най-силни хванаха граф Гондрьовил, запушиха устата му и го замъкнаха в парка, докато останалите трима

вързаха госпожа Марион и нотариуса, неуспели даже да скочат от местата си. Цялото нападение не продължи повече от половин час. Тримата непознати, към които скоро се присъединиха и другите двама, замъкнали сенатора в парка, обискираха целия замък — от мазата до тавана. Отвориха всички долапи, без да счупят ни една ключалка, огледаха всички стени и до пет часа следобед бяха господари на замъка. Приблизително по това време камериерът успя да прегризе със зъби въжето, което стягаше ръцете на Виолет. Измъкнал кърпата от устата си, Виолет започна да вика за помощ. Дочули виковете, петимата непознати изтичаха към парка, скочиха на конете си, много подобни на сенсинските, и изчезнаха, но не достатъчно бързо, за да попречат на Виолет да ги огледа. Като развърза камериера, който от своя страна побърза да освободи жените и нотариуса, Виолет яхна пъргавото си конче и хукна след злосторниците. Когато стигна до ловджийската къщица, той с учудване видя и широко разтворените крила на вратата, и стоящата на стража госпожица Дьо Сен Син.

Младата графиня едва бе успяла да изчезне, когато към Виолет се присъединиха Гревен и полският пазач при гондрьовилската община, комуто портиерът бе дал кон от графските конюшни. Жената на портиера се бе отправила към Арси да уведоми жандармерията за случилото се.

ПЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА

ПРАВОРАЗДАВАНЕТО ПРИ БРЮМЕРСКИЯ КОДЕКС, ГОДИНА IV

Виолет веднага разказа на Гревен за срещата си с Лоранс и за бягството на смелата девойка, чиято енергия и решителност отдавна им бяха известни.

— Тя стоеше на стража! — заключи Виолет.

— Мигар това е дело на сенсинските дворяни?! — извика Гревен.

— Как? — учуди се Виолет. — Та нима не познахте дебелия Мишю? Точно той се нахвърли върху мен. Познах хватката му. Пък и петте коня бяха на сенсинския замък.

Като огледа следите от копита върху пясъка в парка, нотариусът постави пазача до оградата да варди драгоценните доказателства, а Виолет изпрати в Арси за съдията, за да установи тяхната наличност. После бързо се върна в салона на гондрьовилския замък, където току-що бяха дошли четирима мъже и лесничеят с поручика и подпоручика от имперската жандармерия. Поручикът на име Жиге бе, както вече се досещате, същият старшия, на когото преди две години Франсоа бе продупчил главата и комуто Корантен бе обяснил кой именно е коварният му противник. Братът на офицера служеше в артилерията и бе станал впоследствие един от най-добрите командири, а самият Жиге се прояви като много способен полицаи. По-късно той командува ескадрона на департамента Об. Неговият помощник на име Велф някога бе придружавал Корантен от Сен Син до ловджийската къщица и оттам — до Троа. Пътем парижанинът осведоми подробно Египтянина какво наричаше „наглост на Лоранс и Мишю“. Ето защо двамата офицери трябваше да проявят и действително проявиха особено старание при обследване обитателите на Сен Син. И Мален, и Гревен неотдавна, рамо до рамо, се бяха трудили над така наречения Брюмерски кодекс от година IV — юридически труд на Националния конвент, който бе официално обнародван от Директорията. Ето защо Гревен, познаващ основно този Кодекс, можеше да действа в

дадения случай със страшна бързина, тъй като изхождаше от предположението, превърнало се сега в увереност, че злосторниците са Мишо и господата Д'Отсер и Дьо Симьоз. В наше време никой, освен някои стари чиновници, не помни системата на съдопроизводство, с отменяването на която именно в тези години се бе заел Наполеон, като въведе в действие свой кодекс и учреди административен апарат, който и днес още управлява Франция.

Брюмерският кодекс от година IV задължаваше председателя на департаментския съвет на съдебните заседатели лично да се заеме с правонарушението, извършено в Гондрьовил. Нека отбележим по този повод, че Конвентът бе изключил от юридическия език думата „престъпление“. Той допускаше само нарушения на закона, простъпки, наказуеми с глоби, лишаване от свобода, наказания нравствени и телесни. Смъртната присъда се отнасяше към телесните наказания. Но след сключване на мира се предвиждаше смъртната присъда да бъде заменена с двайсет и четири години каторжна работа. Следователно Конвентът смяташе, че двайсет и четири години каторга са равносилни на смъртна присъда. Какво да кажем за Наказателния кодекс, предвиждащ пожизнена каторга? Новият правилник, подготвян тогава от наполеоновските държавни съвети, отменяше административните функции на председателите на съвети на заседатели; в техните ръце действително се съсредоточаваше огромна власт. При преследване на правонарушенията и привличане под отговорност председателят на съвета на заседателите едновременно се явяваше своего рода агент на съдебната полиция, кралски прокурор, съдебен следовател и кралски съд. Но мероприятията на председателя и неговият обвинителен акт трябваше да бъдат представени на изпълнителната власт и утвърдени от осем експерта, на които излагаше данните от следствието и които изслушваха показанията на свидетели и подсъдими и произнасяха първата присъда, наречена обвинение. Председателят трябваше да оказва върху експертите, заседаващи в неговия кабинет, голямо влияние, което да ги превръща в негови послушници. Тези хора представляваха от себе си съвет на експертите по обвинението. Имаше и други експерти, съставляващи съдебното жури при криминалния съд, където се разглеждаха делата на обвиняемите. За разлика от експертите по обвинението, тези се наричаха експерти на съда. Углавният трибунал, който Наполеон току-що бе преименувал в

углавен съд, се състоеше от председател, четирима съдии, обществен обвинител и правителствен чиновник. Но между 1799 и 1806 година в някои департаменти все още съществуваха така наречените извънредни съдилища, където се разглеждаха без участието на експерти дела за особени престъпления; тези дела се слушаха от съдии, взети от гражданския трибунал, който в такива случаи се превръщаше в извънреден съд. При стълкновение между извънредния и углавния съд възникваха въпроси за компетенцията на съда по едно или друго дело: тези въпроси се решаваха от касационния трибунал. Ако департаментът Об имаше свой извънреден съд, покушението върху имперския сенатор естествено щеше да подлежи на такъв именно съд; но в този тих департамент нямаше извънреден съд. Ето защо Гревен изпрати подпоручика при председателя на съвета на експертите в Троа. Египтянинът се понесе натам с всички сили и се върна в Гондрьовил, водейки със себе си този почти всемогъщ чиновник.

Председателят на съвета на експертите в Троа беше до Революцията градоначалник, после платен секретар при една от комисиите на Конвента и бе приятел на Мален, комуто дължеше сегашното си място. Човекът, на име Лешено, се оказа истински познавач на старото съдопроизводство и като Гревен немалко беше помагал на Мален в съдебно законодателната му работа в Конвента. Ето защо Мален го препоръча на Комбасерес, който назначи Лешено за главен прокурор в Италия. Но Лешено провали своята кариера, като влезе във връзки с някаква знатна дама от Торино, и Наполеон се видя принуден да го премести, за да го избави от изправителния съд, към който се бе обърнал мъжът на тази дама, сочещ като незаконно едно от децата ѝ. Лешено, задължен твърде много на Мален и комуто бе ясна всичката сериозност на такова едно покушение, доведе със себе си жандармерийския капитан и цял един отряд от дванайсет жандарми.

Преди да тръгне, той, разбира се, поговори с префекта, но последният, понеже бе нощ, не можа да се възползува от телеграфа. Затова изпрати в Париж куриер, който да уведоми министъра на полицията, върховния съдия и самия император за нечуваното престъпление. Лешено завари в гондрьовилския салон госпожа Марион, госпожа Гревен, Виолет, сенаторския камериер и местния съдия с писаря. В замъка вече бяха направили обиск. Съдията с

помощта на Гревен щателно събираше първите данни от разследването. Порази го преди всичко подготовката на престъплението, за което свидетелствуваше изборът на деня и часа. Беше вече около шест часа следобед и нямаха възможност да се заемат с установяване на следи и улики. По това време на годината в пет и половина, когато Виолет се впусна след престъпниците, беше вече почти тъмно, а за злосторниците тъмнината нерядко е спасение. Да избереш празничен ден, когато всички са отишли на карнавала в Арси и сенаторът трябваше да остане сам у дома си, не означаваше ли да се избавиш ловко от свидетели?

— Да отдадем дължимото на проникателността на полицейските агенти — каза Лешено. — Те непрестанно ни предупреждаваха, че рано или късно сенсинските дворяни непременно ще извършат някоя подлост.

Разчитайки напълно на енергичния префект на департамента Об, който разпрати по всички префектури около Троа куриери да търсят следите на изчезналия сенатор и петимата неизвестни, Лешено пристъпи към следствието. С такива гъвкави законоведи като Гревен и съдията делото тръгна бързо. Съдията Пигу, бивш главен писар в парижка кантора, дето Мален и Гревен бяха изучавали съдопроизводство, след три месеца бе назначен за председател на арсийския съд. Колкото до Мишю, Лешено знаеше за заплахите, отправени от него към госпожа Марион, както и за капана в гората, от който сенаторът случайно се бе спасил. Двата факта, единият от които бе следствие от другия, трябваше да се разглеждат като предвестници на по-късното покушение и потвърждаваха предположението, че главатар на бандата е бившият управител толкова повече, че Гревен, жена му, Виолет и госпожа Марион заявиха, че един от петимата маскирани много приличал на Мишю. Цветът на косите, бакенбардите, набитата фигура напълно го издавали. А и кой друг освен Мишю би могъл да има ключ от Сен Син? Пазачът и жена му били разпитани, когато се върнали от Арси, и те потвърдили, че и двете врати били заключени. При огледа на замъка, извършен от съдията в присъствието на полския пазач и на писаря, не били забелязани никакви следи от взлом.

— Мишю сигурно си е запазил два резервни ключа, когато го изгониха от замъка — каза Гревен. — И трябва да е намислил някоя

отчаяна дяволия, защото за три седмици разпродаде всичките си имоти и вчера си получи парите в моята кантора.

— Стовариха всичко на плещите му! — извика Лешено, смаян от такова съвпадение. — Вижда се, че душата си дава за тях.

Кой по-добре от господата Дьо Симьоз и Д'Отсер можеше да познава вътрешното разпределение на замъка? Нападателите не бяха направили и най-малка грешка при своите търсения, навсякъде бяха проникнали уверено и това говореше, че бандата прекрасно е знаела какво ѝ е нужно и особено къде да го намери. Ни един от отключените шкафове не бе насилен. А това подсказваше, че нападателите са имали ключове отвсякъде и което е най-странно, не бяха си позволили и най-малка кражба. Следователно не ставаше дума за грабеж. И най-последно, след като бе познал сенсинските коне, Виолет бе заварил графинята на стража пред ловджийската къща. По такъв начин съвкупността от факти и свидетелски показания даваше дори на най-безпристрастното правосъдие убедителни основания да заподозре господата Дьо Симьоз, Д'Отсер и Мишю, а в очите на кой да е председател на съвета на експертите тези подозрения трябваше да станат достоверност. Но какво възнамеряваха да правят с бъдещия граф Дьо Гондрьовил? Да го принудят да се откаже от имението, което Мишю още от 1799 година се готвеше да купи, заявявайки, че има достатъчно пари? Тук всичко придобиваше друг аспект.

Вещият криминалист си зададе въпроса: каква цел е могъл да преследва щателният обиск, извършен в замъка? Ако подбудите бяха мъст, престъпниците можеха да убият Мален. А може би той наистина е убит и заровен? Похищението върху него обаче говори за намерение само да го откъсне от обкръжаващите. А защо е трябвало да стане само след като злосторниците прероят целия замък? Разбира се, би било глупост да се предполага, че похищението на видния имперски сановник може дълго да остане в тайна. Бързата и неминуема разгласа на подобна нечувана дързост свеждаше до нула нейните резултати.

На това Пигу възрази, че правосъдието е лишено от възможността да проникне решително в подбудите на престъпника. Във всички углавни дела и за съдии, и за подсъдими всякога остава нещо неясно; в човешката съвест има бездни, които могат да бъдат осветени само чрез признанията на самия виновник.

Гревен и Лешено одобрително кимнаха с глава, но цялото тяхно внимание бе, както досега, приковано към тайната, в която се стремяха да проникнат.

— А императорът ги помилва — забеляза Пигу, като се обърна към Гревен и госпожа Марион, — изключи ги от списъка на емигрантите, макар да бяха участвували в неотдавнашния заговор против него!

Без повече да се бави, Лешено изпрати цялата жандармерия в сенсинската гора и в долината; жандармерийският офицер Жиге трябваше да съпровожда съдията, който при такива обстоятелства ставаше съгласно Кодекса чиновник на спомагателната съдебна полиция: Лешено му нареди да събере в сенсинската община всички данни за следствието, при нужда да подложат хората на разпит и за да тръгне всичко по-бързо, продиктува и подписа заповед за арестуване на Мишю, уликите против когото изглеждаха неоспорими.

След заминаването на жандармите и съдията Лешено отново се залови с важни въпроси, а именно — състави заповеди за арестуване на двамата Дьо Симьоз и на братята Д'Отсер. Съгласно Кодекса документите трябваше да съдържат в себе си всички обвинения, отправени към престъпника. Жиге и съдията пътуваха към Сен Син тъй бързо, че по пътя срещнаха сенсинските слуги, завръщащи се от Троа. Тези хора бяха задържани и откарани при кмета, където ги подложиха на разпит и всички, без да подозират важността на отговорите си, чистосърдечно заявиха, че наистина вчера вечер им бяха разрешили да празнуват цял ден в града. На въпроса на съдията всички единодушно отвърнаха, че госпожицата сама им предложила това развлечение, за което те дори и не помисляли. Данните се сториха на съдията толкова сериозни, че веднага изпрати Египтянина в Гондрьовил с молба господин Лешено лично да се заеме с арестуването на сенсинските дворяни, за да действуват едновременно; сам съдията реши да се отправи към фермата на Мишю и там да хване предполагаемия главатар на бандата. Новите данни изглеждаха убедителни и Лешено веднага тръгна за Сен Син, като нареди на Гревен да пази строго следите от конските копита в парка. Председателят на експертите знаеше какво удоволствие ще достави на жителите на Троа, като възбуди процес срещу бившите дворяни, срещу враговете на народа, станали сега врагове на императора. В подобно

настроение чиновникът лесно взема простите предположения за неопровержими доказателства. Но тръгнал от Гондрьовил за Сен Син с колата на сенатора, Лешено, който сигурно би станал голям магистрат, ако не беше се увлякъл и заплатил скъпо своето увлечение (тъй като императорът неочаквано бе станал ревностен блюстител на добродетелта), все си мислеше, че дързостта на младите дворяни и Мишю е прекалено безразсъдна и че зле се връзва с необикновения ум на девойката Дьо Сен Син. Дълбоко в душата си той подозираше, че тук са действували други причини, а не просто желание да принудят сенатора да им отстъпи Гондрьовил. Навсякъде, дори и в съдийското съсловие, съществува нещо, което може да се нарече професионална съвест. Именно тази съвест извикваше колебания у Лешено, тъй като всеки се стреми да съгласува с нея своята любима деятелност: учените — с науката, художниците — с изкуството, съдиите — с правосъдието. Ето защо в отношението си към подсъдимите съдиите, изглежда, са покоректни от експертите. Съдията се доверява само на законите на разума, докато експертите се поддават на поривите на чувствата. Председателят на експертите си зададе сам няколко въпроса, правилния отговор на които се надяваше да получи при самия арест на престъпниците. Макар вестта за похищението на Мален да беше вече разтърсила целия град Троа, в Арси до осем часа вечерта все още никой нищо не знаеше; неговите обитатели мирно си вечеряха, когато дойдоха да повикат от града жандармерията и мировия съдия; не знаеха нищо и в Сен Син, тъй като замъкът и цялата долина бяха отново обкръжени, но този път не от полицията, а от представители на правосъдието: ако помирението все още е възможно с първата, с последните то често е немислимо.

ШЕСТНАДЕСЕТА ГЛАВА

АРЕСТИТЕ

Достатъчно бе Лоранс да каже на Март, Катрин и двамата Дюрийо да не се отлъчват от замъка и да не поглеждат навън, за да изпълнят стриктно нейното нареждане. При всяко яздене в гората конете оставаха на пътя край рова, близо до отвора в стената, а оттук Робер и Мишю, най-силните от цялата група, неусетно пренасяха чувалчетата през отвора в мазето под стълбата на кулата, наречена „Моминската кула“. Когато се върнаха в замъка към шест часа вечерта, четиримата дворяни и Мишю незабавно започнаха да зариват златото. Лоранс и младите Д’Отсер смятаха, че входът на мазето трябва да се зазида. С тази работа се зае Мишю, а негов помощник пожела да бъде Готар, който веднага изтича до фермата да вземе няколко торби гипс, останала след постройката на къщата. И Март се върна у дома си, за да ги даде скришом на Готар. Фермата, построена за Мишю, се намираще на хълма, отгдето някога бе забелязал жандармите, а пътят тук вървеше покрай дере. Силно огладнял, Мишю бързаше да свърши работата си по-скоро и към седем и половина вечерта всичко беше готово. После с бързи крачки се отправи към дома си, за да предупреди Готар да не носи последната торба гипс, която сега се оказваше излишна. Фермата беше вече обкръжена; сенсинският полеви стражар, мировият съдия, писарят и тримата жандарми, като чуха стъпките на Мишю, побързаха да се скрият и го оставиха да влезе в дома си.

Мишю срещна Готар, тръгнал към него с торбата на рамо, и отдалеко му извика:

— Готово, момче! Остави я на място и ела да обядваш с нас.

Потен, изпоцапан с гипс, кал и пясък, Мишю весело влезе в кухнята, където Март и майка ѝ вече сервираха супата.

В момента, когато Мишю, наведен над мивката, понечваше да измие ръцете си, в кухнята влезе съдията, а след него писарят и пьдарят.

— С какво мога да ви услужа, господин Пигу? — запита Мишю.

— В името на императора й закона ви арестувам! — заяви съдията.

Тогава се появиха и тримата жандарми, водейки пред себе си Готар. При вида на триъгълните наполеонки с галони Март и майка й изпаднаха в ужас.

— Виж ти, виж! А защо? — запита Мишю и като седна на масата, каза на жена си: — Дай ми да ям, умирам от глад.

— Сам знаете защо — отвърна съдията, а после, показвайки на Мишю заповедта за арестуването му, даде знак на писаря да пристъпи към съставяне на протокола.

— Какво си се заяпал, Готар? Ще обядваш ли или не? — извика Мишю. — Остави ги тях да си пишат каквото им дойде наум.

— Вие признавате, че дрехите ви са изпоцапани и скъсани? — запита съдията. — Не отричате също думите, които току-що казахте на Готар в двора?

Поразена от хладнокръвието на мъжа си, Март му подаваше едно след друго блюдата, а Мишю ядеше като прегладнял човек и не отговаряше на съдията; устата му беше пълна, съвестта спокойна. Затова пък Готар не можа да преглътне хапка в уплахата си.

— Слушайте — пошепна пъдарят на ухото на Мишю, — какво направихте със сенатора? Съдиите казват, че ви заплашва смъртно наказание.

— Боже мой! — изохка Март, дочувайки последните думи на стражаря, и падна като поразена от мълния.

— Сигурно Виолет ни е скроил някоя мръсна шега! — рече Мишю, припомняйки си разказа на Лоранс.

— А, вие знаете, че Виолет ви е видял? — подхвана мировият съдия.

Мишю прехапа устни и реши повече да не произнася нито дума. Готар благоразумно последва примера му.

Убедил се, че всички опити да накара Мишю да говори са безполезни и знаейки, че се слави в окръга като коварен човек, съдията заповяда да му вържат ръцете — и неговите, и на Готар — и да ги откарат в сенсинския замък, накъдето се отправи и самият той, надявайки се да намери там председателя на експертите.

Младите дворяни и Лоранс толкова бяха прегладнели и така им се искаше минута по-скоро да седнат около трапезата, че решиха да не

губят време за преобличане. В трапезарията, дето вече с видима тревога ги очакваха съпрузите Д'Отсер, Лоранс се показва в амазонка, а младите хора с панталони от бяла кожа, високи ботуши и зелени кожени куртки. Старият Д'Отсер бе забелязал, че те ту тръгват нанякъде, ту се връщат и най-вече, че се отнасят към него с недоверие; но Лоранс не можеше да го изведе от дома както слугите си. И след като един от синовете отклони отговора на въпроса му и избяга, старецът призна опасенията си пред госпожа Д'Отсер.

— Боя се — рече той, — че Лоранс отново ще ни създаде някоя неприятност.

— Какво уловихте днес? — запита госпожа Д'Отсер Лоранс.

— О, почакайте, един ден ще узнаете в какво ужасно дело са участвували синовете ви — отвърна тя със смях.

Макар и казани на шега, думите на Лоранс страшно изплашиха старата дама. Катрин доложи, че обядът е готов. Графинята хвана под ръка старецът Д'Отсер и лукаво се усмихна при мисълта какъв номер бе скроила на братовчедите си; сега един от тях трябваше да предложи ръка на госпожа Д'Отсер, която благодарение на тяхното договаряне следваше да изиграе ролята на прорицателка.

Госпожа Д'Отсер поведе към масата маркиз Дьо Симьоз. След прочитане на молитвата настана тържествена минута и сърцата на Лоранс и братовчедите ѝ забиха неудържимо. Когато сипваше супата, госпожа Д'Отсер бе поразена от внезапното вълнение на близнаците и от необичайно смирения вид на Лоранс.

— Виждам, случило се е нещо извънредно — каза тя, като изгледа и тримата подред.

— Към кого се обръщате? — запита Лоранс.

— Към всички ви — отвърна госпожа Д'Отсер.

— Колкото до мен, майко — каза Робер, — гладен съм като вълк.

Развълнувана, госпожа Д'Отсер подаде на маркиз Дьо Симьоз паницата, която бе предназначена за по-младия брат.

— И аз като вашата майка постоянно ви бъркам, когато не видя вратовръзките ви. Мислех, че предлагам паницата на вашия брат — каза тя, като се обърна към маркиза.

— Вие му предложихте много повече, отколкото мислите — каза по-младият, леко пребледнял. — От днес нататък той е граф Дьо Сен Син.

Бедният юноша, обикновено така весел, завинаги загуби своята жизнерадост; но той намери в себе си сили да погледне Лоранс с усмивка и да сподави безграничното си съжаление. И в кратък миг страстта се разтвори в братската любов.

— Как? Нима графинята е направила вече своя избор? — учуди се госпожа Д'Отсер.

— Не — отвърна Лоранс, — ние предоставихме този въпрос на съдбата, а вие станяхте нейното оръдие.

И Лоранс разказа за споразумението, станало между тях тази сутрин. По-големият Дьо Симьоз, забелязал внезапно побледнялото лице на своя брат, с мъка се въздържа да не извика: „Ожени се ти за нея, а аз ще се отдалеча и ще умра!“ Когато започнаха да предлагат десерта, обядващите чуха да се чука по прозореца на трапезарията откъм градината. По-възрастният от братята Д'Отсер избърза към вратата, отвори я и в трапезарията влезе кюрето; панталоните му бяха изпокъсани от бодливите храсти край оградата, през която се бе промъкнал.

— Бягайте! Идват да ви арестуват!

— Защо?

— Не зная, но идват за вас.

Тези думи бяха посрещнати с дружен смях.

— Та ние в нищо не сме виновни! — извикаха младите хора.

— Виновни невиновни, скачайте на конете и потегляйте към границата — отвърна кюрето. — После доказвайте вашата невинност. Задочната присъда може да бъде обжалвана, но не и присъдата, продиктувана от страсти и предразсъдъци. Спомнете си думите на президента Харлей: „Ако ме обвинят, че съм откраднал кулите на Парижката света Богородица, веднага бих избягал.“

— Но да побегнеш, значи, да се признаеш за виновен — възрази маркиз Дьо Симьоз.

— Не бягайте — каза Лоранс.

— Отново тези възвишени глупости! — възропта кюрето. — Ако бях всемогъщ бог, мигновено щях да ви отнеса. Но ако сега ме заварят тук, и то в такъв вид, моето необичайно посещение ще ги насочи и против вас, и против мен, затова се връщам по същия път. Помислете си върху това, което ви казах. Още има време. Съдиите са забравили, че имаме обща стена, а от всички други страни вие сте обкръжени.

Шум от стъпки, а после и звън на жандармски саби изпълни двора и стигна в трапезарията малко след изчезването на горския свещеник, чиито съвети нямаха по-голям успех от съветите на маркиз Дьо Шаржбьоф.

— Нашето общо съществуване — каза тъжно младият Симьоз на Лоранс — е чудовищно. Чудовищна е и нашата любов. Тя докосна сърцето ви. Може би всички близнаци, историята на които ни е известна, са били нещастни именно защото появяването им на бял свят противоречи на природните закони. А що се отнася до нас — вижте как безпощадно ни преследва съдбата. Фаталността по най-жесток начин отлага осъществяването на взетото от вас решение.

Лоранс бе зашеметена. В ушите ѝ звънтеше някакъв шум и през него тя чу зловещите думи на председателя на експертите.

— В името на закона и императора, арестувам господата Пол-Мари и Мари-Пол Дьо Симьоз и Адриан и Робер Д'Отсер. Тези господа — добави той, като показва на съпровождащите го лица калта по дрехите на арестуваните — навярно не ще отрекат, че са прекарвали част от деня в езда?

— В какво ги обвинявате? — запита гордо госпожица Дьо Сен Син.

— А няма ли да задържите госпожицата? — напомни Жиге.

— Оставям я на свобода под гаранция, докато бъдат разгледани по-обстойно събраните улики против нея.

Гулар предложи своето поръчителство и я помоли само да даде дума, че не ще избяга. Лоранс измери бившия лакей на къщата Дьо Симьоз с унищожителен поглед, който направи от този човек неин смъртен враг; по страните ѝ потече сълза — една от ония сълзи на безсилна ярост, които говорят за адски мъки.

Четиримата дворяни уплашено се спогледаха и застанаха неподвижно. Душевното състояние на съпрузите Д'Отсер, решили, че младите хора и Лоранс крият нещо от тях, беше неописуемо. Приковани към креслата, тези родители, от които изтръгваха децата им, след като толкова бяха страдали за тях и едва-що им се бяха зарадвали, гледаха, без да виждат, и слушаха, без да чуват.

— Мога ли да ви помоля да бъдете мой гарант, господин Д'Отсер? — запита Лоранс бившия си опекун; старецът се стресна от

този глас, който му се стори пронизителен и ясен като звука на тръбата, призоваваща на Страшния съд.

Той избърса сълзите, бликнали от очите му, разбра всичко и едва чуто промълви:

— Простете, графиньо, вие знаете, че съм ви предан от цялата си душа.

Поразен отначало от спокойствието на виновниците, застигнати около мирната трапеза, Лешено отново повярва в тяхната виновност, когато видя искреното учудване на родителите и замисленото лице на Лоранс, която се мъчеше да отгатне кой ѝ бе скроил този капан.

— Господа — вежливо каза той, — вие сте достатъчно благовъзпитани хора, за да оказвате безполезна съпротива; последвайте ме и четиримата в конюшната, ние трябва във ваше присъствие да свалим подковите на конете, тъй като те са важни вещественни доказателства на съда и може би ще потвърдят вашата невинност или обратно — вашата вина. Вие също елате, госпожице.

Сенсинският ковач и неговият помощник бяха извикани от Лешено в качеството им на свидетели. Докато в конюшната се занимаваха с това, съдията доведе Готар и Мишю. Нуждаеха се от твърде много време, за да свалят подковите на конете, да ги измерят и съпоставят техния отпечатък със следите, оставени в парка от конете на злосторниците. Но когато доложиха за пристигането на Пигу, Лешено остави на жандармите арестуваните и се върна в трапезарията да продиктува протокола, а съдията обърна вниманието му върху изпоцапаните дрехи на Мишю и му разказа за обстоятелствата, при които последният бе арестуван.

— По всичко изглежда, че са убили сенатора и че са го закопали някъде — каза в заключение Пигу.

— Сега и аз се опасявам от това — отвърна съдията. — Ти къде отнесе гипса? — запита той Готар.

Готар се разплака.

— Той се бои от вас — намеси се Мишю, чиито очи хвърляха мълнии като очите на лъв, попаднал в клетка.

Междувременно се завърнаха всички слуги, задържани в дома на кмета; те се струпаха в антрето, където намериха разплакани съпрузите Дюрийо и Катрин, и от тях научиха колко важни са показанията, които току-що бяха дали. На всички въпроси на

заседателя и на съдията Готар отговаряше с плач; накрая стигна до такива припадъци и конвулсии, че те решиха да го оставят на мира. Когато престанаха да го наблюдават, хитреецът погледна Мишю и се усмихна, а Мишю му даде да разбере, че одобрява поведението му. Лешено остави съдията в трапезарията и отиде да потърси експертите.

— Господине, можете ли да ни кажете защо ги арестувате? — запита накрая госпожа Д'Отсер Пигу.

— Обвиняват ги, че са извършили въоръжено нападение над сенатора, когото са отвлекли и скрили — ние не допускаме да са го убили, макар че много факти говорят за това.

— А какво наказание се предвижда за провинени в такова престъпление? — запита старият.

— Съгласно старите закони, неотменени от новия Кодекс и следователно оставащи в сила, такова престъпление се наказва със смъртна присъда — отвърна съдията.

— Смъртна присъда! — извика госпожа Д'Отсер и загуби съзнание.

В този момент влезе свещеникът със сестра си; госпожица Гуже извика Катрин и жената на Дюрийо.

— Та ние не сме виждали и очите на вашия проклет сенатор! — извика Мишю.

— С това не ще се съгласят господин Марион, господин Гревен, неговата съпруга, сенаторският камериер и Виолет — възрази Пигу с ехидната усмивка на формалист, убеден в правотата си.

— Нищо не разбирам — промълви Мишю, замаян от този отговор; у него възникваха опасения да не би да е попаднал заедно с господарите си в някоя клопка, устроена от врага.

В това време всички се върнаха от конюшнията. Лоранс се хвърли към госпожа Д'Отсер, която едва чуто прошепна:

— Грози ги смъртна присъда.

— Смъртна присъда — повтори Лоранс, като изгледа четиримата младежи.

Тези думи изпълниха всички с ужас и Жиге, човек, преминал школата на Корантен, побърза да се възползува от минутното объркване.

— Все още може да се нареди нещо — каза той, като отведе маркиз Дьо Симьоз в ъгъла. — Може би само сте се пошегували?

Дявол го взел, нали сте служили в армията? Войниците всякога се разбират един друг. Какво направихте със сенатора? Ако сте го убили, всичко е казано с това. Но ако сте го скрили — освободете го. Виждате, че номерът ви не успя. Аз съм уверен, че председателят на експертите, в съгласие със самия сенатор, ще преустанови делото.

— Решително нищо не разбираме от вашите въпроси — отвърна маркиз Дьо Симьоз.

— Ако продължавате да отговаряте с този тон, не зная докъде ще стигнете — забеляза офицерът.

— Мила братовчедке — рече маркиз Дьо Симьоз, — виждам, че ще ни отведат в затвора, но вие не се тревожете, след няколко часа отново ще се върнем. Тук има някакво недоразумение, то бързо ще се изясни.

— Желая ви това от все сърце, господа — каза съдията и направи знак на Жиге да отведе четиримата дворяни. Готар и Мишю. — Не ги откарвайте в Троя — обърна се той към офицера, — а ги вземете в Арси и ги задръжте при себе си, в караулното; утре те трябва да присъствуват при проверката на следите в парка.

Преди да тръгнат, Лешено и Пигу разпитаха Катрин, съпрузите Д'Отсер и Лоранс. Двамата Дюрийо, Катрин и Март заявиха, че са видели господарите си само на закуска; госпожа Д'Отсер добави, че ги е видяла в три часа следобед.

Когато в полунощ Лоранс се озова сама сред старците Д'Отсер, абат Гуже и сестра му, без четиримата млади хора, които от осемнайсет месеца насам бяха животът в този замък, предмет на любов и радост, графинята дълбоко се замисли и никой не се осмели да ѝ заговори. Скръбта ѝ бе безмерна, безгранична... Накрая някой въздъхна и всички се огледаха.

Забравена в ъгъла, Март се надигна и каза:

— Смърт! Госпожице, те ще ги убият, макар и да са невинни...

— Какво сторихте! — прошепна кюрето.

Лоранс излезе, без да отговори. Необходимо ѝ беше да се уедини, за да събере сили пред тази неочаквана беда.

III. ПОЛИТИЧЕСКИ ПРОЦЕС ОТ ВРЕМЕТО НА ИМПЕРИЯТА

СЕДЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА СЪМНЕНИЯ НА ЗАЩИТНИЦИТЕ

След трийсет и четири години, в течение на които са се извършили три големи революции, навярно само старци помнят небивалия шум, извикан в цяла Европа от похищението на едно от сенаторите на Френската империя. Може би само делото Трюмо, продавач на площад Сен Мишел, и делото на вдовицата Морен — при Империята, делото на Фюалдес и Дьо Кастен — при Реставрацията и делото на госпожа Лафарж и Фиески — при днешното правителство могат да се сравнят по проявения към тях интерес и внимание на обществото с делото на младите дворяни, обвинени в похищение на Мален. Това толкова дръзко покушение върху член на сената страшно разгневи императора, комуто бе доложено за арестуването на престъпниците почти едновременно с доклада за извършеното престъпление и за безполезността на всички търсения. Гората бе обходена нашир и надлъж, Об и всички околни департаменти бяха щателно претърсени, но никъде не се откриха и най-малки признаци в потвърждение на факта, че из тях бе минал или че там е укрит граф Дьо Гондрьовил.

Върховният съдия, извикан от Наполеон, се яви при него; получил предварително нужните справки от министъра на полицията, той обясни на императора взаимоотношенията на Мален и Дьо Симьоз. Погълнат в това време от важни дела, императорът реши, че разгадаването на историята се крие в предшестващите събития.

— Младите хора са безумци — каза той. — Юрист като Мален ще съумее да докаже несъстоятелността на документите, ако те бъдат изтръгнати от него насилствено. Следете тези дворяни, за да разберем по какъв начин ще освободят граф Дьо Гондрьовил.

И заповяда разследването да се води възможно най-бързо, тъй като виждаше в това престъпление посегателство спрямо основните негови държавни институти, опасен пример за борба против завоеванията на Революцията, нарушение на важния принцип за националните блага и пречка към обединяването на партиите, към

което той неотстъпно се стремеше в своята вътрешна политика. И най-после той се чувствуваше измамен от младите хора, които му бяха обещали да живеят мирно.

— Предсказанието на Фуше се изпълни — извика императорът, като си спомни думите, казани преди две години от неговия сегашен министър на полицията на основание на едничкия доклад на Корантен за дейтелността на Лоранс.

При конституционно правителство, когато никой не се интересува от държавната власт, е трудно човек дори да си представи какво служебно престараване е извиквала една-едничка дума на императора сред служителите в неговия политически или административен механизъм. Могъщата воля на Наполеон, изглежда, се предаваше не само на хората, а и на вещите. Подхвърляйки гореприведената фраза, императорът скоро забрави за покушението — неговото внимание всецяло бе погълнато от коалицията в 1806 година. Той обмисляше новите походи и бе зает със съсредоточаване на войските си, за да нанесе решителен удар в самото сърце на Пруската монархия. Но желанието му да се процедира бързо намери благоприятна почва, тъй като положението на всички съдийски чиновници на Империята бе тогава твърде неопределено. В този момент Комбасерес в качеството си на канцлер и главният съдия Рение подготвяха съдилищата от първа инстанция, имперските съдилища и касационния съд; те обсъждаха въпроса за мундирите, на който Наполеон отдаваше голямо значение, и при това с основание; разглеждаха личния състав на съдебното ведомство и издирваха стари служители от разтурените висши окръжни съдилища. И, разбира се, чиновниците от департамента Об решиха, че старанието, проявено при делото на граф Дьо Гондрьовил, ще им послужи като превъзходна препоръка. Ето защо изказаното от Наполеон предположение се превърна за придворните и за народа в твърда увереност.

На континента още цареше мир и френската администрация единодушно подкрепяше императора; той подкрепяше честолубието, користните надежди, хората, събитията, с една дума, всичко — включително и спомените. Ето защо покушението върху сенатора бе възприето от всички като покушение върху общото щастие; и ето защо върху клетите, в нищо не провинени дворяни се изсипа всеобщото негодувание. Малцината, пръснати из именията си аристократи

скърбяха за това, но никой от тях не се осмеляваше да протестира гласно. И как всъщност можеха да се противопоставят на разбушувалото се обществено мнение? В целия окръг изравяха трупите на единайсетте убити в 1792 година през щорите на сенсинския замък и всички обвиняваха за гибелта им арестуваните. Изказваха се опасения да не би емигрантите да последват техния пример и да извършат насилия над новите стопани на имотите им в знак на протест против несправедливо иззетите им имущества, с което да подготвят възвръщането им на законните владетели. Ето защо общественото мнение смяташе благородните дворяни за разбойници, крадци и убийци, а съчувствието на Мишо хвърляше върху тях още по-зловеща сянка. На сметката на този човек, или на неговия тъст, се числяха всички глави, които бяха отсечени в департамента Об по време на Терора, и сега за Мишо се разправяха най-невероятни истории. Озлоблението добиваше все по-остър характер и поради обстоятелството, че почти всички чиновници в департамента бяха хора на Мален. Не се надигна нито един честен глас, за да се противопостави на общественото мнение. Клетите дворяни не разполагаха със законни средства за борба с предубежденията против тях, тъй като Брюмерският кодекс от година IV, който предоставяше в ръцете на съдебните заседатели и самото следствие, и произнасянето на присъдата, лишаваше обвиняемите от едно огромно преимущество, а именно — право на касация за недоказаност на престъплението.

На третия ден след ареста господарите на сенсинския замък и техните слуги бяха извикани да дадат показания пред обвинителния съвет на експертите. Охраната на Сен Син предоставиха на фермера под надзора на абат Гуже и неговата сестра, които се прехвърлиха в замъка. Госпожица Дьо Сен Син и съпрузите Д'Отсер се прибраха в малката къщица на семейство Дюрийо, на една дълга и широка улица в околностите на Троа. Сърцето на Лоранс се сви от мъка, когато почувствува яростта на тълпата, коварството на буржоазията и враждебността на властта, показани в редица дребни неприятности, на които обикновено се натъкват близките на хора, обвинени в тежки престъпления и живеещи в същите провинциални градчета, където се водят делата им. Вместо думи, изпълнени със съчувствие и насърчение, те често дочуват разговори, които издават отвратителна жажда за мъст; наблюдават прояви на ненавист дори и когато би

следвало да очакват строга учтивост или сдържаност, продиктувани от благоприличието; и най-вече все повече чувствуват хорското отчуждение, подчертавано особено от посредствените хора, и това отчуждение се усеща все по остро, тъй като нещастниците стават недоверчиви. Лоранс, която възвърна всичките си духовни сили, се надяваше невинността на братовчедите ѝ да стане очевидна сама по себе си и твърде много презираше тълпата, за да се плаши от неодобрителното мълчание, което срещаше навсякъде. Тя поддържаше духа на двамата съпрузи Д'Отсер и в същото време мислеше за предстоящото юридическо сражение, което, съдейки по бързината на следствието, трябваше скоро да се разгърне в углавния съд. Но ней бе съдено да понесе още един неочакван удар и той разколеба твърдостта ѝ. Сред връхлетелите я нещастия, сред всеобщия вой, във времето, когато смазаното от скръб семейство се чувствуваше изоставено и самотно като в пустиня, един човек внезапно израсна в очите на Лоранс и се представи във всичката своя нравствена красота и сила. Председателят на съвета на експертите потвърди обвинителния акт, като написа в протокола установената формула „обвинението да се смята за обосновано“, материалите по следствието бяха предадени на обществения обвинител, а заповедта за задържане — заменена със заповед за арестуване. И ето че на другия ден маркиз Дьо Шаржбьоф, пренебрегвайки всичко, се яви със своята стара каляска в помощ на младата си родственица. Като имаше предвид спешното процедиране на съда, главата на този огромен род незабавно се отправи към Париж, откъдето доведе един от най-умните и най-честни адвокати от старото време — Борден, който в течение на десет години бе довереник на парижките аристократически кръгове и чието място впоследствие зае прославеният адвокат Дервил. А почтеният адвокат веднага призова в качеството му на защитник внука на бившия председател на Нормандския висш окръжен съд — млад човек, който се готвеше за съдебна практика и работеше под ръководството на Борден. Този млад адвокат (това наименование бе тогава отменено, но императорът възнамеряваше да го възстанови след процеса) действително бе назначен за заместник на главния прокурор в Париж и стана един от най-известните магистрати. Господин Дьо Гранвил се съгласи да се заеме със защитата, тъй като тя му предоставяше възможност да започне блестящо кариерата си.

В тези времена адвокатите бяха заменени с неофициални защитници. Следователно правото да излезеш в качеството на защитник не бе ограничено: всеки гражданин можеше да доказва невинността на подсъдимия; и при все това обикновено подсъдимите вземаха за свои защитници бивши адвокати. Старият маркиз бе поразен от промените, направили неузнаваема Лоранс под влиянието на скръбта, и се държеше трогателно мило и тактично с нея. Той не ѝ напомни за своите съвети, дадени напразно. Представи ѝ Борден като оракул, указанията на когото трябва да се изпълняват точно, а младия Дьо Гранвил — като защитник, комуто може напълно да се довери.

Лоранс пое ръката на маркиза и така сърдечно му поблагодари, че старецът бе дълбоко трогнат.

— Вие бяхте прав — каза тя.

— А сега нали ще ме слушате? — запита той.

Младата графиня и съпрузите Д'Отсер утвърдително кимнаха с глава.

— Е добре, прехвърлете се в моята къща — тя е в самия център на града, недалече от съда. И за вас, и за вашите адвокати там ще бъде много по-удобно, тук е тясно и твърде далеч от бойното поле. Ще се налага всеки ден да прекосявате града.

Лоранс се съгласи; старецът отведе нея и госпожа Д'Отсер в своя замък и в този дом адвокати и обитатели на Сен Син живяха през цялото време, докато траеше процесът. След обяда Борден помоли Лоранс да му разкаже точно и без свидетели всичко, без да пропуска и най-незначителните подробности, макар за някои предшествуващи събития той и младият адвокат да бяха вече осведомени от маркиза по време на пътуването от Париж до Троя. Греейки нозете си на огъня, Борден слушаше девойката без всякаква престорена важност. А вниманието на младия адвокат неусетно за него се раздвояваше между госпожица Дьо Сен Син, извикваща възхищението му, и обстоятелствата по делото, в което трябваше да вникне.

— И това ли е всичко? — запита Борден, когато Лоранс изложи подробностите на драмата, както са разказани в тази повест.

— Да — отвърна тя.

За няколко минути в салона на замъка Шаржбьоф се възцари дълбоко мълчание; тук се разигра една от най-тежките и най-необикновените сцени, които човек може да преживее. При всяко дело

още преди решението на съда адвокатите имат вече своя преценка, както лекарите предвиждат смъртта на болния още от началото на борбата, която той води с природата. Очите на Лоранс, на съпрузите Д'Отсер и на маркиза бяха приковани в сбръчканото, черно и жестоко белязано от дребна шарка лице на престарелия юрист, който щеше да реши въпроса на живот или смърт. Господин Д'Отсер изтри капките пот, избили по челото му. Лоранс погледна младия адвокат и забеляза, че лицето му се помрачи.

— Е добре, драги мой Борден? — промълви маркизът, като предложи табакерата си, от която юристът разсеяно взе щипка тютюн.

Борден потърка прасците на нозете си, обути в дебели черни чорапи от груба коприна — той носеше къси сукнени черни панталони и фрак с така наречената френска кройка, — и изгледа клиентите си с многозначителен поглед, в който се прокрадваше някаква боязън; но този поглед ги вледени.

— Вие искате да проанализирам всичко това и да ви кажа откровено своето мнение, така ли? — запита той.

— Разбира се, господин Борден — каза Лоранс.

— Доброто, което сте извършили, се превръща в улики против вас — започна старият юрист. — Да се спасят вашите роднини, е невъзможно, би могло само да се позовем на смекчаващи вината обстоятелства. Вие сте наредили на Мишю да разпродаде всички свои недвижими имоти и това ще бъде използвано като неоспоримо доказателство за престъпните ви планове относно сенатора. Изпратили сте в Троя слугите си нарочно, за да нямате свидетели, и това ще им се стори правдоподобно, тъй като съответствува на действителността. По-големият Д'Отсер е произнесъл пред Бовизаж думи, които са фатални за всички вас. Вие също сте казали нещо във вашия двор и то от самото начало е свидетелствувало за вашите зли намерения спрямо Гондрьовил. Колкото до вас самата, графиньо, вие сте стояли на стража до вратата в момента на нападението и ако не ви подведат под отговорност, то ще бъде само защото не ще искат да вмесват в историята лице, което може да предизвика съчувствие.

— Тука всяка защита е немислима — каза господин Гранвил.

— Толкова повече — продължи Борден, — че не може да се каже истината. Мишю, господата Дьо Симьоз и Д'Отсер трябва просто да поддържат, че заедно с вас са прекарвали част от деня в гората, а после

сте отишли да закусите в Сен Син. Но къде са свидетелите, които да установят, че в три часа следобед, когато е извършено нападението, всички вие сте се намирали в гората? Само Март, жена на един от обвиняемите, двамата Дюрийо и Катрин, ваши слуги, и господин Д'Отсер със съпругата си — родители на двамата обвиняеми. Такива свидетели са без значение; законът не ги допуска като свидетели на обвиняемия, здравият смисъл отхвърля техните показания, дадени във ваша полза. Ако, Боже опази, кажете, че сте отишли в гората да изровите милион и сто хиляди златни франка, вие ще изпратите всички обвиняеми на каторга като крадци. Общественият обвинител, експерти, съдии, публика и цяла Франция ще решат, че сте изнесли златото от Гондрьовил и че сте похитили сенатора, за да осъществите това престъпление. Сега за обвинението много неща не са изяснени; ако бъде казана истината, всичко ще стане ясно; заседателите ще обяснят всички тъмни страни на делото с намерение за грабеж, тъй като днес всеки роялист е разбойник. Настоящият случай представлява акт на отмъщение, приемлив при политическата ситуация. Обвиняемите са застрашени от смъртна присъда, но не всеки би я нарекъл позорна; ако тук става дума и за присвояване на чужди пари, вие се лишавате от съчувствието, което извиква осъждането на смърт, ако, разбира се, мотивите на престъплението бъдат изяснени. В първата минута, когато можехте да покажете скривалището, плана на гората, тенекиените тръбички, златото и да обясните къде именно сте прекарвали деня, можеше да се оправдае нещо пред безпристрастни съдии; но при сегашното състояние на нещата по-добре е да се мълчи. Дай Боже ни един от шестте обвиняеми да не се разприказва; във всеки случай ще се постареем да извлечем всичко възможно от техните показания.

Лоранс чупеше ръце в отчаяние, обърнала скръбен поглед към небето, тъй като едва сега видя всичката дълбочина на пропастта, в която бяха затънали братовчедите ѝ. Маркизът и младият защитник не можеха да не признаят правотата на ужасяващите думи на Борден. Старецът Д'Отсер плачеше.

— Защо не послушаха абата Гуже, когато ги съветваше да избягат? — каза обезумяла от скръб госпожа Д'Отсер.

— О, ако сте могли да им помогнете да избягат и не сте го сторили, значи, вие сами сте ги погубили! — извика старият юрист. —

Неявяването на обвиняемия всякога влече след себе си отсрочка. Разполагайки с време, невинните хора получават възможност да внесат яснота в своето дело. А това дело и на самия мен се струва най-тъмното в целия ми живот, макар да съм оправял немалко досега.

— То е необяснимо за всички, та дори и за нас самите — каза господин Дьо Гранвил. — Ако обвиняемите не са участвували, следователно престъплението е извършено от други. Не може обаче да се допусне, че петима мъже идват тук като по чудо, намират си коне, подковани точно като конете на обвиняемите, случайно приличат на дворяните и укриват някъде Мален само за да погубят Мишо и четиримата дворяни. Ясно е, че непознатите, истинските престъпници, решили да имитират петимата невинни, са се ръководили от някакви интереси; за да издирим тези хора, за да попаднем на следите им, нам, както и на правителството, ще са нужни толкова агенти и толкова очи, колкото селища има на двайсет левги в кръг.

— Значи е невъзможно — потвърди Борден — и въобще не бива да се мисли за това. Откакто е създадено правосъдието, обществото никога не е намерило начин да предостави на несправедливо обвинение легални възможности, с каквито разполага магистратът в борбата с престъплението. Правосъдието не е двустранно. Защитата няма ни шпиони, ни полицаи, тя не разполага с никаква обществена сила, действаща в интереса на нейните клиенти. Единственото, с което разполага невинността, е здравият смисъл; но дори и здравият смисъл да може да повлияе на съда, по отношение на предубедените експерти често се оказва безсилен. Против вас е цялата страна. Осемте експерти, които потвърдиха обвинителния акт, са притежатели на национализирани земи. Сред експертите на съда ще се натъкнем на хора, които са закупили национализирани имуществва или търгуват с тях или пък са обикновени чиновници. С една дума, експертите ще бъдат хора на Мален, Ето защо трябва да се изработи строг план на защита и да не се отклоняваме от него, дори и ако ви е съдено да загинете при всичката ваша правота. Вие ще бъдете осъдени. Ние ще касираме делото и ще се постареем да го задържим в касационния съд възможно най-дълго. Ако в това време успее да се добера до някои доказателства във ваша полза, може да молите за помилване. Ето ви анатомическия разрез на това дело и моето мнение за него. Ако възтържествуваме (в съда всичко е възможно), ще бъде чудо. Но

вашият адвокат, повече от който и да е било от всички известни на мен адвокати, е способен да извърши това чудо. И тук именно аз ще му помогна.

— Сенаторът сигурно притежава ключа на загадката — каза господин Дьо Гранвил, — тъй като ние всякога знаем кой ни ненавижда и защо. Помислете само: появява се в Гондрьовил сам, без свита, прекарва там цели дни очи в очи със своя нотариус и, така да се каже, сам се предава в ръцете на петимата неизвестни, които го отвличат.

— Разбира се — съгласи се Борден, — неговото поведение е не по-малко странно от нашето; но как пред лицето на цялата страна, настроена против нас, да станем от обвиняеми обвинители? За това е нужна благосклонността на правителството, неговото съдействие и хиляди пъти повече улики, отколкото при едно обикновено съдебно дело. Аз виждам тук несъмнената преднамереност на вашите неизвестни врагове, и при това най-рафинирана, тъй като те са знаели за отношението на Мишю и господата Дьо Симьоз към Мадлен. Да не произнесат ни една дума, нищо да не откраднат — в това се крие висша предпазливост. Тук под маските далеч не се крият обикновени крадци, тук има нещо съвсем друго. Но опитайте се да кажете всичко това на експертите, които ще ни придадат!

Подобна проницателност в дела на частни лица, благодарение на която са се прославили немалко адвокати в съда, учудваше и смущаваше Лоранс. Сърцето ѝ потръпваше пред такава страшна логика.

— От сто криминални дела — продължи Борден — не ще се намерят и десет, които правосъдието да различи докрай, и може би една трета ще се окажат такива, чиято тайна остава неразкрита. А вашето дело е неразрешимо и за обвиняемите, и за обвинителите, и за съда, и за публиката. Колкото до императора, той има засега много по-важни занимания, отколкото спасяването на господата Дьо Симьоз, дори и ако не са възнамерявали да го събарят! Но кой, дявол го взел, е враг на Мален? И какво собствено иска той от него?

Борден и господин Дьо Гранвил се спогледаха; те като че ли не вярваха в искреността на Лоранс. И сред хилядите мъки, изпитани от злостастната девойка, това недоверие ѝ причиняваше особено горчива

болка: тя отправи към защитниците си такъв поглед, че той сложи край на всякакви съмнения у тях.

На другия ден на защитниците бе връчен обвинителният акт и те получиха възможност да влязат във връзка с арестуваните. Борден събщи на близките им, че шестимата обвиняеми, казано на професионален език, се държат добре, както подобава на хора благовъзпитани.

— Господин Дьо Гранвил ще защитава Мишю — каза Борден.

— Мишю! — възкликна господин Дьо Шаржбьоф, изненадан от тази промяна.

— В него е възелът на делото и именно тук се крие опасността — обясни старият юрист.

— Ако най-голямата опасност грози него, такова едно решение ми се струва напълно правилно — съгласи се Лоранс.

— Ние тепърва ще преценим всичко, тепърва ще издирим всички шансове за спасение — каза господин Дьо Гранвил. — И ако това ни се удаде, то ще бъде само благодарение на обстоятелството, че господин Д'Отсер е наредил на Мишю да замени един от стълбовете на оградата покрай долния път и че в гората е бил забелязан вълк, тъй като в углавния съд всичко зависи от споровете, а спорове ще се поведат по дребни наглед неща, които, както ще видите, ще станат огромни.

Лоранс изпадна в състояние на дълбока душевна депресия, което всякога обхваща активните и мислещи хора, когато се убедят в безполезността на някои свои действия и мисли. Сега ставаше дума вече не за събаряне на човек или правителство с помощта на предани хора, фанатични съмишленици, обгърнати в булото на тайната: сега цялото общество се беше въоръжило срещу нея и нейните братовчеди. Не може сама да превземе затвора с пристъп, не може да се освободят пленници, които са обкръжени от зле настроени хора и се намират под зоркото око на полицията, особено бдителна заради мнимата дързост на затворниците. Ето защо, когато младият защитник, изплашен от дълбокото униение на благородната и смела девойка, лицето на която говореше за пълно духовно вцепенение, се опита да я ободри, тя му отвърна:

— Аз мълча, страдам и чакам.

Нейният глас, жестът и видът ѝ придадоха величие на тези думи, на които не достигаше само по-широка арена, за да се прославят във

вековете. Малко по-късно старецът Д'Отсер казваше на маркиз Дьо Шаржбьоф:

— Аз ли не направих всичко за моите злочести синове! Нали вече бях спестил около осем хиляди ливри държавна рента... Ако бяха се съгласили да служат, щяха да достигнат високи чинове и можеха да се оженят изгодно. А сега всички мои планове пропадат.

— Как можете да мислите за техните материални интереси, когато се касае за честта и живота им — взмути се жена му.

— Господин Д'Отсер мисли за всичко — забеляза маркизът.

ОСЕМНАДЕСЕТА ГЛАВА

МАРТ РАЗКРИТА

Докато обитателите на Сен Син изчакаха разглеждането на делото в углавния съд и напразно молеха за свиждане със затворниците, в замъка, в дълбока тайна, ставаше събитие с огромно значение. Март се беше върнала в Сен Син веднага след разпита ѝ от експертите по обвинението; нейните показания бяха толкова незначителни, че общественият обвинител не я повика в съда. Като всички крайно чувствителни хора, бедната жена се намираше в такова потиснато състояние, което извикваше жалост, и по цял ден седеше в салона с госпожица Гуже. За нея, както впрочем и за свещеника, а и за всеки, комуто не бе известно как бяха прекарали този съдбоносен ден обвиняемите, тяхната невинност изглеждаше съмнителна. Понякога Март си мислеше, че Мишо, господарите му и Лоранс са извършили нещо със сенатора, за да му отмъстят. Нещастната жена знаеше колко предан бе Мишо на своите господари и че от всички обвиняеми именно него грозеше най-голямата опасност както по силата на предшестващите събития, така и вследствие на ролята, която несъмнено бе изиграл при нападението. Абатът Гуже, неговата сестра и Март се губеха в догадки; но те така много размишляваха за това, че в края на краищата бяха готови да се вкопчат в кое да е необосновано предположение. Състоянието на абсолютно съмнение, обявено от Декарт, е невъзможно за човешкия ум, както празното пространство за природата и умствената работа, която би довела до такова състояние, би представлявала, подобно на действието на пневматичната помпа, необичайно и уродливо явление. До каквито и въпроси да се докосваме, ние всякога вярваме в нещо. Но Март толкова се боеше, че обвиняемите действително са виновни, че страхът бе равносилен на вяра, и това умонастроение се оказа за нея фатално. Пет дни след арестуването на младите дворяни, в десет часа вечерта, когато вече си беше легнала да спи, нейната майка, дошла дотук пеша от фермата, я извика на двора.

— Там те чака някакъв работник от Троя; казва, че го изпраща Мишо. Той е на долния път — каза тя на дъщеря си.

Те заедно се отправиха натам по най-краткия път, през отвора. В нощната тъмнина, пък и в падина, Март само смътно различи човешкия силует, очертал се на фона на мрака.

— Кажете нещо, госпожо, за да се убедя, че действително сте госпожа Мишо — каза непознатият с доста развълнуван глас.

Разбира се, аз съм — отвърна Март. — А какво искате от мен?

— Добре — каза непознатият. — Подайте ми тогава ръката си, не се бойте от мен. Аз дойдох — продължи той, като се наведе към ухото ѝ — по поръка на Мишо, за да ви предам бележка от него. Надзирател съм в затвора и ако моите началници разберат, че ме няма, всички ще отидем по дяволите. Доверете се на мене. На времето вашият почтен баща ми помогна да получа тази длъжност, затова и Мишо се обърна към мен. Той мушна в ръката на Март бележката и без да дочака отговор, изчезна към гората. Март потръпна при мисълта, че сега вероятно ще узнае тайната на цялата история. Тя забърза с майка си към фермата, затвори се в стаята си и прочете следното:

Скъпа моя Март, можеш да се довериш на човека, който ще ти предаде настоящето. Той не знае ни да чете, ни да пише и е един от най-солидните републиканци, участници в заговора на Бабьоф. Твоят баща е ползвал неговите услуги и той смята сенатора за предател. Знай, скъпа моя Март, че ние скрихме сенатора в същото скривалище, дето по-рано се криеха нашите господари. Храна този негодяй има само за около пет дни, а тъй като за нас е важно той да остане жив, отнеси му веднага след прочитане на бележката храна за още пет дни. Гората, както знаеш, още я претърсват; затова вземи всички предпазни мерки, както правехме ние, когато ходехме при нашите млади господари. С Мален не разменяй нито дума, въобще с него не разговаряй, а си сложи една от нашите маски — те са на стълбата, която води към скривалището. Ако ти е скъп нашият живот, запази в най-дълбока тайна това, което ти доверявам. Нито дума на госпожица Дьо Сен

Син, че тя може да се изплаши. Не се безпокой за мене. Ние сме уверени в благополучния изход на делото. Когато дойде време, Мален ще ни спаси. И накрая, не забравяй да изгориш тази бележка веднага след като я прочетеш, защото, ако само един ред от нея попадне в нечий ръце, може да ми снемат главата.

Целувам те много пъти!
Мишю

За съществуването на подземие, скрито под хълма посред гората, знаеха само Март, нейният син, Мишю, четиримата дворяни и Лоранс; така поне мислеше Март, тъй като за своята среща с Пейрад и Корантен нейният мъж не беше й казал. Следователно писмото можеше да бъде написано само от него, а и почеркът, и подписът, както се стори на Март, бяха негови. Разбира се, ако тя незабавно бе известила за писмото господарката си и нейните двама съветници, убедени в невинността на обвиняемите, това би дало на проникателния юрист някакви данни относно коварните планове, в чиито мрежи бяха попаднали доверениците му. Но Март, поддала се всецяло, като болшинството от жените, на първото впечатление и повярвала на мнимата убедителност на доводите, приведени в писмото, веднага го хвърли в огъня. Ала под влияние на някаква странна интуиция тя за всеки случай изтегли от огъня още недоизгорелия край на писмото с първите пет реда, които сами по себе си не можеха да zlepоставят никого и заши късчето хартия в подгъва на полата си. Разтревожена от мисълта, че затворникът вече цяла сутрин гладува, тя реши да му отнесе още същата нощ вино, хляб и месо. И любопитството, и човеколюбието еднакво я принуждаваха да не отлага това свое задължение за следващия ден. Накладе печката и с помощта на майка си изпече пастет от заек и патица, сладка торта с ориз, две пилета, взе от мазето три бутилки вино и сама омеси две пити. Като сложи всичко в кошницата, тя тръгна в два и половина часа сутринта към гората, вземайки със себе си Куро, който при подобни походи обикновено служеше за разузнавач с поразителния си нюх: той поддушваше чуждия човек на огромно разстояние, връщаше се към господарката си и

тихичко ръмжеше, като ту поглеждаше към нея, ту обръщаше глава настрана, отгдето идеше опасността.

Малко след три часа сутринта Март стигна до блатото, дето остави Куро като страж. За половин час тя успя да разчисти входа и накрая се приближи с фенера си към подземие; лицето ѝ бе покрито с маска, която тя наистина намери на едно от стъпалата. Похищението на сенатора, изглежда, бе отдавна замислено. В горната част на желязната врата на подземие имаше някаква набързо пробита квадратна дупка, широка около една стъпка, която Март не беше виждала преди; но за да не би Мален, подпомаган от времето и търпението, с каквито разполагат всички затворници, да приповдигне болта, който затваря вратата, болтът бе поставен на висящ катинар.

Сенаторът стана от сламеното си легло и при вида на човешката фигура с маска тежко въздъхна, тъй като разбра, че това още не е освобождение. При слабата светлина на фенера той се вгледа в Март и я позна по дрехите, по фигурата и по движенията ѝ; когато тя му подаде през дупката сладкиша, той го изпусна, за да я улови за ръцете, и с невероятна бързина се опита да изтръгне от пръста ѝ двата пръстена — венчалния и друг, подарен от госпожица Дьо Сен Син.

— Не отричайте, че сте вие, любезна госпожо Мишю — каза той.

Но Март веднага сви ръка в юмрук и силно го блъсна в гърдите. После, без да пророни дума, отрязва дебел клон и като окачи на единия му край останалата храна, предаде я на сенатора.

— Какво искате от мен? — запита той.

Март изтича назад, без да отговори.

На връщане, към пет часа, когато вече беше прекосила гората, Куро я предупреди, че наблизо има човек. Тя се върна назад и се отправи към ловджийската къщица, където беше живяла така дълго; но едва стигнала до алеята, жената отдалеч бе забелязана от гондрьовилския пъдар и реши да продължи право към него.

— Много сте ранобудна, госпожо Мишю! — каза ѝ той, като се приближи.

— Ние сме толкова затруднени, че аз трябва да върша всичко сама — отвърна тя. — Сега отивам в Белаш за семена.

— А нямате ли си в Сен Син семена? — запита той.

Март не отговори. Тя продължи нататък, а когато дойде във фермата, помоли Бовизаж да ѝ даде разни семена за посев и добави, че

господин Д'Отсер я посъветвал да си вземе семена от арендатора, за да разнообрази видовете. Когато си отиде, във фермата се появи гондрьовилският пъдар; той на всяка цена искаше да разбере защо бе дошла Март. След шест дни Март, станала по-предпазлива, тръгна с кошницата си към полунощ, за да не бъде изненадана от полицаите, които очевидно наблюдаваха гората. След като отнесе за трети път храна на сенатора, Март с ужас чу протокола за разпита на обвиняемите, който абатът прочете: разискванията по делото бяха започнали. Тя отведе абата настрана и като го накара да се закълне, че ще запази думите ѝ в тайна, както това става при изповед, показа му оцелялото късче от Мишювото писмо и предаде неговото съдържание, а така също разкри на абата секрета на подземнието, където бе затворен сенаторът. Свещеникът я запитва дали има други писма от мъжа си, за да сравни почерците. Март изтича до фермата и намери призовка, с която я приканваха да се яви в съда в качеството си на свидетелка. Завърнала се в замъка, тя научи, че абат Гуже и неговата сестра също са призовани в съда по искане на обвиняемите. Ето защо се наложи и тримата да отпътуват за Троя незабавно. Така всички действащи лица на тази драма, та дори и тези, които до известна степен бяха само нейни неми свидетели, се оказаха на сцената, където тогава се решаваше съдбата на две семейства.

ДЕВЕТНАДЕСЕТА ГЛАВА РАЗИСКВАНИЯТА

Във Франция ще се намерят твърде малко места, където правосъдието да се извършва при оная тържествена обстановка, която всякога би трябвало да го съпътствува. Та нали след религията и монархията правосъдието е най-важната пружина на обществения живот? Но ето, оказва се, че у най-тщеславната от всички съществуващи днес нации и най-склонната към театрална пищност по отношение на сгради и паметници навсякъде, дори в Париж, съдебните помещения са дотолкова мизерни, с лошо разпределение и лишени от представителност, че само отслабват действието на тази могъща сила. Вътрешното устройство на съдилищата е еднакво почти във всички градове: в дъното на дълга зала върху някакъв подиум се мъдри маса, покрита със зелено сукно; извехтели столове, наредени зад масата, са предназначени за съдиите. Отляво — място за обществения обвинител, а редом с него, до стената — дълга редица от столове за експертите. Отсреща друг подиум със скамейка за обвиняемите и за конвоя. Мястото на писаря е под подиума, до масата за веществените доказателства. До учредяването на имперския съд правителственият комисар и председателят на съдебните заседатели седяха на отделни столове, единият вдясно, другият вляво от съдийската маса. По неголямото свободно пространство пред съдийската маса, предназначено за свидетелите, обикновено сноват двама съдебни пристави. Защитниците се намират по-долу, пред трибуната за подсъдимите. От двете трибуни, по протежение на цялата зала, се простират дървени перила, образувайки бариера, зад която са разположени скамейки за разпитаните свидетели и за привилегирована публика. Накрая, срещу съдиите, над входната врата, е галерията за длъжностни лица и за високопоставени дами; тези места се раздават от председателя на съда, който издава всички разпоредби. Обикновената публика слуша делото правостояща между входната врата и парапета. Обичайният вид на френските съдилища и на сегашните съдебни заседания беше присъщ и на криминалния съд в Троа.

В април 1806 година никой от четиримата съдии и председателят, съставляващи съда, общественият обвинител, председателят на заседателите, правителственият комисар, приставите и защитниците — с една дума, никой, освен жандармите, не носеше формени мундири и нямаше каквито и да било знакови отличия, които макар и малко да съживят еднообразието на обкръжаващата обстановка и неугледността на хората. Разпятieto липсваше в залата и следователно не можеше да въодушевява с примера си ни съдии, ни подсъдими. Всичко бе тъжно и съвсем обикновено. Тържествеността на обстановката, толкова необходима за обществените интереси, би послужила може би като утешение и за престъпниците. Напливът на публиката бе огромен, както всякога е било и ще бъде при подобни процеси, докато не се променят нравите, докато Франция не осъзнае, че присъствието на публика в залата на, съда съвсем не означава гласност на делото, а гласността на разискванията представлява от само себе си толкова тежко изпитание, че ако законодателят само подозираше това, никога не би го въвел.

Нравите често са по-жестоки от законите. Нравите, това са хората, докато законът е общественият разум. Нравите, които често са неразумни, вземат връх над закона...

Около сградата на съда се насъбра огромна тълпа; както при всички нашумели дела, председателят трябваше да се разпореди да поставят пред входа войници. Публиката зад парапета беше толкова многобройна, че човек действително можеше да се задуши. Господин Дьо Гранвил, защитник на Мишю, Борден, защитаващ господата Дьо Симьоз, и някакъв адвокат от Троя, взел под защитата си младите Д'Отсер и Готар, най-малко компрометираните от шестимата подсъдими, бяха на местата си още от началото на заседанията и по лицата им се четеше увереност в успеха. Както лекарят не издава опасенията си пред болния, така и адвокатът се показва пред клиента си, преизпълнен от надежди. Това е един от редките случаи, при които лъжата се превръща в добродетел.

Въведоха подсъдимите и когато публиката видя четиримата млади хора, леко побледнели от дващестдневния затвор и тревоги, в залата се понесе доброжелателен шепот. Поразителната прилика на близнаците привлече всеобщото внимание. Може би у всекиго от присъстващите се появи надеждата, че природата, така или иначе,

ще окаже особено покровителство над това толкова необикновено дело, и на всекиго се искаше да поправи коварството на съдбата към двамата близнаци; те се държаха просто, с достойнство, в тях не се чувствуваше и сянка от срам, а в същото време нямаше и нищо предизвикателно, което трогна много жени. Четиримата дворяни и Готар се представиха в същите дрехи, с които бяха в деня на ареста; затова пък Мишю, чиито дрехи бяха прибавени към веществените доказателства, се бе облякъл в най-хубавия си костюм — син сюртук, кафява бархетна жилетка а ла Робеспьер и бяла вратовръзка. Клетият и тук плати данък на непривлекателната си външност. Когато хвърли към насъбралите се мрачния поглед на жълтите си проницателни и остри очи, всички неволно потрепериха и му отвърнаха с ропот, в който се чувствуваше ужас и отвращение. В това, че той седеше на подсъдимата скамейка, дето неговият тъст бе поставял толкова жертви, хората виждаха Божия пръст. Този човек, наистина велик, погледна господарите си със сдържана иронична усмивка. Той сякаш казваше: „Аз ви преча!“ Петимата подсъдими размениха със защитниците си сърдечни поздрави. Готар постарому се преструваше на глупак.

След отвода на съдебните заседатели, поискан от умно обоснованата защита по съвет на маркиз Дьо Шаржбьоф, който мъжествено зае място редом с Борден и Дьо Гранвил, съставът на заседателите бе утвърден и прочетоха обвинителния акт; после отделиха подсъдимите, за да се пристъпи към разпита им. Всички те дадоха учудващо единодушни показания. След сутрешната разходка из гората, към един часа, се върнали в Сен Син да обядват; към три часа отново отишли в гората и прекарали там до пет и половина. Такава беше общата основа на показанията на всички обвиняеми: отклоненията в подробностите зависеха само от особеното положение на всеки от тях. Когато председателят помоли господата Дьо Симьоз да обяснят защо така рано са тръгнали на разходка, двамата отговориха, че още с възвръщането си в родината обмисляли как да купят отново Гондрьовил и че възнамерявайки да влязат в преговори с Мален, пристигнал в замъка вечерта, се отправили заедно с братовчедката си и Мишю да огледат гората и да решат колко да предложат за имението. В това време господата Д'Отсер, госпожица Дьо Сен Син и Готар преследвали вълка, забелязан в гората от селяните. Ако председателят на експертите изследва отпечатъците от копита в гората така щателно,

както в гондрьовилския парк, той лесно би се убедил, че са яздили по много отдалечени от замъка места.

Отговорите на господата Д'Отсер потвърдиха показанията на двамата Дьо Симьоз и напълно съответствуваха на собствените им показания при предварителното следствие. Необходимостта да се оправдае някак разходката в гората наведе всеки от обвиняемите на мисълта да я обясни с ловуване. Няколко дни преди това селяните действително бяха забелязали вълк в гората и всеки се възползува от този предлог.

Но общественият обвинител забеляза противоречия между предварителните показания на господата Д'Отсер, които заявиха, че отишли на лов всички заедно, и сегашните, съгласно които ловували само господата Д'Отсер и Лоранс, а братята Дьо Симьоз в това време се занимавали с оглеждане на гората.

Господин Дьо Гранвил забеляза, че тъй като престъплението е извършено между два и пет и половина часа следобед, показанията на подсъдимите за утрото, прекарано в гората, трябва да бъдат приети с доверие.

Обвинителят възрази, че обвиняемите са заинтересувани да се скрият взетите от тях подготвителни мерки за похищението на сенатора.

Сръчността на защитниците стана тогава напълно очевидна. Съдии, експерти и присъстващи разбраха, че победа ще извоюва едната или другата страна само след разпален бой. Борден и господин Дьо Гранвил, както изглеждаше, бяха предвидили всичко. Този, който няма вина, трябва да даде ясен и убедителен отчет за своите постъпки. Следователно задачата на защитата е на неправдоподобната версия на обвинението да противопостави друга — правдоподобна. За адвоката, смятащ своя довереник за невинен, обвинението се явява измислица. Публичният разпит на четиримата дворяни даваше възможност за пълно и удовлетворително обяснение на техните действия. Дотук всичко вървеше добре. Но разпитът на Мишю мина не така гладко и тук именно започна сражението. Сега стана ясно защо господин Дьо Гранвил беше предпочел да защитава слугата, а не господарите.

Мишю потвърди, че наистина бе заплашвал Марион, но че тези заплахи не били съпроводени с никакво насилие. Колкото до засадата, устроена уж за нападение над Мален, Мишю заяви, че се разхождал

съвсем сам в парка; напълно възможно е сенаторът и господин Гревен да са се изплашили, като са видели цевта на пушката му, и да са го заподозрели в лоши намерения, когато той се е държал напълно безобидно. Той обърна вниманието на съда, че на човек, непривикнал с лова, може да му се стори в тъмнината, че оръжието е насочено срещу него, когато то в действителност спокойно виси на рамото. В желанието си да обясни защо в момента на ареста дрехите му бяха изцапани, Мишю каза, че на връщане към дома бил паднал близо до отвора в стената.

— Когато започнах да се изкачвам на пътя, беше вече тъмно — каза той — и се изподрах по нападалите камъни.

А що се отнася до гипса, който му донесъл Готар, Мишю заяви, както бе сторил и на всички предварителни разпити, че му бил нужен, за да укрепи един от стълбовете на оградата по протежение на долния път.

Общественият обвинител и председателят му предложиха да обясни по какъв начин е могъл едновременно да бъде и при отвора до замъка, и да изправя стълб на горния край на пътя, особено като се вземе под внимание, че съдията, жандармите и пъдарят според думите им са го чули да идва отдолу. Мишю отвърна, че господин Д'Отсер му направил забележка, че не бил свършил дотогава тази дребна работа, на която придавал обаче голямо значение, тъй като се боял да не би заради този път да има неприятности с общината; ето защо веднага побързал да доложи на господин Д'Отсер, че нареждането му е изпълнено.

Господин Д'Отсер наистина бе наредил да поставят ограда на горния край на ниския път, за да не го вземе общината. Виждайки какво значение се отдава на състоянието на неговите дрехи и на наличието на гипса, което не можеше да отрича, Мишю бе измислил тази уловка.

Ако в съдебните дела истината често прилича на измислица, то и измислицата нерядко прилича на истина. И защитникът, и обвинителят отдадоха на това обстоятелство огромно значение — благодарение усилията на защитника и подозрението на обвинителя, че тук нещо се е кроило, то се оказа решаващо.

Пред съда Готар, несъмнено по внушение на господин Дьо Гранвил, потвърди, че Мишю му наредил да донесе няколко торби с

гипс, защото дотогава момчето започваше да плаче всякога, когато го подлагаха на разпит.

— Защо нито вие, нито Готар веднага не поведохте съдията и пьдарят към тази ограда? — запита общественият обвинител.

— Аз съвсем не съм мислил, че могат да ни заподозрат в такова тежко престъпление — отвърна Мишю.

После изведоха всички подсъдими с изключение на Готар. Когато Готар остана сам, председателят му припомни, че в негов интерес е да говори само истината и му даде да разбере, че неговото мнимо слабоумие е вече преминало и че никой от заседателите не го смята за глупак. Ако не отговаря на въпросите на съда, може да си навлече тежко наказание, а признае ли истината, цялата истина, делото срещу него вероятно ще бъде прекратено. Готар заплака и след минутно колебание призна, че Мишю помолил да му донесе няколко торби гипс, но че всеки път Мишю сам го посрещал близо до фермата. Попитаха го колко торби бе занесъл.

— Три — отвърна Готар.

Тук между Готар и Мишю възникна спор — влиза ли в това число торбата, която Готар носил в момента на неговото арестуване и били ли са всичко на всичко три, или това е била четвъртата. Спорът завърши в полза на Мишю. Заседателите изразиха мнение, че торбите са били две, но те, по всичко изглеждаше, че и по-рано са били убедени в това; Борден и господин Дьо Гранвил се постараха така да ги объркат с този гипс и така да ги изморят, че те престанаха да взимат под внимание каквото и да било.

Господин Дьо Гранвил поиска да се направи оглед на оградата от заседателите.

— Председателят на съдебните заседатели — каза защитникът — посети мястото, дето е работил Мишю, не толкова за да направи строга експертиза, колкото за да уличи обвиняемия в някаква уловка; но според нашите схващания той не изпълни своето задължение и ние трябва да се възползуваме от това опущение.

Съдът посочи експерти, които да установят наистина ли е бил зациментиран неотдавна един от стълбовете на оградата.

Но общественият обвинител искаше да вземе връх по този въпрос, преди още да бъде направена експертизата.

— И така — обърна се той към Мишю, — за да укрепите стълба, и при това без чужда помощ, вие избрахте времето от пет и половина до шест и половина часа, когато вече се смрачава?

— Господин Д'Отсер ме смъмри за това!

— Но — продължи общественият обвинител, — ако допуснем, че гипсът е бил предназначен за този стълб, значи, вие сте ползували мистрия и някакъв съд. А ако сте побързали да доложите на господин Д'Отсер, че сте изпълнили нареждането му, как ще обясните, че Готар ви е донесъл още една торба гипс? Вашият път минава покрай фермата ви — следователно вие би трябвало да оставите там инструментите и да предупредите Готар, че не се нуждаете от повече гипс.

След тези замайващи доводи в залата настъпи зловещо мълчание.

— Признайте, че не сте окопавали стълб — настоя обвинителят.

— Да не би да мислите, че съм закопал сенатора? — възрази Мишю с язвителна ирония.

Тук господин Дьо Гранвил поиска от обвинителя да обясни какво именно има предвид. Мишю се обвиняваше в похищение и задържане на сенатора, а не в убийство. Това искане на защитника имаше извънредно значение. Брюмерският кодекс от година IV запрещава на обществения обвинител да внася в разискванията каквито и да било нови точки по обвинението; той е длъжен да се придържа строго към обвинителния акт, в противен случай присъдата може да бъде касирана.

Общественият обвинител отвърна, че Мишю, главният виновник в покушението, вземайки в интерес на господарите си всичката отговорност върху себе си, може да е зазидал входа на все още неразкритото скривалище, дето загива сенаторът.

Притиснат от обвинителя, измъчен от кръстосания разпит с Готар, уличен в противоречия със собствените си показания, Мишю удари с юмрук по дървения парапет, отделящ подсъдимите от публиката и заяви:

— Аз по никакъв начин не съм участвувал в похищението на сенатора; ще ми се да вярвам, че врагове на Мален чисто и просто го държат някъде затворен и ако той се появи, вие ще се убедите, че гипсът тук съвсем не е бил потребен.

— Отлично — възкликна адвокатът, като се обърна към обществения обвинител, — вие сторихте за защитата на моя клиент повече, отколкото аз, вие казахте всичко, което аз можех да кажа в негова полза.

При този смел довод, смаял заседателите и даващ преимущество на защитата, първото заседание беше закрито. И местните адвокати, и Борден горещо поздравиха младия защитник. Общественият обвинител, обезпокоен от последната декларация на адвоката, се страхуваше да не е попаднал в клопка. А той действително попадна в клопка, много ловко скроена от защитниците, при което Готар великолепно изигра своята роля.

Градските шегобийци казваха, че сега цялото дело е загипсирано, че прокурорът е загубил позиции, а господата Симьоз са станали чисти и бели като гипс. Във Франция се шегуват с всичко: шегата властвува тук като царица: шегуват се на ешафода, при Березина, на барикадите, а сигурно ще се намерят и французи, които ще се шегуват и пред Страшния съд.

На другия ден бяха повикани свидетелите на обвинението; госпожа Марион, госпожа Гревен, самият Гревен, камериерът на сенатора и Виолет, показанията на когото човек лесно може да си представи на основата на предшестващите събития. Всички свидетели с големи или малки уговорки познаха четиримата благородници и с пълна увереност — Мишю. Бовизаж повтори думите, подхвърлени от Робер д'Отсер. Селянинът, дошъл да купи телето, припомни онова, което бе казала госпожица Дьо Сен Син. Експертите потвърдиха своя извод относно пълното сходство между отпечатъците от копитата на конете, принадлежащи на четиримата дворяни, и следите на пясъка; обвинението ги намери за свършено еднакви. Този въпрос, разбира се, бе предмет на ожесточена схватка между господин Дьо Гранвил и обществения обвинител. Защитникът настоя да призват сенсинския подковач и в хода на пренията установи, че точно такива подкови били продадени няколко дни преди похищението от него на някакви неизвестни хора. Впрочем подковачът добави, че такива подкови бил ковал не само на сенсинските, но и на много други коне в окръга. И още нещо — конят, на който обикновено яздеше Мишю, бе подкован в Троя и отпечатък на неговата подкова не се намери сред ония, които бяха открити в парка.

— Двойникът на подсъдимия Мишо не е знаел това обстоятелство — каза господин Дьо Гранвил, като погледна експертите, — а обвинението не можа да установи, че моят довереник е използвал един от сенсинските коне.

Защитникът унищожи и показанията на Виолет относно сходството на конете, тъй като ги бе видял отдалеко и при това отзад. Въпреки героичните усилия на защитника множество улики потвърждаваха виновността на Мишо. Обвинител, публика, съд, експерти, всички разбираха, както и защитата бе предвидила, че виновността на слугите влече след себе си и признаване виновността на господарите. Борден добре бе предугадил къде именно ще се появи възелът на процеса и затова бе предоставил на господин Дьо Гранвил защитата на Мишо, но с това вече защитата издаваше своите тайни. Ето защо всичко, което се отнасяше до бившия гондрьовилски управител, придобиваше животрептящ интерес. Впрочем Мишо се държа великолепно. В развихрилите се прения той показа цялата проникателност, с която го бе надарила природата; и наблюдавайки го, публиката не можеше да не признае неговото превъзходство; но странно нещо, това още повече подсили в нея увереността, че именно той бе извършил престъплението. Свидетелите на защитата, на които и експерти, и закон придават по-малко значение, отколкото на свидетелите на обвинението, сякаш изпълняваха само свой дълг и бяха изслушани само за успокоение на съвестта. Преди всичко Март и съпрузите Д'Отсер не положиха клетва; Катрин и Дюрийо в качеството си на слуги на обвиняемите също дадоха показания без клетва. Господин Д'Отсер потвърди, че действително е наредил на Мишо да закрепи падналия стълб. След това бе прочетено заключението на експертите, потвърждаващо показанието на стария дворянин. Но експертите надхитриха и председателя на съвета на съдебните заседатели по обвинението, заявявайки, че няма възможност да установят кога именно е била извършена работата: оттогава можело да има и няколко месеца, и двайсетина дни.

Появяването на госпожица Дьо Сен Син предизвика жив интерес, но следва да се каже, че като видя братовчедите си на подсъдимата скамейка след двайсет и три дневна раздяла, тя се смути дотолкова, че сама изглеждаше виновна. Почувствува непреодолимо желание да бъде редом с близнаците и трябваше, както по-късно бе

признала, да събере всичките си сили, за да овладее гнева, който я тласкаше да убие обществения обвинител само за да стане в очите на света престъпница като тях.

Тя чистосърдечно разказа как, връщайки се от Сен Син, забелязала дим в парка и как дълго време мислела, че димът е от изгорени бурени.

— Но — продължи тя — после си припомних едно обстоятелство, което предлагам и на вниманието на съда. Намерих между шнуровите на моята амазонка и в плисенцата на якичката ми остатъци от изгорели хартии, разнесени от вятъра.

— А димът беше ли гъст? — запита Борден.

— Да — отвърна госпожица Дьо Сен Син, — аз си помислих, че наблизо има пожар.

— Това може да измени напълно хода на делото — каза Борден. — Моля съда незабавно да обследва мястото, където е станал пожарът.

Председателят се разпореди да се извърши съответното обследване.

По искане на защитата Гревен бе отново призован и разпитан относно този факт; той заяви, че не знае нищо. Ала тук Борден и Гревен си размениха погледи и всеки от тях разбра противника.

„Ето къде е разковничето“ — си каза старият юрист.

„Надушиха ни“ — помисли си нотариусът.

Но и двамата хитреци решиха, че обследването е безполезно. Борден не се и съмняваше, че нотариусът ще бъде ням като риба, а нотариусът в душата си се радваше, че бе унищожил и най-малките следи от пожара. За да се изясни въпросът — второстепенен в разискванията и изглеждащ детински, но решаващ в очите на историята, която е длъжна да оправдае младите хора, — бяха назначени експерти и сред тях се озова Пигу; те огледаха парка и съобщиха, че никъде не открили следи от пожар. Борден настоя да се призоват още двама работници и те признаха, че по нареждане на стражата преорали част от ливадата, дето изгоряла тревата; но по пепелта било трудно да се каже какво именно е горяло. Отново повиканият страж по настояване на защитниците заяви, че когато минавал през замъка на път за Арси, накъдето се отправил, за да погледа карнавала, сенаторът му заповядал да разоре този участък от ливадата, която забелязал още сутринта, по време на разходката си.

— А какво беше горяло там — бурени или хартия?

— Нищо не мога да ви кажа, никакви остатъци от хартия не съм виждал — отвърна стражът.

— Но — възразиха защитниците, — ако бяха горили бурени, някой би трябвало да ги събере на едно място и тогава да ги запали.

Показанията на сенсинския свещеник и госпожица Гуже направиха благоприятно впечатление. След вечерня отишли да се поразходят по пътя в гората и видели младите хора и Мишю, които излезли на коне от вратата на замъка и също се отправили към гората. Духовният сан и нравствените качества на абат Гуже придаваха тежест на думите му.

Речта на обществения обвинител, убеден, че ще извоюва присъда, с нищо не се отличаваше от всички речи от този род. Обвиняемите били непримирими врагове на Франция, на нейните институти и закони. Те жадували за безредици. Макар и участници в заговора срещу живота на императора и служили в армията на Конде, великодушният монарх ги зачеркнал от списъка на емигрантите. И ето ви благодарност за милосърдието! С други думи, бяха произнесени всички ония надути фрази, които са повтаряли и поддръжниците на Бурбоните в борбата си против бонапартистите и които се повтарят днес срещу републиканци и легитимисти в името на младото поколение. Тези общи фрази още можеха да имат някакъв смисъл при твърдо правителство, но те ще изглеждат, меко казано, смешни в устата на представителя на съдебната власт, когато историята установи, че в най-различни епохи се е говорило едно и също. Тук можем да си послужим с думите, казани по повод на много по-отдавнашни народни вълнения: „Фирмата е променена, но виното си е същото.“ Общественият обвинител, станал впрочем един от най-изтъкнатите прокурори на Империята, свърза престъплението с намерението на завърналите се емигранти да си възвърнат отнетите им имения. Той твърде ловко извика у присъстващите опасения за живота на сенатора. После не без талант събра в едно всички улики, полуулики и предположения с надеждата, че неговото усърдие ще бъде съответно възнаградено, и спокойно седна на мястото си, очаквайки атаките на защитниците.

Господин Дьо Гранвил никога повече не се яви на криминален процес, но това единствено негово появяване му създаде име. Първо,

той защити своя клиент с вдъхновено красноречие, от което се възхищаваме днес у Берие. Второ, той бе искрено убеден в невинността на подсъдимите, а убедеността е най-могъщият лост на красноречието. Ето главните точки на неговата защитна реч, публикувана изцяло във вестниците от онова време: преди всичко той представи живота на Мишо в неговата истинска светлина. Това бе прекрасна повед, в която прозвучаха най-благородни чувства и те намериха отклик у мнозина от присъстващите. Слушайки изразителния глас на този човек, красноречиво пледиращ за неговото оправдание, Мишо не бе в състояние да се овладее — сълзите бликнаха от жълтите му очи и потекоха по страшното му лице. Той изглеждаше тогава такъв, какъвто бе в действителност: човек хитър и простодушен като дете и заедно с това човек, в живота на когото съществуваше само една цел. Неговата същност внезапно бе разкрита, особено чрез сълзите, които произведоха върху съдебните заседатели силно впечатление. Изкусният защитник долови този порив на съчувствие и се възползува от него, за да пристъпи към разискване на уликите.

— Къде са веществените доказателства? Къде е сенаторът? Вие ни обвинявате, че сме го похитили и дори зазидали с камъни и гипс! Но в такъв случай ние единствени знаем къде е той и тъй като ни държите в затвор от двайсет и три дни насам, сенаторът е умрял от глад. Ние сме убийци и вие не предявявате обвинение в убийство. Ако сенаторът е жив, ние имаме съучастници; а ако имаме съучастници и сенаторът е жив, то няма те не биха го освободили? Щом не се осъществиха намеренията, които ни приписвате, защо ще усложняваме безполезно нашето положение? Бихме могли с разкаянието си да заслужим опрощение на неуспелия ни опит за мъст и при все това ще продължаваме да задържаме в плен човек, от когото нищо не може да получим? Не е ли това абсурд? Приберете си вашия гипс, той нищо не ви помогна — каза господин Дьо Гранвил на обществения обвинител, — или ние сме слабоумни престъпници, в което сами не вярвате, или сме невинни жертви на еднакво необясними и за вас, и за нас обстоятелства. Вие по-скоро би трябвало да обърнете внимание на оная маса документи, изгорели у сенатора и свидетелстващи за къде-къде по-важни интереси от нашите и които в последна сметка ще ви помогнат да си изясните неговото похищение.

Защитникът разви тази хипотеза с поразително изкуство. Той подчерта високите нравствени качества на свидетелите на защитата, хора, дълбоко религиозни, вярващи в бъдещия живот, във вечните мъки. Тук той изказа наистина възвишени мисли и дълбоко развълнува присъстващите.

— Как така — каза той — тези обвиняеми продължават да обядват спокойно, когато научават от братовчедка си за похищението на сенатора! И не разбират какво се иска от тях, когато жандармският офицер им подсказва по какъв начин да сложат край на всичко...

Тук той намекна за тайнствеността на този процес, чийто ключ се намира в ръцете на Времето, а то несъмнено ще изясни несправедливото обвинение. Застанал на тази основа, адвокатът направи ловък и смел ход, като постави себе си на мястото на едного от заседателите; той проведе свой въображаем разговор с колегите си и описа страданията си на човек, произнесъл жестока присъда, която впоследствие се оказва съдебна грешка; описа също така, и то много живо, неговите угризения на съвестта, а после се върна към ония съмнения, които би породила в душата му речта на защитника, и подчерта тия съмнения с такава убедителност, че съдебните заседатели до един бяха обхванати от мъчителна тревога.

Съдебните заседатели тогава още не бяха сити на подобни речи, всичко още имаше за тях очарованието на новото и ги хвърли в страшен смут. След пламенната реч на господин Дьо Гранвил съдебните заседатели трябваше да изслушат умния и изкусен Борден, който доразви доводите на младия адвокат, подчерта всички тъмни страни на делото и го представи като неясно и загадъчно. Той се постара да порази ума и разсъдъка, докато господин Дьо Гранвил се бе позовал на сърцето и въображението. С други думи, той съумя да обърка съдебните заседатели с такива убедителни доводи, че цялото сложно построение на обществения обвинител се разби на парчета. Това бе дотолкова очевидно, че адвокатът на господата Д'Отсер и Готар се предостави на благоразумието на съдебните заседатели, смятайки, че по отношение неговите довереници обвинението е отпаднало. Обвинителят настоя да отложи репликата си за следващия ден.

Напразно Борден, който разбираше, че ако съдебните заседатели започнат съвещание веднага след защитната реч, ще оправдаят

подсъдимите и основавайки се на закона и на съществуването на делото, се противопостави неговите в нищо непростивени довереници да прекарат още една цяла нощ в тревога, той не постигна нищо и съдът се оттегли на съвещание.

— Струва ми се, че трябва да зачитаме обществените интереси не по-малко от интересите на подсъдимите — заяви председателят. — Съдът би допуснал явна несправедливост, ако отхвърли подобна молба на защитата, следователно той е длъжен да удовлетвори и молбата на обвинението.

— Никога не знаеш къде ще спечелиш и къде ще загубиш — каза Борден, като се обърна към своите довереници. — Днес могат да ви оправдаят, утре — да ви осъдят.

— Във всеки случай — забеляза по-големият от Симьозови — ние можем само да се възхищаваме от вас.

Очите на госпожица Дьо Сен Син бяха пълни със сълзи. След съмненията, изказани от защитниците, тя не можеше да се надява на такъв успех. Започнаха да я поздравяват и всички я уверяваха в несъмненото оправдаване на братовчедите ѝ. Но в този процес предстоеше още едно събитие — най-зашеметяващото, най-зловещото и най-непредвиденото, каквото някога е променяло хода на един криминален процес.

ДВАДЕСЕТА ГЛАВА УЖАСНА РАЗВРЪЗКА

В пет часа сутринта на другия ден след пледоарията на господин Дьо Гранвил видяха сенатора по пътя близо до Троа; бил освободен, докато спял, от неизвестни лица и тръгнал към Троа, щастлив, че отново диша на свобода, и без да знае нищо за процеса, нито че името му гърми по цяла Европа. И този човек, послужил като ос за всички гореописани трагедии, бе толкова замаян от това, което му разказаха, колкото бяха и хората, които го срещнаха. После му дадоха каляската на някакъв фермер и той побърза да отиде в Троа при префекта. Последният незабавно съобщи новината на правителствения комисар и на обществения обвинител; изслушали разказа на граф Дьо Гондрьовил, те заповядаха да докарат Март, която бе пренощувала у семейство Дорийо, а в това време председателят на съдебните заседатели по обвинението се зае да обоснове и състави заповед за нейното арестуване. Госпожица Дьо Сен Син, намираща се на свобода под гаранция, също бе задържана в един от ония редки часове, когато сред непрестанните вълнения ѝ се отдаваше не за дълго да подремне; заключиха я под стража в префектурата, където трябваше да бъде подложена на разпит. На директора на затвора бе дадено нареждане да не допуска подсъдимите да общуват не само помежду си, но и с техните защитници. В десет часа сутринта тълпата, събрала се пред сградата на съда, научи, че заседанието се отлага за един часа следобед.

Промяната, съвпадаща с известието за появяването на сенатора, с арестуването на Март и на госпожица Дьо Сен Син, както и забраната да се влиза в общение с обвиняемите вселиха ужас в сърцата на обитателите на замъка Шаржбьоф. Целият град и всички любопитни, дошли от Троа, за да присъствуват на процеса, стенографи на вестникарски агенции и дори простият народ бяха хвърлени в тревога, която лесно можеше да се разбере. Към десет часа сутринта абат Гуже дойде да види съпрузите Д'Отсер и защитниците. В това време в дома закусваха, ако въобще можеше да се закусва при такива обстоятелства;

абат Гуже отведе настрана Борден и господин Дьо Гранвил и им съобщи за признанието на Март и за остатъка от писмото, което бе получила. Двата защитници се спогледаха, а после Борден каза на абата:

— Нито дума по това! Ясно, всичко е изгубено, но поне да запазим достойнство.

Март не можа да устои пред съгласувания натиск на председателя на съдебните заседатели и обществения обвинител. Впрочем срещу нея имаше множество улики. По указание на сенатора Лешено нареди да донесат долната кора на последния хляб, донесен от Март, тази кора и няколкото празни бутилки и други предмети бяха оставени от сенатора в подземие. В дългите часове на своето пленничество сенаторът бе правил всевъзможни догадки за случилото се и упорито търсеше признаци, които биха могли да го насочат по следите на враговете му; всички свои съображения той естествено изложи пред хората на съда: домът на Мишю бе построен неотдавна; следователно печта в него е нова и тухличките, на които се е пекъл хлябът, трябва да имат някакъв рисунък; като се съпостави с отпечатъка върху кората на хляба, можеше да се установи, че е изпечен именно тук. Освен това бутилките, запечатани със зелен восък, бяха сходни с бутилките от мазето на Мишю. Сенаторът сподели тези съображения със съдията, който извърши обиск в присъствието на Март, дал резултати, каквито сенаторът и очакваше. Повярвала в привидното добродушие, с което Лешено, общественият обвинител и правителственият комисар я уверяваха, че само чистосърдечните признания могат да спасят живота на нейния мъж, и сразена напълно от неоспоримостта на уликите, Март потвърди, че за скривалището, в което се намирал сенаторът, знаели само Мишю, господата Дьо Симьоз и Д'Отсер и че тя три пъти отнесла храна на сенатора.

Запитана за скривалището, Лоранс бе принудена да признае, че то било открито от Мишю и че още преди процеса го посочил като подходящо място, където младите дворяни да се крият от търсещите ги полицаи.

Веднага след завършване на разпита на двете жени съдебни заседатели и адвокати бяха уведомени за възобновяването на съдебните разисквания. В три часа следобед председателят откри заседанието и заяви, че разискванията ще се водят въз основа на

новите данни. Председателят показва на Мишю три бутилки и запитва признава ли ги за свои, при което обърна внимание на подсъдимия върху сходството между восъка на двете празни бутилки и восъка на една пълна, взета сутринта в присъствието на Март от мазето. Бившият управител не искаше да признае бутилките за свои; но когато председателят обясни, че празните бутилки току-що са били намерени в скривалището, където се намирал сенаторът, новите веществени доказателства произведоха огромно впечатление върху заседателите. След това всеки от подсъдимите бе разпитан относно скривалището, оцеляло под развалините на манастира. В разисквания, разгърнали се след повторния разпит на всички свидетели на защитата и на обвинението, бе установено, че за скривалището, открито от Мишю, знаели освен него само Лоранс и четиримата дворяни. Може да си представи човек как подеждва на публиката и на заседателите съобщението на обществения обвинител, че именно скривалището, известно само на подсъдимите и на двете свидетелки, е използвано като тъмница за сенатора.

В съдебната зала въведоха Март. Появяването ѝ предизвика голямо вълнение и в залата, и сред обвиняемите.

Господин Дьо Гранвил стана от мястото си, за да се противопостави на разпита на жена, свидетелствуваща срещу мъжа си. Общественият обвинител възрази, че Март по собствените ѝ признания се явява съучастница в престъплението и затова от нея не се иска да полага клетва, нито да свидетелствува, а да бъде изслушана само в интерес на истината.

— Впрочем достатъчно ще бъде просто да се прочетат показанията, дадени от нея пред председателя на съвета на съдебните заседатели — забеляза председателят и заповяда на секретаря да прочете съставения сутринта протокол.

— Потвърждавате ли своите показания? — запитва председателят.

Мишю погледна жена си и Март, разбрала грешката си, припадна. Може да се каже без преувеличение, че сцената потресе подсъдимите и техните защитници като гръм от ясно небе.

— Аз никога не съм писал на жена си от затвора и не познавам нито един от затворническите служители — заяви Мишю.

Борден му показва късчето от писмото и на подсъдимия бе достатъчно да го погледне, за да извика:

— Моят почерк е подправен!

— На вас нищо друго и не ви остава, освен да отричате — забеляза общественият обвинител.

Тогава въведоха сенатора с всички церемонии, предвидени при среща с високопоставени лица. Влизането му в залата бе съпроводено с цялата условност на театрална сцена.

Мален, когото съдиите без всякаква жалост към предишните собственици на прекрасното имение наричаха граф Дьо Гондрьовил, по предложение на председателя много внимателно и дълго се вгледа в подсъдимите. Той призна, че дрехите на похитителите му били точно като дрехите на дворяните, но добави, че в минутата, когато го нападнали, бил твърде объркан и затова не се решава да твърди с положителност, че обвиняемите са неговите похитители.

— И нещо повече — каза той, — уверен съм, че тези млади хора нямат никаква вина. Ръцете, които ми превързаха очите в гората, бяха груби. Ето защо — продължи Мален, като погледна Мишю, — по-скоро съм готов да допусна, че моят бивш управител е свършил тази работа; но аз моля господа заседателите да претеглят щателно моите показания. Подозренията ми далеч не са обосновани и аз не мога да претендирам за сигурност. Двама мъже ме грабнаха и ме поставиха на коня зад човека, който ми завърза очите, и неговите коси бяха червеникави, както косите на обвиняемия Мишю. Колкото и да се стори странно още едно мое наблюдение, аз съм длъжен да го кажа, тъй като то е благоприятно за обвиняемия, когото моля да не се обижда. Бивайки привързан към гърба на непознатия, аз естествено не можех въпреки бързината на язденето да не почувствувам неговата миризма. А миризмата на оня е различна от миризмата на Мишю. Що се отнася до жената, която три пъти ми донесе храна, уверен съм, че бе жената на Мишю, Март. Първият път аз я познах по пръстена, подарен ѝ от госпожица Дьо Сен Син — тя не се беше сетила да го смене. Моля съда и господа съдебните заседатели да вземат под внимание противоречивостта на тия обстоятелства, които сам аз не мога да си изясня.

Показанията на Мален бяха единодушно посрещнати с одобрителен шепот. Борден помоли съда за разрешение да зададе на този ценен свидетел няколко въпроса.

— И така, господин сенаторът смята, че неговото похищение е извършено с цел, различна от тази, която общественият обвинител приписва на подсъдимите?

— Разбира се! — отвърна сенаторът. — Но аз не зная нищо за тази цел, тъй като през моето двайсетдневно пленничество с никого не съм се срещал.

— Допускате ли вие — запита тогава общественият обвинител — във вашия замък да е имало някои документи, грамоти или ценни книжа, които да представляват интерес за господата Дьо Симьоз?

— Не допускам — отвърна Мален. — Ако дори би било така, не мисля, че господата биха се решили да ги обсебят по насилствен начин. Достатъчно би било да ме помолят, и аз бих им ги отстъпил.

— А не изгори ли господин сенаторът някакви книжа в своя парк? — неочаквано запита господин Дьо Гранвил.

Сенаторът погледна Гревен. Разменил с нотариуса многозначителни погледи, които не убегнаха на Борден, Мален отвърна, че не бил изгорил никакви книжа. Когато общественият обвинител запита сенатора за засадата в парка, жертва на която едва не бе станал, и не се ли лъже относно насоченото към него оръжие, Мален отвърна, че Мишо в това време стоял нащрек до едно дърво. Този отговор, съвпадащ с показанията на Гревен, направи силно впечатление. Младите дворяни изслушаха с безразличие показанията на своя враг, който ги обиждаше с великодушието си. Лоранс страдаше ужасно и от време на време маркиз Дьо Шаржбьоф трябваше да я улавя за ръка.

Накрая граф Дьо Гондрьовил се оттегли, като се поклонил на четиримата млади хора, но те не отвърнаха на поздрава му. Тази дреболия възмути заседателите.

— Те са загубени — прошепна Борден.

— Уви! И всичко от гордост — отвърна маркиз Дьо Шаржбьоф.

— Сега нашата задача е много по-лесна, господа — каза общественият обвинител, като стана от мястото си и погледна към съдебните заседатели.

По негово мнение две торби гипс били употребени, за да се укрепят желязната скоба на катинара, затварящ болта на вратата на подземието; този болт бе подробно описан в протокола, съставен сутринта от Пигу. За обвинителя не беше трудно да докаже, че само

подсъдимите са знаели за съществуването на подземното. Той изобличи несъстоятелните версии на защитата и в светлината на новите, неочаквано получени доказателства разби на прах всички нейни доводи.

В 1806 година беше още твърде жив споменът за Върховното същество^[1] от 1793 година, за да се позовават на Божието правосъдие, ето защо общественият обвинител избави съдебните заседатели от намеци за Божия пръст. Накрая заяви, че съдебните власти неотстъпно ще търсят неизвестните съучастници, които освободиха сенатора, и седна на мястото си, очаквайки с доверие присъдата.

Съдебните заседатели разбираха, че зад всичко това се крие някаква тайна; но бяха убедени, че тази тайна я създаваха самите подсъдими, които премълчаваха нещо по силата на лични и във висша степен важни съображения.

Господин Дьо Гранвил, комуто стана ясно, че тук има някаква машинация, стана от мястото си; но той изглеждаше потиснат не толкова от новите показания, колкото защото виждаше, че у съдебните заседатели се бе създадо определено убеждение. Адвокатът дори надмина своята реч, произнесена вчера вечерта. Тази втора пледоария бе по-логична и по-стегната от първата. Но той чувствуваше, че неговата жар се натъква на студенината и неприязънта на съдебните заседатели: говореше нахалост и го съзнаваше. Положение страшно, вледеняващо! Опитва се да обърне вниманието на съда върху освобождаването на сенатора, извършено като по чудо и, разбира се, без участието на когото и да било от подсъдимите или на Март, което потвърждава неговите първоначални предположения.

Няма никакво съмнение, че вчера подсъдимите можеха да разчитат на оправдаване и ако, както предполага обвинението, зависеше от тях да държат под ключ или да пуснат сенатора, те щяха да го освободят само след присъдата. Той се постара да докаже, че единствено някакви скрити врагове можеха да им нанесат този удар.

Странно нещо! Господин Дьо Гранвил породил съмнения в душата на обществения обвинител и съдиите, а съдебните заседатели го слушаха само по задължение. Дори публиката, обикновено благоразположена към подсъдимите, бе убедена в тяхната виновност. В залата на съда мислите на тълпата тегнат над съдии и заседатели и обратно. Убеждавайки се в настроението на умовете, което всякога е

лесно да се осъзнае или почувствува, защитникът завърши речта си с някаква трескава възторженост, извикана по силата на дълбокото убеждение.

— От името на подсъдимите аз предварително ви прощавам фаталното заблуждение, което вече не може да бъде разсеяно — извика той. — Всички ние сме играчка в ръцете на неведоми и коварни сили. Март Мишо стана жертва на гнусно вероломство и обществото ще се убеди в това, но ще бъде вече късно.

Борден се вълнува с показанията на сенатора и поиска оправдание за подсъдимите.

Председателят обобщава разискванията с толкова по-голямо безпристрастие, тъй като съдебните заседатели и без това вече бяха явно убедени. Той дори наклони везните в полза на обвиняемите, подчертавайки показанията на сенатора. Това благожелателство съвсем не можеше да разколебае успеха на обвинението. В единнаесет часа вечерта на основание на отговорите, дадени от съдебните заседатели на поставените им въпроси, съдът осъди Мишо на смърт, господата Дьо Симьоз на двама и четири години, а двамата Д'Отсер на десет години каторжна работа. Готар бе оправдан. Всички присъстващи останаха в залата, за да видят как ще се държат петимата осъдени в тези съдбоносни минути, когато, явявайки се в съда свободни, ще узнаят своите присъди. Четиримата млади хора погледнаха Лоранс, която обърна към тях сухия си пламтящ поглед на мъченица.

— Тя би плакала, ако ни бяха оправдали — каза на брат си по-младият Симьоз.

Никога още осъдени не са посрещали несправедлива присъда с такова спокойствие и достойнство като тези пет жертви на чудовищна интрига.

— Нашият защитник ви прости! — продума по-старият Симьоз, обръщайки се към съдиите.

Госпожа Д'Отсер заболя и три месеца лежа в замък на Шаржбьоф. Старецът Д'Отсер мирно се върна в Сен Син, но се топеше от мъка, която старците, за разлика от младите, никога не могат да надвият; той често се замисляше и това убеждаваше свещеника, че нещастният баща не намира сили да се примири с фаталната присъда. Не стана нужда да съдят хубавата Март: тя умря в затвора двама дни

след осъждането на мъжа ѝ, предоставяйки сина си на Лоранс, в чиито ръце издъхна.

Скоро след обявяване на присъдите станаха събития от изключителна важност; те задушиха спомена за процеса и за него повече не се говореше.

Обществото е подобно на океан: след буря то отново притихва, връща се към бреговете си, изтривайки следите от злощастиято с непрестанните движения на всепоглъщащите си интереси.

Без своя висок дух и убеденост в невинността на братовчедите си Лоранс не би устояла; но тя отново показва цялото величие на своя характер, тя порази господин Дьо Гранвил и Борден с външната невъзмутимост, която голямото нещастие придава на благородните натури. Бдеше над госпожа Д'Отсер, грижеше се за нея и прекарваше всеки ден-два часа в затвора. А веднъж каза, че ще се омъжи за един от братовчедите си, когато тръгнат на каторга.

— На каторга! — изненада се Борден. — Но госпожице, сега трябва да помислим как да изпросим от императора помилване.

— Помилване? От някакъв си Бонапарт? — с негодувание извика Лоранс.

Старият прокурор бе така смаян от думите на Лоранс, че очилата му изскочиха от носа; той ги улови, преди да паднат, и погледна младата девойка, която в този миг му се стори зряла жена; разбра характера ѝ в цялата му дълбочина и като хвана маркиз Дьо Шаржбьоф под ръка, каза:

— Господин маркиз, да отидем час по-скоро в Париж и да ги спасим без нея.

[1] *Върховното същество* — тоест държавният култ към така нареченото Върховно същество, въведен по предложение на Робеспьер във Франция в периода на Якобинската диктатура. ↑

ДВАДЕСЕТ И ПЪРВА ГЛАВА ЩАБЪТ НА ИМПЕРАТОРА

Жалбата на господата Дьо Симьоз, Д'Отсер и Мишю бе първото дело, което предстоеше да разгледа касационният съд. Тържествата по случай учредяването му за щастие забавяха неговото решение.

Към края на септември, след три заседания, когато бяха изслушани речите на защитника и на главния прокурор Мерлен, който се яви по това дело доброволно, обжалването бе отхвърлено. В Париж тогава току-що бе учреден имперският съд; господин Дьо Гранвил бе назначен за заместник главен прокурор, а тъй като департаментът Об влизаше в юрисдикцията на този съд, господин Дьо Гранвил можа в лоното на своето министерство да направи постъпки в полза на осъдените; той умори с молбите си своя покровител Комбасерес. На другия ден след решението на касационния съд Борден и господин Дьо Шаржбьоф пристигнаха в замъка на господин Дьо Гранвил в квартала Маре, където той вкусваше насладите на медения месец, тъй като междуременно се бе оженил.

Въпреки всички промени, настъпили в живота на бившия адвокат, той бе дълбоко огорчен от отказа на касационния съд и господин Дьо Шаржбьоф разбра, че младият заместник главен прокурор постарому бе верен на интересите на своите вчерашни довереници. Някои адвокати, така да се каже, майстори в своята професия, се отнасят към процесите, които водят, буквално като към възлюбени. Но такива случаи са редки, не се осланяйте на тях! Останал в кабинета насаме със своите бивши клиенти, господин Дьо Гранвил каза на маркиза:

— Аз не дочаках вашето посещение, даже вече изчерпих целия си кредит. Не се опитвайте да спасите Мишю, иначе не ще издействувате помилване за господата Дьо Симьоз. Нужна е жертва.

— Боже мой! — извика Борден, като показва на младия прокурор трите прошения за помилване. — Как мога да изоставя молбата на вчерашния ваш довереник? Да хвърлим тази хартия в огъня, значи, да му отрежем главата.

И той му подаде листа с подписа на Мишю; господин Дьо Гранвил взе листа и го погледна.

— Ние не можем да го унищожим; но знайте едно — поискате ли всичко, не ще получите нищо.

— Имаме ли време да поприказваме с Мишю? — запита Борден.

— Да. Разпореждането за екзекуциите се дава от главната прокуратура и ние можем да ви предоставим няколко дни отсрочка. Убиват хора — добави той с горчивина, — но се придържат строго към всички формалности, особено в Париж.

Господин Дьо Шаржбьоф вече се бе допитал до върховния съдия и получените от него разяснения придаваха още по-голяма тежест на мрачните думи на господин Дьо Гранвил.

— Мишю не е виновен, зная това, убеден съм в това — продължи прокурорът, — но какво може да стори един срещу всички? И не забравяйте, че моята роля днес е да мълча. Мое задължение е да издигна ешафода, за да обезглавят на него бившия ми довереник.

Господин Дьо Шаржбьоф твърде добре познаваше Лоранс и бе уверен, че за нищо на света не би се съгласила да спаси братовчедите си за сметка на Мишю. Ето защо маркизът направи един последен опит — поиска среща с министъра на външните работи, за да разбере дали не е възможно да се направи нещо с помощта на висшите дипломатически кръгове. Взе със себе си Борден, който познаваше министъра и някога му беше правил услуги.

Двамата старци намериха Галейран, потънал в размисъл пред горящата камина; опънал нозе и облакът се на масата, той поддържаше с ръка главата си; на пода лежеше вестник. Министърът току-що бе прочел решението на касационния съд.

— Моля, седнете, господин маркиз — каза министърът, — а вие, Борден — добави той, като му показва място на масата пред себе си — пишете:

Господарю,

Ние, долуподписаните четирима дворяни, осъдени, ала не виновни, току-що научихме, че нашата присъда е потвърдена от касационния съд на Ваше Величество, Сега само Вие, Ваше Императорско Величество, можете да ни

помилвате. Ние молим за Вашето Августейшо милосърдие само за да получим възможност да пожертвуваме своя живот, като се сражаваме под знамената на Ваше Величество и заявявайки това, имаме честта да уверим Ваше Величество в нашето най-дълбоко уважение...

— Само принцовете могат да бъдат така великодушни! — каза маркиз Дьо Шаржбьоф, вземайки от ръцете на Борден драгоценната черновка на молбата, която четиримата осъдени трябваше да подпишат; маркизът се надяваше да получи и писмена поддръжка от някои високопоставени лица.

— Животът на вашите родственици, господин маркиз, зависи от случайностите на войната — каза министърът, — постарайте се да връчите молбата в деня след някоя победа и те ще бъдат спасени.

Той взе перото и собственоръчно написа поверително писмо на императора, а и няколко реда за маршал Дюрок, после позвъни, нареди на секретаря си да подготви дипломатически паспорт и спокойно запита стария юрист:

— Какво е вашето откровено мнение по делото?

— Нима не знаете, ваша светлост, кой ни обърка така?

— Подозирам, но аз имам причини да настоявам за сигурност — отвърна принцът. — Върнете се в Троя, доведете ми графиня Дьо Сен Син утре тук, по това време, но тайно. Идете при мадам Дьо Талейран, аз ще я предупредя за вашето посещение. Ние ще поставим госпожица Дьо Сен Син така, че да вижда човека, стоящ пред мене; ако тя познае в него непознатия, дошъл при нея в дните на заговора на господата Дьо Полиняк и Дьо Ривиер, каквото и да кажа аз, каквото и да отговори той, ни един жест, ни една дума! Във всеки случай мислете само за спасението на господата Дьо Симьоз и гледайте да се отървете от този проклет управител.

— Но той е най-достойният човек, ваша светлост! — възкликна Борден.

— Какъв ентузиазъм! И то у вас, Борден! Тогава този човек е нещо... Нашият монарх е невероятно самолюбие, господин маркиз — каза той, променяйки разговора. — Той ще ме уволни, ако започна да се противопоставям на безумните му прищевки. Това е велик

пълководец, който знае да променя законите на времето и пространството; но той не може да променя хората, а иска да ги прекрои за своите нужди. Сега не забравяйте, че помилването на вашите родственици може да издействува едно-единствено лице... госпожица Дьо Сен Син.

Маркизът отпътува сам за Троа и предаде на Лоранс разговора си с принца. Лоранс получи от имперския прокурор разрешение да посети Мишю и маркизът я съпроводи до вратата на затвора, дето остана да я дочака. Тя излезе цялата обляна в сълзи.

— Нещастникът се опита да коленичи пред мен, умолявайки ме повече да не мисля за него, и забрави, че има вериги на нозете си. О! Маркизе, аз ще се застъпя за него! Да, сега съм готова да целуна ботуша на техния император! И ако претърпя неуспех, чрез моите грижи паметта на този човек ще живее вечно в нашето семейство. Подайте молбата му за помилване, за да печелим време: искам да имам портрета му. Да тръгваме!

На следващия ден, когато по договорения знак разбра, че Лоранс бе заела предназначения й място, министърът позвъни и нареди на появилия се камериер да въведе господин Корантен.

— Драги, вие се оказахте сръчен човек и аз искам да ви използвам.

— Ваша светлост...

— Слушайте. Служейки на Фуше, вие ще имате пари, но никога почести, нито завидно положение в обществото; ако обаче служите на мен, както току-що сторихте в Берлин, ще имате и едното, и другото...

— Вие сте безкрайно щедър, ваша светлост...

— Показайте гениални способности в неотдавнашното ви начинание в Гондрьовил.

— Какво имате предвид, ваша светлост? — запита Корантен без особена студенина и особено удивление.

— Господине — отвърна сухо министърът, — вие няма да постигнете нищо, вие се боите...

— От какво, ваша светлост?

— От смъртта — отсече министърът със своя хубав, дълбок глас. — Сбогом, драги.

— Това е той — каза маркиз Дьо Шаржбьоф, като влезе. — Но ние едва не убихме графинята, тя се чувства много зле.

— Само той е способен на такава низост — отвърна министърът. — Страхувам се, маркизе, че не ще успеем — продължи той. — Тръгнете уж за Страсбург, аз ще ви изпратя празни паспортни бланки. Вземете със себе си хора, които да приличат на вас като двойници, неусетно променете направлението и особено каляската. Оставете в Страсбург двойниците си, а сами се отправете за Прусия през Швейцария и Бавария. Никакви приказки и умната! Срещу вас е полицията, а вие не знаете какво значи полиция!

Госпожица Дьо Сен Син предложи на Робер Льофевр добра сума, за да дойде в Троа и да направи портрет на Мишю, а господин Дьо Гранвил обеща на художника, ползуващ се тогава с голямо име, че ще му бъдат предоставени най-добри условия за работа.

Господин Дьо Шаржбьоф се отправи на път в своя стар кабриолет заедно с Лоранс и един лакей, който говореше немски. Някъде към Нанси те настигнаха Готар и госпожица Гуже, тръгнали по-рано от тях в разкошна каляска; маркизът се прехвърли в каляската и им отстъпи своя кабриолет. Министърът се оказа прав. В Страсбург главният полицейски комисар отказа да им даде виза, заявявайки, че забраната била изрична. В това време маркизът и Лоранс излизаха от Франция през Безансон с дипломатически паспорти. Лоранс прекоси Швейцария в първите дни на октомври, без да обърне и най-малко внимание на тази възхитителна страна. Тя седеше в ъгъла на каляската, потънала в онова дълбоко вцепенение, което обхваща осъдения, узнал часа на своя край. Цялата природа изглежда тогава забулена в някаква топла мъгла и най-обикновените неща придобиват фантастични очертания. „Ако не успея, те ще умрат“ — тази мисъл отново и отново се стоварваше върху съзнанието ѝ, както някога секирата на палача се стоварваше върху обречения. Тя се чувствуваше все по-съкрушена и все повече губеше сили в очакване на страшната, бързоотминаваща и решаваща минута, когато ще се окаже лице срещу лице с човека, от когото зависеше съдбата на четиримата млади хора. Лоранс бе решила да не се противи на това отпадане, за да не губи напразно оскъдните си сили. Маркизът не можеше да разбере подобни душевни сметки, на които са способни само силните личности и които се проявяват най-различно, при което в минути на напрегнато очакване някои възвишени личности изпитват даже учудваща веселост; ето защо маркизът се опасяваше, че не ще отведе Лоранс жива на срещата,

наистина от изключително значение само за тях, но все пак излизаща от обикновените рамки на личния живот. Да се унижи пред човека, когото презираше и ненавиждаше, означаваше за Лоранс смърт на всички нейни благородни чувства.

— След това — каза тя — Лоранс, която оцелее, не ще прилича вече на оная, която ще погине.

Но едва влезли в Прусия, пътниците не можеха да не забележат огромното движение от хора и обози. Започваше Йенската кампания. Лоранс и маркизът видяха блестящи полкове от френската армия, които се строяваха и маршируваха като на парад в Тюйлери. Благодарение на разгъналата се пред нея картина на военен блясък и величие, която може да се опише само с думи и образи от Библията, човекът, който въодушевяваше това множество, изведнъж придоби гигантски размери в съзнанието на Лоранс. Скоро до нейните уши достигнаха възторжени думи за победа. Императорските войски току-що бяха спечелили две големи сражения. Пруският принц бе убит в навечерието на деня, когато двамата пътници пристигнаха в Заалфелд, дето се надяваха да догонят Наполеон, който се движеше с мълниеносна бързина. И тъй, на тринадесети октомври (число, предричащо нещастие) госпожица Дьо Сен Син се озова до една река сред войските на великата армия; не виждаше друго освен хаос, продължаваше напред, препращана от село на село, от дивизия на дивизия и ужасена от мисълта, че е сама със стареца сред море от сто и петдесет хиляди войници, изправени срещу други сто и петдесет хиляди. Уморена от тази безкрайна река, протичаща отвъд оградата под калния път, който минаваше по един хълм, Лоранс запита едного от войниците за името на реката.

— Заал — отвърна войникът и показа пруската армия, разположена на крупни съединения по другия бряг.

Здрачаваше се; Лоранс виждаше да припламват огънове и да проблясват оръжия. Старият маркиз, усетил рицарско безстрашие, караше сам двата отлични коня, купени преди тръгване, седнал на капрата, редом с новия си слуга. Старецът добре знаеше, че не ще намери ни кочияш, ни коне на бойното поле. Внезапно смелата каляска, извикала учудване сред войниците, бе спряна от жандарм от армейската жандармерия, който връхлетя върху маркиза, като извика:

— Кой сте вие? Къде отивате? Какво търсите?

— Императора — каза маркиз Дьо Шаржбьоф. — Пося важно министерско донесение за маршал Дюрок.

— Е добре, но вие не можете да останете тук — каза жандармът.

Но госпожица Дьо Сен Син и маркизът, така или иначе, трябваше да останат, тъй като съвсем се беше стъмнило.

— Къде сме? — запита госпожица Дьо Сен Син двамата задали се срещу нея офицери, чиито мундири бяха скрити под сукнени сюртуци.

— Вие сте пред авангарда на френската армия, госпожо — отвърна единият от тях. — Но в никакъв случай не бива да останете тук, защото, ако неприятелят се раздвижи и започне артилерийска престрелка, ще се озовете между два огъня.

— Така ли! — промълви тя равнодушно.

Дочувайки това „така ли“, другият офицер каза:

— Как е попаднала тук тази жена?

— Ние очакваме — отвърна тя — жандарма, който отиде да доложи за нас на господин Дюрок, а господин Дюрок ще ни помогне да поговорим с императора.

— Да поговорите с императора? — запита на свой ред първият офицер. — В навечерието на решителното сражение? Вие се шегувате!

— Наистина вие сте прави — каза тя, — по-добре ще бъде да се обърнем към него утре, след победата той ще бъде по-милостив.

Офицерите се оттеглиха на двацетина крачки разстояние и се спряха. Тук цял отряд генерали, маршали, офицери в блестящи мундири обкръжиха каляската просто защото се беше изпречила на пътя им.

— Боже мой — промълви маркизът, — боя се дали току-що не разговаряхме със самия император.

— Императорът ли? Ето го! — каза един генерал.

Тогава Лоранс видя на няколко стъпки пред себе си офицера, същия, който беше запитал: „Как е попаднала тук тази жена?“ Офицерът, тоест императорът, беше в своя прочут редингот, надянат върху зелен мундир; възседнал бе бял кон, наметнат с разкошна попона, и с далекогледа си наблюдаваше пруската армия отвъд реката Заал. И тогава Лоранс разбра защо нейната каляска стоеше на пътя и защо свитата на императора почтително я оглеждаше. Сърцето на девойката тревожно заби: часът бе ударил. Тя чу глухия тътен на

огромното множество хора, които бързо се прегрупираха на възвишението, и шум от раздвижени оръжия. Батарейте сякаш говореха на свой особен език; колите с оръдията кънтяха, искреше медта...

— Маршал Лан да излезе на предна позиция с целия си корпус, маршал Льофевр и гвардията да заемат височината — каза другият офицер, който се оказа началникът на главния щаб Бертие.

Императорът слезе от коня. При първото движение на Наполеон Рустан, неговият знаменит мамелюк, побърза да поеме коня. Лоранс не бе на себе си от смайване, тя съвсем не очакваше такава простота.

— Ще прекарам нощта тук — каза императорът.

В това време великият маршал Дюрок, когото жандармът най-после беше намерил, пристъпи към маркиз Дьо Шаржбьоф и запита защо е дошъл; маркизът отвърна, че от писмото на министъра на външните работи маршалът ще узнае колко важно е за него, маркиза, и за Лоранс да могат да се срещнат с императора.

— Негово величество вероятно ще обядва в бивака си — каза Дюрок, като взе писмото. — Аз ще разбера от писмото за какво се касае и ако е възможно да удовлетвори молбата ви, ще ви уведомя. Старши — обърна се той към жандарма, — придружете каляската и я поставете зад онази колиба.

Господин Дьо Шаржбьоф последва жандарма и спря каляската си зад една неугледна колиба от пръст и дъски, заобиколена от няколко овощни дръвчета и охранявана от конни и пеши поделения.

Може да се каже, че войната се разгръщаше тук в цялото си блестящо великолепие. От хълма се виждаха линиите на двете армии, озарени от луната. След едночасово чакане, по време на което непрекъснато сновяха тук и там адютанти, Дюрок дойде при госпожица Дьо Сен Син и маркиз Дьо Шаржбьоф и ги въведе в колибата с пръстен под като по харманите. Пред празна маса, която, както се виждаше, току-що бе разтребена, близо до печката, дето димяха няколко сурови цепеници, на прост селски стол седеше Наполеон. Изкаляните му ботуши свидетелстваха за продължителна езда по полята. Беше съблякъл прословутия си редингот и известния на всички зелен мундир с пресичащата го широка червена лента на ордена на Почетния легион, която още повече изпъкваше благодарение на белите кашмирени панталони, и бялата жилетка особено

подчертаваше бледното му и грозно лице. Ръката на императора лежеше на картата, разгърната на коленете му. Бертие стоеше прав в блестящата си униформа на помощник главнокомандуващ на Империята. Камериерът Констан предложи на императора поднос с кафе.

— Какво желаете? — запита Наполеон с престорена грубост, пронизвайки с погледа си Лоранс като с лъч. — Не се ли страхувате вече да разговаряте с мен пред сражение? За какво става дума?

— Господарю — захвана тя, като впери в него не по-малко напрегнат поглед.

— Е какво? — пресече я той, подразнен от нейния поглед.

— Нима не ви е ясно? Аз съм графиня Дьо Сен Син и ви моля за милост — каза тя, като падна на колене и му протегна молбата, написана от Талейран и с добавки от императрицата, Комбасерес и Мален.

Императорът любезно вдигна просителката и като хвърли към нея лукав поглед, каза:

— Ще поумнеете ли най-после? Разбирате ли каква трябва да стане Френската империя?

— Ах, в тази минута аз разбирам само императора — каза тя, победена от добродушието, с което този човек, белязан от съдбата, бе произнесъл думите, предсказващи помилване.

— Невинни ли са? — запита императорът:

— Всички са невинни — отвърна възторжено Лоранс.

— Всички? Не, управителят е опасен човек, искал е да убие моя сенатор, без да ви пита...

— О, господарю! — каза тя. — Ако вие имахте безкрайно предан приятел, бихте ли се отрели от него? Нима вие...

— Вие сте жена — каза той леко насмешливо.

— А вие сте железен човек — отвърна тя с пламенна твърдост, която му хареса.

— Този човек бе осъден от съд, действащ в нашата страна — продължи той.

— Но той не е виновен!

— Дете! — промълви императорът.

И като хвана госпожица Дьо Сен Син под ръка, излезе и тръгна с нея към хълма.

— Ето — продължи той с това свое красноречие, което преобразяваше страхливците в герои, — ето триста хиляди души, те също са невинни. Е добре, утре трийсет хиляди от тях ще умрат за родината! Сред прусаците може би има велик механик, философ, гений — и него ще покосят. Накрая може би и на мен ще бъде съдено да стана свидетел на смъртта на най-добрия си приятел. Ще роптая ли пред Бога? Не. Ще мълча. Знайте, госпожице, че трябва да се умира в името на законите на родината, тъй както тук умират в името на нейната слава — добави императорът, като поведе Лоранс назад към колибата.

— Тръгнете си, върнете се във Франция — обърна се той към маркизата, — моите нареждания ще бъдат изпратени след вас.

Лоранс си помисли, че наказанието на Мишю ще бъде смекчено, и в порив на дълбока признателност коленичи и целуна ръка на императора.

— Вие ли сте господин Дьо Шаржбьоф? — запита тогава Наполеон, вглеждайки се в маркиза.

— Да, господарю.

— Имате ли деца?

— Много.

— А защо не ми изпратите един от вашите внуци? Бих го направил свой паж.

„А, показа се и подпоручикът — помисли си Лоранс. — Искане да му се заплати оказаната милост.“

Маркизът мълчаливо се поклони. За щастие в колибата бързо влезе генерал Рап.

— Господарю, конната гвардия и кавалерията на великия херцог Дьо Берг не ще дойдат тук по-рано от утре следобед.

— Е, какво от това — каза Наполеон, като се обърна към Бертие, — и на нас понякога ни се полагат часове на отдих. Да се възползуваме от тях.

По знак на императора маркизът и Лоранс излязоха и седнаха в каляската; старшията ги изведе на пътя и ги съпроводи до селото, където пренощуваха. На другия ден напуснаха бойното поле под грохота на осемстотин оръдия, които кънтяха в продължение на цели десет часа, и пътем научиха за удивителната победа при Йена. След осем дни влязоха в предградията на Троя. Върховният съдия бе

наредил на имперския прокурор при троаския съд първата инстанция да освободи под гаранция четиримата дворяни в очакване на решението на императора, но същевременно прокуратурата издаде нареждане за екзекуцията на Мишю. Двете заповеди бяха получени същата сутрин, когато се завърна Лоранс. В два часа следобед графинята, в пътническо облекло, се отправи към затвора. На Лоранс позволиха да остане при Мишю, докато извършваха тъжната церемония, наричана обличане; добрият абат Гуже, издействувал си разрешение да го съпровожда до ешафода, току-що бе дал на осъдения опрощение на греховете. Мишю съжаляваше дълбоко, че ще умре в неведение за съдбата на своите господари; ето защо при появяването на Лоранс от гърдите му се изтръгна радостен възглас.

— Сега мога да умра — каза той.

— Тях помилваха — отвърна тя, — не зная при какви условия, но, така или иначе, помилваха ги. За тебе направих всичко, което можех, приятелю мой, въпреки нежеланието им. Вече мислех, че съм те спасила, но императорът ме измами с императорската си любезност.

— Писано било — каза Мишю — да убият вярното куче на същото място, дето бяха убити старите му господари.

Последният час изтече бързо. Преди да тръгне, Мишю не се осмели да поиска друга милост, освен разрешение да целуне ръката на госпожица Дьо Сен Син, но тя му подаде и бузите си, които благородната жертва докосна благоговейно. Мишю отказа да се качи в колата.

— Невинните трябва да вървят пеша — каза той.

Не поиска абат Гуже да го държи под ръка и вървя достойно и решително сам до ешафода. В минутата, когато поставяше на дръвника главата си, помоли палача да придърпа от врата редингота му и каза:

— Костюмът ми остава за вас, постарайте се да не го повредите.

Четиримата дворяни едва успяха да се видят с госпожица Дьо Сен Син: ординарецът на дивизионния командир донесе грамота за удостояването им с чин подпоручици и съобщение за назначаване в един и същи полк със заповед незабавно да се присъединят към резервите на техния корпус, разквартируван в Байон.

След раздиращата душиите раздяла, защото всички предчувстваха печалното бъдеще, госпожица Дьо Сен Син се завърна в опустелия замък.

Двамата близнаци загинаха пред очите на императора при Сомо-Сиера, пазейки се един друг, и двамата вече командири на ескадрони. Последните им думи бяха:

— Лоранс! Да умрем, но да не отстъпваме!

По-възрастният Д'Отсер, произведен в чин полковник, бе убит при превземането на редута под Москва, където брат му зае неговото място.

Адриан, получил чин бригаден генерал след сражението при Дрезден, където бе тежко ранен, се върна на лечение в Сен Син. Желаете да спаси последния от четиримата дворяни, които бе видяла само миг край себе си, графинята, тогава тридесет и две годишна, се омъжи за него. Но тя можа да му предложи само едно ранено сърце и той го прие; хората, които обичат, не се съмняват в нищо или се съмняват във всичко.

Реставрацията Лоранс посрещна без особен възторг; Бурбоните се връщаха твърде късно за нея. Но тя нямаше основание да се оплаква: мъжът и, възведен в пер на Франция, получи титлата маркиз Дьо Сен Син, а в 1816 година — чин генерал-лейтенант и като отплата за важни услуги, оказани от него в това време, бе удостоен със синята лента на ордена Свети Дух.

Синът на Мишю, за когото Лоранс се грижеше като за собствено дете, в 1817 година бе приет в корпорацията на адвокатите. След двегодишна практика той бе назначен за извънщатен съдия в Алансонския съд, а оттук в 1827 година преведен на длъжност кралски прокурор в съда на град Арси. Лоранс, която бе взела върху себе грижата за състоянието на Мишю, връчи на сина му в деня на неговото пълнолетие документи за дванайсет хиляди ливри рента; по-късно тя го ожени за богатата госпожица Жирел от Троа. Маркиз Дьо Сен Син умря в 1829 година в ръцете на Лоранс и на своите родители, обкръжен от децата си, които го обожаваша. По това време никой още не бе проникнал в тайната по отвличането на сенатора. Луи XVIII бе готов да поправи злините, причинени от тези събития; но в разговори с графиня Дьо Сен Син винаги избягваше да се докосне до причините за отвличането на Мален и маркизата започна да го смята за съучастник в това тъмно дело.

ЕПИЛОГ

ДВАДЕСЕТ И ВТОРА ГЛАВА ПОДОЗРЕНИЯТА РАЗСЕЯНИ

Покойният маркиз Дьо Сен Син беше употребил всички свои спестявания, а така също и спестяванията на родителите си за покупката на разкошния замък на улица Фобур-дьо-Рул, който присъедини към големия мажорат, служещ за основа на неговото перство. Тогава стана ясна причината за непоносимото скъперничество на маркиза и неговите родители, което толкова огорчаваше Лоранс. След закупуването на замъка младата маркиза, която живееше в своето имение и спестяваше там пари за децата, предпочиташе да прекарва зимите в Париж, толкова повече, че голямата ѝ дъщеря Берт и синът ѝ Пол бяха достигнали вече възрастта, когато трябваше да се погрижи за тяхното образование. Маркиза Дьо Сен Син рядко излизаше между хора. Мъжът ѝ не можеше да не разбира колко дълбока е скръбта, стаена в сърцето ѝ, но той проявяваше към жена си най-нежна деликатност и до края на живота си остана верен на единствената си любов. Този достоен човек, известно време недостатъчно оценен от нея, в последните години срещаше от страна на благородната дъщеря на Сен Син любов, каквато сам питаше към нея, с една дума, мъжът на Лоранс бе напълно щастлив. Лоранс живееше преди всичко с интересите на семейството си. Ни една жена в Париж не бе по-обичана от приятелите си, ни по-уважавана от обкръжаващите я. Да бъдеш в нейния дом, се смяташе за чест. Кротка, великодушна, умна и най-вече естествена, тя се нрави на всички възвишени души, тя ги привлича въпреки затаената си скръб; но всеки сякаш покровителствува тази тъй силна жена, а това чувство за тайна подкрепа придава може би на приятелството с нея особена привлекателност. Животът ѝ, изпълнен със страдания на младини, с превала на годините стана ясен и безметежен. За нейните скърби знаят всички. Но никой никога не запита кого е изобразил Робер Льофевр на портрета — главно украшение на салона ѝ, откакто загина Мишю. Лицето на Лоранс е придобило зрелостта на трудно отгледан плод. Някаква съсредоточена гордост украсява сега страдалческото ѝ чело. От времето, когато

маркизата започна да приема в Париж, състоянието ѝ, увеличено благодарение на закона за възстановяване на щети и загуби, ѝ носеше до двеста хиляди ливри рента, без да се смятат доходите на мъжа ѝ. Лоранс бе получила и милион и стоте хиляди франка, оставени от Симьозови, Оттогава тя изразходваше сто хиляди франка годишно, а останалото поставяше настрана за зестра на Берт.

Берт е жив портрет на майка си, но без нейната войнствена смелост; дъщерята е наследила изтънчеността и остроумието на майката, но тя е „по-женствена“, казва Лоранс с тъга. Маркизата не искаше да омъжи дъщеря си, преди да навърши двадесет години. Семейните спестявания, мъдро ръководени от стария Д'Отсер и вложени в ценни книжа при спадането на рентите в 1830 година, представляваха капитал с около осемдесет хиляди франка рента за Берт, която в 1833 година навърши двадесет години.

Около това време принцеса Кадинян, решила да жени сина си, херцог Дьо Мофриньоз, го бе запознала с маркиза Дьо Сен Син. Вече от няколко месеца Жорж дьо Мофриньоз три пъти седмично обядваше у маркизата, съпровождаше я с дъщеря ѝ в италианската опера, яздеше на кон край каляската ѝ при разходка в Булонския лес. За обитателите на Сен-Жерменското предградие беше ясно тогава, че Жорж е влюбен в Берт. Но никой не можеше да разбере дали мадам Дьо Сен Син желае да направи дъщеря си херцогиня, а после и принцеса, или принцесата хвърля око на богатата зестра за своя син; дали прочутата Диан се противопоставя на намеренията на провинциалното дворянство, или провинциалното дворянство се бои от лошата слава на госпожа Дьо Кадинян, от нейните склонности и разточителен начин на живот. В желанието си да не навреди на сина си, принцесата, станала набожна, започна да крие интимния си живот и прекарваше летните месеци в Женева, където наемаше вила.

Една вечер у принцеса Дьо Кадинян бяха дошли на гости председателят на Министерския съвет господин Дьо Марсе, неин предишен любовник, и маркиза Д'Еспар. Тази вечер принцесата видя Дьо Марсе за последен път, тъй като той скоро умря. Тук бяха и помощник държавният секретар, двама посланици, двама прочути оратори от Палатата на перовете, старите херцози Дьо Льононкур и Дьо Наварен, граф Дьо Вандьонес с младата си съпруга и Д'Артес; те представляваха твърде странно общество, но неговият състав се

обясняваше много просто: трябваше да се издействува от първия министър пропуск за принц Дьо Кадинян. Дьо Марсе, който не желаше да поеме отговорността върху себе си, дойде да съобщи на принцесата, че е предал въпроса в сигурни ръце. Някакъв много опитен политически деец трябваше да донесе тази вечер окончателния отговор.

Доложиха за пристигането на маркиза Дьо Сен Син и дъщеря й. Лоранс, чиито политически убеждения оставаха непоколебими, не само се учуди, но бе и възмутена от присъствието на най-изтъкнатите представители на легитимизма, които разговаряха шумно с първия министър на краля, когото тя наричаше не иначе, а херцог Орлеански. Дьо Марсе блестеше особено ярко, като лампа, готова да угасне. Тук той с удоволствие забравяше всички политически тревоги. Маркиза Дьо Сен Син се примири с присъствието на Дьо Марсе така, както австрийският двор, казват, се примирявал тогава с господин Дьо Сент Олер: стараше се да не вижда министъра зад светския човек. Но скочи като ужилена, когато лакеят доложи за граф Дьо Гондрьовил.

— Сбогом, госпожо — каза тя сухо на принцесата.

Лоранс излезе заедно с дъщеря си, съобразявайки през кон зали да мине, за да не срещне човека, изиграл фатална роля в живота й.

— Вие може би осуетихте женитбата на Жорж — прошепна принцесата на господин Дьо Марсе.

Бившият арсийски чиновник, бившият представител на народа, бившият термидорианец, бившият трибун, бившият държавен съветник, бившият сенатор на Империята и граф, бившият пер на Луи XVIII и сегашен Юлски пер раболепно се поклони пред хубавата принцеса Дьо Кадинян.

— Не се страхувайте, мадам, ние не воюваме с принцове — каза той, като седна до нея.

Навремето си Мален се ползуваше с благоволенieto на Луи XVIII, за когото неговата опитност беше от полза. Мален помогна много да свалят Деказ и усилено поддържаше правителството на Вилел. Приет хладно от Шарл X, той, както и Талейран, премина в редиците на недоволните. От 1789 година имаше щастието да служи при единадесетото правителство и сега беше на голяма почит при дванадесетото, на което, разбира се, измени, както измени и на предишното. Но ето вече петнадесет месеца откакто бе прекъснал

приятелството, което в продължение на тридесет и шест години го свързваше с най-знаменития от нашите дипломати. Именно тази вечер, говорейки за големия дипломат, Мален каза:

— Знаете ли защо е настроен така враждебно към граф Бордоски?... Защото този претендент е много млад.

— Вие давате на младите твърде странен съвет — забеляза Растиняк.

Дьо Марсе, помръкнал след думите на принцесата, не се отзова на шегата: той недружелюбно гледаше Гондрьовил и явно избягваше да влиза в разговори, очаквайки старецът, който обикновено си лягаше рано, да си отиде. Всички гости, които бяха свидетели на демонстративното излизане на госпожа Дьо Сен Син, и се досещаха защо си беше отишла, мълчаха, както и господин Дьо Марсе. Гондрьовил не позна маркизата и се чудеше защо всички са така съдържани; но житейският опит и политическите нрави бяха развили у него такт, а освен това беше умен човек и реши, че присъствието му ги притеснява, и скоро си отиде. Застанал до камината и потънал в дълбок размисъл, Дьо Марсе гледаше след бавно отдалечаващия се седемдесетгодишен старец.

— Сгрехих, принцесо, като не ви съобщих предварително името на своя довереник — каза първият министър, когато дочу трополенето на отдалечаващата се каляска. — Но аз ще изкупя тази грешка и ще ви дам възможност да се помирите със семейство Сен Син. Историята е отпреди трийсет години и следователно е стара като смъртта на Анри IV, подробностите по която, между нас казано, въпреки поговорката са малко известни, както и подробностите по много други исторически катастрофи. Впрочем, уверявам ви, че тази афера с много интересна, даже и ако не засягаше маркизата. Тя хвърля светлина върху един от нашумелите епизоди от нашата съвременна история, а именно, епизода, свързан с Мон-Сен-Бернар. Това ще даде на господа посланиците възможност да се убедят, че по отношение на проникателността нашите съвременни политически дейци са далеч от ония макиавелисти, които в хиляда седемстотин деветдесет и трета година народните вълни издигнаха над всички бури и някои от които, както се казва в романа, „намериха тих пристан“. За да бъде човек днес нещо във Франция, трябва да е връл и кипял в онова време.

— Но, струва ми се — каза с усмивка принцесата, — че в това отношение вие няма какво повече да желаете.

Всички присъстващи се засмяха весело, но сдържано, както изискваше благоприличието, а и сам Дьо Марсе не можа да не се усмихне. На посланиците очевидно им се искаше по-скоро да узнаят за какво става дума; Дьо Марсе се изкашля и всички млъкнаха.

— Една юнска нощ през хиляда и осемстотната година — започна първият министър, — около три часа сутринта, когато вече се зазоряваше и звездите бледнееха, двама мъже, уморени от игра на карти, а може би и играли само за да задържат другите, излязоха от залата на Министерството на външните работи, което тогава се намиреше на улица Бак, и отидоха в един будоар. Тези двама мъже, от които единият е вече мъртъв, а другият гледа към гроба, са еднакво необикновени. Двамата са били свещеници, двамата са захвърлили расото и двамата са се оженили. Единият бе прост ораторианец, другият бе носил епископска митра. Първият се наричаше Фуше, името на втория няма да ви кажа: но и двамата бяха тогава обикновени френски граждани, обикновени, но не съвсем. Гостите били заинтригувани, когато ги видели да се отправят към будоара. Първите двама били последвани от трети. Що се отнася до този трети, смята се за много по-силен от първите двама, то неговото име е Сиейес и, както на всички ви е известно, до Революцията също бе духовно лице. Оня от тях, който понакуцва, бе тогава министър на външните работи, а Фуше — министър на полицията. Сиейес неотдавна се бе отказал от званието консул. Още един човек, дребен на ръст, безстрашен и строг, стана от мястото си и тръгна след тримата, като високо казал в присъствието на този, който ми предаде тези думи: „Страхувам се от попски заговор!“ Това бил министърът на войната. Възклицанието на Карно ни най-малко не разтревожило двамата консули, които играели на карти в салона. Комбасерес и Льобрьон се намираха тогава под властта на своите министри, далеч по-силни от самите консули. Почти всички тези държавници са вече мъртви, с тях може да не се съобразяваме: те принадлежат на историята, а историческите събития през онази нощ бяха страшни. Аз ви ги разказвам, защото единствен зная за тях и защото Луи XVIII не ги каза на нещастната госпожа Дьо Сен Син, а на днешното правителство му е безразлично дали тя знае за това или не. И тъй, четиримата мъже седнали в будоара. Преди да

произнесат макар и дума, куцията затворил вратата и даже, казват, я заключил. Само много възпитани хора могат да бъдат толкова внимателни! Лицата и на трите кюрета, които вие вероятно още помните, били бледни, безстрастни. Едничък Карно се отделил с ругените си бузи. И така военният заговорил пръв:

— За какво става дума?

— За Франция — отвърнал навярно принцът, в когото аз виждам един от най-необикновените хора на нашето време.

— За Републиката — несъмнено казал Фуше.

— За властта — сигурно отвърнал Сиейес.

Присъстващите се спогледаха. С интонация, с поглед, с жест Дьо Марсе великолепно представи и тримата.

— Трите кюрета отлично се разбрали — продължи министърът. — Карно погледнал колегите си и бившия консул отвисоко. Допущам дълбоко в душата си да е бил смутен.

— Надявате ли се на успех? — запитал го Сиейес.

— От Бонапарт всичко може да се очаква — отвърнал военният министър, — той премина Алпите благополучно.

— В настоящия момент — забелязал дипломатът, като нарочно забавял думите си — той е поставил на карта всичко.

— По-накъсо, моля — казал Фуше, — какво ще правим, ако Първият консул бъде разбит? Можем ли да съберем армията отново? Ще останем ли негови покорни слуги?

— Републиката вече не съществува — напомнил Сиейес. — Той е консул за десет години.

— Той има по-голяма власт, отколкото Кромюел — добавил епископът, — при това не е гласувал за смъртното наказание на краля.

— Сега ние имаме господар. Ще го запазим ли, ако загуби сражението, или ще върнем Републиката? — запитал Фуше.

— Франция ще може да противостои на врага само ако бъде възстановена силна власт, както при Конвента — многозначително добавил Карно.

— Аз съм съгласен с Карно — казал Сиейес. — Ако Бонапарт се върне победен, трябва да го ликвидираме, достатъчно ни е трил сол на главите за тези седем месеца.

— Но армията е на негова страна — казал замислено Карно.

— А на нашата ще бъде народът — извикал Фуше.

— Вие много бързате, господине — възразил принцът с плътния си бас, запазил го все още до това време, и ораторианецът отведнъж млъкнал.

— Бъдете откровени — казал, като се появил внезапно, бившият член на Конвента, — всичко зависи от развитието на събитията — ако Бонапарт победи, ще го венцеславим, загуби ли — ще го затрием.

— Щом вече сте тук, Мален — рекъл господарят на дома, без да се вълнува, — бъдете наш съюзник.

И му направил знак да седне. Благодарение на това обстоятелство Мален, дотогава незабележим член на Конвента, заел положението, което видяхме да запазва и до днес. Той съумял да мълчи и двамата министри му останаха верни; същевременно той се оказа оста на целия механизъм и душата на цялата интрига.

— Този човек от никого не е бил победен — горещо възкликнал Карно. — Скоро ще надмине и Ханибал.

— В случай на беда ето ви и Директория — лукаво подхвърлил Сиейес, обръщайки внимание, че са петима.

— И всички — подхванал министърът на външните работи — сме заинтересувани да поддържаме Революцията; ето, ние тримата захвърлихме расото, а генералът даде гласа си за езекутирането на краля. А вие — обърнал се той към Мален — владееете именията на емигрантите.

— Нашите интереси са общи — категорично заявил Сиейес — и те напълно съвпадат с интересите на родината.

— Рядък случай — забелязал с усмивка дипломатът.

— Трябва да се действа — добавил Фуше, — сражението започва, а Мелас разполага с превъзходни сили. Генуа вече се предаде и Масена направи голяма грешка, като се отправи към Антиб; следователно ние не сме сигурни, че ще може да се срещне с Бонапарт, а в такъв случай Консултът ще остане без подкрепления.

— Откъде имате тези сведения? — запитал Карно.

— Те са напълно достоверни — отвърна Фуше. — Куриерът ще дойде при вас утре сутринта, при откриване на борсата.

— Те съвсем не се церемонели — забеляза Дьо Марсе, като се усмихна и помълча.

— Но когато дойде известие за разгрома, ще бъде вече късно да основаваме клубове, да разпалваме патриотизма и да сменяме

конституцията — отново заговорил Фуше, — нашият осемнадесети брюмер трябва да бъде своевременно подготвен.

— Ще го предоставим на министъра на полицията — казал дипломатът. — Но ние трябва да се пазим от Люсиен. (Люсиен Бонапарт бе тогава министър на вътрешните работи.)

— Когато му дойде времето, ще го арестувам — заявил Фуше.

— Господа — провикнал се Сиейес, — нашата Директория повече не ще бъде подлагана на анархични промени. Ще установим олигархическа власт, ще учредим сенат с пожизнени членове и парламент, който ще бъде в наши ръце; ние трябва да отчетем грешките на миналото.

— При такава система аз ще живея безгрижно — казал епископът.

— Намерете ми надежден човек за връзка с Моро, тъй като армията в Германия ще стане наша единствена опора! — казал високо Карно, който дотогава мълчал, потънал в размишления.

— И наистина, господа, тези хора били прави — продължи Дьо Марсе след неголяма пауза. — В такъв преломен момент те проявили истинско величие; на тяхно място и аз бих постъпил така.

— Господа! — с тържествена сериозност възкликнал Сиейес — продължи своя разказ Дьо Марсе.

Този възглас „господа“ бил отлично разбран от присъстващите: всички изразявали с вида си една и съща решимост, като че изричали една и съща клетва за абсолютно мълчание и пълна солидарност, в случай че Бонапарт се върне победител.

— Всички ние добре знаем какво трябва да правим — добавил Фуше.

Сиейес безшумно превъртял ключа; тънкият слух на свещеник тук добре му бил послужил: влязъл Люсиен.

— Добри известия, господа! Един ординарец донесе на госпожа Бонапарт писмо от Консула: започнал кампанията с победа при Монтебло.

Тримата министри се спогледали.

— Решаващо ли е това сражение? — запитал Карно.

— Не, но боят бил кръвопролитен и Лан се покрил със слава. Неговата армия от десет хиляди души атакувала армия от осемдесет

хиляди, но бил спасен от една дивизия, изпратена му на помощ. От е обърнат в бягство. И тъй, фронтът на Мелас е разкъсан.

— Кога е станало сражението? — запитал Карно.

— На осми — отвърнал Люсиен.

— А сега е тринадесети — продължил проницателният министър, — следователно съдбата на Франция се решава по всяка вероятност точно сега, когато ние разговаряме. (И наистина, битката при Маренго започна на четиринадесети юни на разсъмване.)

— Цели четири дни убийствено очакване! — забелязал Люсиен.

— Убийствено ли? — подел министърът на външните работи с хладно недоумение.

— Четири дни — казал Фуше.

— Очевидец ме увери, че двамата консули научили тези подробности, когато шестимата събеседници се върнали в салона. Било четири часът сутринта. Фуше си отишъл пръв. Ето какво направи със затаено, дяволско упорство този тъмен, всепроникващ и своеобразен гений, малко проучен, но несъмнено равен на Филип Втори, на Тиберий и Борджия. По време на Валхернското сражение той се прояви като съвършен военачалник, мъдър политик и далновиден държавен деец. Той е единственият истински министър, който Наполеон е имал. Вие знаете, че той тогава доведе Наполеон до ужас Фуше, Масена и принц Талейран са тримата най-велики мъже, които познавам, най-силните умове, що се отнася до дипломация, войни и държавно управление; ако Наполеон чистосърдечно ги бе използвал за осъществяването на замислите си, Европа повече не би съществувала, а само една огромна Френска империя. Фуше се откъсна от Наполеон едва когато видя, че Сиейес и принц Талейран бяха отстранени. В продължение само на три дни Фуше, криейки ръката, която разгаряше огъня в това огнище, организира оня всеобщ смут, който разтърси цяла Франция и пробуди републиканската енергия за деяния в духа на хиляда седемстотин деветдесет и трета година. Тъй като е необходимо да се осветли този тъмен кът от нашата история, ще ви кажа, че именно агитацията на Фуше, който държеше в ръце всички конци на „старата Планина“, породил републиканските заговори, заплашващи живота на Наполеон след победата му при Маренго. Съзнанието за причиненото му зло даде на Фуше сила да заяви на Наполеон, че въпреки неговото мнение републиканците са

замесени в заговори много повече от роялистите. Фуше познаваше превъзходно хората; той бе сигурен в Сиейес заради измаменото му самолюбие, сигурен в Талейран — защото бе голям аристократ, сигурен в Карно, когото познаваше като безупречно честен; но Фуше се страхуваше от тазвечерния наш приятел и ето как провали и него. По това време оня бе просто Мален — Мален, който скришом кореспондираше с Луи XVIII. Министърът на полицията го накара да състави прокламациите на революционното правителство, неговите декрети, постановления, указа за обявяване въвн от закона на участниците в преврата от осемнадесети брюмер; освен това този неволен заговорник трябваше да се погрижи всички материали да бъдат отпечатани в нужното количество екземпляри, а после да ги пази готови на вързопи у дома си.

Печатарят бе арестуван като заговорник, тъй като нарочно бил избран печатар-революционер, и полицията го освободи едва след два месеца. Този човек умря в 1816 година, продължавайки да вярва в съществуването на монтанярски заговор. Една от най-любопитните сцени, разиграни от полицията на Фуше, е несъмнено тази, когато най-крупният banker на онова време научава от дошлия при него куриер, че сражението при Маренго е загубено. Ако си спомняте, щастието се бе наклонило към везната на Наполеон едва в седем часа вечерта. А по обяд агентът, изпратен на бойното поле от финансовия крал, вече сметна френската армия за разгромена и побърза да изпрати куриер с тази вест. Министърът на полицията изпрати за разлепвачи на обяви и глашатаи, а един от доверените му хора излезе с кола, натоварена с прокламации, когато вечерният куриер, пристигнал необикновено бързо, разпространи вестта за победата, от която цяла Франция буквално обезумя. На борсата бяха обявени няколко краха. А тълпата разлепвачи и глашатаи, която трябваше да обяви Бонапарт въвн от закона и да възвести политическата му смърт, бе задържана в очакване да бъде отпечатана новата прокламация и обявата за победата на Първия консул. Гондрьовил, върху когото можеше да падне цялата отговорност за заговора, бе така изплашен, че натовари вързопите напечатани листи на товарни коли и ги изпрати нощем в Гондрьовил, дето вероятно е скрил злополучните книжа в мазетата на замъка, който бе присвоил на името на някакво подставено лице... Това подставено лице той направи председател на имперския съд. Лицето се казваше...

Марион! После Мален побърза да се върне навреме в Париж, за да приветствува Първия консул. Както знаете, след битката при Маренго Наполеон се завърна от Италия с невероятна бързина; но за хората, които познават основно тайната история на онова време, е ясно, че тази бързина бе наложена от съобщението на Люсиен. Министърът на вътрешните работи беше забелязал нещо странно в поведението на монтажните и макар че не разбираше откъде духа вятърът, се страхуваше от буря. Да заподозре тримата министри той не можеше и ето защо си обясни започналото брожение със старата неприязън, предизвикана от брат му на осемнадесети брюмер, и с твърдата увереност на малцината оцелели от 1793 година, че в Италия на Наполеон ще бъде нанесен непоправим удар. Възгласите „смърт на тиранина“, прозвучали в Сен Клу, все още кънтяха в ушите на Люсиен.

Битката при Маренго задържа Наполеон по полята на Ломбардия до двадесет и пети юни; на втори юли той се завърна във Франция.

И така, представете си лицата на петимата заговорници, когато в Тюйлери са поздравявали Първия консул за победата му. В самия дворцов салон Фуше каза на трибуна (тъй като този Мален, когото току-що видяхте, бе за известно време и трибун), че трябва да се чака още и че не всичко е свършено. Действително в очите на господин Дьо Талейран и на Фуше Бонапарт не беше така здраво свързан с Революцията, както те и затова решиха заради собствената си безопасност да укрепят тази връзка чрез делото на Ангиенския херцог. Напълно явна е нишката, която води от екзекуцията на принца към заговора, станал в сградата на Министерството на външните работи по време на битката при Маренго.

Разбира се, днес за всекиго, който е разговарял с добре осведомени хора, е очевидно, че Бонапарт бе изигран като дете от господин Дьо Талейран и от Фуше, които искаха да го скарат непоправимо с Бурбоните, чиито посланици правеха тогава опити да се споразумеят с Първия консул.

— Талейран играел тогава на карти у мадам Дьо Люни — обади се един от гостите, които слушаха разказа на Дьо Марсе — и изведнъж, в три часа сутринта, изважда часовника си, прекъсва играта и неочаквано, без всякаква връзка, запитва тримата си партньори има ли принц Дьо Конде други деца освен Ангиенския херцог. Този въпрос,

така чудноват в устата на господин Дьо Талейран, предизвикал голямо удивление.

— Защо ни питате за това, което сам знаете отлично? — възразил някой.

— За да ви съобщя, че в тази минута родът Конде угасна.

А господин Дьо Талейран се намираще в къщата Люин от самото начало на приема и несъмнено знаеше, че Бонапарт не бе в състояние да помилва херцога.

— По — обърна се Растиняк към Дьо Марсе — аз съвсем не виждам във всичко това мадам Дьо Сен Син!

— О, аз забравих, драги мой, че тогава сте били толкова млад, следователно се нуждаете от разяснение. Знаете ли историята с отвлечането на граф Дьо Гондрьовил, която причини смъртта на двамата Дьо Симьоз и на по-големия от братята Д'Отсер, и че помладият се ожени за госпожица Дьо Сен Син и стана граф, а после и маркиз Дьо Сен Син?

По молба на някои от гостите, непознати с тази история, Дьо Марсе разказа за процеса, като обясни, че петимата непознати били нехранимайковци от имперската полиция, натоварени да унищожат купчините листовки, които граф Дьо Гондрьовил беше дошъл да изгори, решил, че властта на императора е укрепена.

— Аз подозирам — продължи Дьо Марсе, — че Фуше едновременно е търсил и доказателства за кореспонденцията на Гондрьовил с Луи XVIII, а връзката между тях не е прекъсвала даже по времето на Терора. Но в тази страшна история проличали, освен всичко друго, и пристрастията на главния полицейски агент — той е жив и сега; той е един от великите служители на властта, които са незаменими; издигнал се е благодарение на редица поразително ловки машинации. Изглежда, че госпожица Дьо Сен Син го е оскърбила, когато е дошъл да арестува младите Дьо Симьоз. И така, госпожо, сега ви е известна цялата тайна на това тъмно дело; разкажете всичко на маркиза Сен Син и дайте ѝ да разбере защо Луи XVIII така упорито мълчи.

Париж, януари 1841 година

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.